Digitized by Google

FORTVNII LICETI
GENVENSIS
IN ALMO PALLADIO PATAVINO
Medici Theorici Supremæ Sedis ex L. Com.

HYDROLOGIÆ PERIPATETICÆ

Diſputationes

De Maris tranquillitate, arte per oleum, & anchoram comparanda: Deque fluminum ortu e montibus, in Meteorologia propoſito: Nec non de Lacus Aſphaltitis in Syria ſtupendis proprietatibus vtcunque ad fabulas relatis.

S. D. N.

ALEXANDRO VII.

PONTIFICI MAXIMO

DD.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

VTINI, Ex Typographia Nicolai Schiratti. MDCLV.
ANNVENTIBVS SVPERIORIBVS.

Digitized by Google

Digitized by Google

S. D. N.

ALEXANDRO VII.

PONTIFICI MAXIMO.

AQVARVM natura mirabilis, Beatiſs. Pater: ſuper Aquas enim ab exordio Mundi naſcentis almus Domini Spiritus incubans ferebatur, eas fouens atque fœcundans. Vt non abſque ratione Thales ille Mileſius, Philoſophorum primas inter antiquiores Græciæ Septenos, ex Aquis omnium plane rerum primordia fuiſſe conſcripſerit, propriaque naſcentium ſingulorum ſemina, ſubindeque natorum nutrimenta pariter,& incrementa prorſus habere cenſuerit. Quin & iam adulto, laſciuienteq. Mundo purgauerunt Aquæ penitus omnem corruptelam carnis, elatæque multum ſupra

Digitized by Google

montes altiſſimos Vniuerſi, libidinis ignem in mortalibus cum omnium fere animantium vita extinxerunt. Vt non procul a vero, Plinianis obſeruationibus, omni poſtea voluente ſeculorum æuo non caruerit miraculis Aquarum potentia, & ceteris imperauerit elementis. Enimvero Terras deuorant Aquæ: Telluremque totam ab initio Mundi conditam, intra ſinum ſuum abditam concluſamque continebant Aquæ: ac velut obſtetricante manu Dei, pepererunt Aridam in apertas luminis oras. Deincepsque poſtea, Noe temporibus, nocentem ob ſcelera peremptam a iuſta Numinis ira, quaſi ſepelierunt in Abyſſi profundo tumulo. Flammas & Aquæ necant, inſigni callidoq. Canopi facinore contra Chaldęos (Ruffini teſtimonijs) Ignem, omnium priſcæ Gentilitatis pſeudonuminum Victorem, Deum ſuum circumferentes per Orbem Vniuerſum cum immani iactantia. Et nubium obtentu vitalem ſpiritum Aerem Aquæ ſtrangulant; quæ cauſa fulmina frequenter elidit. Ceterum, quod omnibus fere Philoſophis, etiam Peripateticis admirationem peperit, graueque negocium etiamnum faceſcit, eſt Ariſtotelis de Aquis opinio: nempe de Marinæ tempeſtatis procelloſæ artificioſa tranquillitate, per iniectum in frementes Vndas Oleum, proiectam-

ctamque turbatos in Fluctus Anchoram facile comparabili: Deque fluuiorum ingentium exortu ſemper e maximis Montibus, nominatimque Tanais, & Indi e Parnaſo; Iſtri, Tarteſſique de Pyrenæo: Nili de Argenteo nuncupato: Inachique de Pindo, & ſimilibus: Necnon de Lacus Aſphaltitis in Syria ſtupendis proprietatibus ad fabulas relatis. Quam Hydrologiam Peripateticam accuſari quum videam, deſerique penitus a magnis viris; ipſam explicare, ſartamque tectam ab omni contradicentium obiectione tueri, conſeruareque ſtudui præſenti mea diſputatione multiplici. Has autem elucubrationes meas Tibi dedicandas exiſtimaui, Summorum Pontificum decus ALEXANDER VII. Qui Mare Magnum Chriſtianæ Rei publicæ, morum ſanctitate non minus, quam incomparabili prudentia temperare ſciens, Nauemque myſticam Vniuerſalis Eccleſiæ gubernare valens, Omnipotentis Dei ſupremus Vicarius in Orbe, Fidelium animas ad portum Salutis, recto firmiſſimoque ſapientiæ integritatisque Tuæ gubernaculo ſuauiter & fortiter iam dirigere videris. O mihi ſi liceat afflatu Clementiæ Tuæ literarium hoc æquor, ingenij mei firmiore cymba, maioreq. Pinu nauigare ſupra vetuſti Palinuri ſortem, fauorabilique Tuo Zephyro ſuperatis

om-

Digitized by Google

omnium difficultatum procellis, vitatisque cunctis errorum ſyrtibus, ad Veritatis intaminatæ Stationem appellere! O mihi ſi detur Peripati merces, aliasque ſine pretio pretioſas in almæ Sapientię Nundinis exponere! Spero, quod opto, Sanctitatis Veſtræ benignitatem meos iſtos labores hilari vultu proſpecturam, æqui bonique conſulturam, & plena benedictione cumulaturam.

Vale diu, Succeſſorum Petri iubar & ornamentum: atque Puritatem Orthodoxæ Religionis noſtræ, Literarumque decora fouere perge.

Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Muſeo, Menſe Auguſto, M D C L V. Feliciſſimi Pontificatus Tui Anno Primo.

Sanctitatis Veſtræ

Seruus humillimus

Fortunius Licetus.

Digitized by Google

HYDROLOGIÆ

Illuſtriſs. ampliſſimiq. Viri

FORTVNII LICETI

Theoric. Medic. Supremæ Cathedræ
in Lyceo Patauino.

Nil præſtat vndis. Iam tibi creditur,
Dircae vates. Hic magis eminet
Natura. Totus ſempiterno
Oceanus, fluuijque fratres

Torquentur æſtu. Vis mouet abdita
Aquas perennes, & variabiles
Fundit liquores, & refundit.
Humor abit properans, reditque

Idem, nec idem: diſſimilis ſibi,
Et vſque currens, & retinens ſui.
Nunc dulcis, & lenis bibenti,
Nunc ſale nos feriens acuto:

Et nunc Lyæo ſuauius afficit,
Et nunc aceto fortius aſpero.
Ignique non placandus hoſtis
Indomitas acuit recepto

Ca-

Digitized by Google

Calore flammas, & nimis æſtuat
Ardente denſi flore bituminis.
Quid multa? Proteus eſt. figuras
Innumeras capit, & relinquit.

Miraculorum magna parens aqua,
Rarisque præſtans. Tendit in aerem
Sublimis, irroratque Lunam,
Et ſubito latebras ad imas

Deſcendit Orci. Bullit ab intimo
Æquor profundo fluctibus arduis,
Et littorum gaudet ruina,
Et repetit ſua clauſtra motu

Determinato. Permeat omnia,
Dulcique vita perpetuus latex
Perfundit, & læto vigore.
Sanguis hic eſt, animansque tellus,

Et mille riui, flumina, vortices,
Sunt mille venæ, milleque fiſtulæ:
Et magna virtus, qua citatur
Imperium tenet, illa cordis.

Surgunt procellæ. triſte furens ſalum
Fædum minatur nauibus exitum;
Et anchoræ iactu remittit,
Aut oleo redit ad quietem.

Sed

Sed cur foratis montibus exeunt
Amantque rupes flumina? Sic ruit
Tarteſſus & cognatus Iſter,
Hoc alij generantur ortu?

O quanta ſunt hæc! improba percipi,
Immenſa dici. Quis tibi ſufficit
Natura? quis profert latentem?
Sacra quis hæc aperit? LICETVS,

LICETVS *vrna verſat aquas ſacra,*
Panditque fontes, & maris auios
Monſtrat canales. Claude riuos,
Phœbe, tuos, ſatis eſt aquarum:

Et Hippocrenen Pierides loqui
Ceſſate veſtram: noſtra potentius
Inſpirat hæc numen fluenta,
Et potius fauet eruditis.

LICETE, *Nereus iam tibi deditus*
Offert tridentem: iam Thetis in mari
Mittit repertos uniones,
Et rutilis variat corallis,

Et non frequentis munere ſuccini:
Pulchriſque conchis Naiades illigant
Paluſtre ſertum. Nilus autem,
Plus alijs ſtudioſus, omnem

Adfert papyrum, Nilus arundines
Adiungit aptas, quas Venus abluit,
Diuina picturas, & aurum
Credit ijs ſuperare Gangis.

Maiora reſtant. Qui nitidos polo
Diſpergit amnes Eridanus, locum
Concedet. Sic ſtellata fundes
Flumina lucidius, LICETE.

Et vas amico tradet Aquarius,
Totoque lex hac Orbe probabitur:
Nil praſtat vndis, nemo doctas
Fundit aquas melius LICETO.

Deuotiſs. animi Monumentum
poſ. Patauij

Michael Kirſtenius.

IN-

Digitized by Google

INDEX ET SERIES DISPVTATIONVM OPERIS.

PRæfatio argumentum,& ſcopum Autoris aperiens. pag.1
De Oleo, & Anchora proiectis, fluctus maris tumentes tranquillantibus. Diſputatio Prima. 2
De Monte Parnaſſo, a quo fluunt plurimi, & maximi amnes in Aſia. Diſputatio II. 20
Bactrum fluuium oriri ex monte Parnaſſo Aſiæ. Diſputatio III. 34
De Choaſpis fluminis ortu ex Parnaſſo Aſiatico. Diſputatio IV. 41
De ſcaturigine fluminis Araxis e monte Parnaſſi in Aſia. Diſputatio V. 45
De Tanais ortu ex Aſiæ Parnaſſo: eiuſdemque habitudine ad Araxim. Diſputatio VI. 48
De ortu fluminis Indi a monte Parnaſſo in Aſia. Diſputatio VII. 68
De Caucaſo monte celſiſſimo, vnde oritur Phaſis fluuius. Diſputatio VIII. 71
De fluminis Iſtri ſcaturigine, proceſſu, & amplitudine, multiplices Ariſtotelis ſententiæ declarantur, & comprobantur. Diſputatio IX. 77
De ortu Tarteſſi fluminis e Pyrenæo Celtico, & eius exitu extra Columnas. Diſputatio X. 122
De ortu fluminis Aegonis ab Aethiopiæ monte. Diſput. XI. 143
De Nyſis fluminis ortu ex Aethiopiæ monte in Libya fluente. Diſputatio XII. 146
De Chremetis fluuij ortu ex Aethiopico monte. Diſput. XIII. 155
De Nili ortu e montibus Aethiopicis. Diſputatio XIV. 176
De fluminis Acheloi, & Inachi ortu ex monte Pindo. Diſp. XV. 182
De Strymonis, Neſti, & Hebri fluuiorum ortu e Scombro monte. Diſputatio XVI. 186
De fluuiorum primordiali origine generatim ex montibus, ab Ariſtotele poſita, & a Vicomercato vi veritatis accepta. Diſputatio XVII. 192
De his, qui ab Ariſtotele dicti ſunt fabulari de Stagno Palæſtinæ. Diſputatio XVIII. 193
Peroratio totius operis. 202

Digitized by Google

INDEX ALPHABETICVS
RERVM NOTABILIVM.

A

ABdua fluuius oritur ex lacu Verbano. 150
Abſorpta varia loca terræmotu. ſedes mutauere. 103
Achelous fluuius ortus ex Pindo monte. 182.& ſeqq.
ſeparat Acharnaniam ab Actolia. 183
eſt propinquus Peloponneſo. 183.& ſeqq.
mutauit locũ ſuæ fluxionis. 24
Adula mons in Rhætia prope fontes Rheni & Danubij. 137
Aegon flumen eſt Gir Ptolemæi. pag. 144.& 175
Aegonis flu.ortus, vt fluxus explicatur. 143.& ſeqq.
Aegyptus appellata fuit Aeria, Potamia,& Aethiopia. 154
iungit Aſia cum Africa. 27
cur ponatur in Aſia, & in Africa. 69
Aegypti Pharus olim erat in pelago, nunc a mari lõge diſtat, & cur. 102
Aegyptis cur ex Leonũ rictibus effluere faciant aquas de canalibus artefactis. 179
Aer vt ſedet æſtum maris in Anchoræ iactu. 11.& ſeqq.
Aelianus originem Danubij quã conſideret. 88
Aethiopia cur Iunio menſe frigida ſit, & vbi. 181
maior eſt quam Scythia. 184
ſub Zona torrida ſitum habet. pag. 154
quotannis habet duas hiemes, & duas æſtates. 181
hiemes ab æſtatibus diſcernuntur,non frigore,& calore; ſed pluuijs & ſerenitate. 181
Africa duplo fere minor quam Europa. 114.& ſeqq.
Africæ fluuij fere omnes ab Atlante monte naſcuntur. 155
Alexander perueniſſe dicitur ad Caucaſum apud Indos. 73.74
Alexandri iter a Perſis ad Indos explicatur a Strabone. 43.44
Alphæus amnis in Achaia per ſubterraneas vias maris in Siciliam reſurgit. 130
Altiſſimæ Caucaſi partes vbi ſint. 75
Amalthea non fuit Capra Iouis nutritia. 158
non fuit amaſia Herculis. ibid.
Amalthęę cornu vnde dictũ. 153
Amaltheæ regio fertiliſſima vbi ſit. 158
America partes duas alias ęquat magnitudine. 115
cur ab Americo denominata, non

non a Columbo primo eius inuentore. 115
Amnes maximi qui fluunt e mõtibus Rheticis. 135.136
Amnes maximi in Africa q. 144
vt aliquando deficiant. 125. & ſeqq.
Ampſaga flumen eſt Africæ. pag. 147.148
Anaxagoras prædixit magni lapidis caſum e cælo in flumen Aegonem. 154
Anaximander Mileſius primus tabulam Geographicam expoſuit. 42
Anchoræ iactu cur vertigines in mari fiant. 13.14
Anchoræ iactus cur vertigines in turbato mari promouens tranquillitatem afferat. 9.10
Anchoræ iactu quæ maris procella non ſedetur. 10
Anchoræ iactu quomodo tranquillitas in mari fiat. 5.& ſeqq.
Anchoræ figura cur magis tranquillitatem vndarum maris efficiat, quam maior grauitas alius oneris. 17.& ſeqq.
Anchoras ex argento qui nautæ, ac vbi ſibi fecerint. 125
Antiſsa olim fuit inſula, quum antea vocaretur Lesbus Iſſa, nunc eſt oppidum Lesbi. 103
Apoplectici quo melle ſanentur. pag. 110
Appianus ait Danubium tandem Iſtrum. 87
Aqua tantundem aſcendit, quãtum antea deſcenderit. 131
ſimul duobus motibus diuerſis per ſe moueri non poteſt. pag. 14.15
inſperſa quos lapides accendat. 113
cur pigrior ſit ad motum lateralẽ, quã ad deſcenſum. 11.12
Aquarum miræ mutationes. 102
natura mirabilis. Epiſt. dedicatoria.
Acrem ſtrangulant. ibid.
cauſa fulminum. ibid.
terras deuorant. ibid.
Aqua marina grauior eſt quam fluuialis. 195
Aqua ſtagni Palęſtinæ grauior eſt, quam maris. 195
cur non admittat in ſe quidquã ſubmergi. 195
ter in die vt colores variet. pag. 200.201
Arabia eſt vltra Libyam in Aſia. pag. 157
Aræ cultus Platoni vt non dupletur. 25
Araxis fluuij origo ex Parnaſo Aſiatico cum Tanai vt iungitur, & vt non. 59
detegitur ad ſenſum Ariſtotelis. 45.& ſeqq.
ex quibus Armeniæ montibus defluat. 45
e Tauro monte fluit. 119
Archelaus vt orbem terrarum deſcripſerit. 21

Ari-

Ariminenſes cur Celtæ dicti ab Appiano. 83.84
Arca Noe,in quo monte reſederit, ſedato diluuio. 30
vt Parnaſi nomen dederit monti Aſiæ. 63
Ariana regio adiacet monti Paropaniſo. 42
Arcynia & Hercynia cur dicta Nigra ſylua. 9
Argantorius Rex ditiſſimus, & maxime longæuus. 124.125
trecentos annos vixiſſe dicitur. pag. 133
Argenteus mons Ariſt. cur dicatur Lunæ mons. 178
Argenti fodinæ denominant loca ſua. 178
Argo nauis vt ex Ponto Euxino nauigauerit in Adriaticum. pag. 97.& ſeqq.
Argonautas per Alpes humeris portaſſe nauem in Adriaticũ qui dixerint. 106.107
Ariſtæus tutor Bacchi. 153
Ariſtarchus e Parnaſſo maxima flumina diſtantiſſimaque dixit oriri. 69.70
Ariſtoteles de Caucaſo Colchico, non de Taurino locutus. pag. 74.75
quo ſeculo vixerit. 41
defenditur ab oppoſitionibus Aponenſis. 58.59
verus autor libri de Admirandis Auditionib. 108.& ſeqq.
cur non vſus nomine Paropamiſi, ſed Parnaſi. 37.38
defenſus ab obiectis Plutarchi, & Rhodigini. 15
cur vſus teſtimonio Geographorum. 25
cur varia de fluxu Danubij ſcripſerit,& recte. 96.97
conſentientem habet Dionyſium Afrum de ortu fluuiorum. 66
cur Caucaſum appellet Parnaſum. 40
cur non recte culpatur a Vicomercato in rebus Geographicis. 70
Ariſtoteles vt duplicis generis doctrinam habeat. 105
de Pyrenæo Galliç nõ egit. 281
quibus Claſſicis dicatur non erraſſe. 202
a Strabone laudatur multis teſtimonijs de ortu Danubij. pag. 102.103
a quibus Geographis comprobetur, & a quibus improbari nequeat. 22.23
Aſiæ præfecit Noe filium ſuum Sem. 59
mons magnus cur Taurus dictus. 69
magnitudo ceteris mundi partibus amplior. 29.114.115
Aſphaltitis lacus bitumen ad quid vtile ſit. 201
cur ventis non agitetur. 5
nullum corpus animalium in ſe recipit. 194

Atlas Maurus cur dictus fuerit Iaphet filius Noe. 59
Atlas mons in Aethiopia veteribus poſitus. 154.155
quantus ſit,& vbi ſitus. 155
Aua flumen maius eſt Gange. 71
Aues quæ pullos ſuos necant, & alienis in cibum afferant, & cur. 111
Aurea ætas quæ, & quando fuerit. 58
Aureus capreolus in vite mire ſuccreſcens. 99
Aurum ſuccreſcens in Noricis prope Aquileiam. 99
Aurum vegetabile, ac viuens eſſe vt probet Libauius. 99
Azanagi qui ſint. 173
Azamor habet ingentem, & pulcherrimum extenſum vſque ad Maroccum Africæ. 160

B

Bacchus a Nymphis cur nutritus dicatur. 152
Bagrada fluuius oritur ex monte Vſargala. 148
eſt in Africa. 147.148
ex Ptolemæo naſcitur a duobus mōtib.diſtantiſſimis. 148
Bactrus amnis vt oriatur a monte Parnaſo, & a Paropamiſo. pag. 254.257.& ſeqq.
Bactrianæ regioni nomen dedit. 35
de mōte Tauro fluit in Aſia. 29
eſt circa fines Scythiæ. 40
Bathea nominatur Pōtus a profunditate. 73
Batauorum inſulas vt efficiat Rhenus Germanicus. 132
Bellū per antiphraſim dictū. 79
Benaci lacus tempeſtas vt oriatur. 8.9
Bitumen cur impediat mare mortuū a ventis agitare. 5.15
Bœtis amnis cur dicatur argenteus. 124.178
dicitur etiam Tarteſſus. 123
cur in Hiſpania naſci nequeat. pag. 126
vt fluat e monte Caſtaone Hiſpaniæ. 131
Brenner in Germania eſt altiſſimus omnium Europæ montium. 93
vnde dictus a Germanis. 79.80
cur ab Ariſtotele Pyrenæus appellatur. 79.80
Bullæ maris tranquillitatem vt indicent. 9.10.& ſeqq.
cur fiant anchoræ iactu. 14
cur dicantur lenes,& ſerenæ ab Ariſt. 14
Buccaferreus gratis culpat Ariſtotelem de ortu Danubij ex monte Pyrenæo. 78.114
Buri ciuitas vt in Achaia terræmotu deleta. 23.24
Buthrotus portus in Adria. 99

C

Cæſar primus ponte Rhenū ſuperauit. 138

Digitized by Google

Cam præfectus a Noe Africę, & Aegypto. 59
Calepinus Dionyſij Afri textum mutat de flumine Araxe. 66
Caput Bonæ-Spei eſt vltra tropicum Capricorni verſus Auſtrum per plures gradus. 159
non bene putatur a Munſteri Scholiaſte promontoriũ cornu Heſperi. 157.158
vt meridionale ſit Africæ. 157
Carbones Parnaſij qui dicantur. 29.33
Canariæ inſulæ priſcis dicebantur Fortunatæ. 163
Carteiæ ciuitas vt condita dicatur. 133
Carthaginenſes vbi argenteis præſepibus & dolijs vterentur. 124
Cataractæ vt in Iſtro, & Rheno ſint, non in Rhodano, neque in Neccari. 139
Caucaſus non eſt pars Tauri mõtis. 40
miræ altitudinis mons eſt. 71. & ſeqq.
eſt Borealior Paropamiſo Grę cis. 41
vt Græcis ſit ad ortum æſtiualem, non Paropamiſus. 41
ab Ariana regione Perſiæ porrigitur vſque ad Indos. 42
plurimis e gentibus habitatur. pag. 76
geminus eſt, e quorũ vno fluit Indus. 68
multiplex eſt, in locis diſtantibus. 73.74
Colchicus deſcriptus. 77
qui fabuloſus Ariſtoteli ſit. 74. 75.
mons eſt a Tauro diuerſus. 73. 76.
verticem habet aſſiduis niuibus conditum. 76
apud Indos qui ſit. 73
Macedonibus appellatus, a barbaris dicitur Paropamiſus. 40
Promethei qui ſit, & vbi ſitus. 73.74
Celtæ dicti Rhæti a Cæſare. 118
a Gallis, & ab Indis diſtinguuntur Appiano. 84
Celtæ ab Ariſt. dicti omnes Septentrionales. 83
Celtica Gallia pertingit ad Heluetios, & ad Rhætos. 82
veteribus continet vniuerſam Rhætiam. 82.83
tellus obnoxia magnis terræmotibus. 126
Ceraunij montes qui, & vnde dicti. 80
dicti ob crebra fulmina. 159
in Amaltheæ regno qui, & vbi ſint. 150
Cerne inſula vbi ſit extra Columnas. 157.163
primum ab Hannone repleta habitatoribus. 163
nunc appellatur Argin. 162
Cluuerius Danubij fontes vbi ponat. 89

Choa-

Choaſpis amnis eſt Perſiæ. 43
cur dicatur habere fontem Indum. 43
eſt ex monte Tauro. 29
Choaſpis amnis oritur ex Parnaſo Aſiatico. 44.45
in Cophem amnẽ immittit. 44
defluit e montibus Indiæ borealibus. 44
oritur ab Vxijs. 44
Choaſpis Vrbs in Arabia ponitur a Ptolemæo contermina Paropamiſo. 42
Chremes amnis vt ab Ariſt. deſcriptus. 156
defluit in externum mare. 156
maior eſt Aegone,ac Nyſe.ibi.
eſt Niger Ptolemæi. 156.175
non nominatus a Ptolemeo.41
ortũ vt habeat a Parnaſo Aſiatico. 41.& ſeqq.
Chrete fluuius ingens ab Hannone nauigatus. 164
Collectanea, ſiue Synagoga, qui libri ſint Ariſtotelis. 110
Columbus Indiam reperit ignotam veteribus. 115
Continentis pars vt euaſerit inſula. 102
Coprates mons, vnde oritur Euphrates in Aſia. 46
Cornucopia quid, & vnde dictũ veteribus. 158.159
Cornu-Auſtro vbi ſit. 169.170
prope Aequinoctialem terminauit nauigationem Hannonis Carthaginenſ. 159
Cornu Heſperi vbi ſit. 166. 169.170
quid ſit. 153
vnde nominatum. 158
Coruus non facit nidum, ſed in alienis nidis parit oua. 111
in quarum auium nidis oua ſua pariat alijs incubanda. 115
Cuculus cur inter aues nidum ſibi non faciat. 110.111.112
Cuculi mali mores circa prolem ſuam,& alienam. 112

D

DAci ſupra Iſtrum habitant. pag. 147
Danubius habet varia nomina. pag. 86
habet duos ramos, maior fluit in Pontum Euxinum, minor in Adriaticum. 95.98
ſuccurrit a fonte nõ magno. 88
Iſter dictus, vt a Cyrenæo Norico fluat. 81
oritur ex Pyrenæo Germanico,notatu Rhodigini. 80.81
alicubi conditur ſub terra,vnde poſtea emergit. 140.147
idem eſt cum Iſtro. 107
in Euxinum influit ſex oſtijs.91
Decima in ordine ſemper maiora prioribus. 32.33
Decumanũ vocabulum cur antiquitus vſurpatum ad indicandas res magnas. 32
Democritus quando cæli terræque deſcriptioné ediderit. 32

Dentes equi marini cur in magno pretio ſint apud Nigritas. 174
Deus nunquam deficit neceſſitati. 58
Dicearchus auditor fuit Ariſtotelis. 20
Dies vna non facit ver. 71
Dionyſius Afer vt vere legatur de Tanai. 67
vnico nomine totum Iſtrum vocat. 87
quo tempore deſcripſerat orbem. 21.22
Dionyſius Bacchus vt nutriendus datus fuerit Nymphis Nyſeis. 153
Don nomẽ idem duum magnorum amnium, Danubij in Europa, & Tanais in Aſia. 132

E

Effectus vnus vt ſit caloris, & frigoris. 80
Ephœborum ſepulchra cur Spartani vocarent Siſinata. 57
Epileptici quo melle ſanentur. pag. 110
Eratoſthenes vt ambitum terræ deſcripſerit. 21
Erythia Tarteſſi fluminis inſula. 124
Euboica terra diuulſa dudum a Bœotia. 127
Eudoxus quando Geographiam coluerit. 22
Euphrates, & Araxis ex eodem monte fluunt in contrarias partes. 45.46.68
Europa præſtantior mundi pars an ſit. 115
maior eſt Africa tertia parte mundi. 114.115
Experimento repugnans ratio fallax eſt. 181

F

Fabula nomen non ſemper ſignificat falſos ſermones. 195.& ſeqq.
Fabulæ nomen veteres dedere vero ſermoni, ac hiſtoriæ ſacræ. 196.& ſeqq.
Fabulari deducitur a fando. 196
Fabulari ſignificat idem quod loqui ſimpliciter. 196.& ſeqq.
Fabulino deo veteres ſacrificabant dum pueri loqui incipiebant. 195
Fabulor in diuina ſcriptura ſignificat verum ſermonem dico. 198.199
Flammæ de mari quando, & vbi proruperint in ſublime. 101
Fluctus maris ad lineam rectam vbique feruntur. 8
in æſtu ad lineam rectam oblique feruntur. 13
Flumina ignita quæ fuerint ab Hannone viſa. 158
magna ex Pyrenæo Celtico defluentia per totam Europam, quæ ſint. 92.93

duo

duo Phaſis ab Aſia, & Iſter ab Europa deuoluuntur in Pontum Euxinum. 115
pleraque ſubterraneis itineribus fluunt, poſtea in apertum erumpunt. 61
de paludibus effluentia vt oriãtur e montibus. 187
ab Ariſtotele deſcripta cur non omnia notentur a Ptolemæo, & alijs. 197
quæ curſus mutauerint ſuos. pag. 10.24.103
Flumina vetera intereunt, & noua emergunt. 24
maxima vt non ſemper oriantur ex montibus maximis. 24
nomina ſua prima mutant. 25
Macedoniæ notiorem habent originem Ariſtoteli, quam Ptolemæo. 191
vt oriantur e montibus, ratio phyſica. 176
e Tauro monte fluentia quę. 66
nõ omnia de montibus oriuntur aperte. 24
diu ſub terra quæ fluant. 133. & ſeqq.
plurima & maxima fluunt de Parnaſo monte in Aſia. 20. & ſeqq.
magna de montibus Hercynijs fluentia quæ ſint. 94
vbi de mari emerſerint. 101
vt ſemper e montibus oriantur. 70
vt originem habeant ſingulã geminam, latentem, & patentem. 53
de Caucaſo fluentia quæ. 70. & ſeqq.
Fluuius Pontus lapides mirabiles vt habeat. 113
Triton cur binomius. 153
Fontes Nympharum nominibus cur appellati. 151.152
Iſtri & Rheni proximi ſũt. 137
Tanais an ſint in Aſia, an in Europa. 49.& ſeqq.
Fortunatæ Inſulæ nunc dicuntur Canariæ. 163
cur a Carthaginenſibus nominari non poſſent edicto publico. 163
Frigus cur vrere dicatur, vt ignis pag. 79.80
vt multorum artus ambuſſerit in exercitu Corbulonis. 80
Fructus circa lacum Aſphaltiten nati, colore ſimiles edulibus, at intus cenere pleni ſunt. 201
Fulgoſio teſte, vitis in Pannonia Capreolos vere aureos habuit. 99

G

GAnges duo diuerſi fluuij ſunt in varij orbis regionibus, non vnicus tantum in India. 73
Ganges omnium amnium maximus qui. 71
Garamantes in Aethiopia ſunt. pag. 144.145

Garamantum filij cur ſolas matres norint, non patres vllos. 145
Gaza notatus a Scaligero, vt defendi valeat. 96
Gemini vno partu vbi, & quando ſemper orti. 58
Geographi, quorum teſtimonijs vti non potuit Ariſtoteles. 21
Geographica dicta Ariſtotelis cur a Iunioribus infirmari nequeant. 22.23
Germani dicti ſunt Celtæ, atque Galli. 83
Gion amnis. 173
Gir amnis a Ptolemæo dictus, qui ſit. 144
coniungit Vſargalam mõtem, & paludem Garamãticã. 175
eſt flumen Aethiopiæ. 145
vt ſit Aegon Libyæ. 145
abſorbetur alicubi terra, & per ſubterranea itinera longa rurſum emergit, ait Ptolemæus. pag. 130.131
Gordicus mons eſt pars Tauri borealis ad Armeniæ, Moſcouiæq. terminos attingens. 59
Gorgones vbi. 169.170
Inſulæ vbi. 156.157
Inſulæ quomodo nunc appellatæ. 158
Gorgones piloſo corpore, & mira pernicitate præditæ. 156. 169
Goyame regnum, vbi de montibus effluit Nilus. 176.& ſeqq.
Gradus cæleſtes, vt variati ſint. pag. 167.168
Grauia corpora in mare deiecta cur, & quando tranquillitatem afferant. 15
Græciæ occaſus æquinoctialis eſt Pyrenæus Germanus, non Gallicus. 121.122
Guadalquibir amnis idem eſt, qui Bœtis, & Tarteſſus appellatur. 125.127

H

HAnno Carthaginenſis nauigans peruenit ad Caput Viride. 165
triginta millia hominum ſecũ duxit ad Colonias extra Columnas conſtituendas. 159
cur nauigauerit extra Columnas. 159.160
nauigationes ſuam deſcripſit. 156. & ſeqq.
non peruenit ad caput Bonæ-Spei. 158
ſex Vrbes ædificauit maritimas. 161
nauigauit vſq; ad lineam ęquinoctialem. 159
nauigauit nauigijs non valde magnis, & remigio vſus. 160
pelles Gorgonum dicauit in templo Iunonis. 156
nauigationem ſuã deſcriptam dicauit in tẽplo Iunonis. 159
Hæmus mons altiſſimus eſſe vt oſtendatur. 189.190

vn-

vnde cognominatur. 190
Hebrus amnis vt oriatur e monte Scombro. 186.& ſeqq.
aurum affert in arenis. 189
nunc appellatur Mariza. 189
vt non ex Rhodope oriatur Ptolemæo. 189
Hecateus Mileſius primus orbē deſcripſit in tabula. 22
Helice, & Buri Vrbes Achaiæ vt abſorptæ terræmotu. 23.24
Helleſpontum terræmotus diuiſit a continente in Inſulam. 127
Heniochi montes vt Araxem fundant. 47.48
Hercyniæ ſyluę nomen vnde ductum. 117
Herciniæ ſyluę tractus qualis ſit. pag. 89
cur hodie minor quā olim. 117
Herodotus Iſtrum fluuium dicit fluere per Europam in Pontum Euxinum. 92
Heſperides inſulæ nunc appellātur, *Iſole di Capo Verde*. 163
Heſperi Cornu promontorium vbi ſit. 157
Hirundo vna non facit ver. 71
Homines primi poſt diluuium multiplicari cœperunt in Scythia Araxæa. 57
qui & cur habitēt ſubterranea. pag. 167
Homines ſilueſtres vbi degant. pag. 169
marini vbi ſint. 176
Humidum mobilius eſt quam ſolidum. 179

I

IAphet a Noe præfectus eſt Europæ. 59
Iaſonem humeris nauem portaſſe per Alpes coarguitur. pag. 105.107
Iaſonis iter ex Colcho, & Ponto in Græciam per Iſtrum deſcribitur. 95.& ſeqq.100
Ignes noctu multiformes cur videantur a nauigantibus orā Senegæ, Ghineæ, & Meleghetarum. 165.& ſeqq.
Imauus mōs in Tartaria eſt pars Tauri. 61
vt ſit principium montis Tauri. 69
Inachus amnis oritur ex Pindo. pag. 182.& ſeqq.
vt a Pindo Peloponneſi fluat. pag. 186
non eſt vnicus, ſed multiplex. pag. 183.184
fluens de Pindo Macedoniæ, diuerſus ab eo qui fluit de Cronio in Peloponneſo. 183
Indus amnis de monte Tauro prodit. 29
vt oriatur ex Parnaſo. 68.69
Inſula vbi de profundo maris exorta. 101.& 128
Inſulas Fortunatas repertas a Carthaginenſibus. 163
Ioan. Coſtæi de incremento Nili

li vera ſententia. 179.180
Iſara amnis vt ſe habeat ad Iſtrũ. pag. 130
Iſter amnis appellatur Danubius, & aliter. 85.86
habet fontem proximum fonti Rheni. 87
vt oriatur ad Hercyniam ſyluam. 85
fluit inter Pontum & Adriam. 85
a quibus, quando, & cur dictus Danubius. 97.98
cur olim Matoas dictus. 97
varia vt habeat cognomina. pag. 118.119
recipit in ſe ſexaginta fluuios. pag. 119.120
oritur ex Pyrenæo Celtico. 88
vt ramum ſui mittat in Adriaticum mare. 84.94.98.102
ramum terræmotu abſorptum habuit. 97.100.101
naſcitur ex monte multis nominibus inſignito. 117
duplicem habet originem. 118
a Strabone vocatur in parte inferiore, ſed in ſuperiore Danubius. 86.87
fontem patentem habet in villã Doneſchingen. 89.& ſeqq.
Nilũ cõparatur a Saluſtio. 139
cur æſtate nauigabilis, non hieme. 137
ex aduerſo contra Padum influit in Adriaticum mare. 107
fontem vbi habeat, & quantum. pag. 120.121
ex paruo colle vt oriatur. 91
ex Pyrenæo in Europa defluit. pag. 77.& ſeqq.
fontem non habet vnicum. 120
ex Pyrenæo per totam Europam fluit in Pontum Euxinum. 77.& ſeqq.
ramum Adriacum cur, & quando abſorptum habuerat ex Strabone. 104.& ſeqq.
fere totam Europam findit ab occaſu in ortum. 92
Hiſpaniam non attingit. 92
oritur a Pyrenæo Germanico ad Hercyniã ſyluã. 80.81.82
Iſtri ſcaturigo, proceſſus, & amplitudo explicatur. 77.& ſeqq.
Iſtria in Adriatico vnde cognominata. 100
Italiæ termini qui fuerint antiquitus. 84
Iunius in Aethiopia menſis eſt hiemis. 179

L

Lacus Aſphaltitis longitudo, & latitudo deſcripta. 201
dicitur lacus Serbonis. 197
ab Ariſtotele ſumitur ad confirmanda ſua dogmata. 195. 199.200
Lacus ingentes Moſcouiæ vnde primordialem aquam ſibi per cuniculos hauriant. 60
Lacus maximi duo vnde Nilus oritur vbi ſint. 176.& ſeqq.
Lacus Ioannis vnde Tanais effluit. 60

La-

Digitized by Google

Ladon amnis terræmotu natus. pag. 129
Lapides qui flagrant in aquis & vento extinguuntur. 112
Lemanus lacus vt ſine vento de repente proceloſus fiat maximo cum nauigantium periculo. 9
Leones in honore ſunt Aegyptijs, quod apud eos Nilus augeatur Sole tenente ſignum Leonis. 179
Lesbus inſula ab Ida monte abrupta per terræmotum facta. pag. 127
Liber de Admirandis Auditionibus eſt Ariſtotelis genuinus. 108
Libya contermina eſt Aethiopiæ. 144
Linea recta circulũ attingit per punctum. 8.12
Lexus amnis hodie dicitur Sus. pag. 162
Lixitæ populi Africæ dicti a Lexo flumine magno. 161
Loca multa prius celebria, vt eſſe deſierint. 23
Longæui maxime ad Tarteſſum incolæ. 124
Lubiana dudum Lubanus, & olim Nauportus. 107
Lucus vnde ſumat nomenclaturam, quia luce caret. 79
Lunæ mons vt ſit vnde fluit Nilus. 178
Luna cur Argentea dicatur. 181

M

Matoas idem quod Danubius. 86
Magini, & aliorum obiectio de ortu Tanais eluit. 53.& ſeqq.
Magna quælibet dicebantur Parnaſia veteribus. 29.33
Marcello Danubius oritur prope Rauracos montes, confines Rhætiæ. 88
Mare vbi ſine ventis mire turgeſcat. 9
Mare mediterraneum cur dicatur interius. 175
cur ita vocatur. 69
Mortuum in Syria cur dicatur. pag. 5.194
Oceanus cur dicaẽ externus. 69
Rubũ vt cõmunicet cũ Oceano extra Columnas. 136
inuentum a Lucullo montibus effoſſis. 130
Aeſtum cur aliquando lenem habeat, aliquando proceloſum. 10
fluctus ſemper impellit ad lineam rectam. 8
tempeſtates multis de cauſis vt habeat. 8. & ſeqq.
vt æſtuat forinſecus, a mouente laterali. 9.10
quando ſponte tranquilletur. pag. 9.10
Marinus Tyrius quando ſcripſerit. 21
Maris bulla quid ſit. 8.13.14
tempeſtas quæ oleo, & quæ

An-

Anchora ſedatur. 10.11

Medea ſacellum Dianæ fecit in Inſulis Adriaticis. 95

Mel apopleticos, epilepticosve curat. 110

vbi colligatur graueolens. ibi.

vbi comedentes dementet. ibi.

Mela ramũ Iſtri nouit in Adriã olim fluxiſſe. 107

contra Strabonem ait Danubiũ initio vocari, deinde Iſtrũ. 87

Mœotis palus eſt collectio aquarum Tanais. 62

eſt partus Tanais, non ſolum terminus. 64.67

Μέρος, vox æquiuoca multiplicẽ habet ſignificationem. 63.64

Milliare Germanicum continet Italica quinque. 55

Mincius amnis oritur ex lacu Benaco. 192

Mons vnus in duos diuiſus aliquando. 23

Abnoba vnde oritur Danubius. 90.91

idem Aſiæ vocatur Caucaſus, Paropamiſus, & Parnaſus a varijs. 41.42

in continenti vt euaſerint inſula. 103

Montes terræmotibus deleri. 56

duo vbi ſe ſe collidentes. 51

æquari campeſtri planiciei. 57

qui, & vnde Ceraunij dicti. 80

ijdem varijs nominibus donati. 117.118

pluuijs liquãtur in planiciẽ. 57

Germanici celſiores, vnde fluunt amnes maximi. 135

Moſcouiæ regio montes habet excelſos in Ruſſia. 61

partem habet in Aſia, partem in Europa. 48

Moſcouiæ ciuitas in Aſia eſt, non in Europa. 50

N

Natura nunquam deficit neceſſitati. 58

Nauem a Ponto per Iſtrum in Adriaticum mare nauigaſſe. pag. 105

Naues in mari plus oneris ferũt, quam in amne, & cur. 199

Naues inuenta ſub terrę profunditate maxima, valde procul a mari. 105

Nauporti oppidum in montibus Noricis vnde dictum. 107

Nauigatio Hannonis, Punice ſcripta, in Græcum tranſlata, inde in Italicum. 159

exacte deſcripta. 159. & ſeqq.

quæ, qualibusque nauigijs peracta. 159

Nebula & fulgura Thoonochemæ montis vnde ortum habeant. 174

Neccarus amnis, olim Tarteſſus. 133

Neſſus amnis vt non oriatur ex Rhodope Ptolemæo. 189

cur nunc a Turcis vocetur Charaſon. 189

ex Hęmo mõte delabitur. 187

nunc

nunc Meſtro dicitur. 187
vt oriatur e monte Scombro. 186.& ſeqq.
Nigra ſylua eſt Hercynia. 117
Niger amnis vbi multis oſtijs influat in mare. 170.171
vnde incipiat. 61
eſt Chremetes Ariſtotelis. 170
creſcit ad inſtar Nili. 159
maximam affert fertilitatem Nigritis. 159
eſt ramus Nili. 61.170.& ſeqq.
diu ſub terra fluit. 61
alluit Aethiopiam. 173
eſt ramus fluuij Gionis. 173
Nigritæ qui die non exeunt e ſubterraneis. 166.& ſeqq.
Nilus augetur ſemper certis diebus. 179
exundat ob maximas pluuias Iunij in Aethiopia. 179
plurimum ſub terra fluit. 60. 130
cui ſit ramus amnis Gion. 173
quaſi parem habet Chremetem. 156
creſcit, vt & Niger, per quadraginta dies, & per totidem decreſcit. 159
vt oriatur e montibus Aethiopiæ. 176.& ſeqq.
Nilus defert plurima ſegmenta Argenti. 187
ex Argenteo monte cur fluere dicatur ab Ariſtotele. 182
vt duas habeat fluxiones. 182
vbi fluxum habeat pigrum, & flexuoſum. 180
cur augeatur, & decreſcat diebus determinatis. 180
Ninus, & Semiramis vt introduxerint arma in orbem poſt diluuium. 58
Niues æſtate liquantur, non hieme. 178
non oriuntur intra tropicos. pag. 179
Noe Arca poſt diluuium quibus montibus inſederit. 57
Notuceras quodnam promontorium in mari ſit. 159.168. 169
Nomina priſca montium, & locorum cur, & quando mutata. 23.135.139.146
diuerſa ijſdem locis data. 170
Norici circa Aquileiam. 99
Nymphas cur Antiqui dicerent viuere annos innumerabiles, nõ tamẽ eſſe immortales. 151
cur putarint eſſe fontium præſides. 151
Nyſa filia Ariſtei Bacchum aluit. pag. 153
Nyſadæ portæ quid, & vbi ſint. pag. 153
Nyſes amnis non effluit in exterum mare. 154
cur Triton appellatus. 153
an ſit Ampſaga, vel Bagrada Ptolemæi. 147.148
eſt Triton Ptolemæi. 152. 153.154.155.175.

quem ortum,& fluxum habeat. 146.& ſeqq.
a Ptolemæo deſcriptus. 147. 148.
qui proprio ſit in Africa. 148. & ſeqq.
Nyſæ plures,quæ ſint. 149.150
Nyſæ nomen antiqui dabant rebus celebrioribus. 149

O

Obſcœni nominis mons,qui ſit in Africa. 148
Oceanus cur dicatur exterum mare. 144
Olympiodorus nouit Parnaſum Aſiæ. 39
notatur de mari extero. 39.40
Onera grauia in mari deiecta, quam tempeſtatem ſedent, quam non. 11.12
Oleum iniectum ſedat maris procellas. 5.& ſeqq.
vt ſedet magnas tempeſtates maris, quas Anchora iacta ſedare nequit. 10.11
Orbelus mons idem cum Hæmo. 188
Ordo ſeruatus ab Ariſtotele in tractatu de fluminibus, qua ratione nitatur. 114.115
Oricus portus eſt Iſtri in Adriaticis. 98
Origo fluuiorum ex montibus non eſt per niuium diſſolutionem. 176.& ſeqq.
primordialis ab Ariſt. poſita. pag. 191.& ſeqq.
Danubij deſcripta a Strabone. pag. 88
vt gemina ſit. 70.88
Oſſa mons ab Olympo monte diuulſus terræmotu. 23.122. 128
Oſtia fluuij Nyſes ſunt in Mediterraneo in faciem Siciliæ, cõtra Aetnam. 154
Oua ſua non fouet coruus, ſed auis alia. 111
Oxus amnis vnde oriatur. 35

P

Padus opponit ſe Iſtro in Adriatico mari. 107
Pallas cur Tritonia dicta. 153
Palęſtinę lacus nil fert præter bitumen. 194
vnde nomen habet. 194
Palmarum caput promõtorium vbi ſit. 169
Palus Mœotis, in quam Tanais deſinet. 62
Parnaſus mons in Phocide cur a Græcis ita dictus. 59
cur nomen habet deriuatum a Larnaſſo. 59
etiam maximus in Aſia. 20.36
duplex eſt, vnus in Europa, & alter in Aſia. 26.& ſeqq.
Aſiaticus cur nõ notatus a Ptolemæo. 27
altitudinem habet admirabilem. 31.69

vt

vt ſit ad ortum hiemalem Græciæ. 29.40.57
cur a priſcis vocatus Larnaſſus. pag. 30.32
Colchicus eſt altitudine mira. pag. 76
Paropamiſus mons ad Perſiam, & ad Indiam attinet, vt ait Strabo,& Pauſanias. 43
maxima magnitudo tria ſigna cæleſtia cõtinet Ptolemæo. 43
Græcis eſt meridionalior Caucaſo. 40
eſt Caucaſi pars. 31
cur Ariſtoteli non eo nomine vocatus. 35.36
Pauſaniæ teſtimonium de Tarteſſo fluuio. 123
Percoatras mons iungit Caucaſo Taurum. 75.76
Periardes mons, vnde naſcitur Euphrates, eſt idem cum Caprote. 46
Petrus Aponenſis non bene taxat Ariſtotelem de Anchora ſedante maris æſtum. 15. & ſeqq.
Phaſis amnis oritur ex ea Caucaſi parte, quæ multum diſtat a Ponto. 76
e monte Caucaſo naſcitur. 71. & ſeqq.
vt oriatur ex Caucaſo diſtincto a Tauro. 76
oritur e Caucaſo Colchico. 74
in Colchide poſitus a Ptolemæo. 73
non vnicus fluuius eſt, ſed duplex vnus Colchicus, alter apud Indos oritur. 73.132
in Taprobana fluit e montibus Galibis. 73
vbi curſus carinis vltimis Prouerbium vnde dictum. 74
in ſe recipit Glaucum & Hippon Armeniæ fluuius. 77
Picem Germani vocant Hartz. pag. 117
Pindus mons ter magnus vt Macedoniam, & Peloponneſum attingat. 175
diuidit Macedoniam ab Epiro, & Achaia. 184
eſt conterminus Peloponneſo. pag. 184
ob ſui magnitudinem excurrit in Peloponneſum. 184.185
Piſces qui, & quando meent ex Ponto in Adriaticum mare. pag. 95.& ſeqq.
Plinius cum Mela conſentit de nomine Danubij mutato in Iſtrum. 87
Ariſtotelem culpans de magnitudine fluminis Indi, redarguitur. 70.71
Geographiam plurimum coluit. 22
ſibi contradicit. 106
Plutarchus ab Ariſtotele mutuatur, quæ pro ſuis vendit at. 7.8
Pluuiæ vnde ortum habeant. pag. 152
cur maximæ fiant in Aethio-

quem ortum, & fluxum habeat. 146. & ſeqq.
a Ptolemæo deſcriptus. 147. 148.
qui proprio ſit in Africa. 148. & ſeqq.
Nyſæ plures, quæ ſint. 149. 150
Nyſæ nomen antiqui dabant rebus celebrioribus. 149

O

Obſcœni nominis mons, qui ſit in Africa. 148
Oceanus cur dicatur exterum mare. 144
Olympiodorus nouit Parnaſum Aſiæ. 39
notatur de mari extero. 39. 40
Onera grauia in mari deiecta, quam tempeſtatem ſedent, quam non. 11. 12
Oleum iniectum ſedat maris procellas. 5. & ſeqq.
vt ſedet magnas tempeſtates maris, quas Anchora iacta ſedare nequit. 10. 11
Orbelus mons idem cum Hæmo. 188
Ordo ſeruatus ab Ariſtotele in tractatu de fluminibus, qua ratione nitatur. 114. 115
Oricus portus eſt Iſtri in Adriaticis. 98
Origo fluuiorum ex montibus non eſt per niuium diſſolutionem. 176. & ſeqq.
primordialis ab Ariſt. poſita. pag. 192. & ſeqq.
Danubij deſcripta a Strabone. pag. 88
vt gemina ſit. 70. 88
Oſſa mons ab Olympo monte diuulſus terræmotu. 23. 122. 128
Oſtia fluuij Nyſes ſunt in Mediterraneo in faciem Siciliæ, cõtra Aetnam. 154
Oua ſua non fouet coruus, ſed auis alia. 111
Oxus amnis vnde oriatur. 35

P

Padus opponit ſe Iſtro in Adriatico mari. 107
Pallas cur Tritonia dicta. 153
Palęſtinę lacus nil fert præter bitumen. 194
vnde nomen habet. 194
Palmarum caput promõtorium vbi ſit. 169
Palus Mœotis, in quam Tanais deſinet. 62
Parnaſus mons in Phocide cur a Græcis ita dictus. 59
cur nomen habet deriuatum a Larnaſſo. 59
etiam maximus in Aſia. 20. 36
duplex eſt, vnus in Europa, & alter in Aſia. 26. & ſeqq.
Aſiaticus cur nõ notatus a Ptolemæo. 27
altitudinem habet admirabilem. 31. 69

vt

Digitized by Google

vt ſit ad ortum hiemalem Græciæ. 29.40.57
cur a priſcis vocatus Larnaſſus. pag. 30.32
Colchicus eſt altitudine mira. pag. 76
Paropamiſus mons ad Perſiam, & ad Indiam attinet, vt ait Strabo, & Pauſanias. 43
maxima magnitudo tria ſigna cæleſtia cõtinet Ptolemæo. 43
Græcis eſt meridionalior Caucaſo. 40
eſt Caucaſi pars. 31
cur Ariſtoteli non eo nomine vocatus. 35.36
Pauſaniæ teſtimonium de Tarteſſo fluuio. 123
Percoatras mons iungit Caucaſo Taurum. 75.76
Periardes mons, vnde naſcitur Euphrates, eſt idem cum Caprote. 46
Petrus Aponenſis non bene taxat Ariſtotelem de Anchora ſedante maris æſtum. 15. & ſeqq.
Phaſis amnis oritur ex ea Caucaſi parte, quæ multum diſtat a Ponto. 76
e monte Caucaſo naſcitur. 71. & ſeqq.
vt oriatur ex Caucaſo diſtincto a Tauro. 76
oritur e Caucaſo Colchico. 74
in Colchide poſitus a Ptolemæo. 73
non vnicus fluuius eſt, ſed duplex vnus Colchicus, alter apud Indos oritur. 73.132
in Taprobana fluit e montibus Galibis. 73
vbi curſus carinis vltimis Prouerbium vnde dictum. 74
in ſe recipit Glaucum & Hippon Armeniæ fluuius. 77
Picem Germani vocant Hartz. pag. 117
Pindus mons ter magnus vt Macedoniam, & Peloponneſum attingat. 175
diuidit Macedoniam ab Epiro, & Achaia. 184
eſt conterminus Peloponneſo. pag. 184
ob ſui magnitudinem excurrit in Peloponneſum. 184.185
Piſces qui, & quando meent ex Ponto in Adriaticum mare. pag. 95. & ſeqq.
Plinius cum Mela conſentit de nomine Danubij mutato in Iſtrum. 87
Ariſtotelem culpans de magnitudine fluminis Indi, redarguitur. 70.71
Geographiam plurimum coluit. 22
ſibi contradicit. 106
Plutarchus ab Ariſtotele mutuatur, quæ pro ſuis vendit at. 78
Pluuiæ vnde ortum habeant. pag. 152
cur maximæ fiant in Aethio-

pia Iunio menſe. 181
Pola ciuitas olim habitata a Colchis. 107
Pomponius Mela Geographiam ſcripſit. 22
Ponti profunditas olim Bathea dicta. 73
lapides aqua conſperſi accenduntur. 113
Poſidonius quando, & quomodo Geographiam ediderit. pag. 21
quanti fuerit æſtimatus a Pompeio Magno, & a M. Agrippa. 21
Probationes fieri debēt per euidentia, non per occulta. 97
Prometheus ad quem Caucaſum ligatus fuerit. 73.75
Promontorium Palmarum eſt Cornu Auſtri. 159
Ptolemæus Geographiam quando coluerit. 22
vbi deſcribat Aegonē amnem Ariſtotelis. 144
cur Africam Aſiæ prætulerit. pag. 115
multa præterit inſignia loca. pag. 41
duodecim Africæ prouincias nouit: Europæ triginta quatuor: Aſiæ quadraginta octo. pag. 115
Danubium deducit ex montibus Germanicis. 88
Danubium ab ortu, circa finem appellat Iſtrum. 87
Pyrenæus mons duplex eſt in locis valde diſtantibus. 79
Pyrenæus mons Aquitaniæ non eſt ad occaſum æquinoctialem Græciæ. 122
vulgaris diuidens Galliam Aquitanicam ab Hiſpania, non ponitur Iſtri ſcaturigo ab Ariſtotele. 79
Origo Iſtri ab Ariſtot. qui recte ponatur. 81.82
qui Græcis eſt ad occidentem æquinoctialem, non eſt Aquitanicus, ſed Germanicus Brēner. 82
Rhæticus ab incolis corrupto vocabulo dicitur Brenner. pag. 79.81
in Alpibus Rhætiæ is eſt, in quo dicit Ariſt. Iſtrum oriri. pag. 79
Rhætiæ vnde dictus. 79
eſt ad initium Hercyniæ ſyluæ Ariſt. 79
ponitur ab Ariſt. ad occaſum æquinoctialem Græciæ, non Celticæ, vel Galliæ, vt falſo putat Vicomercatus. 78.117. 119
Germanicus Ariſtoteli quantus ſit. 91
Dionyſio complectitur omnes Alpes, etiam Noricas. 86
in Celtica Ariſt. eſt in Rhætia Brenner. 78
Celticus denominat oīa loca ducta ab initio Hercyniæ ad

Alpes Rhæticas, Noricas, Illyricas,& alias. 88.89
Germanicus Magino cognitus. pag. 81
Celticus cur etiam mons Arcyniæ dicatur ab Ariſt. 89
vt ab Ariſt. locetur apte inter montes Arcyniæ. 85.86
Celticus Germanicus, de quo Ariſt. celebratur à Dionyſio Afro. 81
Celticus notus fuit Appiano. pag. 81
Celticus notus Pomponio Melæ. 81

Q

Quod parum diſtat, tanquam nihil diſtare videtur. 71

R

Ratio quærenda non eſt,vbi certũ eſt experimentũ. 181
Rauraci montes non ſunt in Hercynia, ſed eius ſyluæ locus. 117.119
Rhætiæ montes denominantur omnes ab vna ſui parte celſiſſima, quæ Pyrenæus Celticus eſt Ariſt. 117
Rhenus ab Ariſtotele vocatur nomine Tarteſſi. 137.139
fluit extra Columnas, & quomodo. 137.138
fontem, ac curſum qualem habeat. 132.138
multas in ſe facit inſulas. 138
primo ponte ſuperatus a Cæſare. 138
habet fontem prope fontem Iſtri. 89.135
oritur ex Alpibus Rhæticis. 85
cur æſtate nauigabilis,non hieme. 137
ſe condit alicubi ſub terra, poſtea emergit. 140.141
vt cum Danubio conferatur. pag. 140.141
quantæ ſit amplitudinis. 139
Germaniam ſeparat a Gallia. pag. 139
Cataractas mirabiles habet, ac horrendas. 139.140
Riphæi montes, vt dicantur ab Ariſtotele valde fabuloſos habere ſermones. 77. & ſeqq. 94
qui,& quales ſint. 93.94
ſunt pars montis Tauri in Aſia. pag. 51.52
Rhodanus Iſtro dicitur æmulus a Varrone. 139
oritur non longe a fontibus Iſtri, & Rheni. 135
vnde nominatus. 138
ortum, & fluxionem qualem habeat. 138
impetuoſiſſime fluit. 138
Rhodope mons vt cum Scombro conferatur. 188
Romani cur perrexerint vltra montem Atlantem minorem in Africa. 163

S

Sagittæ impulſæ cur in fine ſui motus circulariter agantur. 12
Sal in quo mari non colliqueſcat,& cur. 194.195
Saloente promontorium Hannonis, hodie dicitur Caput Cantin. 160
Sardæ piſces e Ponto in Adriaticum vt ferantur per Iſtrum. pag. 102.& ſeqq.
Scaliger non recte taxat Ariſtotelem. 78.& ſeqq.
Schaffuſiæ catarracta horrenda. 140
Scombrus mons idem, qui Hemus. 187.189
Scythia eſt in Aſia, non in Europa. 51
eſt ad ortum hiemalem Græciæ. 40
ſemper fuit ſuperior de principatu originis humanæ, vt verum ſit. 58
Serra Leona mons, currus deorum dictus, vbi ſit, & cur ita vocatus. 167
miras quas habeat proprietates. 174
Sicilia fuit olim pars continentis Italiæ, terræmotu magno diuulſa,facta fuit inſula. 127
Sintia ciuitas Macedoniæ in Tracia. 113
Siſmatiam cur Ephœborum ſepulchra dicta. 57
Smarillus lapis accenditur aquæ affuſione. 113
Sol Græcis oritur hieme meridionalior,æſtate borealior. 41
Solinus de ſitu orbis vt egit. 22
Spinus lapis diſſectus ardet,& aqua reſperſus. 113
Stagnum Palæſtinæ non fabuloſum, quaſi falſum, ab Ariſtotele poſitum. 193.& ſeqq.
Strabo Tarteſſum amnem nouit. pag. 124
quem Caucaſum opinetur fabuloſum. 74.75
terrarum orbem diligentiſſime vt deſcripſerit. 21.22
de Iſtro Adriatico plura teſtimonia refert, non ſemel. 99. & ſeqq.
de ortu Danubij conſentit cum Ariſtotele. 100
Choaſpen ait oriri ex Paropamiſo, quem Ariſtoteles Parnaſum vocat ob magnitudinem,recte vitato barbaro vocabulo. 43
Straton libros Geographicos edidit. 22
Strymon amnis vt oriatur e mõte Scombro. 186.& ſeqq.
diuidit Macedoniæ a Thracia. pag. 187
Subterranea loca, qui homines inhabitent,& quomodo. 167. 168
Subterranei meatus, per quos

Iſter in Adriam influit, noti Plinio. 96
Sybaritica veſtis admirabilis deſcripta. 108.& ſeqq.

T

Tanais amnis origo ex quo Parnaſo ſit. 61
vt dicatur pars Araxis. 62. 63.65
Araxi coniunctus nunquam dicitur ab Ariſt. 62
abſcinditur ab eodem Parnaſo, a quo & oritur Araxis in Aſia. 62.63
eſt pars, hoc eſt vnus e fluuijs ex eodem mõte naſcẽtibus. 62
deſinit in paludem Mœotidem. 60
ex Aſiatico Parnaſo fluit. 53
ortum habet, vt ait Ariſt. Cluuerio teſte. 60
duplex, maior, & minor, vt oriatur ex eodem monte Aſiæ. 60
ſeparat Aſiam ab Europa. 48. & ſeqq. 67
originem habet in Aſia. 48. 50.51
vt ab eodem monte naſcatur, a quo & Araxis. 59
vt ſe habeat ad Araxen. 48. & ſeqq.
oritur in regione Moſcouię. 48
cur appelletur a Tartaris Don, hoc eſt Sanctus. 54.61
tribus oſtijs influit in paludem Mœotidem. 64
vt oriatur de monte Tauro. 29
ſolus fluit in paludem Mœotidem, non item Araxis, Bactrus & Choaſpis, ex eodem monte fluentes. 63.64
Tarteſſus amnis oritur ex Pyrenæo Germanico. 77.& ſeqq. 124.& ſeqq.
non vnicus. 125.132.133
vterque fluit extra Columnas in Oceanum. 77.& ſeqq. & 122. & ſeqq. 135.136
vocatur etiam Bœtis. 173
ortum, & progreſſum quem habeat. 126
eſt hodie Rhenus. 136
Tarteſſus vt ob ſui magnitudinem oſtendatur in Rhætia natus. 126.127
vrbi, & regioni vt nomen dederit extra Columnas. 123. 124
cur Argenteus appelletur. 124
Germanicus an ſit Neccarus, ſeu Nicer, an Rhenus. 133. 134
Taurus mons cur ab Ariſtotele Parnaſus dicatur. 29.32. 36.46
deſcribitur diligenter ex Plinio. 46.47
cur habeat varia nomina. 62
cur a veteribus dictus Caucaſus. 30.31.68.69.124
vnde nomen ſumpſerit Tauri. 65

ve-

vera deſcriptio. 51.52
non oritur e Pyrenæis Aquitanicis. 123
vt deſcribatur a Dionyſio Afro. 61
vt ſit omnium montium maximus. 29.36
totam cingit Aſiam. 29
quos maximos fluuios effundat. 29
in multis partibus varijs nominibus appellatus. 69
Terræ proprium eſt in centro quieſcere. 102.129
Terræmotus efficit admiranda. pag. 127.& ſeqq.
Termini, voceſque debent intelligi appropriate ad ſubiectam materiam. 71
Thebas eſſe geminas, in Aegypto,& in Græcia. 27
Theonochema mons altiſſimus deſcriptus. 167
Theophili Folengi opera varia, ſeria, & ludicra. 199
Ticinus amnis oritur ex Lario Lacu. 192
Tigris amnis magnus abſorptus, poſt longum iter ſubterraneum, iterum magnus emergit. 130
Timyacerium Vrbs extra Columnas ab Hannone ædificata, nunc eſt Ciuitas Azamor appellata. 160
Tranquillitas in mari cur & quomodo. 8
fiat proiectu grauiſſimorum onerum. 15
Tranſpoſitio vocum non variās verum ſententiæ ſenſum. 92
Trapetus eſt locus in Ponto, vbi mel colligitur e buxo graueolens. 109.110
Traneus mons qui fuerit. 191
Triton amnis cur vocetur Nyſes. 153
fontem habet geminum in monte Vaſaleto Libyæ. 154
tres magnas paludes efficit. pag. 154
inſulam facit. 153
Troglodytæ cur ſub terra habitent. 167

V

Vaſaletus mons eſt pars Atlantis. 155
eſt vnde fluit Nyſes amnis. 154
vbi ſit. 154
Ventus maris vndas pellens ad latera quid ſit. 12
vt in Anchoræ iactu ſuffocetur intra mare. 12
Veram opinionem non confirmant falſæ fabulæ. 195
Ver non facit vna dies. 71
Vertigo in mari vt fiat. 8.12
vt afferat in mari tranquillitatem. 13
vt depellat fluctus maris. 8
Vicomercatus non recte culpat Ariſtotelem in ortu Danubij ex monte Pyrenęo. 78.& ſeqq.

im-

imponit Ariſtoteli de Paropamiſo, cuius non meminit. pag. 25.26
Vicomercatus non bene taxat Ariſtotelem de ortu Choaſpis amnis e Parnaſo. 42
neque de Phaſis ortu e Caucaſo. 72. & ſeqq.
peruertit Magini teſtimonium. 121
peruertit verba Ariſtotelis. pag. 115.116
Vicomercati obiectio tollitur de ortu fluminis Indi e monte Caucaſo. 68.69
& de magnitudine fluminis Indi. 71
falſa poſitio de fonte Iſtri longe remoto ab omni monte. pag. 120.& ſeqq.
lapſus in loco Ptolemæi. 189. 191
obiecta in Ariſtotelem ſoluta. pag. 31.32
Vicomercatus a veritate coactus eſt tandem ſubſcribere Ariſtoteli de fluminum ortu. 192. & ſeqq.
Viride Caput promontorium cur dictum ſit Cornu Heſperi. 158
Vites aureas natas ad Danubium ait Libauius. 99
vbi vno die floreant, & vuas maturas ferant. 150
Vitruuius Ariſtotelem non arguit de ortu fluminis Indi de monte Parnaſo. 68
Vrbes maritimæ dudum ab Hánone in littoribus Oceani ædificatæ, quæ nunc ſint. 161
Vxia mons fundit ex ſe magnos fluuios Choaſpen, Copratam, & Paſitigrim. 44

X

Xerxes quomodo deſcẽdentibus in mare ſuis Satrapis, liberatus a ſubmerſione. 15. 16
Xerxis facinus in nauclerum, cuius conſilio ſaluatus eſt a ſubmerſione. 16
Xerxis in mari periclitantis hiſtoria defenditur aduerſus Herodotum. 17
Xerxes togatus cur a Pompeio diceretur Lucullus. 130

Z

Zariaſpes Bactrianorum ciuitas ſub monte Paropamiſo. 40
Zariaſpis fluuij nomine Bactrum amnem Ptolemæus intellexit. 41
Zariaſpes ſe commiſcet Oxo flumini. 41
Zoroaſter, inuentor artis Magicæ cuias fuerit. 35

Digitized by Google

PRO IMPRESSIONE.

FRater Bonauentura Ripa Ferrarienſis Ordinis S. Franciſci Min. Conu. Artium, & Sacræ Theologiæ Magiſter, Prouinciæ Saxoniæ Miniſter Prouincialis, In Ciuitatibus, & Diœceſibus Aquileiæ, & Concordiæ ab Apoſtolica Sancta Romana Sede contra hæreticam prauitatem Inquiſitor Generalis ſpecialiter delegatus.

Librum inſcriptum, Fortunij Liceti Genuenſis &c. Hydrologiæ Peripateticæ Diſputationes de maris tranquillitate &c. Videat P. Fr. Angelicus Petricelli Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theol. Lector, huiusque Sanctiſſimæ Inquiſitionis Conſultor, ac Nobis pro impreſſione referat.

Datum Vtini apud Ædes S. Officij hac die 13. *Aprilis* 1655.

Fr. Bonauentura Ripa Ferrarienſis Inquiſitor Generalis, qui ſupra.

Digitized by Google

IVſſu Reuerendiſſimi Patris Inquiſitoris Aquileiæ, &c. vidi Librum eruditiſſimi Viri, D. Fortunij Liceti, cuius titulus eſt: Fortunij Liceti Genuenſis &c. Hydrologiæ Peripateticæ Diſputationes de maris tranquillitate &c. nihilque in eo Sacroſanctæ Fidei, aut bonis moribus diſſonum deprehendi. Quare dignum iudico, vt prælis publicetur.

Dat. Foro Iulij, die 20. Aprilis 1655.

Ita eſt, Fr. Angelicus Petricelli Ord. Prædic. Sacræ Theol. Lector, ac S. Officij Aquileienſis Conſultor.

Imprimatur.

Fr. Bonauentura Ripa Ferrarienſis Ord. S. Franciſci Min. Conu. Inquiſitor Generalis &c.

Digitized by Google

NOI REFORMATORI
dello Studio di Padoa

HAuendo veduto per fede del Padre Vicario Generale del Sant'Officio di Padoa come nelli libri di D. Fortunio Liceti Lettor Publico di Padoa intitolati Ad Ouum a Simmia Rhodio formatum Encyclopadia, Ad Syringum a Theocrito Syracuſano compactum, & inflatum Encyclopedia, & Hydrologia Peripatetica Diſputationes &c. non v'è coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; & ſimilmente per atteſtato del Segretario noſtro niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo licenza che ſiano ſtampati, douendoſi oſſeruar le Leggi in queſto propoſito, & preſentarne doi Copie, vna nella Libraria Publica di queſta Città, l'altra in quella di Padoa. In quorum fidem &c.

Dat. dal Magiſtrato noſtro li 3. Febraro 1654.

§ Franceſco Corner Reformator.

§ Lunardo Emo Reformator.

Pietro Vianoli Segretario.

Digitized by Google

FORTVNII LICETI
Ad ſuam HYDROLOGIAM Peripateticam
PRÆFATIO
Tractationis argumentum & ſcopum Autoris aperiens.

PArentibus honorem [*a*] ſummum exhibendum, opemque ſemper eſſe ferendam, præſertim vita iam [*b*] functis; Præceptoresque genitoribus comparari, ac tantum non [*c*] anteponi, præclara ſunt Ariſtotelis apophthegmata, ea ratione vallata, quod ſi ab illis vitam, ab his adipiſcimur vt bene viuamus; ſique filiorum illi corpora curant, & enutriunt, hi diſcipulorum animos probis moribus communiunt, & alunt doctrinæ pabulis. Quæ quidem omnia vt pridem excitare valuerunt ſapientiſſimos viros, [*d*] Platonem & eius æmulumne an condiſcipulum dicam [*e*] Xenophontem ad Apologiam conſcribendam pro Socrate, communi Magiſtro, ab Anito & Melito inique accuſato laſciuiæ ac impietatis; & ab Athenienſibus propterea iniquiſſime potione cicutæ in cuſtodia e viuis ſublato: ita dubio procul diſcipulus vnuſquiſque, videns exiſtimationem & monumenta ſui Præceptoris vita iam functi a quopiam iniuſte labefactari, pietate ac ſumma veluti religione tenetur honori mortui Magiſtri conſulere, opemque ferre; ac eo magis, ſi doctrinæ veritas falſarum argumentationum tenebris ac telis obrui circumfodique videatur; etenim [*f*] rectius eſt, ac neceſſarium, vt pro veritatis incolumitate quilibet, ſpeciatimque Philoſophus propria

[*a*] 9 Eth. cap. 2.
[*b*] 29. ſect. probl. 9.
[*c*] Laert. in vit. Ariſ. Patri. to. 1. lib. 1.
[*d*] 1 Apol. Socr.
[*e*] 1 Apol. pro Socr.
[*f*] 1. Eth. cap. 6.

A quo-

Digitized by Google

quoque refutet: nam licet amici ſint ambo, ſanctum tamen eſt veritatem ipſis in honore anteponere. Tot itaque rationibus ego Philoſophus incitatus, tantorumque virorum, quales fuerunt Xenophon & Plato permotus exemplis, idem ego diſcipulus admirandi Præceptoris Ariſtotelis famam, & veram doctrinam a Plutarcho & Vicomercato potiſſimum ſcriptis acrioribus accuſatam, defendere nunc aggredior; Vtinam felici ſucceſſu: arduam enim mihi quæſtionem hanc futuram eſſe perſpicio, quia Claſſici ſunt, virique doctiſſimi quibuscum nunc diſputandum eſt: Sed quia circa res arduas verſari, virtutis eſt, laudisque plenum; nobilem hanc prouinciam capeſſere libuit, oblatam nobis vltro Spartam exornare tentantes. Rem igitur aggrediamur diuinis auſpiciis. Spiritus Sancti gratia illuminet ſenſus & corda noſtra.

De oleo & Anchora proiectis, fluctus maris tumentes tranquillantibus. Diſputatio Prima.

[a] opuſc. propr.

PLutarchus ille, Philoſophorum eruditiſſimus, agens de [a] primo frigido, condemnare videtur Ariſtotelem, quaſi male philoſophatum de olei operatione in promouenda maris tranquillitate; ſcribit enim ſua lingua

„ PLVTARCHVS. Τῶν δὲ ἄλλων ὑγρῶν διαφανὲς, μάλιστα
„ τὸ ἔλαιον ἐςὶ πλείςῳ χρώμενον ἀέρι. τούτου δὲ τεκμήριον ἡ κουφότης,
„ δι᾽ ἣν ἐπιπολάζει πᾶσιν, ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἀναφερόμενον. ποιεῖ δὲ
„ καὶ τὴν γαλήνην ἐν τῇ θαλάττῃ, τοῖς κύμασιν ἐπιρραινόμενον, οὐ
„ διὰ τὴν λειότητα τῶν ἀνέμων ἀπολισθαινόντων, ὡς Ἀριστοτέλης
„ ἔλεγεν. ἀλλὰ παντὶ μὲν ὑγρῷ τὸ κῦμα διαχεῖται πληττόμενον.
„ ideſt: Ad hæc de reliquis humoribus maxime pellucidum
„ eſt oleum, quia plurimum in ſe habet aeris; cui rei certo id

eſt

eſt argumento leuitas, ob quam omnibus innatat humori- ,,
bus ab aere ſurſum elatum. Quin & in fluctus marinos ſi ,,
inuergatur, tranquillitatem facit, non ventis ob læuorem ,,
eius inde delabentibus, quod Ariſtoteles putauit, ſed quia ,,
fluctus quovis humore ictus ſubſidat. ,,

LICETVS. Nos autem huiuſmodi locum de oleo marinos fluctus tranquillos efficiente nondum videre potuimus in operibus Ariſtotelis: etſi poſt Plutarchum Cœlius eandem ſententiam adſcribat Ariſtoteli, & reprobet iiſdem fere verbis, ait enim:

RHODIGINVS. [b] Ex humoribus autem cæteris ,, [b] 25. antiq.lect. cap. 16.
oleum præcipue diaphanum eſt, quod aeris prouenit ad- ,,
miſtione multa, argumento eſſe leuitatem, qua omnibus ,,
ſupernatet: Facere creditur & in mari tranquillitatem flu- ,,
ctibus inſperſum, non læuoris ratione lubricitatisve ven- ,,
tis delabentibus, ſicuti cenſuit Ariſtoteles, ſed quia diſgre- ,,
gat humorem, ac diſtinguit aeris potentia. ,,

LIC. Hanc olei proprietatem proponit etiam Pierius in [c] Hieroglyphicis, etiamſi eam non referat ad Ariſtotelem, ſed ad incertum autorem, ſiue ad Ioannem Synæ monachum, ſcribit enim

[c] Hier. 53 de olea.

P. VALERIANVS. Aiunt vero oleo contra furorem ,,
tantam ineſſe vim, vt effuſum in perturbatos veſanientis ,,
maris fluctus tempeſtatem efficaciſſime tranquillet: Hinc ,,
Ioannes Synæ monachus velut vter oleo repletus flu ,,
ctuum rabiem in ſerenitatis tranquillitatem commutabit. ,,

L I C. Apud Athenæum quoque [*] De Venere, quæ in Zephyrio colebatur, legitur epigramma Poſilippi, quo mentio fit de mare tranquillando per iniectum oleum; ait enim,

[*] lib. 7. cap. 19.

Τῦτο, καὶ ἐν ποταμῷ, καὶ ἐπιχθον τῆς Φιλαδέλφυ
Κύπριδος ἱλάσκεσθ' ἱερὸν Ἀρσινόης.
Ἢν ἀνακοιρανέουσαν ἐπὶ Ζεφυρίδος ἀκτῆς

Πρῶτος ὁ ναυάρχος θήκατο Καλλικράτης,
Ηδὲ εὐπλοίην δώσει, καὶ χείματι μέσσῳ
Τὸ πλατὺ λισσομένοις ἐκλιπανεῖ πέλαγος.

hoc eſt

Hoc, & flumine vecti, & terra ambulantes Philadelphi
Veneris Arſinoes templum veneramini,
Quam littoris Zephyrij præſidem
Primus claſſis præfectus conſecrauit Callicrates.
Felicem ea nauigationem dabit, ac in media tempeſtate
Supplicibus latum leniet æquor.

Vbi Caſaubonus eruditiſſimus, ἐκλιπαίνειν impinguare eſt, vel pingui madefacere. καταχρηστικῶς hic, turbatum mare ſedare, videtur longe translata ſignificatio, ſed non ita eſt; nam mare commotum ſi aſpergatur oleo, quieſcit. Verum enimvero ſit hoc Ariſtotelicum dogma, dicimus ipſum veritatem in ſe continere, ac male a Plutarcho, peius a Valeriano taxari; profecto ratio Ariſtotelis ab olei læuore deſumpta mirifice ſatisfacere poterat viro philoſopho, quia ſi mare fluctuet a ventis forinſecus de latere vndas cientibus, & impellentibus, quod frequentiſſime contingit; næ venti ſic in mari procellam cientes, vbi in eius ſuperficie multum olei effuſi repererint, quid ni ab eius læuore ſummo præterfluentes abſtineant ab iterato maris impulſu, & mare non amplius a ventis verberatum ſubſidat, & in ſuum locum redigatur, in quo mox tranquillum contineatur? niſi enim iugiter impellatur mare, concidunt in ſe ſe tumentes fluctus, & ad tranquillitatem aquæ ſponte concedunt, aptæ natæ in proprio loco quieſcere: A læuigatis autem corporibus ventos non impediri, adeoque flatus corpora læuorem habentia, vtpote ſuum impetum curſumque non retardantia, minime propellere, ſed ab eis delabi, ac ea veluti lambere in tranſcurſu certiſſimis comprobatum experimentis habere potuit Ariſtoteles, qui

Digitized by Google

qui propterea cauſam euidentiſſimam problematis attulit. Si enim lancea militis concitatiſſimo equi curſu in hoſtem obuium irruentis, intra oppoſiti clypei rotunda globoſitate politiſſimi, ſuperficiem non permeat, ſed lambens tantummodo ſcuti aduerſarij læuigatiſſimam ſphæricitatem irritos ictus habet, quibus nec hoſtem transuerberat, nec eius paruam mouet: quid ni tale quid eueniat ventis ſupra mare tranſcurrentibus ab olei magna manu marinos fluctus ſuperinfuſa, & ſe ſe mari clypeum politiſſimum exhibente? Cæterum hanc theoriam plane comprobat experimentum in Aſphaltite lacu Palæſtinæ, in quo venti vehementiſſimi tempeſtatem nullam ciere poſſunt, innatante bitumine ventorum vim omnem læuore ſuo eludente. Sic enim de propoſito Iſidorus in originibus: * *Lacus Aſphaltites, idem & mare mortuum vocatum, propterea quod nihil gignit viuum, nihil recipit ex genere viuentium, nam neque piſces habet, neque aſſuctas aquis, & lætas mergendi vſu patitur aues, ſed & quæcunque viuentia mergenda tentaueris, quacunque arte demerſa ſtatim reſiliunt; & quamuis vehementer illiſa, confeſtim excutiuntur. Sed neque ventis mouetur reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur*. Quod hauſit à Iuſtino lib. 36. ſcribente, *In ea regione lacus eſt, qui propter magnitudinem, & aquæ immobilitatem, mortuum mare dicitur. nam neque ventis mouetur, reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur*. Neque enim id oleo negare debemus in mari viuo, quod bitumini conceditur in mari mortuo; nam bitumen oleoſam naturam habet; oleumque læuorem, ac viſciditatem ſubſtantiæ gerit bitumini proportionatam. Sane quam tranquillitatis cauſam, hac Ariſtotelis repudiata, proponit Rhodiginus, veritati conſentanea non eſt: Oleum, inquit, ſuperiniectum ſedat fluctuum procellas, quia diſgregat humorem, ac diſtinguit aeris potentia, qui multus in oleo continetur: Sic cer-

[*] lib. 14. cap. 19.

certe venti magis eſſent apti ad promouendam in procelloſo mari tranquillitatem, quam oleum, quia venti magis poſſunt diſgregare ac diſtinguere maris corpulentiam, & magis participes ſunt aeris quam oleum, & aerem potentiorem ſecum aduehunt, quam oleum, in quo concluſus aer quietus conſidet. Ratio vero a Plutarcho propoſita verior eſt, ſed tamen nec abſolute vera, nec ea ex parte, qua veritatem continet, impedit quominus idem effectus tranquillitatis in mari prouenire valeat etiam ab olei læuore; nam idem effectus a pluribus cauſis ſeorſum procreari valet. Nec a Plutarcho relata cauſa tranquillitatis ab Ariſtotelis dogmatibus eſt aliena, ſed ab eius doctrina deſumitur, quam ideo non debuerat, immo vero nec poterat aduerſus Ariſtotelem Plutarchus afferre. Cæterum hæc omnia ſingillatim demonſtremus. Non eſt quidem id abſolute verum quod ait Plutarchus, fluctum quouis humore ictum ita ſubſidere, vt ex furente tranquillus fiat; nam etſi fluctus iniecto quovis humore quoquo pacto ſubſidat, perſeuerante tamen forinſecus ventorum impetu ac impulſu, ſtatim noui fluctus tumentes excitantur, & mare non redditur tranquillum, ſed procelloſum perſeuerat quamdiu a ventis agitetur: Similiter in lebetem feruentis aquæ ſi quippiam immiſeris, etiam calentem aquam, ſtatim feruorem vtcunque compeſces, & aquam tranquillabis; verum illico rurſum æſtuabit agitata, dum ignis ardens ſub lebete permanſerit. Sed quid ad exempla me transfero? quum habeam propoſiti quotidiana experimenta: Nautæ ſæpius in magnis tempeſtatibus periclitantes, proiectis in mare ſæuiens plurimis & oneroſis mercium ſarcinis, quin & vini dolijs multis & ingentibus effuſis ad leuandam onere nauim, ne pondere preſſa, ventisque depreſſa ſubmergatur; non tamen ideo pelagi tempeſtatem auertunt, non tranquillitatem maris ſibi comparant.

Sin

Sin autem multam olei copiam ſuper tumentes maris vndas effuderint, ſtatim olei pondere ſimul elatos fluctus depriment, ac olei læuitate marinis aquis id præſtabunt, vt ea lubricitate veluti thoracatæ clypeatæve nouos ventorum impulſus eludant, flatusque quantumvis impetuoſos a dorſo maris læuigatiſſimo delabi ac præterfluere faciat oleum; adeoque cauſas omnes tranquillitatis vnum aduehit oleum ab Ariſtotele propoſitum contra maris ſæuitiem. Plutarchum autem, quicquid veri attulit in hoc loco, id ab Ariſtotele deſumere potuiſſe, planeque deſumpſiſſe, non difficile eſt nobis oſtendere: nam quod ait Plutarchus oleum eſſe maxime pellucidum inter cæteros humores, id ipſum multo prius dixit [d] Ariſtoteles, cui *Mare quum grauius, quam aqua potu idonea ſit, clarius atque perſpectius eſt, quia pinguius eſt; nam ſi oleum affuſum efficere poteſt, vt melius per aquam incernere ſit; merito quum ipſum mare in ſe pinguis aliquid habeat perſpectius & dilucidius fit.* Quod inſuper ait Plutarchus oleum habere in ſe plurimum aeris, cuius rei certo eſt argumento leuitas, ob quam omnibus innatat humoribus ab aere ſurſum elatum: & hoc ipſum Plutarchus hauſit ab Ariſtotele, [e] cui *Oleum plenum eſt acre, quapropter & in aqua ſupernatat, etenim aer fertur ſurſum.* Quod ſi præterea Plutarchus inquit, fluctum quouis humore ictum ſubſidere; id Ariſtoteles multo diligentius & attulit & confirmauit, id ad omnia corpora etiam conſiſtentia transferens, a quibus ictus fluctus in ſe ſubſidat, dum quærit [f] *Quam ob cauſam quum aliquid in mare vndabundum & æſtuans iactum eſt, vt anchora, vnda reſidet ac quieſcit? an quod mare ponderi cedit, quod defertur, quo cum aer delabatur, qui quum per directum in imum defertur, atque attrahitur, ſecum eodem id trahit, quod mare de latere concitat, æſtus autem maris non deſuper tendit ad ima, ſed per ſumma verſatur; quo ſedato tranquillitas oritur. Ad hac quum*

[d] 13. ſect. prob. 38.

[e] 4 meteor. ſum. 2. c 3.

[f] 13. ſect. probl 4.

mare

mare in ea ſpacia coit, quæ ponderi deſcendenti ceſſerint, vertiginem mouet, quæ nonniſi circulo agitatur: At quum linea recta circulum per punctum attingat, fluctusque ad lineam rectam oblique ferantur, fieri poteſt vt fluctus ipſi per punctum oras vertiginis attingant. Nec prædictam ob cauſam tantum, ſed etiam quia ipſa vertigo accedens ſuo impetu circum vndique illos depellit: quod quum itaque fluctibus pars ea vertiginoſa careat, merito vnda anchora iacta reſidet, tranquillaturque. Adde quod aer qui cum pondere illo delapſo deſcendit, mox ſe ſe referens, vndamque ſurſum compellens bullas excitat; quippe quum bulla humore conſiſtat, qui de imis ad ſupera pulſus ab aere efferatur: omnis autem bulla lenis, ſerenaque eſt: inditium vero, quod vnda, qua pondus in imum corruit, ſubmiſſa in cauum paulo poſt reſurgit, & mari circumdanti æquiparatur. Hæc Ariſtoteles. Quæ non ſolum eandem cauſam tranquillitatis in mari procreatricem afferunt, quam Plutarchus veluti ſuam, & Ariſtoteli minime cognitam nobis venditare fruſtra conatur; ſed rationes plures ac modos, ſeu verius concauſas ſibi inuicem ſuccedentes, atque cooperantes in eodem tranquillitatis effectu promouendo, patefaciunt, quibus anchora inter fluctus iacta compeſcit vndarum æſtum. Age ſingula diligenter inſpiciamus. Ita verum ſuum problema texit Ariſtoteles: *Quam ob cauſam, quum aliquid in mare vndabundum & æſtuans iactum eſt, vt anchora, vnda reſidet & quieſcit?* Nimirum maris æſtus triplicis eſt differentiæ; vnus eſt procella naſcens ab exhalatione ſurſum aſcendente de fundo maris ex aliquo hiatu, ſeu vetuſto, ſeu recens aperto, qui ſpiritus impetu ſurſum inhians attollit aquas, quæ grauitate ſua illi aſcenſui reluctantes, & ad inferum locum ſuum redire tentantes, atque viſciditate ſua perforari ſe ab eo halitu non permittentes, æſtuant vehementi pugna, confligantu rque cum ſubiecto flatu aſcendere geſtiente, cuiuſmodi tempeſtates non raro

fiunt

Digitized by Google

fiunt in lacu Benaco, de quo Virgilius hæc habet in opere [g]perfecto, [g]2 Geor.

Fluctibus & fremitu aſſurgens Benace marino.

aſſurgentem dicit, quia tempeſtatem patitur, non ab externo vento pulſus ad latera, ſed ab interno, ſeu potius inferno flatu ſurſum impulſus ad aera. Fiunt ſimiliter hę procellæ ab intimo, ſeu infimo vento in mari, cuius rei teſtimonium perhibet Scaliger inquiens: [h] *Flatus ſane quibuſdam e ſpecubus emitti mirum non eſt: Erumpunt enim e montibus aduerſis. Ad littus Baſcum, quod haud procul Baiona Britannicum mare ſummouet, locus eſt, quem vocant incolæ Capherton: ibi aliquando mare ſine vllis ventis adeo turgeſcit, vt iam iam littus ipſum obrutum iri videatur: deinde mox ſubſidet: Quod ab alia cauſa, quam a ſubeunte vento proficiſci nequit.* Conſimile quid obſeruant Gebennenſes in lacu Lemano, in quo ventus aliquando ſubterraneus, qui ab illis vulgari lingua dicitur *La Vaudaiſe*, quaſi ſtrigem vel ſigam diceres, a quo vento lacus ille ſubuertitur interdum de repente, vt maximum periculum immineat in eo nauigantibus, quod mihi conteſtatur multæ literaturæ Vir Gabriel Naudæus. De quo quidem æſtu nunc non agit Ariſtoteles, quum in problemate moneat ſe loqui de illo æſtu, qui non attingit ima maris, ſed per ſumma verſatur; quique fit a mouente, quod mare de latere concitat. An vero & huic æſtui ſedando apta ſit anchora iacta, ſi quæſiueris, reſpondebimus affirmantes; quoniam anchora vertigines in mari promouens, vt per eas deſuper deſcendit ad ima maris aer & ventus exterior, cur id non efficiet, vt ijs recluſis portis, per eaſdem inferior halitus aſcendere ſtatim valeat ad æthera? id autem fiet, ſi anchora in eum locum feratur, vbi concluſus eſt halitus; ſin minus, tempeſtas ea tunc ſolum ſedabitur, vbi tota exhalatio ex aquis eruperit, qua data porta, vel alibi, vel

[h]exerc. 58.

Digitized by Google

ad ripas littorum, quo tandem neceſſarium eſt eum halitum peruenire; tunc etenim aquæ de ſe ſubſidere debebunt, & in loco proprio conquieſcere. Alius æſtus eſt ab externo vento deſuper a latere propellente corpulentiam aquarum ad latus oppoſitum; qui pro vehementia venti & multitudine flatuum poteſt eſſe tum ingens ac veſana procella, tum leuior aquarum commotio, paruaque vndarum agitatio: profecto nunc Ariſtoteles non agit de ſæua vehementique tempeſtate, tum quia loquitur de illo æſtu, in quem iacta anchora deorſum ſecum trahit aerem, & cum eo ventum æſtus procreatorem: in eum vero paruum meatum vna cum aere illabente trahi quidem leuis & exiguus ventus poteſt; at vehemens & multus, magnusque trahi minime poteſt: tum quia veſanas illas tempeſtates a furentibus ventis validiſſimis in mare concitatas fruſtra tentauerint nautæ compeſcere, atque ad tranquillitatem conuertere iactu quorumcumque ponderum, & grauiſſimarum anchorarum; dum enim ſæuierint ſuperne venti fluctuum procreatores agitatoresque, nunquam deſæuiet in concitato mari ſubiecto magna tempeſtas: at quid ad ventorum vehementium & maximorum furorem extinguendum conferunt anchoræ, vel aliæ grauiſſimæ res in mare præcipitatæ? norunt quotidianis experimentis onerariarum nauium gubernatores, qui maximis in tempeſtatibus ad leuandas naues iaciunt in æquora ſarcinarum grauiſſima pondera, & vel tormentorum bellicorum (bombardas nuncupant) immania corpora; quum tamen eo iactu nihil ſibi plerumque ſufficiant ad tranquilitatem, ſed ſæuiſſimæ tempeſtati ſuccumbentes miſere ſubmergantur. Huic tamen ingenti procellæ coercendæ par eſſe videtur magna quantitas olei maris dorſo ſuperiniecta; nam ea lubrica ſubſtantia veluti thoracatum mare, clypeatumve pelagus ventorum ictus etiam validiſſimos eludit, vbi prius

a pon-

a pondere, ac impetu proiecti olei multi, mare depreſſum detumuerit, atque ſubſederit. Cæterum hoc loco peragit Ariſtoteles de minori maris commotione a leuioribus ventis extrinſecus a latere ipſum agitantibus: & certe fluctum marinum, non quidem furentem ac impetuoſum vehementer, ſed ſimpliciter æſtuantem, ac vndabundum, vt ait Ariſtoteles in problemate, tranquillat, & ſedare poteſt non ſolum magna manus olei deſuper inuerſa, ſed etiam aliquod aliud grauiſſimum, etſi ſine læuore, vt anchora, & bombarda, vel ingens ſaxum. Id autem graue deorſum deſcendens ad imum maris, quomodo tranquillitatem ſurſum in æquoris ſuperficie producat, fruſtra reluctantibus priſtinis illis ventorum flatibus, qui pelagi fluctuationem illam attulerant, docet Ariſtoteles, plures propoſiti rationes, cauſaſque ſibi inuicem ſuccedentes, & cooperantes afferens; primam quidem dum inquit: *An quod mare ponderi cedit, quod defertur, quocum aer delabatur; qui quum per directum in imum defertur, atque attrahitur, ſecum eodem id trahit, quod mare de latere concitat: æſtus autem maris non deſuper tendit ad ima, ſed per ſumma verſatur; quo ſedato tranquillitas exoritur.* Nimirum huiuſcemodi maris æſtum tranquillat id, quod tumentes eius fluctus deprimere poteſt, vnaque ventos impedire ne rurſus vndas impellant ac moueant; id autem efficit anchora proiecta, dum enim anchora proijcitur, vel aliud quippiam graue deijcitur in mare, primum maris aqua cedit cadenti in eam ponderi, cumquo ſimul, aut poſt ipſum immediate fertur in apertam ab eo aquæ corpulentiam etiam aer deorſum conſequens illud velocius actum corpus grauiſſimum; aer enim tenuitate mobilitateque ſua, ne detur vacuum, anticipat implere cauitatem in aqua factam a cadente anchora, quam cauitatem non poſſunt ita cito replere circumiacentes partes aquæ; tum quia denſitate grauitate-

que ſua ſunt pigriores ad motum lateralem, quam aer ad [i] deſcenſum in locum aquæ; tum maxime, quia tunc a deſcendente lapide partes aquæ laterales impulſæ fuerunt in plagam, ſeu regionem oppoſitam. Aer itaque poſt anchoram immediate deſcendens in maris hiatum, ne detur vacuum, ſecum trahit intra mare ventum ipſomet aere nixum, ex neceſſitate materiæ; qui ventus antea marinas vndas pellebat ad latus, & æſtum concitabat; ventus etenim ille nihil aliud erat, quam vel aer [k] commotus, vel aerem commouens permixta commoto aeri [l] exhalatio. Dum autem aer ad anchoræ iactum intra maris hiatum recta deorſum tendit, ſecum trahens ex neceſſitate materiæ ſibi commiſſum ventum illum, qui mare pellebat ad latus, & vndas concitabat; quidni tranquillitas tunc in mari oriatur? eſt enim æſtus motus aquæ ad latus, non autem deſcenſus aquæ de ſuperno loco ad imum. Altera cauſa, ſeu ratio tranquillitatis conſequentis iactum anchoræ in mare procelloſum, proponitur ſtatim ab Ariſtotele ſubnectente: *Ad hæc quùm mare in ea ſpacia coit, quæ ponderi deſcendenti ceſſerint, vertiginem mouet, quæ nonniſi circulo agitatur. At quum linea recta circulum per punctum attingat, fluctusque ad lineam rectam oblique ferantur, fieri poteſt, vt fluctus ipſi per punctum oras vertiginis attingant.* Videlicet, quando poſt ingreſſum aeris intra hiatum in mari factum ab anchora proiecta, & aquas penetrante, laterales partes aquæ ad vnionem coeunt, ea ſpacia repleturæ, quæ ceſſerunt primo deſcendenti ponderi, non recta vndique ad eum locum feruntur, ſed per vertiginem quandam in gyrum mouentur deſcendentes, quod experimento conſtat, ſenſuque perſpicitur non ſolum in aqua, ſeu vino ingrediente dolium per ſaluatorium, vt obſeruat hoc in loco Petrus Aponenſis; verum etiam tum in ſagittis, & alijs miſſilibus, quæ vt monuit ſuperius [m] Ariſtoteles ipſe, in

[i] 4. cœl. t. 59. & ſequentib.

[k] de mũ. cap. 3 & 26. ſect. probl. 35.

[l] 2. mete. ſum. 2. c. 1. & ſeqq.

[m] 3. ſect. prob. 21.

fine

Digitized by Google

fine ſui motus, debilitato iam in eis impreſſo impulſu, circulariter moueri conſpiciuntur; tum quoque in anchorę iactu, poſt quem nautæ cernunt euidentiſſime aquas replentes locum relictum ab anchora deſcendente, moueri in gyrum: Quum itaque fluctus in æſtu ad lineam rectam oblique ferantur, & linea recta circulum attingat per punctum; iam fluctus vertigine circumuoluti, neceſſario ſimul amittunt æſtum, ac perdunt motum ad lineam rectam, dumque vertiginis oras attingunt, exuentes motum rectum, tranquillitatem inducunt. Tertia vero ratio ab Ariſtotele deſumitur ex eadem vertigine dum ſubdit: *Nec prædictam ob cauſam tantum, ſed etiam quia ipſa vertigo accedens, ſuo impetu circum vndique illos depellit: quod quum itaque fluctibus pars ea vertiginoſa careat, merito vnda anchora iacta reſidet, tranquillaturque.* Nempe vertigo non ſolum aquæ partes, quas circumuoluit, ſpoliat motu recto ad latus; verum etiam partes alias vicinas, quas circumducere non poteſt, impetu ſuo procul vndique a ſe depellit; quare partes aquæ vertigine circumactæ, & aliæ illis contiguæ continuæve ad multum ſpatij priuantur motu recto ad latera, atque adeo fluctibus & æſtu. Quapropter hac etiam ratione mare iactu anchoræ ſedatur, ac ex æſtuoſo tranquillum pacatumque redditur. Quartam his adiungit Ariſtoteles cauſam tranquillitatis, prædictas omnes conſequentem dum ſubnectit. *Adde quod aer qui cum pondere illo delapſo deſcendit, mox ſe ſe referens, vndamque ſurſum compellens, bullas excitat; quippe quum bulla humore conſiſtat, qui de imis ad ſupera pulſus ab aere efferatur: omnis autem bulla lenis ſerenaque eſt: Inditium vero quod vnda, qua pondus in imum corruit, ſubmiſſa in cauum paulo poſt reſurgit, & mari circumdanti æquiparat*, vel *æquiparatur*. Scilicet aer qui cum pondere anchoræ proiectæ in aquas deſcendit ad ima maris, quum ibi ſub aquis præter naturam ſit, mox ſe

ſe

ſe in altum referens, ſimul ſurſum vtcunque compellit aquæ portionem quam attingit, & cum ea permiſtus in bullas, & ſpumas tandem ſupernatat in mari; bulla vero omnis aſcendens lenis eſt, nimirum per aquam ſedatam efferri nata; ſiquidem rectum eius aſcenſum prorſus impediret velociter motum oblique mare fluctuans: ſerenaque videlicet, in aqua tranquilla conſurgere nata, ob eandem cauſam, vt inditium ſit maris tranquilli bulla ex aere ad imum pulſo mox ad ſummum maris aſcendente; ac vt bulla tertium quid eſt ex aqua & aere conflatum; vt ratione aeris dicitur ſerena, ſic ratione aquæ non agitatæ dicitur lenis. Sic ergo mare fluctuans, vndabundum, & æſtuans reddit pacatum & tranquillum anchora, vel quæuis alia corpulentia grauis in pelagus deiecta, multis de cauſis ſibi inuicem ſuccedentibus, ac mirifice cooperantibus in tranquillando mari, & eius tranquillitate conſeruanda: corpus enim anchoræ graue primo comprimit aquæ tumentes fluctus; deinde ipſam diuidit celeriter ad eius ima deſcendens, in quem hiatum a ſe factum veluti ſecum trahit & aerem ſupernum, & cum eo aere ventum fluctuum promotorem, vndarumque agitatorem; quocirca ſuper aquas nil rimanet quo mare amplius impellatur ad latera. Quin poſtea replendo illi foramini parietes aquæ, vt ita dixerim, vndique accurrunt, & confluunt in gyrum, quæ partes aquæ circumuolutæ nequeunt ad latus oblique in vndas moueri; quia ſimul eadem aqua duobus motibus moueri non poteſt adeo diuerſis, quales ſunt motus circularis per vertiginem, & motus rectus obliquus per æſtum ac procellam. Sed & in gyrum circumuoluta aqua replens locum ab anchora deſcendente apertum, quaſi ſuum ſibi vulnus conglutinans, ſimul vndique procul a ſe pellit fluctus, & ijs fugatis tranquillitatem in multo ſpacio procreat. Quam denique promouet, conſeruat, & indicat ſurſum

aſcen-

aſcendens aer in bullas ad ſuperiora maris, qui deorſum prius ad ima ponti deſcenderat integer cum anchora: non minus enim deſtruit motum aquæ rectum ad latus in æſtu vigentem motus a ſummo ad imum factus ab anchora & aere poſt anchoram immediate deſcendente, quam ab imo ad ſummum factus ab aere ſurſum in bullas aſcendente; quia ſimul nequit idem corpus aquæ duobus motibus moueri ad varios terminos. Non erat igitur vt Plutarchus & Cœlius Ariſtotelem reprehenderent, quaſi veram cauſam cur oleum ſuperiniectum æſtuanti mari tranquillitatem afferat, non attulerit; quum eam optimam nobis propoſuerit: & quam veluti propriam Cœlius hic attulit, falſam & ineptam huic effectui promouendo ſupra monſtrauerimus; quam vero ſimiliter ceu propriam Plutarchus hoc in loco nobis dare ſatagit, eam Ariſtoteles ipſe multo prius nobis dederit, & acutiſſime diligentiſſimeque in Problematibus explicauerit. Neque vero carpendus eſt in hac Theoria Magiſter, quaſi propoſito effectui extraneam cauſam aſſignauerit, quod hoc in loco præſtitit inquiens

PETRVS APONENSIS: Notandum quod cauſa videtur Ariſtotelis hæc mirabilis, & eſt extranea; quum ſecundum eam non ſolum id poſſent anchoræ proiectæ in mari operari; verum magis aliud ferrum quocunque modo figuratum. »

LIC. Ariſtoteles in hoc ſuo problemate non ait ſolam anchoram in mare vndabundum proiectam promouere tranquillitatem; ſed abſolute ſtatuit omne graue in marinos fluctus iniectum, eos multis de cauſis compeſcere poſſe, & ad tranquillitatem reuocare; anchoram vero propoſuit in exemplum, quia eſt magis ad manus nautis, iiſdemque magis familiaris ex eorum genere, quæ poſſunt ob allatas rationes maris æſtum tranquillare. In hanc ſententiam ea quoque facere videntur, quæ de Xerxe naufragium

[n] Chil. 2. epig. 32. in f. gium metuente proferuntur a [n] Tzetze, ſic aſſerente:

A Strymone autem ingreſſus nauem Phœniſſam,
Cum præſtantiſſimis Perſarum, tempeſtate orta
Quum iuſſiſſet eos deſilire in mare ex naui,
Quod & fecerunt ipſum adorantes,
Vt nauis onere leuata ſeruaret Regem,
Vix innumeris cum calamitatibus traiecit in Aſiam.

nimirum primores illi Perſæ cum Rege profecti ad militiam contra Græcos, erant milites grauis armaturæ, qui armorum pondere ſtatim deſilientes in mare, ad ima ſubmerſi, quaſi tot anchoræ tempeſtatem ſedare potuerunt. Hanc autem hiſtoriam deſumpſit Tzetzes ab Herodoto, [o] ca. 118. qui prius eam ſic deſcripſerat in Vrania: [o] *Narratur autem & alia hac res, Xerxem poſteaquam Athenis profectus eſt ad oram ſuper Strymonem, illinc non amplius terra iter feciſſe; ſed exercitu Hydarni permiſſo, quem ad Helleſpontum deduceret, ipſum nauem Phœniſſam conſcendiſſe, vt in Aſiam ſe reciperet, & dum curſum tenet, a Strymonia ingenti vento fuiſſe exceptum, & eo vehementius tempeſtate vexatum, quod nauis referta vectoribus erat, vtpote quum ſuper contabulationes eſſent frequentes Perſæ qui cum Xerxe vehebantur. Ibi metu perculſum regem cum clamore interrogaſſe gubernatorem num qua ſalus eis eſſet; & quum ille reſpondiſſet, Here, nulla admodum eſt, niſi horum vectorum aliqua fiat abitio: tunc Xerxem eo audito ita locutum: Viri Perſæ nunc aliquis declaret ſe curam habere Regis, in vobis enim videtur ſita eſſe ſalus mea. Hæc vbi dixit Xerxes, illos eo adorato deſiliiſſe in mare, atque ita leuata naui Xerxem incolumem in Aſiam perueniſſe. Et vbi primum in terram egreſſus eſt, hoc egiſſe; gubernatorem, quod Regis animam ſeruaſſet aurea corona donaſſe, quod autem multos Perſarum perdidiſſet, decollaſſe.* Licet autem Herodotus huic hi- [p] ca. 119. ſtoriæ fidem non habeat immediate ſubdens: [p] *Hic autem alter modus qui narratur reuerſionis Xerxis, haudquaquam*

fidem

ſidem apud me habet, cum propter alia, tum propter obitum Perſarum; nam ſi id regi a gubernatore dictum eſt, tamen ex infinitis rationibus vel ob hanc vnam, cui repugnari non poteſt, negarim hoc Regem fuiſſe facturum, quin potius Perſas iuſſurum e tabulatis in ventrem nauis deſcendere, vtpote qui primores Perſarum eſſent; & remiges Phœnices, Perſis numero pares in mare deiecturum. Nobis tamen hæc ratio firma non eſt; tum quia Rex imminentis mortis metu plane conſternatus oblatam ſibi a gubernatore rationem euadendi debuit amplecti, nec animum ad remiges pro Perſis demergendos appellere potuit illico, quos in ventre nauis ſibi deliteſcentes non perſpiciebat, vt Perſas in tabulatis proſtantes: tum quia Rex naui remigibus expoliata ſperare non poterat ſe non ſubmerſum iri cum Perſis: immo nec id auſus fuiſſet imperare, quum remiges illi facile ſe ſe a Perſis numero paribus in naui defendere potuiſſent, & Perſas nauſeabundos ac tempeſtate turbatos ipſi remiges nihil ab ea perpeſſi, nullo negocio pro ſua ſalute viciſſent, ac in mare contis & alijs nauticis inſtrumentis deijcere valuiſſent, nec ipſi Regi barbaro, & hoſti pro ſui ipſorum incolumitate peperciſſent. Sed redeamus ad propoſitum tranquillitatis in mari turbato promouendæ rerum grauium iniectu, ac potiſſimum anchoræ, de qua meminit Ariſtoteles. Præterea non dabimus Aponenſi, ferrum aliud quomodocunque figuratum poſſe magis quam anchoras in mari procellam tranquillare; ſiquidem anchora ratione ſuæ figuræ iacta inter vndas, poteſt in mari multos hiatus facere, multasque numero vertigines in aquis promouere, ac æquipollere anchora vna tribus, vel quatuor alijs corporibus grauibus, quum tricuſpis ipſa ſit, & manubrium grauiſſimum obtineat.

P. APON. Et vniuerſaliter quod ſubmergitur ſine aliqua ad nauem obligatione. „
„

C LIC.

LIC. Ariſtoteles non ait hic anchoram marinos æſtus tranquillare, quia proiecta in mare ſit nauigio funibus alligata, ſed quia corpus eſt graue deprimens aquas, easque penetrans vna cum aere ſubſequente vertit in gyrum, & alijs rationibus nuper explicatis, nec vnquam funium meminit, aut alligatæ anchoræ nauigio. Quamuis etiam talis obligatio anchoræ ad nauem eo magis faciat ad tranquillitatem promouendam, quo eadem anchora iacta, rurſum a nautis de mari ſurſum attolli poteſt, & iteratis vicibus in mare proijci; atque adeo cauſa tranquillitatis effectrix in vna anchora multiplicari ad libitum: id quod efficere nequeunt nautæ de quibuslibet alijs corporibus grauibus in mare proiectis omnino, ſine ſpe vlla recuperandi res illas graues demerſas.

„ P. APON. Quare marinarij non hac de cauſa proij-
„ ciunt anchoras in mare, verum vt arenæ & ſcopulis pon-
„ dere infigantur; quare anchoras eas conſtituunt taliter,
„ vt acumen ſemper cadat directe deorſum, funibus forti-
„ bus eam alligantes, quod earum oſtendit infixio & adhæ-
„ ſio his quibus applicantur.

LIC. Non ignorabat Ariſtoteles primarium vſum anchorarum eſſe ad firmas detinendas naues in mari, ne a vento vel ab æſtu maris temere mouerentur ad naufragium, neve impellerentur præter voluntatem gubernatoris: Nec aſſeruit Magiſter hic anchoras inſtitutas eſſe ad ſedandas pelagi procellas; verum ſapienter docuit anchoram, quatenus eſt corpus valde graue, poſſe proiectam in mare fluctus compeſcere, taleque corpus in exemplum attulit inter multa, quæ nautis occurrere poſſunt ad hanc vtilitatem ſibi comparandam idonea: ſpeciatim vero conſultoque ſumpſit in exemplum anchoram, quod ea ſit corpus valde graue, tum quod ſemper in promptu eſt, atque ad manus nautæ, tum quod facillime proijcitur in vndas;

tum

tum quod eius proiectio ſæpius iterari valet; tum quod ſi ad alium vſum anchora pariter inſeruire poteſt, non tamen ideo huic vſui dicenda eſt inepta: Nonne Natura vtitur [q] lingua ad guſtum primario, & ſecundario ad ſermonem? Nonne Natura quoque vtitur aere [r] inſpirato ad refrigerandum cor neceſſario, & ad vocem vt bene ſit? ita gubernator vtitur anchora primario ad firmandam nauem, ſecundario ad tranquillitatem progignendam in fluctibus.

[q] 2. de part. ani. cap. 16.
[r] 2. de ani. t. 88.

P. APON. Vnde dictum Ariſtotelis non videtur ratio. »

LIC. Mirum eſt, tot rationes hic ab Ariſtotele diſtincte propoſitas, & ſubtiliter ac docte ſatis explicatas, ab eximio viro nunc diſſimulari. Certe Plutarchus hanc rationem vtcunque proſpexit, qui eam veluti ſuam nobis obtrudere voluit.

P. APON. Sed fortaſſis potius aliqualis occaſio ad hominem curioſa. »

LIC. Non diſputat nunc Ariſtoteles cum vllo, vt ad hominem afferre valeat, velitque curioſam occaſionem; ſed ex se cauſas a ſe propoſiti problematis affert, & multiplicem illarum operationem in effectu tranquillitatis procreando mirifice detegit.

P. APON. Et ſecundum alios fortaſſe prolata. »

LIC. Satis aperte conſtat hoc in loco Philoſophum diſſerere non ex aliorum ſententia, ſed ex mente propria; vt hæc Aponenſis nota ſit voluntaria, & nulla ratione vallata, quæ Magiſtri dogma labefactare queat. Sic igitur neque Plutarchus, neque Cœlius Rhodiginus, neque Petrus Aponenſis de cauſa cur maris æſtus ad tranquillitatem redigi valeat tum ab oleo ſuper tumentes vndas inuerſo, tum etiam ab anchora in fluctus procelloſos deiecta, nequicquam afferunt aduerſus Ariſtotelem, quod Peripatetici mentem turbare debeat.

De Monte Parnaſſo, a quo fluunt plurimi, & maximi amnes in Aſia. Diſputatio Secunda.

INter alia placita, quæ viris doctiſſimis difficultatem faciunt, quicunque Meteorologiam Ariſtotelis interpretantur, ac præſertim eidem Vicomercato, illud primo nobis occurrit obſcuriſſimum, in quo tractatur de fluuiorum Aſiæ maximorum ortu, & fluxu e monte Parnaſſo: vt e mari aſcendamus ad flumina. Tractat autem Ariſtoteles de propoſito his notis, [a] 1. mete. ſu. 4. c. 1. [a] Βέβηκεν αὐτόπτας γενέσθαι τοὺς λέγοντας. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ἀσίᾳ πλεῖστοι τε ἐκ τοῦ Παρνασοῦ καλουμένου φαίνονται ῥέοντες ὄρους, καὶ μέγιστοι ποταμοί. τοῦτο δ' ὁμολογεῖται, πάντων εἶναι μέγιστον ὄρος, τῶν πρὸς τὴν ἕω τὴν χειμερινήν. ὑπερβάντι γὰρ ἤδη τοῦτο, φαίνεται ἡ ἔξω θάλαττα, ἧς τὸ πέρας. οὐ δῆλον τοῖς ἐντεῦθεν, ἐκ μὲν οὖν τούτου ῥέουσιν ἄλλοι τε ποταμοί, καὶ ὁ Βάκτρος, καὶ ὁ χοάσ τις, καὶ ὁ Ἀράξης. τούτου δὲ ὁ Τάναϊς ἀποσχίζεται μέρος ὤν, εἰς τὴν Μαιῶτιν λίμνην. ῥεῖ δὲ καὶ ὁ Ἴνδος ἐξ αὐτοῦ, πάντων τῶν ποταμῶν ῥεῦμα πλεῖστον. Cuius loci verſio vulgata Boethi eſt: *Quapropter, quemadmodum diximus, maximi fluuiorum ex maximis videntur fluentes montibus. Palam autem eſt hoc conſiderantibus terræ circuitus; hos enim, inquirendo a ſingulis, ſic deſcripſerunt, quoſcunque non accidit ipſosmet vidiſſe, & dicere. In Aſia igitur plurimi ex Parnaſſo vocato monte videntur fluentes, & maximi fluuij. Hic autem mons dicitur eſſe maximus omnium, qui ad orientem hyemalem: illi enim, qui iam tranſcenderit hunc, apparet mare, quod extra eſt, cuius terminus non palam his, qui hinc. Ex hoc igitur fluunt & alij fluuij, & Bactrus, & Choaſpes, & Araxes. Ab hoc autem abſcinditur Tanais, pars exiſtens, in Mæotidem paludem. Fluit autem & Indus ex ipſo, omnium fluuiorum fluxio plurima.* Hunc Ariſtotelis locum Vicomercatus quum interpretaretur, ab Ariſtotelis placito diſce-

ſce-

Digitized by Google

ſcedens, multas difficultates attulit, hanc originem maximorum amnium Aſiæ à Parnaſſo monte turbantes: quas ad rei veritatem elucidandam, & ad Magiſtri ſententiam plenius explicandam, lubet præſenti diſputatione diligenter examinare, ſcribit ergo.

VICOM. Flumina ex montibus, & maxima ex maxi- »
mis, quemadmodum tradidit oriri, Geographorum teſti- »
monio comprobat. »

LIC. Si ſtandum eſt peritis in arte, non poterat Ariſtoteles aptiori teſtimonio comprobare locum, a quo flumina defluunt, quam Geographorum: obſeruamus autem Ariſtotelem non vſum fuiſſe teſtimonio vel Marini, vel Ptolemæi, vel Strabonis, vel Solini, vel Plinij, vel Melæ; quia his multo vetuſtior Ariſtoteles ipſorum monumenta videre non potuit, nam Ariſtoteles floruit ante Chriſti Domini natalia tercentum quinquaginta amplius annis, poſt quem in eodem ſeculo Archelaus Corographus omnem terram ab Alexandro Magno peragratam deſcripſit,
vt ex [*b*] Laertio notat etiam [*c*] Blancanus in ſua Chro- [*b*] lib. 2. vit.
nologia Mathematicorum: Multo poſt in altero ſeculo [*c*] Chro. math. 6. ſecul.
primus ambitum terræ deſcripſit, ac inueſtigauit ex ratio-
ne vmbrarum Solis [*d*] Eratoſthenes. Poſt hunc in octauo [*d*] ann. ante Chr. 252.
ſeculo [*e*] Poſſidonius Philoſophus Panætij diſcipulus, qui
Rhodi tempore Ciceronis docebat, a Plinio Mathemati- [*e*] ab an. ante Chr. 152.
cus appellatus, a [*f*] Strabone vero citatus, Geographi- [*f*] lib. 1.
ca ſcripſit, cuius ianuæ Pompeius Magnus, quum ad eum audiendum adiret, Imperij faſces ſubmiſit. M. Agrippa
nono ſeculo [*g*] Auguſti gener, & Conſul terrarum or- [*g*] ab ann. ante Chr. 52.
bem proprijs commentarijs deſcriptum, poſtea in porticu [*h*] Plin. lib. 3. cap. 2.
depictum populo Romano ſpectandum [*h*] propoſuit. Decimo ſeculo [*i*] Dionyſius Afer Græco poemate orbis ſi- [*i*] ab ann. Chr. 1.
tum decantauit. Marinus Tyrius, quem [*k*] Ptolemæus [*k*] lib. 1. c. 6.
citat, de Geographia ſcripſit. Strabo eruditiſſime, ac fuſe or-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

orbis ſitum, cuius magnam partem peragrauerat, deſcripſit. Solinus & Pomponius Mela de ſitu orbis pariter conſcripſerunt. Straton Amaſenus libros ſeptem Geographicos edidit [l] Suidæ relatu. Plinius [m] Geographica plurimum coluit. Artemidorus tempore Strabonis ſcripſit Geographica, vt patet ex Plinio & Strabone, eum ſæpe citante. Vndecimo [n] ſeculo Ptolemæus Alexandrinus Geographiam ſcripſit anno Domini [o] CXXX. Quum igitur Ariſtoteles his omnibus antiquior, nulla horum monumenta viderit, ſed Geographorum multo vetuſtiorum, cuiuſmodi fuerunt [p] Homerus, Anaximander Mileſius, qui [q] Blancano terræ [r] circuitum reperit, & primus tabulam Geographicam expoſuit, & Hecatæus Mileſius, qui primus codicem de ſitu orbis [ſ] reliquit, paulo poſt Thaletem, autore Proclo in comm. Euclidis. Quibus Democritum adiungit [t] Strabo, qui quinto ſeculo [u] Laertij teſtimonio ſcripſit cœli terræque deſcriptionem, anno vno maior natu quam Socrates, vt obſeruat [x] Blancanus: Addit idem Strabo & Eudoxum inter Geographos, qui [y] Blancani relatu fuit Platonis comes in Aegyptum: cuius & Ariſtoteles [z] meminit: nam Dicæarchus Ariſtotelis auditor fuit, Ephorus, & alij iuniores Ariſtotele, non fuerunt a Magiſtro in teſtimonium allati, qui teſtimonio veterum, ac iuniorum etiam claritate conſpicuorum vtendum eſſe [a] decreuit ad fidem faciendam. Quum inquam Ariſtoteles antiquiſſimos Geographos audire potuerit, qui per multas annorum centurias Ptolemæum, Strabonem, & alios recentiores anteceſſerunt; iam ex obſeruatis a Ptolemæo, Strabone, & alijs iunioribus, vt poſſunt Ariſtoteles dicta Geographica plane comprobari ſi eis conſentiant; ita ſi ab eis diſſentiant, minime reprobari poſſunt; idque geminam ob cauſam: vna eſt quia propter bella variarum linguarum hominesp ermiſcentia, & propter colo-

[l] Suir ⸗
[m] a lib. 2. ad 5.
[n] ab an. Chr. 101.
[o] Blanc. Chron. 11. ſecul.
[p] Strab. li. 1
[q] Chron. 3. ſecul.
[r] an. ante Chr. 652.
[ſ] eod. ſecul. an. ante Chr. 652.
[t] lib. 1. init.
[u] ante Chr. 452.
[x] Chron. 5 ſecul.
[y] ibidem.
[z] 12. meta.
[a] 1. Rhet. cap. 15.

coloniarum inſtitutiones, acidomatum mutationes, longitudine temporis rerum, ſpeciatimque montium & fluuiorum, ac gentium permanentium priſca nomina mutantur in noua, & aliquando penitus obliterantur, ac degenerant in diuerſiſſima, ſic notante [b] Strabone, Nomina multas mutationes ſuſcipere, præſertim barbara; nam Thraces inquit, prius quidem Sitines vocabantur, poſtea Sinti dicti ſunt, deinde Saij, ijdem nunc Sapæ appellantur: Eodem modo [c] Magino teſte Tuſcia primum dicta fuit Comara, deinde Ianicula, poſtea Raſena, præterea Vmbria, deinceps Pelaſgia, mox Tyrrhenia, denique Tuſcia & Hetruria, quod & Magnus Albertus adnotauit inquiens: [d] *Nomina autem montium & fluuiorum modo mutata ſunt, ſicut & poſt nos mutabuntur, & ideo ſunt ignota*, ea ſcilicet quibus vſi ſunt antiquiores. Verum & [*] Ariſtoteli, *Habitabant Selli hic, & qui vocabantur tunc quidem Græci, nunc autem Hellenes*. Altera cauſa eſt, quia tum ob terræmotus, tum ob inundationes, tum ob terræ aggregationes, tum ob alias cauſas plurimas ab [e] Ariſtotele relatas res ipſæ pereunt, quarum nomina celebria remanent apud autores, ita de propoſito Seneca, [f] *Thucidides ait circa Peloponneſiaci belli tempus Atalantam inſulam aut totam, aut certe maxima ex parte ſuperfuſam. Idem Sidoni accidiſſe Poſidonio crede. Nec ad hoc teſtibus opus eſt, meminimus enim terris interno motu diuulſis, loca diſiecta, & campos interijſſe*. & mox: [g] *Si velis credere, aiunt aliquando Oſſam Olympo cohæſiſſe, deinde terrarum motu receſſiſſe, & ſciſſam vnius magnitudinem montis in duas partes. Tunc effugiſſe Peneum, qui paludes, quibus laborabat Theſſalia ſiccauit, abductis in ſe, qui ſine exitu ſtagnauerant, aquis. Ladon fluuius inter Helim & Megalempolim medius eſt, quem terrarum motus effudit*. Calliſthenes quoque relatu [h] Senecæ, conteſtationeque [i] Plinij deſcribit modum, quo duæ ciuita-

tes

[b] lib. 12.
[c] Thuſc. deſcr.
[d] 2. mete. tract. 2. c. 7
[*] 1. mete. cap. vlt.
[e] 1. mete. ſu. 4 c. 2.
[f] 6. nat. qu. cap. 24
[g] cap. 25
[h] 6 nat. qu. cap. 25.
[i] lib. 2. cap. 92.

Digitized by Google

tes Achaiæ, Helicæ, ac Buris terræmotu in mare demerſæ dudum interierint. Quæ in orientali ora Lyguriæ celebrantur a [k] Ptolemæo Luna & Populonia vrbes, olim claræ, nunc nullæ ſunt prorſus, terræmotu ac mari abſorptæ. Sed & ipſemet [l] Ariſtoteles aperte confitetur, & comprobat flumina & vetera prorſus interire, & noua quandoque ſcaturire, quin & flumen Acheloum ait multis in locis fluxiones mutaſſe. Huic primo dicendorum fundamento ſecundum adijcere neceſſe eſt, petitum ex illis verbis Ariſtotelicis ab initio textus allatis, *quemadmodum diximus:* quia non abſolute dixit Ariſtoteles oriri fluuios omnes e montibus, quaſi non exeant amnes etiam primo ſui ortu conſpicuo e locis planis & campeſtribus: Neque ſimpliciter ait maxima flumina naſci e maximis montibus, quaſi ea ducere nequeant ortum e montibus etiam minoribus: at id vult Ariſtoteles, vt plurimum contingere, quod nunc Geographorum obſeruationibus comprobat. nam paulo antea dixerat. [m] *Quapropter & fluxiones fluuiorum ex montibus videntur fluentes; & plurimi, & maximi fluuij fluunt ex maximis montibus. Similiter autem & fontes plurimi montibus, & locis altis vicini ſunt: In campeſtribus autem ſine fluuijs pauci ſunt omnino.* Vt hinc etiam appareat non ſolum Ariſtotelis argumentum non eſſe proprie inductionem, quæ ex omnibus particularibus colligat concluſionem abſolute vniuerſalem, ſed etiam in propoſito coincidere montes cum locis altis apud Ariſtotelem.

[k] l b. 3. cap. 1. tab. 6 Eur.

[l] 1. mete. ſu. 4. c. 2.

[m] 1 mete. ſum. 4. c. 1.

„ VICO. Quos Geographos ait terræ circuitus ita de-
„ ſcripſiſſe, vt quæ ipſi videre non potuerunt, ab alijs, qui
„ viderunt, perquiſiuerint, & quæ ab illis acceperunt, de-
„ ſcripſerint. De qua re nos fortaſſe Ariſtoteles commo-
„ nefacit ne admiremur, ſi quid ab eis fuit erratum; quan-
„ doquidem aliorum teſtimonio, qui falſa potuerunt refer-

re,

Digitized by Google

re, ſtare eos oportuit, quum ipſi per ſe ea, quæ deſcribebant, non vidiſſent.

LIC. Mihi vero longe probabilius videtur Ariſtotelem hæc de Geographorum diligentia præmiſiſſe, vt oſtenderet obſeruationes ac teſtimonia, quibus proprium dogma communire ſolet, non eſse figmenta, ſed veras eorum, qui viderint, aut qui a pluribus, qui talium inſpectores fuerint, audiuerunt, narrationes. Niſi dicere velimus Ariſtotelis modeſtiam & ingenuitatem turpe [n] duxiſſe hac in re non profiteri per quos profecerit, aut Magiſtrum Platonem imitari voluiſſe, qui teſte Valerio [o] Maximo quum Delij cum tanquam oraculum conſuluiſſent de modo Aræ, ſeu cubi duplicandi, eos ad Euclidem Geometram modeſte abire iuſſit, licet non omnino a problemate abſtinuerit, vt obſeruat etiam [p] Blancanus.

[n] Plin. præf. 1. li.

[o] lib. 8. cap. 13.

[p] Chronol. math. 5. & 6. ſecul.

VICOM. Eos igitur ſeu ipſi ſpectauerint, ſeu ab alijs ››
ſciſcitati fuerint, plurima & ingentia flumina ex maximis ››
& altiſſimis montibus oriri tradidiſſe. ››

LIC. Vnus quidem Geographus, & de re minima, & vnicum interrogans, facile decipi poteſt; at multi de rebus maximis, ac ſenſum valde percellentibus, plures interrogatos eadem referre audientes, decipi poſſe probabile non eſt; vt propterea firmum ſatis argumentum ſit Ariſtoteli ductum a communi Geographorum, æuo ſuo ſcripta vulgantium, conſenſu de magnorum amnium origine.

VICOM. Multis autem commemorat montes, multa- ››
que ingentia flumina ortum ab illis ducentia. ››

LIC. Vt probabile non ſit, eum in omnibus a vero aberraſſe.

VICOM. Ac primum quidem Paropamiſum montem, ››
& quæ ab illo flumina oriuntur. ››

LIC. Ne verbum quidem Ariſtoteles de Paropamiſo,

D ſed

ſed aperte primum nominat Parnaſſum montem: licet autem Vatablus, & antiquus alius interpres Paropamiſum ac Paropaniſum in textu latino poſuerint, omnia tamen exemplaria Græca legunt montem Parnaſſum, quem optime retinuit Boethus.

„ VICOM. Dico autem Paropamiſum, non Parnaſſum, „ vt in omnibus Græcis exemplaribus communiter legitur, „ quoniam Parnaſſus in Aſia non eſt, ſed in Europa, in ea „ parte, quæ Achaia dicitur.

LIC. Non erat vt Ariſtotelis textum peruerteret vir doctus, ſed fidelis interpres debebat Parnaſsum retinere, atque Commentator inueſtigare, num præter Europæum, eſset alius in Aſia Parnaſsus, de quo verus eſset Magiſtri ſermo; quem Aſiaticum ſi nullum eſse ſciret Ariſtotelem falſitatis arguere debuiſset potius, quam illius textum adulterare, quum videre potuerit apud Strabonem, [*] *Scripta quidem quum peruetuſta ſint, mouenda non ſunt: ſatius eſt vocabuli mutationem accuſare, quæ permulta, & cunctis in gentibus vulgata extitit*. Quare nobis retinendum eſt nomen Parnaſſi, nulla ratione mutandum; quod & Dionyſius retinet in Aſiæ deſcriptione.

[*] lib. 1.

„ VICOM. Illud vero nobis ſat eſt, in Aſia Parnaſsum „ non eſse, vt intelligamus eum montem, cuius nunc Ari- „ ſtoteles meminit, Parnaſsum non eſse.

LIC. Ego vero Græcis omnibus exemplaribus contradicentibus Paropamiſi nomen non intrudam vnquam in textum. Vt autem inſigni viro conſentio Parnaſsum montem vulgatum illum bicipitem Muſis dicatum eſse in Europa, non autem in Aſia; ſic non ita facile dedero plures eſse non poſse montes in locis diſtantiſſimis, qui eodem nomine Parnaſſi nuncupentur; ac ſpeciatim non conceſsero, præter illum apud Achæos in Græcia Parnaſsum Europæum, non eſse Parnaſsum alium montem in Aſia,

de

de quo nunc loquatur Ariſtoteles. Age cur infra non reprehendit vir eximius Ariſtotelem, qui Thebanam vrbem poſuit in Aegypto, adeoque in Aſia, ſeu Africa, quum certum ſit Thebas eſse in Bœotia, quæ regio Græciæ in Europa ſita eſt? Dicet quia præter Thebas Bœotias, Cadmea dicta, de quibus in Achaia [q] Ptolæmeus; aliæ Thebæ ſunt non ſolum in Macedonia, quæ [r] Theſsaliæ dicuntur, ſed etiam in Africa, ſeu Aſia, quas [ſ] Ptolemæus ponit in Arabia felici, dixi in Africa ſeu Aſia, quia [t] Magini teſtimonio Aegyptum, qua communi nexu iunguntur Aſia & Africa, ponunt alij in Aſia, & alij in Africa. cur idem non putauit de Parnaſſo vir eximius? alium in Aſia, & alium eſſe in Europa? quum viderit id Olympiodorum & Dionyſium Afrum dixiſſe? Sane Olympiodorus in commentarijs ad hunc locum aſſerit Parnaſſum montem de quo nunc agit Ariſtoteles, non eſſe illum, qui prope Delphum eſt in Græcia, ſed alium eodem nomine in Aſia. Scaliger etiam in ſuis [u] ſubtilitatibus admonet hic Ariſtotelem non agere de bicipiti Muſarum Parnaſso Europæo, verum de barbaro monte alio Aſiatico, quem Bactris imminere dixit Dionyſius. Et profecto Dionyſius Afer Geoagraphus illuſtris in ſua deſcriptione Aſiæ ſic [x] infit.

[q] lib 3 ca.15. tab. 10 Eur. Ptol. lib 3. cap. 15.
[r] Ptol. li. 3 cap. 13.
[ſ] lib. 6. ca. 7. tab. 6 Aſiæ.
[t] deſcr. Aegyp.
[u] exerc. 37.
[x] de ſitu orbis.

Αλλ᾽ ἤτοι Βάκτροι μὲν ἐπ᾽ ἠπείροιο νέμονται
χώρην ὑδρυτέρην, κρημνοῖς ὑπὸ Παρνασοῖο.

id eſt:

Sed Bactrij medijs habitant telluris in aruis
Parnaſſum late prope montem rura tenentes.

At dices de Parnaſso in Aſia nec Ptolemæum, nec Strabonem meminiſse. Cæterum hoc non eſt oſtendere Parnaſsum in Aſia non eſse: tum quia Ptolemæus [y] meminit Buræ ac Helicis vrbium Achaiæ tanquam vigentium, nulla facta mentione de illarum ſubmerſione, quam tamen

[y] li. 3. ca. 16. deſcr. Pelopon.

Digitized by Google

[z] lib. 1. & 8. eo vetuſtior conteſtatur [z] ſæpiſſime Strabo; vt qui notabiles illas ſubmerſiones a [a] Seneca pariter & a [b] Plinio concelebratas omiſerit, montem etiam Parnaſsum Aſiaticum præterire potuerit. Immo qui Bactri fluuij celeberrimi non meminit, ſilentio quoque potuerit inuoluere montem a quo defluit: tum quia quum multæ annorum centuriæ inter Ariſtotelem ac Strabonem & Ptolemæum interſint, potuit idem mons nomen Parnaſſi mutaſse in aliud, de qua re paulo poſt. Sed Ariſtoteli præter Dionyſium Afrum, conteſtatorem Parnaſſi Aſiatici Rhemnium Fannium in ſuis Antiquis lectionibus aſſignauit Cœlius Rhodiginus inquiens: [c] *Sciendum vero apud Ariſtotelem Meteororum primo, Parnaſſum montem in Aſia item locari, quod doctiſſimis hominibus ſcrupulum iniecit vel moleſtiſſimum: & ſunt qui interpollatos eſſe Græcos arbitrentur codices, quoniam eius rei mentio fuit nulla Coſmographis. Cæterum vt parte hac ſtudioſos, vt in pleriſque alijs, demerebimur, quando in Periegeſi Apher Dionyſius Bactros incolere ait.* χώρην δ᾽ ὑπὸ τέρην κρημνοῖς Παρνασσῖο. *Et Rhemnius Fannius*, ſeu potius idem Dionyſius, apud quem legimus ex Priſciano

[a] 6. nat. quæſt. cap. 25 & ſeqq.

[b] lib. 2. cap. 92.

[c] lib. 16. cap. 19.

Parnaſſum late prope montem rura tenentes.

& alibi:

Parnaſſi montis ſub celſa rupe Arienos.

Sunt autem Arieni Perſicæ gentes in Aſia prope Bactrianos, vt ait [d] Strabo. Præterea vero quod notauit etiam idem Rhodiginus, [e] *Apud Ariſtophanem in Comœdia, cui titulus* ἀχαρνῆς, *dicuntur* ἀνθράκες Παρνάσσιοι: *quem locum* enarrans interpres Parnaſſium ex more pro magno videtur poſitum: Verſus Ariſtophanis hi ſunt: [f]

[d] lib. 15.

[e] lib. 21. cap 23.

[f] act. 2. ſce. 2. ſtroph. 3.

Εἰ μέλλετ᾽ ἄρα πάντες ἀνασείειν βοὴν
Ὀλίγου τ᾽ ἀπέθανον ἄνθρακες Παρνάσσιοι
Καὶ ταῦτα διὰ τὴν ἀτοπίαν τῶν δημοτῶν. hoc eſt,

Vocem omnes edituri eratis lugubrem:

Pa-

Parumque adeo fuit, quin eſſent mortui hi carbones Parnaſſij.
Et popularium quidem ob ſummam inſolentiam.

Vbi per carbones Parnaſſios interpres antiquus intelligit carbones magnos, aitque veteribus in more poſitum eſſe magna quælibet cognominare Parnaſſia. Quo ſenſu nunc Ariſtoteles optime dicere potuit. In Aſia montem eſſe, vocatum Parnaſſum, id eſt: Magnum, ex quo videntur fluentes maximi fluuij; nimirum montem Taurum, qui totam Aſiam cingens maximus eſt omnium montium, vt omnes Geographi conteſtantur: ex quo monte Tauro veriſſimum eſt præter alios fluuios defluere & Bactrum, & Choaſpen, & Araxen, & Tanaim, & Indum, vt in textu monet Ariſtoteles: Immo cum Græciæ ſit Germania Borealis, Africa omnis Auſtralis, Italia cum Gallia, & Hiſpania Occidentalis, totaque ferme Aſia Orientalis, Taurum montem, qui totam Aſiam percurrit, a ſui magnitudine Parnaſſum antiquis appellatum, ſapienter Ariſtoteles Orientalem Græcis eſſe fatetur; & qua parte mittit ex ſe quinque prædictos fluuios, Græciæ ſitus eſt ad orientalem hyemalem. Quare Parnaſſi vox nunc Ariſtoteli vel eſt nomen proprium montis in Aſia altiſſimi, ſiuè hic ſit alio nomine dictus a recentioribus Geographis Paropamiſus, ſiue Caucaſus Taurinus; vel eſt epitheton montis Tauri, qui per excellentiam dicitur mons Magnus; nam Taurus magnitudine ſuperat omnes alios montes orbis terrarum æuo Ariſtotelis cogniti; quippe Taurus eſt mons vniuerſam Aſiam diuidens, ac cingens; & quum Aſia ſit longe maior Europa, & longe amplior Africa, propterea Taurus maior eſt quocunque monte Africano, & Europæo; proindeque maximus omnium montium dici potuit more vetuſto mons Parnaſſus. Verum enimvero, ſi magis placet Parnaſſum eſſe partem aliquam Tauri montis, quum ea ſit omnium Tauri partium maxime ſublimis, &

ma-

maxime princeps, ab ea denominari poteſt vniuerſus Taurus nomine Parnaſſi. Quod nomen Parnaſſi datum etiam Tauro monti fuiſſe a veteribus, ea ratio conuincit, quia communis eſt antiquiorum ſcriptorum ſententia Parnaſſum antiquitus appellatum fuiſſe Larnaſſum, quia Larnax, id eſt, Arca ſeruatrix hominum paucorum ab vniuerſali diluuio illuc appuliſſet: quod & ſi Græci, ad ſuæ regionis

[g] Cœl. Rhod. lib. 8. cap. 16. gloriam omnia trahentes, plerique vulgo [g] perſuaſerint, id contigiſſe Parnaſſo Muſarum apud Achæos, in quo dicunt reſediſſe Deucalionis Arcam; hoc tamen intelligendum eſt de Parnaſſo Aſiatico, adeoque de monte Tauro, in quo primum conſtitit, ſedato diluuio vere vniuerſali Arca Noetica; nam vt fabula Deucalionis apud poetas velauit diluuium Noeticum; ita teſtimonio omnium hiſtoricorum Arca Noe conſtitit in monte Tauro: nam in pri-

[h] Gen. 8. mis [h] ſacra pagina dicit Arcam Noe requieuiſſe ſuper

[i] 1. Ant. Iud. c. 3. montes Armeniæ. Ioſephus [i] etiam Beroſum ſibi conteſtantem adducens confirmat eandem Arcam deſtitutam fuiſſe in vertice cuiuſdam montis in Armeniam: modo montes Armeniæ ſunt plures partes Tauri montis in Aſia. Becanus etiam recentiſſimus hiſtoricorum in ſuis Indoſcythicis aſſerit Arcam Noe poſt diluuium conſtitiſſe in monte Paropamiſo, qui eſt altiſſima pars orbis terræ; probabile namque ſatis eſt, Arcam iuſſu Domini quieuiſſe in parte terræ, quæ primum ex aquis emerſerit, adeoque in altiſſimo montium, ſiue in altiſſima parte montis Tauri; nam decebat ſummi Dei miſericordiam liberare quãtocyus amicum ſuum, fidelemque ſeruum Noe a carcere Arcæ. Sed Becano videtur obſtare Solinus, qui cenſet Caucaſum eſ-

[k] cap. 51 ſe Paropamiſo celſiorem. Cæterum Solinus [k] inquiens Montem Taurum appellari Caucaſum, vbi in excelſiſ-

[l] lib. 5. cap. 27. ſimam conſurgit ſublimitatem, hoc a Plinio deſumpſit, qui prius [l] dixerat Taurum appellari Caucaſum, vbi ſe

quo-

Digitized by Google

quoque exſuperat: Ptolemæo vero mons Paropamiſus a Caucaſijs montibus non [m] diſtinguitur, cenſetque Paropamiſum eſſe Caucaſi partem. Sed quum obſeruatione [*] Stabonis idem mons ille ſit, qui a Macedonibus Caucaſus, & a Barbaris quo ad ſui partes ſummas ac Boreales Paropamiſus appellatur: quum etiam præter Caucaſum a Tauro diſtinctum, alter ſit portio Tauri, quem ad Paropamiſanides attinere notat Ptolemæus, & vterque ſit celſiſſimus mons, vnus quidem ad ortum hyemalem, de quo ſub nomine Parnaſſi nunc Ariſtoteles, & Becanus ſub nomine Paropamiſi; alter vero ad ortum æſtiualem; de quo diſtincto a Paropamiſo Solinus & Plinius, & a Parnaſſo poſterius Ariſtoteles; non vna ratione Becani dictum ab omni difficultate liberatur. Sane Parnaſſus Aſiaticus Ariſtotelis, tantam obtinet altitudinem, vt qui peruenerit ad eius culmen, aſpicere valeat Indiæ pelagus extra Aſiam & Africam collocatum longe procul ab Europa.

[m] lib. 6. cap. 18.

[*] lib. 11.

VICOM. Sed potius Paropamiſum, qui in Aſia ſitus eſt. „

LIC. Non ita facile mihi perſuadeo mutanda eſſe verba contextus, quum ijs ſaluis habeam etiam Parnaſſum in Aſia, vt vidimus. Sed cur pro Parnaſſo potius eligit vir egregius Paropamiſum, quam vniuerſum montem Taurum, qui totam Aſiam dirimens maximus eſt, ac more vetuſto Parnaſſus appellatus? & eorum omnium fluuiorum eſt genitor, quos in textu memorat Ariſtoteles?

VICOM. Quum præſertim nec ad ortum brumalem „
Parnaſſus habeatur, ſed in eadem prope parte in qua Ari- „
ſtoteles ſcribebat, nec flumina illa, quæ commemorantur, „
ex eo fluant. „

LIC. Hæc vera ſunt de Parnaſſo Europæo, non de Aſiatico, qui Taurus alio nomine dicitur, de quo nunc loquitur Ariſtoteles: an non ſatis conſtat ex Tauro monte in Aſia naſci Bactrum, Choaſpen, Araxem, & Indum?

Cæ-

Digitized by Google

Cæterum cur Paropamiſum hic Parnaſo ſubſtituit vir inſignis, qui mox dicturus eſt illa flumina, quæ recenſentur hic ab Ariſtotele, non fluere ex Paropamiſo? poterat igitur in textu Parnaſsum relinquere, ſi neque Paropamiſus ipſi veram efficit Ariſtotelis narrationem de ſcaturigine maximorum fluuiorum Aſiæ; quam nobis veriſſimam efficit Parnaſsus Taurum montem deſignans triplici potiſſimum ratione ſuperius latius explicata, nunc breuiter repetenda. In primis enim ſi Strabo, Solinus, Mela, Marinus, Ptolemæus & Plinius nullius Aſiatici Parnaſſi meminerint; ſat eſt eius meminiſse Dionyſium Afrum ijs omnibus antiquiorem, celeberrimumque Geographum, & Rhemnium Fannium, & Ariſtotelem, quum in tanta temporum longitudine potuerit Parnaſſi nomen obliterari, & in Paropamiſum, ſeu Taurum commutari. Altera ratio eſt quia quum vidiſset Ariſtoteles Parnaſsum montem vulgo nuncupatum prius dictum fuiſse Larnaſsum ab Arca, quæ Græcis λάρναξ dicta, poſt diluuium in eo monte conſiſtit intra ſe gerens paucos homines ab vniuerſali ſubmerſione mortalium omnium ſeruatos; quum nouiſſet ex ſacra pagina, quam Plato Magiſter illi demonſtrauerat, Arcam illam memorabilem ab vniuerſali diluuio Noeticæ familiæ conſeruatricem reſediſſe in monte Tauro apud Armenios; [n] optime Parnaſſi nomen Tauro monti accommodatum ab antiquioribus eſſe notauit. Tertia demum cauſa eſt, quia quemadmodum Decumani vocabulum veteribus vſurpatur ad ſignificandam rem magnam eo quod obſeruatione multiplici, quæ quodam ordine fiunt, ſemper decima ſunt cæteris maiora, ſiquidem vt ait [o] Bongus, *Omnia dena perfectum quoddam in ſe habent; nam & priſci ſcriptores quicquid ingens eſſet vocabant Decumanum, ampliſſima quæ fuiſſent ſcuta appellantes Decumana, & decumanum dicentes ouum, ac fluctum decumanum pro magno, quod aru-*

[n] Gen. 8.

[o] de num. myſt.

a ruſticis, & nautis obſeruatum ſit decimum quodque ouum naſci cæteris maius, & decimum quemque fluctum reliquis eſſe ampliorem, quod præter Feſtum Pomp. aſtruit Ouidius libro primo de Triſt. quum ait:

Qui venit hinc fluctus, fluctus ſupereminet omnes,
Poſterior nono eſt, vndecimoque prior.

& libro Transformationum decimo:

Vaſtius inſurgens decimæ ruit impetus vndæ.

Beda quoque libro de Mundi conſtitutione de mari loquens infit: *Sed ſiue exæſtuent, ſiue vento impellantur, dein, & dein fluctus ordinantur, quorum Decimus eſt maximus:* Ita veteres etiam Parnaſſum pro Magno ponebant, quod antiquus ille Scholiaſtes Ariſtophanis in Acharnenſibus explicans illa verba ἀνθράκες Παρνάσσιοι, *Carbones Parnaſſij*, repetit, Παρνάσσιοι, ἀντὶ τῦ μεγάλοι. τὸν γὰρ Παρνασσὸν ἐπὶ τῦ μεγάλυ ἐτίθεσαν. hoc eſt: *Parnaſſij pro magni, Parnaſſum enim pro magno ponebant.* Quem ſenſum reſpexiſſe hoc in loco Philoſophum illud ſatis indicat quod in textu non ait ſimpliciter, ἐν τῇ Ασία ἐκ τῦ Παρνάσυ ὄρυς. *In Aſia ex Parnaſo monte*, ſed inquit, ἐν τῇ Ασία ἐκ τῦ Παρνασῦ καλυμένυ ὄρυς: *In Aſia ex Parnaſo vocato monte:* nam dictio illa *vocato*, non applicata Caucaſo, nec Pyrenæo, nec alijs montibus, quos paulo poſt recenſet Ariſtoteles, indicat aperte Magiſtrum Parnaſſi nomine Magnum per excellentiam intellexiſſe more veterum. Silius item Italicus [†] Parnaſſi nomen pro magno ſumpſit dum [*] Caſtuloniæ Hiſpanicæ cognomentum fecit inquiens: [†] lib 3. ver. 391. [*] Plin. li. 3. cap. 3.

Fulget præcipuis Parnaſſia Caſtulo ſignis.

Cæterum præter Ariſtotelem Parnaſſiorum Aſiaticorum clare meminit Euſtathius, nobilis ille priſcus interpres Homeri, qui non ſolum Homerica monumenta, ſed etiam Dionyſij Afri librum de ſitu orbis commentarijs illuſtrauit, apud quem hæc legimus Latinitati donata, nam Græcum

E com-

commentarium non vidimus: *Sunt præterea Troglodytæ in Europa, prope Triballorum Terram, & Caucaſum, qui etiam propter nimium frigus ſub terra habitant. Parnaſſij quoque Dytochthones tales ſunt.* Modo Parnaſſi montis habitatores Græci non habitant adeo gelidam regionem, vt hyeme propter nimium frigus cogantur habitare ſub terra; colunt enim regionem temperatam, immo calidiorem Italia Phocenſes, apud quos eſt mons Parnaſſus Europæus. Quare neceſſe eſt alium montem Parnaſsum eſse in regione frigidiori, quam incolentes homines a nimio frigore cogantur in ſpeluncis degere, vnde dicuntur Dytochthones, hoc eſt, Terringredi, ſiue Terram ſubeuntes. Tales porro gentes eſse poſsunt in Bactriana, quæ prouincia eſt Aſiæ apud Scythas, & Septentrionales populos, vt conſtat ex [p] Magino. Vt Taurus quidem totus ob ſui magnitudinem nuncupetur nunc Ariſt. more vetuſto Parnaſſus; at illius montis accolæ ſpeciatim Parnaſij dicantur Dytochthones, qui celſiorem Tauri montis partem apud Scythas habitant in Bactriana, vbi viget, rigetque frigus intenſiſſimum hyemis tempore præſertim. Sic igitur vera ſanxit Ariſtoteles aſserens in Aſia montem eſse Maximum Parnaſsum appellatum, vnde plurima & maxima flumina defluunt, qui mons vulgo Taurus nuncupatur vniuerſam Aſiam diuidens ac cingens.

[p] deſcr. Zagathai, & deſcr. Bactr.

Bactrum fluuium oriri ex monte Parnaſſo Aſiæ. Diſputatio Tertia.

AGe modo contemplemur flumina, quæ defluunt Ariſtotelis ſententia ex hoc monte Parnaſso in Aſia: Sane Magiſter ex hoc fluere ſcribit & alios fluuios, & ſpeciatim Bactrum nominatum, quam ſententiam renuit inquiens vir clarus

VI-

Digitized by Google

VICOM. Quin potius Bactrus ex Paropamiſo oriatur. „

LIC. Bactrus fluuius eſt, qui Bactrianæ genti, & vrbi nomen dedit, vt conteſtantur, Solinus [q] inquiens: *Oxus amnis de lacu Oxo oritur, cuius oras Heniochi, Bateni, Oxyſtagæ accolunt, ſed præcipuam partem Bactri tenent. Bactris præterea eſt proprius amnis Bactros, vnde & oppidum quod incolunt, Bactrum. Gentis huiuſce quæ pone ſunt, Paropamiſi iugis ambiuntur, quæ aduerſa Indi fontibus terminantur: reliqua includit Oxus flumen.* Plinius [r] ante Solinum dicens: *Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaſpe, quod poſtea Bactrum a flumine appellatum eſt: Gens hac obtinet auerſa montis Paropamiſſi, ex aduerſo fontis Indi: includitur flumine Ocho.* Iſidorus in originibus aſſerens primo, [ſ] *Bactriani Scythiæ fuerunt, qui ſuorum factione a ſedibus ſuis pulſi iuxta Bactron orientis fluuium conſederunt, ex cuius vocabulo & nomen ſortiti ſunt. Huius gentis rex fuit Zoroaſter inuentor magicæ artis.* & poſtea: *Bactrus fluuius orientis a rege Bactro vocatus fertur, a quo & Bactriani, & vrbs eorum.* ac poſtremo: *Bactrum oppidum Bactriani condiderunt, ex proprio amne illud cognominantes, qui Bactrus vocatur.* Et Volaterranus [x] dicens ex Plinio: *Bactrianorum deinde, ac Sogdianorum regio. Vltimi ſunt Scythæ, Bactrianorum ciuitas Zariaſtis, quæ poſtea Bactra a flumine dicta.* Sane Boccatio [y] *Bactrus fluuius eſt circa fines Scythiæ ſub monte effluens Paropamiſi, vbi Bactrorum ciuitas Zariaſpe dicta eſt; ſed & ipſa, & populi a fluuio nomen ſortiti ſunt.* Paropamiſi autem non meminit Ariſtoteles, quod vt admonet Strabo [z] nomen eſt Barbarum, inquit enim: *Ab Hircanio mari ad auroram progredienti, ad dextram ſunt montes, qui vſque in Indicum mare pertendunt, eos Græci Taurum vocant, qui a Pamphilia Ciliciaque incipientes, & ab occidente perpetui hucuſque procedunt,*

[q] cap. 61.
[r] lib. 6. cap. 6.
[ſ] lib. 9. cap. de Gent. vocab.
[x] lib. 12. Geogr.
[y] de fluminib.
[z] lib. 11

quum alia atque alia nomina ſortiantur: Septentrionales eius partes primo (vt dictum eſt) habitant Gelæ, Caddusij, Amardi, & Hircanorum quidam, poſtea Parthorum, Margianorum, & Ariorum gentes. Tum deſerta, quæ Sarnius amnis ſeparat ab Hircania ad auroram atque Ochum tendunt. Quod autem hucuſque pertendit, vel paulo minus Parachoatras appellantur. A mari Hircanio in Arios ſunt ſex millia fere ſtadia. Deinde eſt regio Bactriana & Sogdiana, vltimi ſunt Scythæ Nomades. Montes omnes qui poſt Arios ſequuntur, Macedones Caucaſum vocauerunt; Barbari vero & Summas & boreales Paropamiſi partes, & Eodaas & Himaonum, & alia huiuſmodi nomina ſingulis partibus dederunt. Ex quo loco Strabonis illud primum colligimus, non eſſe in Ariſtotelis textum intrudendam vocem Paropamiſi, quod ſit nomen Barbaris vſitatum, non Græcis, aut Macedonibus, qualis fuit Ariſtoteles: colligimus deinde Bactrum fluuium, qui Bactrianis nomen impertitus eſt, oriri ex monte Tauro, quem Ariſtoteles ob magnitudinem, qua extenditur ab Hircano mari, ſiue a Pamphilia Ciliciaque, & ab occidente Aſiæ vſque ad Indicum mare, intra quos terminos inter cæteras Bactriana regio continetur; nuncupat more vetuſto Parnaſſum vt [*] vidimus, & ſatis conteſtatur Dioniſius [†] Afer inquiens.

[*] diſputat. III.
[† ver. 638 & ſeqq.

Media certe totius Aſiæ mons occupat,
Orſus a terra Pamphylia, etiam vſque ad Indos:
Interdum quidem curuusq; & flexuoſus, interdũ vero rurſus
Veſtigijs directior: Taurum vero ipſum nominant,
Eo quod Taurique inſtar, & elato capite incedit,
Montibus porrectis multifidus hinc inde:
Ex quo innumeri amnes cum murmure fluunt.
Hi quidem ad Boream, illi vero in Auſtrũ, quidã itẽ ad plagã
Euri, & Zephyri: quis omnia nomina retulerit?
Nec certe cognomentum vnicum adeptus eſt, verũ in quolibet

No.

Digitized by Google

Nomen habet anfractu: Hæc autem illis curæ ſint
Hominibus, qui ſecundum regionem vicinam domũ poſuere:
Nunc igitur gentes omnes perſtringam, quotquot inſigniores
Incolunt: Muſæ vero rectiſſimam per ſemitã dirigant precor.

& mox eiuſdem Tauri varios accolas deſcribens in varijs partibus, addit.

At vero Bactri quidem ſuper continente habitant
Regionem latiorem ſub rupibus Parnaſſi.

Colligimus tertio, nunc Ariſtotelem, dum ageret de ortu Bactri fluuij, conſulto dixiſſe illi ſcaturiginem eſſe non ex Tauro, ne quis arbitraretur eum illi ortum dediſſe ex ea parte Tauri, quæ ſupra Arios eſt, quum regio Bactriana ſit poſt Arianam, vbi montes incipiunt Caucaſi nomine nuncupari; nec ex Caucaſo, ne quis opinaretur ipſum eidem originem adſcripſiſſe ex Caucaſo, qui ſeparatus a Tauro fontes habet Phaſidis, de quo poſterius erat acturus: ſed ex Parnaſſo, hoc eſt; ex magno per excellentiam vocato monte, qui in Aſia totus Taurus eſt, incipiens ab occidentali parte Aſiæ terminatur ad Indiæ pelagus. Etſi ea pars Tauri, Parnaſſique huius Aſiatici, vnde naſcitur determinate fluuius Bactrus ad aliarum partium Tauri diſcrimen, dicatur a Barbaris Paropamiſſus, vt inquit Strabo. Colligimus quarto falſum eſſe quod poſterius addit

VICOM. Facilis autem lapſus fuit ex Paropamiſo, in Parnaſſum.

LIC. Quia Strabo ſatis aperte teſtatur montes omnes qui poſt Arios ſequuntur, poſt quos eſt Bactriana regio, Macedonibus appellatos eſſe nomine Caucaſi, a Barbaris vero nomine Paropamiſi, vt Ariſtoteles Macedo Paropamiſi nomine nunquam vſus fuerit. Non eſt igitur vt dubitemus eundem montem apud Bactros duo nomina obtinuiſſe, Parnaſſi, & Paropamiſi, quorum primum dilexerint Ariſt. & Dionyſius Afer vetuſtiſſimus Geographus; alte-

rum

rum Barbari recentiores, quos ſecuti ſunt Ptolemæus, & recentiores alij ſcriptores. Id quod vel ab ipſa veritate coactus recipere, ſubdit.

„ VICOM. Niſi Ariſtoteles Paropamiſum Parnaſum no-
„ minauerit, quomodo & Dionyſius in libello de ſitu orbis
„ hunc in modum:

χώρην εὐροτέρην κρημνοῖς ὑπὸ Παρνασοῖο.

loquebatur autem de Bactris.

LIC. Poterat inprimis vir egregius geminos Afri verſus afferre, propoſiti ſententiam integram referens, ita:

Ἀλλ' ἤτοι Βάκτροι μὲν ἐπ' ἠπείροιο νέμονται
χώρην εὐρυτέρην, κρημνοῖς ὑπὸ Παρνασοῖο.

id eſt:

Sed nimirum Bactri quidem in continente poſſident,
Regionem latiorem, ſub iugis Parnaſſi.

Deinde vero Dionyſius, qui nunc Græcorum nomen commune Tauro monti ob magnitudinem dato ſuſceperat cum Ariſtotele, mox de eodem monte apud Arienos exſurgente tractans, illi nomen barbarum Paropamiſi aſſignare videtur [c] inquiens:

[c] verſ. 1097.

Σαρταίδας δ' Ὅσσοις τε παρὰ πτύχ' Παρπανισοῖο
Ξανθὶ ὁμῶς πάλα πάντας ἐπωνυμίην Ἀριηνούς.

id eſt:

Sartaidasque quoſcunque etiam ad cliuum [d] Parpaniſi
Communiter ſimul vniuerſos cognomento Arienos.

[d] alia lectio Parnaſſi.

nam hunc locum poſteriorem Priſcianus vertit de Parnaſſo, non de Paropamiſo, ſeu quod codicem habuerit cum voce Parnaſſi, ſeu quod exiſtimauerit eundem eſſe Parnaſum apud Arienos, ac Paropamiſum, ait enim

Vtentes Clenis, atque Atraidas ſimul omnes
Parnaſſi montis ſub celſa rupe Arienos.

Variam hanc lectionem exemplarium ad ſuperiores verſus memorat in ſuis commentarijs Euſtathius, licet videatur

tur

tur Paropamiſum hunc Arienorum ab illo Parnaſſo Bactrianorum diſtinguere dum ait: *Parnaſſi porro montis cuiuſdam Bactrij hic meminit Dionyſius: at quærendum fuerit, vtrum ita ſit ſcribendus, vt Europæus Parnaſſus, an potius Parpamiſſus nominandus. ſic enim multa exemplaria habent: quanquam Parpamiſſi montis paulo poſt mentionem faciet Autor.* Cęterum Paropamiſum Arianorum & Bactrianorum eundem eſſe montem cum Parnaſſo Aſiatico, vnde Bactrus effluit, mox apparebit.

VICOM. Quod forte voluit Olympiodorus, quum alium eſſe Parnaſſum in Aſia tradidit. „

LIC. Non forte, ſed abſolute clareque monet Olympiodorus præter Europæum in Græcia, montem alium Parnaſſum eſſe in Aſia his notis: [f] *Ab Aſia igitur hiſtoriam orditur, quum dicit a Parnaſſo monte fluuios delabi complures, quorum maximus Choaſpes eſt, Bactrusque, & Araxis. Quoniam autem Perſici agri hi fluuij ſunt, recte eos in Aſia dicit eſſe; namque antiquitus, ante res ab Alexandro geſtas, ipſa Aſia vſque ad Perſicam regionem pertinebat. Quidam vero dubitant qua ratione Parnaſſum Aſiæ dicit eſſe, quando maxime is eſt prope Delphum, Delphi autem Græciæ populi; Græcia porro Europæ portio eſt: contra hiſtoriæ ergo fidem hoc dictum videtur eſſe. Itaque ad hoc habemus dicere, Ariſtotelem non fateri Parnaſſum Aſiæ eſſe, ſed ipſum fluuios, qui in Aſia ſunt, dirimere: Tamen hoc quoque maius erratum; qui enim id fieri poteſt inter duas continentes interpoſito mari? Eſt igitur, vt mihi certe videtur, alius mons Parnaſſi nomine nuncupatus: neque enim vult hunc prope Delphos eſſe, quum dicat ipſum mari rubro adiacere, namque inſcendentes hunc montem ait lato proſpectu rubrum mare intuemur.* Videtur itaque certus eſſe Olympiodorus de alio monte Parnaſſo in Aſia, præter eum qui Muſis dicatus habetur apud Delphos in Europa, licet fallatur in eo quod addit de rubro mari, nam

[f] 1. mete. lem. 4 c. 1. in com.

Ari-

Ariſtoteles agit de mari, quod eſt extra cōtinentes terras, ſeu extra columnas Herculis, cuiuſmodi eſt Oceanus; non autem de mediterraneo; cuiuſmodi eſt noſtrum, & rubrum appellatum; nam per mare exterum Ariſtotelem intellexiſſe Oceanum, quod extra columnas Herculis expanditur, apparet ex alio loco Philoſophi, vbi ait. [†] *Adhuc autem plura ſunt maria adinuicem quæ non communicantur ſecundum vllum locum; quorum rubrum quidem videtur ſecundum modicum communicans cum eo mari, quod extra columnas eſt*. Sequitur

[*] 2. mete. cap. 1.

" VICOM. Nam & de Paropamiſo dubitationes exi-
" ſtunt; etenim etſi in Aſia ſitus eſt, Bactrumque fluuium
" ex ſe mittit, ad ortum tamen brumalem vix eſſe dici po-
" teſt, quando ad Græciæ ortum eſt, eodem prope paral-
" lelo.

LIC. Dummodo ſit ad ortum Græciæ Paropamiſus, ſiue Parnaſſus Aſiaticus, & non ſit in eodem omnino parallelo, poterit eſſe tamen ad ortum Græcis hyemalem, vt ait Ariſtoteles. Cæterum ad ortum hyemalem Græcis eſt Scythia; quum autem [g] Boccatio Bactrus fluuius ſit circa fines Scythiæ ſub monte effluens Paropamiſi, vbi Bactrorum ciuitas Zariaſpe dicta eſt; iam Græcis Bactrus fluuius in ortu ſuo, monsque Parnaſſus, qui Barbaris dicitur Paropamiſus, eſt ad ortum hyemalem. Quod Ariſtotelis dictum alia quoque ratione poteſt explicari; nimirum quia comparat hoc in loco Magiſter Tauri montis eam partem, quam infra Arienos poſitam Macedones Caucaſum, Barbari Paropamiſum, & Ariſtoteles a magnitudine more veterum appellat Parnaſſum, cum monte Caucaſo, qui Tauri pars non eſt; comparat inquam Parnaſſum Aſiaticum cum Caucaſo diſtincto a Tauro in relatione ad Græciam; & quum vterque ſit mons Græcis orientalis, Paropamiſus tamen eſt meridionalior Cauca-

[g] de fluminib.

ſo,

Digitized by Google

ſo, & Caucaſus Paropamiſo Borealior; Quare ſapienter inquit Ariſtoteles, Parnaſſum Aſiaticum Græcis eſſe ad ortum hyemalem. Caucaſum vero iiſdem eſſe ad ortum æſtiualem, quia Sol Græcis hyeme oritur meridionalior, æſtate borealior. Sic igitur a Parnaſſo Aſiatico, qui mons eſt maximus ad orientem hyemalem Græciæ, fluit fluuius Bactrus, de quo licet ſub hoc nomine non meminerit Ptolemæus, nihil hoc obeſſe debet Ariſtoteli, tum quia potuit hunc fluuium ille prętermiſiſſe, qui non omnia tenebatur enumerare, multaque præterit alia, vt & Choaſpen; tum quia veriſimile ſatis eſt eum qui Bactrianorum vrbem Bactram antiquo nomine Zariaſpem, ſeu Zariſpam nuncupauit [h] prope Oxum amnem, quique iuxta alios amnes Bactrianorum poſuit Bactram regiam Zariaſtes prius dictam, & Zariaſpa Plinio, & Straboni, Bactrij fluuij meminiſſe ſub nomine Zariaſpis Oxo ſe coniungentis, vt Bactrus fluuius idem ſit cum Zariaſpi, a quo fluuio ciuitas eadem regia Bactrianorum tum antiquitus Zariaſpa dicta ſit, tum poſtea Bactra: & vt Ariſtoteles nomen fluuij recentius attulit Bactrum appellans; ita Ptolemæus vocabulum fluminis antiquius elegit Zariaſpem nuncupans. Igitur ex Parnaſſo Aſiatico defluit Bactrus fluuius, qui Zariaſpes a Ptolemæo dictus oritur ex monte, quem [i] Strabone teſte Barbari Paropamiſum appellant, Macedones Caucaſum, Ariſtoteles [k] nunc ad alterius Caucaſi, de quo mox acturus erat, differentiam, & ob magnitudinem antiquo more Parnaſſum recte nominauit.

[h] lib. 6. ca. 11. tab. 7. Aſiæ.

[i] lib. 11.

[k] 1. mete. ſum. 4. c. 1.

De Choaſpis fluminis ortu ex Parnaſſo Aſiatico. Diſputatio Quarta.

AB eodem Parnaſſo Aſiatico, qui [a] Strabonis obſeruatu Paropamiſus à Barbaris nuncupatus, & Cau-

[a] lib. 11.

caſus a Macedonibus, eſt infra regionem Arianam vſque ad Indos porrectus, ab Ariſtotele ob magnitudinem more veterum Parnaſſus appellatus, ait Magiſter præter Bactrum fluuium defluere quoque Choaſpen amnem: quod tamen inficiari videtur inquiens vir doctus.

„ VICOM. Præterea Choaſpen ex eo erumpere nullibi „ legitur.

LIC. Ptolemæus Choaſpam vrbem in Arachoſia ponit, quam conterminam eſſe [b] monet Paropaniſanidis, & Pomp. Mela ſcribit eſſe partem [c] Arianæ, quæ Paropamiſo monti adiacet obſeruatione [d] Strabonis: vt autem veriſimile ſatis eſt vel Choaſpam vrbem a flumine, vel Choaſpen fluuium ab vrbe cognominatum; ita probabiliſſimum eſt fluminis ortum eſſe ex monte quem Barbari Paropamiſum, Ariſtoteles ob magnitudinem Parnaſſum appellat. Deinde ſi nullibi legere potuit Vicomercatus Choaſpen oriri ex Parnaſſo, ſeu Paropamiſo, cur alicubi legere non potuit Ariſtoteles apud antiquos Geographos Anaximandrum, vel Hecatæum, vel alium quempiam Vicomercato ignotum? Deinceps eſto nullibi hoc legi præterquam apud Ariſtotelem, an ideo verum non eſt hoc aſſertum? Præterea vero nobis hoc ſatis aperte Dionyſius Afer inſinuauit [e] inquiens

[b] lib. 6. cap. 20.
[c] lib. 1. cap. 2.
[d] lib. 15.
[e] l de ſitu orbis ver. 1070.

Ἄλλος δ᾽ οἳ ναίουσι διάνδιχα Περσίδα γαῖαν.
Καὶ τὴν μὲν πολέες ποταμοὶ περιπιαίνουσι,
Τῇ καὶ τῇ σκολιοῖσιν, ἐλαυνόμενοι προχοῇσι.
Χωρὶς μὲν Κόρος ἐστι μέγας, χωρὶς δὲ χοάσπις
Ἕλκων Ἰνδὸν ὕδωρ, παρά τε ῥείων χθόνα Σοῦσαν.

Quæ metra vt eleganter Latio dedit ita Priſcianus:

Quique tenent populi diuiſos Perſidis agros:
Amnibus hæc multis recreantur & vbere pingui,
Hinc Coros immenſus profunditur, inde Choaſpes
Fonte cadens Indo, qui ſtringit gurgite Suſa.

ſed

ſed alius Interpres ita vertebat ad verbum Græcos Dionyſij verſiculos:

Alijque qui habitant in diuerſis partibus Perſicam terram.
Atq; hanc quidem multi amnes vndique pinguefaciunt,
Huc atque illuc flexuoſis actis fluentis.
Seorſum quidem Corus eſt vaſtus, ſeorſum vero Choaſpis,
Trahens Indicam vndam, præterfluens terram Suſorum.

Porro Choaſpes fluuius eſt Perſiæ; dicitur autem habere fontem Indum, ſeu trahere ſibi aquam ex eo loco, cui quapiam ratione nomen Indi competit; hoc autem nihil eſt aliud quam mons Paropamiſus; nam vt antea notaui, [*f*] Strabo teſtatur montes omnes Perſiæ, qui poſt Arios ſequuntur vſq; ad Indiam a Macedonibus vocari nomine Caucaſi, a Barbaris vocabulo Paropamiſi; quin & [*g*] inferius vna cum [*h*] Ptolemæo aſſerit Paropamiſum montem & ad Perſiam, & ad Indiam attinere. Quod & conteſtatur Ptolemæus vni monti Paropaniſo tria ſigna tribuens. [*i*] *Eſt autem Paropaniſi ſitus iuxta ſigna tria. Quod auſtrale* 111.0.36. *Quod ſeptentrionale* 111.30.39. *Quod maxime orientale* 119. 30. 39. Vnde conſtat huius montis maximam eſſe magnitudinem, proindeque ad Indos vſque pertingentem, recte vocatum ab Ariſtotele fuiſſe more vetuſto Parnaſſum: vt optime Philoſophus dixerit a Parnaſſo in Aſia defluere Choaſpen. Cæterum & Choaſpen ex Paropamiſo, adeoque ex Parnaſſo Aſiatico naſci, non obſcure nobis inſinuat non vno in loco Strabo, primum vbi ſcribit. [*k*] *Alexander qui hæc plurimum illuſtrauit, in initio quum ij, qui Darium dolo occiderant, ad capiendam Arianam impetum feciſſent, optimum fore exiſtimauit ſi eos perſequeretur, & aboleret: Quare in loca venit Indiæ proxima per Arianam, qua ad dextra relicta Paropamiſum ad Borealea Bactrianamque tranſcendit: atque omnibus ſubiectis, quæ Perſis parebant, ac etiam pluribus, Indiam appetere cœpit; quum*

[*f*] lib. 11.
[*g*] lib. 15.
[*h*] lib. 7. cap. 1. tab. 10. Aſiæ.
[*i*] lib. 6. ca. 17 tab. 9. Aſiæ.
[k] lib. 15.

Digitized by Google

multi de ea, quanquam non certe, prædicarent. Quare iiſdem montibus per vias breuiores exſuperatis reuerſus eſt, habens Indiam a ſiniſtris. Poſtea rurſus in eam rediit, ac occidentales eius fines & Cophem flumen & Choaſpen, qui in Cophem immittit, & apud Plagyriam vrbem fluens prater Goridalem vrbem, & Bandobenam, & Gandaritim permeat, intellexit apprime habitabilem, & fructiferam eſſe montanam, & borealem regionem. Choaſpes igitur e montibus, qui ſunt Indicæ regioni boreales, atque adeo ex Paropamiſo defluit
[l] lib. 11. autore Strabone, qui prius [l] aſſeruit montes omnes poſt Arianam vſque ad Indiam protenſos a Barbaris appellari
[m] lib. 15. nomine montis Paropamiſi. Deinde [m] paulo poſt idem Strabo repetit Choaſpen ortum habere ab Vxijs inquiens: *Choaſpes per regionem fluens, in eandem oram deſinit, ortum habens ab Vxijs. Inter Suſa enim & Perſiam montana quædam aſpera & prærupta interiacent, quæ anguſtias habent difficulter peruias, & homines prædatores, qui mercedem a regibus exigebant, apud ingreſſum, qui ex Suſis eſt in Perſiam. Addit Polycletus Choaſpen & Eulaum, & Tigrim in lacum quendam influere, poſtea inde in mare emittere.* & mox. *Sunt & aliæ complures anguſtiæ tranſeunti iuxta Perſiam, quas Alexander vi permeauit ad Perſicas portas, & loca alia, tranſiens regionem, & videre properans principales eius partes, & theſauros, qui per tot tempora erant, quibus Perſæ Aſiam tenuiſſent: & multa flumina traiecit, quæ regionem rigant, & in Perſicum ſinum deferuntur: Nam poſt Choaſpen, Copratas, & Paſitigris, qui etiam ex Vxia fluit.* Volaterranus item [n] a Stra-
[n] lib. 12. Geog init. bone recipit Choaſpen ortum habere ab Vxijs. Cæterum
[o] lib. 6. cap. 16. Vxios, ſeu Oxios, vna cum Bactrijs [o] Plinius aſſerit eſſe gentem, quæ obtinet auerſa montis Paropamiſi, ex aduerſo fontis Indi, cum multiplici alia gente ſibi contermina. Sic igitur ex Dionyſio, Ptolemæo, Strabone, Plinio, & Volaterrano Choaſpen ex Paropamiſo, quem

cun-

eundem eſſe cum Parnaſſo Aſiatico nouimus, erumpere noſſe poterat vir inſignis.

VICOM. Quanquam nonnulli putant Coam eſſe, „
quem Ptolemæus in alium Coam ex Caucaſo fluentem in- „
fluere tradidit, ſiquidem Strabo Choaſpen in Coam ſe ſe „
immittere meminit. „

LIC. Quicquid ſit de hoc, certum illud eſt Choaſpen eſſe fluuium originem trahentem ab Vxijs, vt repetit ipſe [p] Strabo; quum autem Vxij quos appellat [q] Plinius Oxios, habitent prope Paropamiſum, vt edocet etiam [r] Ptolemæus; quumque Paropamiſus eidem ſit mons [ſ] maximus, & Straboni [t] ſummus, hoc eſt, celſiſſimus; vnde more veterum ab Ariſtotele recte cognominetur Parnaſſus, vt etiam a [u] Dionyſio & ab [x] Euſtathio: plane verum fatetur Ariſtoteles aſſerens ex Parnaſſo monte in Aſia defluere quoque Choaſpen fluuium.

[p] lib. 15. [q] lib. 6. cap. 16. [r] lib. 6. ca. 11. tab. 7. Aſiæ. [ſ] lib. 6. cap. 11. & cap. 17. [t] lib. 11. [u] de ſitu orbis. [x in com.

De ſcaturigine fluminis Araxis ex monte Parnaſſo in Aſia. Diſputatio Quinta.

Ex eodem monte Parnaſſo in Aſia ſcribens Ariſtoteles oriri fluuium etiam illum, qui dicitur Araxes, contradicentem habet eundem virum, ait enim

VICOM. Araxes etiam ex monte Periarde, qui in Ar- „
menia eſt maiori, fluit, non ex Paropamiſo. „

LIC. Araxes fluuius [a] Ptolemæo fontes habet in Armenia maiori ex montibus, qui Moſchici nuncupantur, & Pariſarges, ſeu Pariedri Plinio; quos montes ipſe Ptolemæi Scholiaſtes eos eſse monet, in quibus poſt diluuium Arcam Noe conſediſse ferunt: hos autem montes [b] antea vidimus eſse, quos Barbari Paropamiſi nomine nuncupant; Ariſtoteles & Dionyſius Afer nomine Parnaſſi. Deinde [c] Straboni fluuijs duobus Araxi, & Euphrati ſcatu-

[a] lib. 5. ca. 13. tab. 3. Aſiæ. [b] diſpu. 4 [c] lib. 15.

tu-

Digitized by Google

[d] lib.13. cap.10. [e] lib.5. cap.13 [f] lib 6 cap.9 [g] cap.25 [h] cap.50.

turigo eſt ex eodem monte, quod etiam [d] Iſidorus conteſtatur, & innuit ipſe [e] Ptolemæus, ac [f] Plinius & [g] Solinus: Cæterum Euphrates oritur [h] Solino teſte in maiori Armenia ſupra Zimaram, ex monte, quem accolæ Caproten appellant, qui Scythis proximus eſt; quem montem a Ptolemæo vocari Periarden admonet Solini Scholiaſtes inquiens: *Euphrates naſcitur in Armenia maiori, ex monte originem ducens, quem Ptolemæus vocat Periarden; ex quo & Araxes ortum ſumit.* Modo Periardes eſt pars montis Tauri poſt Arianos verſus Indos excurrens, quod mox apparebit ex [i] Plinio; cuius partis Taurinæ partes ſublimiores ait appellari [k] Strabo Paropamiſi nomine a barbaris. Deinde [l] Magini teſtimonio valde inſignes fluuij Cyrus & Araxes a monte Tauro exoriuntur: ſed Taurus mons ob ſui maximam amplitudinem ab Ariſtotele ac Dionyſio Parnaſſus appellatur; & quum apud varias gentes varijs nominibus inſigniatur, in altiſſimis ſuis partibus poſt Ariam verſus Scythas & Indos a Barbaris Paropamiſus dicitur, Moſchicus, Pariedrus; quod aperte conſtat cum ex ipſo [m] Strabone, cui pars borealis Tauri vocatur Paropamiſus; tum ex [n] Plinio, cui *Taurus mons ab Eois veniens littoribus Chelidonio promontorio diſterminat: immenſus ipſe, & innumerarum gentium arbiter, dextro latere ſeptentrionalis, vbi primum ab Indico mari exſurgit, læuo meridianus, & ad occaſum tendens, mediamque diſtrahens Aſiam, niſi opprimenti terras occurrerent maria. Reſilit ergo ad Septentriones, flexusque immenſum iter quærit, velut de induſtria rerum natura ſubinde maria opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium & Hircanium, contraque Mæoticum lacum. Torquetur itaque colliſus inter hæc clauſtra, & tamen victor flexuoſus euadit vſque ad cognata Riphæorum montium iuga, numeroſis nominibus & nouis quacunque ingerit inſignis; Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamiſus, Cir-*

[i] lib.5. cap.27. [k] lib.11. [l] Deſcr. Geog. [m] lib.11. [n] lib.5. cap.27.

Circius, Cambades, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus, atque vbi ſe quoque exſuperat Caucaſus; vbi brachia emittit ſubinde tentanti maria ſimilis Sarpedo, Coraceſius, Cragus, iterumque Taurus, etiam vbi dehiſcit, ſeque populis aperit: portarum tamen nomine vnitatem ſibi vendicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caſpiæ, alibi Ciliciæ vocantur. Quinetiam contractus, & fugiens quoque maria, plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc, implet a dextra Hyrcanus, Caſpius, a laua Pariedrus, Moſchicus, Amazonius, Coraxicus, Scythicus appellatus: in vniuerſum vero Græce Ceraunius; in Lycia igitur a promontorio eius oppidum Simena, mons Chymera noctibus flagrans. Ex quibus aperte conſtat, eundem montem Taurum eſse, qui per vniuerſam Aſiam extenditur, & varia nomina ſortitur, quorum duo præcipua ſunt, Paropamiſus, & Pariedrus, ſeu Pariardes vt alij dicunt: Si ergo fluuius Araxes oritur a monte Pariedro, ſeu Pariarde; næ idem fluuius oritur a monte Tauro, atque adeo ab Aſiatico Parnaſſo, ſiue a Paropamiſo; quum Taurus ob magnitudinem denominetur Parnaſſus, & ab [o] excelſiore ſui parte Paropamiſus: Taurum autem totum figurate nuncupari nomine cuiuſpiam ſuæ partis, obſeruauit etiam autor dictionarij Geographici in dictione *Caucaſus*. Quare ſicut Maginus in deſcriptione Georgianæ teſtatur Araxem oriri ex monte Tauro; ſic vere dicunt alij eum naſci ex Pariedro, qui pars eſt Tauri montis, & Ariſtoteles ex Parnaſſo in Aſia, qui ſimiliter eſt mons ipſe Taurus, ob magnitudinem Parnaſſi nomine donatus. Ita Plinio conſentiens, & Ariſtoteli Pomponius Mela ſcribit. [p] *Ex Ceraunijs montibus vno alueo deſcendit, duobus exit in Caſpium Araxes Tauri latere demiſſus.* quum Ceràuniorum nomine Tauri partes omnes appellentur. Sed & Solino, [q] *Heniochorum montes Araxem fundunt.* Heniochos autem [r] Ptolemæus in Aſia ponit, & Strabo ſcri-

[o] Strabo. lib. 11.

[p] lib. 3. cap. 5.

[q] cap. 25.

[r] lib. 5. cap. 9.

[s] lib.2. ſcribit pertinere ad Taurum, & [s] Caucaſum, quem a [t] lib.11. Barbaris ait appellari [t] Paropamiſum. Sic igitur Araxes oritur ex Aſiatico Parnaſſo.

De Tanais ortu ex Aſiæ Parnaſſo, eiuſdemque habitudine ad Araxen. Diſputatio Sexta.

AB eodem maximo monte Aſiæ, quem Parnaſſum appellat, ait Ariſtoteles etiam defluere fluuium Tanaim nuncupatum; ſed & hoc placitum non recipit, Ariſtoteli contradicens ita Vir Cl.

" VICOM. Multo minus Tanais fluuius ex eo oritur, " quippe ex Riphæis montibus in Sarmatia deſcendere tra- " ditur, Europamque ab Aſia diuidit.

LIC. Nos autem in hoc placito Magiſtrum a vero non abeſſe, dum ait, *Ab hoc autem abſcinditur Tanais, pars exiſtens, in Mæotidem paludem,* facile demonſtrabimus. In primis enim accipimus [a] a Magino, Alberto [b] Campenſe, [c] Munſtero, Sigiſmundo Libero [d] Barone, & Alexandro [e] Guagnino, Tanaim oriri in regione Moſchouiæ. Notamus ſecundo Moſcouiam partim in Aſia, & partim eſſe in Europa, teſtimonio Magini. Tertio recipimus a [f] Ptolemæo, & [g] Magino Tanaim fluuium ſeparare Aſiam ab Europa, fonteſque ſuos habere in confinio Aſiæ ac Europæ, potiuſque in Aſia quam in Europa: verba Ptolemæi ſunt. [h] *Sarmatia, quæ in Aſia eſt, terminatur a Septentrionibus terra incognita; ab occaſu Sarmatia, quæ in Europa eſt, vſque ad fontes Tanais fluuij & ab ipſo Tanai fluuio vſque ad eius oſtia in Mæotim paludem, & Mæotidis paludis orientali parte, quæ a Tanai eſt, vſque in Cimmerium Boſphorum, cuius partis, quæ nempe dicitur Aſiatica Sarmatia, ſitus hic eſt, Poſt Tanais fluuij oſtia Paniardis* 67. 20. 53. 20. Vnde ſatis conſtat, originem Tanais eſſe in Aſia, non autem

[a] Moſch. deſcrip.
[b] cap. 4. de Moſ.
[c] in Mel. li. 2. cap. 1.
[d] com. de Moſc.
[e] Sarm. Eur. & de Moſc.
[f] li 3. ca. 5 & li. 5. c. 9.
[g] deſcrip. Moſc.
[h] li. 5. c. 9.

tem

Digitized by Google

tem in Europa prout ab Aſia contradiſtinguitur: vel ad ſummum in confinio Aſiæ, & Europæ, ſiue inter Aſiaticam & Europæam Sarmatiam; quod innuit idem Ptolemæus, mentionem eorundem fontium Tanais in deſcriptione Sarmatiæ Europeæ faciens, ita: [i] *Sarmatia, quæ in Europa eſt, definitur a Septentrionibus Oceano Sarmatico.* & mox. *Finis vero iuxta meridionalem Sarmatiæ plagam, qui per fontes Tanais fluuij deſcribitur, gradus habet 64.63.& 64.* [i] lib. 3. cap. 5.

58. Quum fontes illi ſint vnus communis terminus, quo iungitur Aſiatica Sarmatia cum Europæa; propterea vt alij non male ſcribunt oriri Tanaim in Europa; ita reliqui melius aſſerunt eundem oriri in Aſia, ſi potiſſimum primam fluminis originem latentem potius quam ſecundam in fonte patentem conſideremus. Cæterum apertum fontem Tanais Ptolemæus, & alij potius in Aſia cum Ariſtotele ponunt, quam in Europa contra Philoſophum; etenim Sigiſmundus Liber Baro tractans de vrbe Moſchouiæ, ponit eum potius in Aſia, quam in Europa, vel ſaltem in confinio Aſiæ & Europæ dicens. [k] *La Città di Moſcouia fra l'altre Città ſettentrionali, verſo oriente molto s'eſtende; il che certo non ci fù difficile nell'andata noſtra; percioche eſſendo noi vſciti di Vienna alla dritta via di Cracouia, & indi per ſpacio quaſi di cento miglia Todeſchi eſſendo andati auanti alla volta di ſettentrione, finalmente pigliato poi il noſtro viaggio alla parte d'oriente, peruenißimo in Moſcouia, la quale ritrouaßimo eſſer poſta ſe non in Aſia, nondimeno ne gli eſtremi dell'Europa, da quella parte però, dalla quale eſſa Europa con li ſuoi confini l'Aſia ne tocca: La Città è di legnami, aſſai grande &c.* & paulo poſt: *Più tempij di pietre ſi edificano. L'aere del paeſe è tanto ſalubre, & ſano, che di là inſino dalli fonti del Tanai, ſpecialmente al ſettentrione, & etiamdio in gran parte verſo l'oriente, non vi è ricordanza d'huomo, che mai niſſuna peſte habbia moleſtato le perſone.* Fontes ergo Tanais [k] pag. 160 K.

G

Ariſtoteles agit de mari, quod eſt extra cõtinentes terras, ſeu extra columnas Herculis, cuiuſmodi eſt Oceanus; non autem de mediterraneo; cuiuſmodi eſt noſtrum, & rubrum appellatum; nam per mare exterum Ariſtotelem intellexiſſe Oceanum, quod extra columnas Herculis expanditur, apparet ex alio loco Philoſophi, vbi ait. [†] *Adhuc autem plura ſunt maria adinuicem quæ non communicantur ſecundum vllum locum; quorum rubrum quidem videtur ſecundum modicum communicans cum eo mari, quod extra columnas eſt*. Sequitur

[*] 2. mete. cap. 1.

" VICOM. Nam & de Paropamiſo dubitationes exi-
" ſtunt; etenim etſi in Aſia ſitus eſt, Bactrumque fluuium
" ex ſe mittit, ad ortum tamen brumalem vix eſſe dici po-
" teſt, quando ad Græciæ ortum eſt, eodem prope paral-
" lelo.

LIC. Dummodo ſit ad ortum Græciæ Paropamiſus, ſiue Parnaſſus Aſiaticus, & non ſit in eodem omnino parallelo, poterit eſſe tamen ad ortum Græcis hyemalem, vt ait Ariſtoteles. Cæterum ad ortum hyemalem Græcis eſt Scythia; quum autem [*g*] Boccatio Bactrus fluuius ſit circa fines Scythiæ ſub monte effluens Paropamiſi, vbi Bactrorum ciuitas Zariaſpe dicta eſt; iam Græcis Bactrus fluuius in ortu ſuo, monsque Parnaſſus, qui Barbaris dicitur Paropamiſus, eſt ad ortum hyemalem. Quod Ariſtotelis dictum alia quoque ratione poteſt explicari; nimirum quia comparat hoc in loco Magiſter Tauri montis eam partem, quam infra Arienos poſitam Macedones Caucaſum, Barbari Paropamiſum, & Ariſtoteles a magnitudine more veterum appellat Parnaſſum, cum monte Caucaſo, qui Tauri pars non eſt; comparat inquam Parnaſſum Aſiaticum cum Caucaſo diſtincto a Tauro in relatione ad Græciam; & quum vterque ſit mons Græcis orientalis, Paropamiſus tamen eſt meridionalior Cauca-

[g] de flu- minib.

ſo,

ſo, & Caucaſus Paropamiſo Borealior; Quare ſapienter inquit Ariſtoteles, Parnaſſum Aſiaticum Græcis eſſe ad ortum hyemalem. Caucaſum vero iiſdem eſſe ad ortum æſtiualem, quia Sol Græcis hyeme oritur meridionalior, æſtate borealior. Sic igitur a Parnaſſo Aſiatico, qui mons eſt maximus ad orientem hyemalem Græciæ, fluit fluuius Bactrus, de quo licet ſub hoc nomine non meminerit Ptolemæus, nihil hoc obeſſe debet Ariſtoteli, tum quia potuit hunc fluuium ille prętermiſiſſe, qui non omnia tenebatur enumerare, multaque præterit alia, vt & Choaſpen; tum quia veriſimile ſatis eſt eum qui Bactrianorum vrbem Bactram antiquo nomine Zariaſpem, ſeu Zariſpam nuncupauit [h] prope Oxum amnem, quique iuxta alios amnes Bactrianorum poſuit Bactram regiam Zariaſtes prius dictam, & Zariaſpa Plinio, & Straboni, Bactrij fluuij meminiſſe ſub nomine Zariaſpis Oxo ſe coniungentis, vt Bactrus fluuius idem ſit cum Zariaſpi, a quo fluuio ciuitas eadem regia Bactrianorum tum antiquitus Zariaſpa dicta ſit, tum poſtea Bactra: & vt Ariſtoteles nomen fluuij recentius attulit Bactrum appellans; ita Ptolemæus vocabulum fluminis antiquius elegit Zariaſpem nuncupans. Igitur ex Parnaſſo Aſiatico defluit Bactrus fluuius, qui Zariaſpes a Ptolemæo dictus oritur ex monte, quem [i] Strabone teſte Barbari Paropamiſum appellant, Macedones Caucaſum, Ariſtoteles [k] nunc ad alterius Caucaſi, de quo mox acturus erat, differentiam, & ob magnitudinem antiquo more Parnaſſum recte nominauit.

[h] lib. 6. ca. 11. tab. 7. Aſiæ.

[i] lib. 11.

[k] 1. mete. ſum. 4. c. 1.

De Choaſpis fluminis ortu ex Parnaſſo Aſiatico. Diſputatio Quarta.

AB eodem Parnaſſo Aſiatico, qui [a] Strabonis obſeruatu Paropamiſus à Barbaris nuncupatus, & Cau-

[a] lib. 11.

caſus a Macedonibus, eſt infra regionem Arianam vſque ad Indos porrectus, ab Ariſtotele ob magnitudinem more veterum Parnaſſus appellatus, ait Magiſter præter Bactrum fluuium defluere quoque Choaſpen amnem: quod tamen inficiari videtur inquiens vir doctus.

„ VICOM. Præterea Choaſpen ex eo erumpere nullibi
„ legitur.

LIC. Ptolemæus Choaſpam vrbem in Arachoſia ponit, quam conterminam eſſe [b] monet Paropaniſanidis, & Pomp. Mela ſcribit eſſe partem [c] Arianæ, quæ Paropamiſo monti adiacet obſeruatione [d] Strabonis: vt autem veriſimile ſatis eſt vel Choaſpam vrbem a flumine, vel Choaſpen fluuium ab vrbe cognominatum; ita probabiliſſimum eſt fluminis ortum eſſe ex monte quem Barbari Paropamiſum, Ariſtoteles ob magnitudinem Parnaſſum appellat. Deinde ſi nullibi legere potuit Vicomercatus Choaſpen oriri ex Parnaſſo, ſeu Paropamiſo, cur alicubi legere non potuit Ariſtoteles apud antiquos Geographos Anaximandrum, vel Hecatæum, vel alium quempiam Vicomercato ignotum? Deinceps eſto nullibi hoc legi præterquam apud Ariſtotelem, an ideo verum non eſt hoc aſſertum? Præterea vero nobis hoc ſatis aperte Dionyſius Afer inſinuauit [e] inquiens

[b] lib. 6. cap. 20.
[c] lib. 1. cap. 2.
[d] lib. 15.
[e] l. de ſitu orbis ver. 1070.

Ἄλλος δ' οἳ ναίουσι διάνδιχα Περσίδα γαῖαν.
Καὶ τὴν μὲν πολέες ποταμοὶ περιπιαίνουσι,
Τῇ καὶ τῇ σκολιοῖσιν, ἐλαυνόμενοι προχοῇσι.
Χωρὶς μὲν Κόρος ἐστὶ μέγας, χωρὶς δὲ Χοάσπης
Ἕλκων Ἰνδὸν ὕδωρ, παραὶ τε ῥέων χθόνα Σοῦσαν.

Quæ metra vt eleganter Latio dedit ita Priſcianus:

Quique tenent populi diuiſos Perſidis agros:
Amnibus hac multis recreantur & vbere pingui,
Hinc Coros immenſus profunditur, inde Choaſpes
Fonte cadens Indo, qui ſtringit gurgite Suſa.

ſed

ſed alius Interpres ita vertebat ad verbum Græcos Dionyſij verſiculos:

Alijque qui habitant in diuerſis partibus Perſicam terram.
Atq; hanc quidem multi amnes vndique pinguefaciunt,
Huc atque illuc flexuoſis acti fluentis.
Seorſum quidem Corus eſt vaſtus, ſeorſum vero Choaſpis,
Trahens Indicam vndam, præterfluens terram Suſorum.

Porro Choaſpes fluuius eſt Perſiæ; dicitur autem habere fontem Indum, ſeu trahere ſibi aquam ex eo loco, cui quapiam ratione nomen Indi competit; hoc autem nihil eſt aliud quam mons Paropamiſus; nam vt antea notaui, [f] Strabo teſtatur montes omnes Perſiæ, qui poſt Arios ſequuntur vſq; ad Indiam a Macedonibus vocari nomine Caucaſi, a Barbaris vocabulo Paropamiſi; quin & [g] inferius vna cum [h] Ptolemæo aſſerit Paropamiſum montem & ad Perſiam, & ad Indiam attinere. Quod & conteſtatur Ptolemæus vni monti Paropaniſo tria ſigna tribuens. [i] *Eſt autem Paropaniſi ſitus iuxta ſigna tria. Quod auſtrale* 111.0.36. *Quod ſeptentrionale* 111.30.39. *Quod maxime orientale* 119.30.39. Vnde conſtat huius montis maximam eſſe magnitudinem, proindeque ad Indos vſque pertingentem, recte vocatum ab Ariſtotele fuiſſe more vetuſto Parnaſſum: vt optime Philoſophus dixerit a Parnaſſo in Aſia defluere Choaſpen. Cæterum & Choaſpen ex Paropamiſo, adeoque ex Parnaſſo Aſiatico naſci, non obſcure nobis inſinuat non vno in loco Strabo, primum vbi ſcribit. [k] *Alexander qui hæc plurimum illuſtrauit, in initio quum ij, qui Darium dolo occiderant, ad capiendam Arianam impetum feciſſent, optimum fore exiſtimauit ſi eos perſequeretur, & aboleret: Quare in loca venit Indiæ proxima per Arianam, qua ad dextra relicta Paropamiſum ad Borealea Bactrianamque tranſcendit: atque omnibus ſubiectis, quæ Perſis parebant, ac etiam pluribus, Indiam appetere cœpit; quum*

[f] lib. 11.

[g] lib. 15.

[h] lib. 7. cap. 1. tab. 10. Aſiæ.

[i] lib. 6. ca. 17 tab. 9. Aſiæ.

[k] lib. 15.

Digitized by Google

multi de ea, quanquam non certe, prædicarent. Quare iiſdem montibus per vias breuiores exſuperatis reuerſus eſt, habens Indiam a ſiniſtris. Poſtea rurſus in eam rediit, ac occidentales eius fines & Cophem flumen & Choaſpen, qui in Cophem immittit, & apud Plagyriam vrbem fluens præter Goridalem vrbem, & Bandobenam, & Gandaritim permeat, intellexit apprime habitabilem, & fructiferam eſſe montanam, & borealem regionem. Choaſpes igitur e montibus, qui ſunt Indicæ regioni boreales, atque adeo ex Paropamiſo defluit

[l] lib. 11. autore Strabone, qui prius [l] aſſeruit montes omnes poſt Arianam vſque ad Indiam protenſos a Barbaris appellari

[m] lib. 15. nomine montis Paropamiſi. Deinde [m] paulo poſt idem Strabo repetit Choaſpen ortum habere ab Vxiis inquiens: *Choaſpes per regionem fluens, in eandem oram deſinit, ortum habens ab Vxiis. Inter Suſa enim & Perſiam montana quædam aſpera & prærupta interiacent, quæ anguſtias habent difficulter peruias, & homines prædatores, qui mercedem a regibus exigebant, apud ingreſſum, qui ex Suſis eſt in Perſiam. Addit Polycletus Choaſpen & Eulæum, & Tigrim in lacum quendam influere, poſtea inde in mare emittere.* & mox. *Sunt & aliæ complures anguſtiæ tranſeunti iuxta Perſiam, quas Alexander vi permeauit ad Perſicas portas, & loca alia, tranſiens regionem, & videre properans principales eius partes, & theſauros, qui per tot tempora erant, quibus Perſæ Aſiam tenuiſſent: & multa flumina traiecit, quæ regionem rigant, & in Perſicum ſinum deferuntur: Nam poſt Choaſpen, Copratas, & Paſitigris, qui etiam ex Vxia fluit.* Volaterranus item [n] a Stra-

[n] lib. 12. Geog init. bone recipit Choaſpen ortum habere ab Vxiis. Cæterum

[o] lib. 6. cap. 16. Vxios, ſeu Oxios, vna cum Bactriis [o] Plinius aſſerit eſſe gentem, quæ obtinet auerſa montis Paropamiſi, ex aduerſo fontis Indi, cum multiplici alia gente ſibi contermina. Sic igitur ex Dionyſio, Ptolemæo, Strabone, Plinio, & Volaterrano Choaſpen ex Paropamiſo, quem

eun-

eundem eſſe cum Parnaſſo Aſiatico nouimus, erumpere noſſe poterat vir inſignis.

VICOM. Quanquam nonnulli putant Coam eſſe, quem Ptolemæus in alium Coam ex Caucaſo fluentem influere tradidit, ſiquidem Strabo Choaſpen in Coam ſe ſe immittere meminit.

LIC. Quicquid ſit de hoc, certum illud eſt Choaſpen eſſe fluuium originem trahentem ab Vxijs, vt repetit ipſe [p] Strabo; quum autem Vxij quos appellat [q] Plinius Oxios, habitent prope Paropamiſum, vt edocet etiam [r] Ptolemæus; quumque Paropamiſus eidem ſit mons [ſ] maximus, & Straboni [t] ſummus, hoc eſt, celſiſſimus; vnde more veterum ab Ariſtotele recte cognominetur Parnaſſus, vt etiam a [u] Dionyſio & ab [x] Euſtathio: plane verum fatetur Ariſtoteles aſſerens ex Parnaſſo monte in Aſia defluere quoque Choaſpen fluuium.

[p] lib. 15. [q] lib. 6. cap. 16. [r] lib. 6. ca. 11. tab. 7. Aſiæ. [ſ] lib. 6. cap. 11. & cap. 17. [t] lib. 11. [u] de ſitu orbis. [x in com.

De ſcaturigine fluminis Araxis ex monte Parnaſſo in Aſia. Diſputatio Quinta.

EX eodem monte Parnaſſo in Aſia ſcribens Ariſtoteles oriri fluuium etiam illum, qui dicitur Araxes, contradicentem habet eundem virum, ait enim

VICOM. Araxes etiam ex monte Periarde, qui in Armenia eſt maiori, fluit, non ex Paropamiſo.

LIC. Araxes fluuius [a] Ptolemæo fontes habet in Armenia maiori ex montibus, qui Moſchici nuncupantur, & Pariſarges, ſeu Pariedri Plinio; quos montes ipſe Ptolemęi Scholiaſtes eos eſſe monet, in quibus poſt diluuium Arcam Noe conſediſſe ferunt: hos autem montes [b] antea vidimus eſſe, quos Barbari Paropamiſi nomine nuncupant; Ariſtoteles & Dionyſius Afer nomine Parnaſſi. Deinde [c] Straboni fluuijs duobus Araxi, & Euphrati ſca-

[a] lib. 5. ca. 13. tab. 3. Aſiæ. [b] diſpu. 4 [c] lib. 15.

[d] lib. 13. cap. 10. [e] lib. 5. cap. 13 [f] lib. 6 cap. 9 [g] cap. 25 [h] cap. 50. turigo eſt ex eodem monte, quod etiam [d] Iſidorus conteſtatur, & innuit ipſe [e] Ptolemæus, ac [f] Plinius & [g] Solinus: Cæterum Euphrates oritur [h] Solino teſte in maiori Armenia ſupra Zimaram, ex monte, quem accolæ Caproten appellant, qui Scythis proximus eſt; quem montem a Ptolemæo vocari Periarden admonet Solini Scholiaſtes inquiens: *Euphrates naſcitur in Armenia maiori, ex monte originem ducens, quem Ptolemæus vocat Periarden; ex quo & Araxes ortum ſumit.* Modo Periardes eſt pars montis Tauri poſt Arianos verſus Indos excurrens, quod [i] lib. 5. cap. 27. [k] lib. 11. [l] Deſcr. Geog. mox apparebit ex [i] Plinio; cuius partis Taurinæ partes ſublimiores ait appellari [k] Strabo Paropamiſi nomine a barbaris. Deinde [l] Magini teſtimonio valde inſignes fluuij Cyrus & Araxes a monte Tauro exoriuntur: ſed Taurus mons ob ſui maximam amplitudinem ab Ariſtotele ac Dionyſio Parnaſſus appellatur; & quum apud varias gentes varijs nominibus inſigniatur, in altiſſimis ſuis partibus poſt Ariam verſus Scythas & Indos a Barbaris Paropamiſus dicitur, Moſchicus, Pariedrus; quod aperte [m] lib. 11. conſtat cum ex ipſo [m] Strabone, cui pars borealis Tauri [n] lib. 5. cap. 27. vocatur Paropamiſus; tum ex [n] Plinio, cui *Taurus mons ab Eois veniens littoribus Chelidonio promontorio diſterminat: immenſus ipſe, & innumerarum gentium arbiter, dextro latere ſeptentrionalis, vbi primum ab Indico mari exſurgit, læuo meridianus, & ad occaſum tendens, mediamque diſtrahens Aſiam, niſi opprimenti terras occurrerent maria. Reſilit ergo ad Septentriones, flexuſque immenſum iter quærit, velut de induſtria rerum natura ſubinde maria opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium & Hircanium, contraque Mæoticum lacum. Torquetur itaque colliſus inter hæc clauſtra, & tamen victor flexuoſus euadit vſque ad cognata Riphæorum montium iuga, numeroſis nominibus & nouis quacunque ingerit inſignis; Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamiſus,*

Cir-

Digitized by Google

Circius, Cambades, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus, atque vbi ſe quoque exſuperat Caucaſus; vbi brachia emittit ſubinde tentanti maria ſimilis Sarpedo, Coraceſius, Cragus, iterumque Taurus, etiam vbi dehiſcit, ſeque populis aperit: portarum tamen nomine vnitatem ſibi vendicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caſpiæ, alibi Ciliciæ vocantur. Quinetiam contractus, & fugiens quoque maria, plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet a dextra Hyrcanus, Caſpius, a læua Pariedrus, Moſchicus, Amazonius, Coraxicus, Scythicus appellatus: in vniuerſum vero Græce Ceraunius; in Lycia igitur a promontorio eius oppidum Simena, mons Chymera noctibus flagrans. Ex quibus aperte conſtat, eundem montem Taurum eſse, qui per vniuerſam Aſiam extenditur, & varia nomina ſortitur, quorum duo præcipua ſunt, Paropamiſus, & Pariedrus, ſeu Pariardes vt alij dicunt: Si ergo fluuius Araxes oritur a monte Pariedro, ſeu Pariarde; næ idem fluuius oritur a monte Tauro, atque adeo ab Aſiatico Parnaſſo, ſiue a Paropamiſo; quum Taurus ob magnitudinem denominetur Parnaſſus, & ab [o] excelſiore ſui parte Paropamiſus: Taurum autem totum figurate nuncupari nomine cuiuſpiam ſuæ partis, obſeruauit etiam autor dictionarij Geographici in dictione *Caucaſus*. Quare ſicut Maginus in deſcriptione Georgianæ teſtatur Araxem oriri ex monte Tauro; ſic vere dicunt alij eum naſci ex Pariedro, qui pars eſt Tauri montis, & Ariſtoteles ex Parnaſſo in Aſia, qui ſimiliter eſt mons ipſe Taurus, ob magnitudinem Parnaſſi nomine donatus. Ita Plinio conſentiens, & Ariſtoteli Pomponius Mela ſcribit. [p] *Ex Ceraunijs montibus vno alueo deſcendit, duobus exit in Caſpium Araxes Tauri latere demiſſus.* quum Cerauniorum nomine Tauri partes omnes appellentur. Sed & Solino, [q] *Heniochorum montes Araxem fundunt.* Heniochos autem [r] Ptolemæus in Aſia ponit, & Strabo ſcri-

[o] Strabo. lib. 11.

[p] lib. 3. cap. 5.

[q] cap. 25.

[r] lib. 5. cap. 9.

[s] lib. 2. ſcribit pertinere ad Taurum, & [s] Caucaſum, quem a
[t] lib. 11. Barbaris ait appellari [t] Paropamiſum. Sic igitur Araxes oritur ex Aſiatico Parnaſſo.

De Tanais ortu ex Aſiæ Parnaſſo, eiuſdemque habitudine ad Araxen. Diſputatio Sexta.

AB eodem maximo monte Aſiæ, quem Parnaſſum appellat, ait Ariſtoteles etiam defluere fluuium Tanaim nuncupatum; ſed & hoc placitum non recipit, Ariſtoteli contradicens ita Vir Cl.

„ VICOM. Multo minus Tanais fluuius ex eo oritur,
„ quippe ex Riphæis montibus in Sarmatia deſcendere tra-
„ ditur, Europamque ab Aſia diuidit.

LIC. Nos autem in hoc placito Magiſtrum a vero non abeſſe, dum ait, *Ab hoc autem abſcinditur Tanais, pars exiſtens, in Mæotidem paludem,* facile demonſtrabimus. In primis enim accipimus [a] a Magino, Alberto [b] Campenſe, [c] Munſtero, Sigiſmundo Libero [d] Barone, & Alexandro [e] Guagnino, Tanaim oriri in regione Moſchouiæ. Notamus ſecundo Moſcouiam partim in Aſia, & partim eſſe in Europa, teſtimonio Magini. Tertio recipimus a [f] Ptolemæo, & [g] Magino Tanaim fluuium ſeparare Aſiam ab Europa, fonteſque ſuos habere in confinio Aſiæ ac Europæ, potiuſque in Aſia quam in Europa: verba Ptolemæi ſunt. [h] *Sarmatia, quæ in Aſia eſt, terminatur a Septentrionibus terra incognita; ab occaſu Sarmatia, quæ in Europa eſt, vſque ad fontes Tanais fluuij & ab ipſo Tanai fluuio vſque ad eius oſtia in Mæotim paludem, & Mæotidis paludis orientali parte, quæ a Tanai eſt, vſque in Cimmerium Boſphorum, cuius partis, quæ nempe dicitur Aſiatica Sarmatia, ſitus hic eſt, Poſt Tanais fluuij oſtia Paniardis 67. 20. 53. 20.* Vnde ſatis conſtat, originem Tanais eſſe in Aſia, non autem

[a] Moſch. deſcrip.
[b] cap. 4. de Moſ.
[c] in Mel. li. 2. cap. 1.
[d] com. de Moſc.
[e] d Sarm. Eur. & de Moſc.
[f] li 3. ca. 5 & li. 5. c. 9.
[g] deſcrip. Moſc.
[h] li. 5. c. 9.

Digitized by Google

tem in Europa prout ab Aſia contradiſtinguitur: vel ad ſummum in confinio Aſiæ, & Europæ, ſiue inter Aſiaticam & Europæam Sarmatiam; quod innuit idem Ptolemæus, mentionem eorundem fontium Tanais in deſcriptione Sarmatiæ Europeæ faciens, ita: [i] *Sarmatia, quæ in Europa eſt, definitur a Septentrionibus Oceano Sarmatico.* & mox. *Finis vero iuxta meridionalem Sarmatiæ plagam, qui per fontes Tanais fluuij deſcribitur, gradus habet 64.63.& 64.58.* Quum fontes illi ſint vnus communis terminus, quo iungitur Aſiatica Sarmatia cum Europæa; propterea vt alij non male ſcribunt oriri Tanaim in Europa; ita reliqui melius aſſerunt eundem oriri in Aſia, ſi potiſſimum primam fluminis originem latentem potius quam ſecundam in fonte patentem conſideremus. Cæterum apertum fontem Tanais Ptolemæus, & alij potius in Aſia cum Ariſtotele ponunt, quam in Europa contra Philoſophum; etenim Sigiſmundus Liber Baro tractans de vrbe Moſchouiæ, ponit eum potius in Aſia, quam in Europa, vel ſaltem in confinio Aſiæ & Europæ dicens. [k] *La Città di Moſcouia fra l'altre Città ſettentrionali, verſo oriente molto s'eſtende; il che certo non ci fù difficile nell'andata noſtra; percioche eſſendo noi vſciti di Vienna alla dritta via di Cracouia, & indi per ſpacio quaſi di cento miglia Todeſchi eſſendo andati auanti alla volta di ſettentrione, finalmente pigliato poi il noſtro viaggio alla parte d'oriente, peruenimmo in Moſcouia, la quale ritrouaſſimo eſſer poſta ſe non in Aſia, nondimeno ne gli eſtremi dell'Europa, da quella parte però, dalla quale eſſa Europa con li ſuoi confini l'Aſia ne tocca: La Città è di legnami, aſſai grande &c.* & paulo poſt: *Più tempij di pietre ſi edificano. L'aere del paeſe è tanto ſalubre, & ſano, che di là inſino dalli fonti del Tanai, ſpecialmente al ſettentrione, & etiamdio in gran parte verſo l'oriente, non vi è ricordanza d'huomo, che mai niſſuna peſte habbia moleſtato le perſone.* Fontes ergo Ta-

[i] lib. 3. cap. 5.

[k] pag. 160 K.

nais ſunt, quoquo pacto Moſcouiæ vrbi orientales, & meridionales; vt paulo poſt colligitur ex eodem Libero ſcri-
[m] pag. 162.D. bente. [m] *Tulla Caſtello quaſi per quaranta miglia Germanici è diſtante da Rezan, & da Moſcouia verſo'l mezo giorno trenta ſei, & è l'vltima Città alli campeſtri deſerti.* & mox: *Il Tanai fiume famoſiſſimo, il quale l'Europa dall'Aſia diuide, quaſi per otto miglia lontan da Tulla al mezo giorno, all'oriente pie-*
[n] 163.A. *gando naſce.* & paulo poſt: [n] *Quelli, che da Moſcouia in Aſoph Città per terra vanno, paſſato il Tanai vicino a Donco, Caſtello vecchio, & rouinato, dal mezo giorno verſo Oriente torceno il camino, nel qual luogo, ſe dalle bocche del Tanai, inſino alli fonti di quello vna dritta linea ſi tiraſſe, trouerebbe la Moſcouia eſſer poſta in Aſia, & non in Europa.* Loquitur autem de Moſcouia vrbe, non de prouincia. Igitur fontes Tanais ſunt orientaliores, & meridionaliores vrbe Moſcouia; quæ ſi poſita eſt in confinio Europæ, & Aſiæ; quum Europa teneat Aſiam ſibi ad orientem, & ad meridiem, & ad ſeptentrionem ſitam; & Aſiæ tota Europa ſit occidua; iam ſatis apparet fontes Tanais in Aſia ponendos eſſe potius quam in Europa. Vlterius Albertus Cam-
[o de Moſc. cap.3. penſis in eandem ſententiam inſit. [o] *Al Ducato di Moſcouia verſo leuante è vicino il Ducato di Rezan, nel qual ſono i nobiliſſimi fonti del fiume Tanai, che in quella parte diuide*
[p] cap.4 *l'Aſia dall'Europa.* & mox: [p] *Il Tanai ha il ſuo fonte nel Ducato di Rezan del dominio di Moſcouia Città principale, dalla quale è diſcoſto ſette giornate.* & paulo poſt: *Ma quel gran fiume dell'Aſiatica Sarmatia, il quale eſſi lo chiamano Volga, è maggior più del terzo dei fiumi della noſtra Europa: ha li fonti ſuoi più verſo tramontana, & verſo ponente che li fonti del Tanai: egli naſce d'vn grandiſſimo lago, &c.* Quum igitur Aſiatica Sarmatia ſit orientalior & meridionalior Europæa; iam fontes Tanais in Aſia ponendi ſunt. Quod & euidentiſſime conteſtatur Euſtathius apud Dionyſium inquiens.

Digitized by Google

quiens. [q] *Verſus Boream vero Europam ab Aſia definit Tanais, qui volutus per Sauromatarum & Scytharum terram, in Mæotidem paludem labitur. Porro ſcias, non omnes partes Tanais, quæ Boream ſpectant, Europæ adſcribi, ſed eas ſolum, quæ verſus occaſum ab illo diſtinguuntur; eas vero Tanais partes quæ ortum ſpectant Aſiæ adnumerari:* ſcribit itaque paulo poſt: *Tanaim ſeparare verſus occaſum Europam, & verſus ortum Aſiam: ſed non ait illum diſterminare verſus Boream Europam, nec verſus Auſtrum Aſiam; propterea ipſos Mæotas, & Sauromatas Aſianos vocat, quia Tanais illos non ſeparat verſus occaſum. Ibidem inquit Tanaim in Scythiam labi, quæ Borealis eſt; & alibi Scythicos in campos illabi; Scythæ vero Aſiani ſunt ſecundum Dionyſium; non igitur omnino Europææ omnes Boreales partes Tanais ſunt, ſed quæcunque verſus occaſum ab illo diſterminantur.* Oritur itaque Tanais in Aſia, & in eam deſinit, in qua ponitur Mœotica palus. Vibio quoque Sequeſtri [r] Tanais diuidens Aſiam ab Europa dicitur fluuius Scythiæ. Scythia vero eſt in Aſia, non in Europa. [t] Vitruuius denique Tanaim fluuium ponit oriri in Aſia. Age modo videamus an oriatur ex Aſiatico Parnaſſo Ariſtotelis: Porro Vicomercatus aſſerit eum deſcendere ex Riphæis montibus in Sarmatia; quod ſi verum eſt, non male ſcribit Ariſtoteles oriri Tanaim ex Parnaſſo Aſiatico; nam Parnaſſi nomine montem Taurum ob ſui magnitudinem deſignat more veterum, vt collegimus ex antiquo Scholiaſte Ariſtophanis; Riphæi vero montes Tauri partes ſunt boreales, vt conteſtatur Euſtathius inquiens, [r] *Tauri montis partes etiam ſunt Riphæi montes*, & Solinus aſſerens. [ſ] *Mons Taurus ab Indico primum mari ſurgit, deinde a ſcopulis Chelidonijs inter Ægyptium & Pamphylium pelagus obiectus, ſeptentrioni dextro latere, læuo meridianæ plagæ, occidenti obuerſus fronte profuſa. Palam eſt terras eum continuare voluiſſe penetrato mari, niſi profundis reſiſtentibus ex-*

[q] in com. Dionyſ. pag. 32.

[r] tract. de flum.

[t] lib. 8. cap. 2.

[r] pag. 197.

[ſ] cap 51

tendere radices ſuas vetaretur. Denique qui rationantur de naturis locorum, tentaſſe eum omnes exitus promontorijs probant: nam quoquouerſum mari alluitur, procedit in prominentias; ſed modo intercluditur Phœnicio, modo Pontico ſinu, interdum Caſpio, vel Hyrcano, quibus retinentibus ſubinde fractus contra Mæoticum lacum flectitur, multisq. difficultatibus fatigatus, Riphæis ſe iugis annectit, pro gentium ac linguarum varietate pluriſariam nominatus; apud Indos Imaus, mox Paropamiſus, Choatras apud Parthos, poſt Niphates, inde Taurus.

At ſi recipiamus a [u] Dionyſio, cui

[u] lib. de ſitu orb.

Volutus Tanais Mæotidis in ſinum labitur.
Qui etiamnum Europam ſecernit ab Aſia terra
In occaſum, Europam; at in ortum, Aſiam terram.
Huius item fontes quidem in montibus Caucaſijs
Porro murmurant: hic vero vaſtus, hinc inde
Impulſus Scythicos illabitur campos.

Quos verſus eleganti metro latinos fecit ita Priſcianus Grammaticus:

Inter quas Tanais Mæotidis intima pulſat
Europen fluuio dirimens Aſiamque reflexo,
Europen Zephyro, Aſiam ſub partibus ortus
Caucaſijs exit cuius fons montibus altis
Murmure cum vaſto Scythica per plana refuſus.

Hunc locum explicans Euſtathius infit: *Dicti Tanaidis fontes in Caucaſijs murmurant montibus: hic vero vaſtus, hinc inde impulſus Scythicos illabitur campos. Verum ſciendum eſt hic Caucaſum partem eſſe prædicti Tauri maxime borealem, ad Cronium pertingentem mare: cuius pars etiam ſunt Riphæi montes, quorum paulo ante meminimus. At Caucaſum illum, in quo fingitur Prometheus eſſe cruci affixus, veteres aiunt non contineri in mappa mundi. Geographus vero ait, illum peruenire vſque ad Tibarenos. Porro Dionyſius Tanaim ex Caucaſo fluere ait: Geographus vero fontes Tanaidis obſcuros eſſe tradit,*

ve-

Digitized by Google

veluti & Nili inquiens: Ciuitatem etiam adiacere cognominem amnis. Alij aiunt ex palude quadam (vt ab initio dixi) in Mæotidem paludem per duo oſtia fluere. In locis porro circa Tanaim habitatis, & circa Borealem Caucaſum &c. Siue igitur ex Riphæis montibus, ſiue proueniat ex Caucaſo Tanais, ſemper ortum habebit ex Tauro monte, cuius partes ſunt Riphæi, & Caucaſus Borealis; quum autem Taurum Ariſtoteles more vetuſto a magnitudine Parnaſſum appellet; iam Tanais ex Aſiatico Parnaſſo defluere recte ſtatuitur. Sin autem cum Herodoto in Melpomene dicente [x] *In vaſtam ſolitudinem deueniunt, hæc ſolitudo a nemine hominum colitur, poſita ſupra Budinorum regionem, ſeptem dierum itineris magnitudine: vltra quam Thyſſagetæ incolunt, a quibus quatuor ingentes amnes per Mæoteos fluunt, & in paludem nomine Mæotim ſe inſinuant; quibus hæc ſunt indita nomina, Lycus, Oarus, Tanais, Syrges.* At multo [y] prius enumerans fluuios, qui apud Scythas ſunt, ait: *Octauus eſt Tanais, qui ſuperius e vaſta palude profluens, in aliam vaſtiorem diffunditur nomine Mæotin, quæ diſcludit regios Scythas a Sarmatis. In hunc Tanaim alius influit nomine Hyrgis. His celeberrimis amnibus Scythæ muniti ſunt.* Sed hæc Ariſtoteli non officiunt, cui ad hoc vt oriatur Tanais a Tauro, quem Parnaſſum nuncupat, ſat eſt, illam paludem, vnde Tanais effluere dicitur Herodoto, ſit vel in ipſo monte Tauro, vel monti Tauro vtcunque propinqua; nam ex illo genita fluit occultis cuniculis aqua in paludem, vnde manifeſto exitu poſtea decurrunt illa flumina; quum Ariſtoteles hic primordialem fluuiorum originem, licet latentem ex monte conſideret. Cæterum nec omnino falſitatis coarguunt Ariſtotelis dictum de Tanais ortu ex Aſiatico Parnaſſo, qui Taurus eſt, Autores recentiores, inter quos Maginus [z] ait: *Tanais, hodie Italis Tana, & Incolis Don, fluuius eſt famoſiſſimus qui Europam ab Aſia diſterminat: oritur autem non*

[x] lib. 4. cap. 123.

[y] cap. 57

[z] deſcr. Moſc.

ex

ex Riphæis montibus, vt quidam falſo putarunt; ſed in Sylua quadam ex lacu ingenti non longe a Tulla vrbe ſito; a quo etiam Scat fluuius magnus in occidentem diſcurrens,& in Occam confluens emergit. Tanais igitur fluuius ex Moſcouia fluens longo tractu primum incedens in meridiem reflectitur, & paludes efficit, quas Mæotidis vocant: Nam vt ſigillatim ad omnes reſpondeamus,ea Sylua poteſt eſſe pars Tauri Moſchouiam attingentis; & ingens ille lacus in Tauro, vel non valde procul a Tauro ſitus eſſe poteſt;etenim amplitudinem habet ingentem Taurus obſeruatione Strabonis, cui[a]*Europæ continua eſt Aſia ad Tanaim fluuium illi coniuncta.* & mox: *Taurus mediam quodammodo continentem hanc diuidit ab oriente in occidentem*; & paulo poſt: *Mons hic multis in locis latitudinem habet ſtadiorum trium millium, longitudinem quãtum Aſia, ſtadijs circiter quadringentis & quinque millia, a tranſmarina Rhodi ora vſque ad Indiæ, ac Scythiæ extrema orientem verſus.* Vt in eo monte lacus ingens eſſe valeat, vnde magna flumina defluant. Quæ nihilominus primordiali origine defluent ex illo monte, ſi lacus extra montem, ac non ita prope montem ſitus in plano per ſubterraneas vias aquarum riuulos a monte recipiat. Sed & ipſe Solini Scholiaſtes inquiens.[b]*Haud procul a Moſcouia oritur quoque Tanais fluuius, qui vulgo Don vocatur, & a priſcis limes conſtitutus eſt Europæ,illam ſcilicet diuidens ab Aſia. Quod autem a veteribus in eo loco narrantur eſſe magni & multi montes, nempe Riphæi; qui noſtro æuo loca illa luſtrarunt, ſcribunt nullos illic eſſe montes: vnde Sigiſmundus a Herberſtein in ſuo itinerario ſic ſcribit. De Vilna exiens per Palotzko nouam ciuitatem, ſeu Nouogardiam & Tfer, veni in Moſcouiam, ab hinc ad Smolenski, & iterum redij in Vilnam, ſed nullos vidi montes, immo ne colliculos. De fontibus Tanais diligenter perquirens, inueni circa Moſcouiam ſpacio 200 milliariorum nullos eſſe montes. In Fukaria vero, quæ eſt ad Septentrionem, illic aiunt eſ-*

[b] ad cap. 25.

eſſe montes, vbi & viſuntur quædam relicta per Alexandrum Magnum, illiusque nomen ibi aureis literis inſculptum: Sed de Aris aut columnis circa fontes Tanais non potui inuenire; quum tamen Moſcus ſit dominus illius loci, & ibi latiſſimi ſint campi. Hactenus ille: Cui conſentit Philippus [c] Cluuerius inquiens, prope fontem Tanais nullos eſſe montes. Cæterum ob hæc non arguam falſitatis dictum Ariſtotelis triplicem ob cauſam: prima eſt, quia Magiſter pro eodem in propoſito ſumit mõtes & alta loca, vnde flumina defluunt, ait enim [d] paulo ante: *Quapropter & fluxiones fluuiorum ex montibus videntur fluentes, & plurimi & maximi fluuij fluunt ex maximis montibus. Similiter autem & fontes plurimi montibus, & locis altis vicini ſunt: in campeſtribus autem ſine fluuijs pauci fiunt omnino. Montana enim & alta loca &c.* Quum igitur Moſcouiæ pars illa, in qua lacus eſt ille magnus, vnde Tanais exit in Mœotidem paludem, ſit alta regio; iam nullo negocio dici poteſt finis in quem ſenſim ſine ſenſu deſinit mons Taurus ab Ariſtot. Parnaſſus nuncupatus, qui totam Aſiam percurrens deſinit ad originem Tanais, vbi terminus eſt iungens Aſiam cum Europa. Secunda cauſa eſt, quia licet diſputationi demus circa Moſcouiam vrbem ſpacio ducentorum milliarium nullos eſſe montes; quia tamen [e] Surij teſtimonio Tanais oritur octo milliaribus Germanicis procul a Tulla, quæ diſtat ab vrbe Moſcouia triginta ſex milliaribus Germanicis; iam fontes Tanais a montibus non ita magno diſtabunt interuallo, quin ab ijs per occultos cuniculos defluere valeat aqua in lacum illum, vnde Tanais apertam ducit originem, quia milliaria Germanica ſingula continent quinque Italica milliaria, de quibus agit Sigiſmundus; Italica ſiquidem intelliguntur, dum ſimpliciter milliaria proferuntur. Tertia cauſa eſt, quia potuerunt ibi montes olim fuiſſe, qui Tauri pars eſſent Ariſtotelis æuo, quos poſtea terræmotus abſor-

[c] 1. Ant. Germ. c. 1.

[d] 1. meteor. ſum. 4. c. 1.

[e] cõ. rer. tot orb. geſtar. an. 1501.

ſorpſerit, æquaueritque planiciei campeſtri; nam tale quid
contigiſſe non ſemel maximis montibus conſtat ex hiſto-
[f] lib. 2. cap. 79. ria; ſiquidem [f] Plinij relatu, *Anaximander Mileſius Phyſi-
cus Lacedæmonijs prædixit, vt vrbem ac tecta cuſtodirent, in-
ſtare enim motum terræ; quum & vrbs tota eorum corruit, &
Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abru-
[g] cap. 80 *pta*. & mox: [g] *Variè itaque* terra *quatitur, & mira edun-*
tur opera, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hau-
ſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus. & paulo poſt;
Hiatus vero alias remanet, oſtendens quæ ſorbuit, alias occul-
tat ore compreſſo, rurſusque ita inducto ſolo, vt nulla veſtigia
extent, vrbibus plerumque deuoratis, agrorumque tractu hau-
ſto. maritima autem maximè quatiuntur, nec montoſa tali ma-
lo carent: exploratum eſt mihi Alpes, Apenninumque ſæpius
[h] cap. 83 *tremuiſſe*. Poſtea. [h] *L. Martio, Sex. Iulio Coſſ. in agro Muti-*
nenſi montes duo inter ſe concurrerunt, crepitu maximo aſſul-
tantes, recedentesque, inter eos flamma fumoſaque in cœlum
exeunte interdiu, ſpectante e via Æmilia magna Equitum Ro-
manorum, familiarumque & viatorum multitudine. Eo con-
[i] cap. 84. *curſu villæ omnes eliſæ*. Vlterius: [i] *Maximus terræ memoria*
mortalium extitit motus Tiberij Cæſaris principatu, duodecim
[k] cap. 88 *vrbibus Aſiæ vna nocte proſtratis*. Deinceps: [k] *Sic & Py-*
thecuſas in Campano ſinu ferunt ortas: mox in his montem Epo-
pon, quum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri æqua-
tum planitie; in eadem oppidum hauſtum profundo, alioque ter-
ræmotu ſtagnum emerſiſſe; & alio prouolutis montibus inſulam
[l] cap. 91. *extitiſſe Prochytam*. & infra: [l] *Ipſa ſe condens terra deuora-*
uit Cybotum altiſſimum montem cum oppido Curite; Sipilum in
Magneſia, & prius in eodem loco clariſſimam vrbem, quæ Tan-
talis vocabatur. Galais, & Gamales vrbium in Phœnice agros
cum ipſis: Phægium Æthiopiæ iugum excelſiſſimum, tanquam
[m] cap. 92 *non infida graſſarentur & littora*. [m] *Pyrrham & Antiſſam cir-*
ca Mæotim Pontus abſtulit, Elicen & Buram in ſinu Corinthio,

qua-

Digitized by Google

quarum in alto veſtigia apparent. Ex inſula Cea amplius triginta millia paſſuum abrupta ſubito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Thindaridam vrbem, ac quicquid ab Italia deeſt. Similiter in Bœotia & Eleuſina. Euagrius in eandem ſententiam ſcribit. [*n*] *Leonis Imperatoris tempore Conſtantinopoli & Bithinia adeo ingentes pluuias ad tres, aut quatuor dies extitiſſe, inſtarque fluuiorum de cœlo præcipitatas, inſuperque montes illarum violentia in planitiem fuiſſe depreſſos cum pagis.* Quod etiam tradit [*o*] Nicephorus, quibus adſtipulatur [*p*] Maiolus. Verum Cœlius etiam Rhodiginus ait, [*q*] *Illud memorabilius forſan, terræmotuum formas tradi quatuor, ſiquidem aut palmaticæ ſunt, qui humum moleſtius ſuſcitantes, ſurſum propellunt immaniſſimas moles, vt quum in Aſia emerſit Delos: aut ſiſmatiæ, ideſt σεισματίαι, qui limes ruentes & obliqui, vrbes ac montes quoque deuoluunt in planum; quo argumento ſiſmatiam Spartani ſepulchrum dixere, in quo Ephebi iacebant, gymnaſij ruina ex terræmotu eliſi: aut chaſmatiæ, qui motu grandiore patefactis ſubito voratrinis, terrarum partes abſorbent &c.* Extitiſſe vero montes antiquitus ad Tanaim fluuium excelſos, illud ſatis indicare poteſt, quod aſſerit Ioannes Magnus Epiſcopus Vpſalenſis, agens de Gothorum Sueonumque hiſtoria, ſcribens in hæc verba: [*r*] *Prius tamen conſiderandum eſt, totam vetuſtiſſimorum hiſtoricorum turbam in hoc conuenire, quod Noe (quem alij Ianum, ſiue Ogygem cognominant) perdito aquis diluuij humano genere, ad Scythicas terras in montes Armeniæ, ſiue Caſpios, non procul ab Araxi fluuio, arca ſeruatus euaſit. Quippe locus primus, quo cœpit humanum genus poſt diluuium, fuit Scythia Araxea, vt Beroſus Chaldeus, & Hieronymus Ægyptius, & Maſeas Damaſcenus, atque Moſes conſentiunt. De quibus Archilochus Græcus in epitheto temporum ita dicit: Maſeas Phœnix Damaſcenus libro XCVII. hiſtoriam aſſerit ante Ninum ferme CCL. annis*

[*n*] lib. 1. cap. 14.
[*o*] lib. 15. cap. 20.
[*p*] Colloq. de mont.
[*q*] lib. 30. cap. 27.
[*r*] lib. 1. cap. 1.

Digitized by Google

fuiſſe inundationem terrarum, & quendam, cui Moſes antiquiſſimus hiſtoricus teſtimonium perhibet, liberatum circa fluuium Araxem ad montes Caſpios, tumque recente cœlo, & rudi humano genere, vixiſſe auream vitam: in qua, nullo ferente leges, natura ipſa viuebatur, quouſque Ninus, & Semiramis arma gentibus intulerunt. Idem teſtantur Latini ſcriptores Trogus Pompeius, & eius abbreuiator Iuſtinus lib. 1. epitomatum De aurea vita ante Ninum. Deinde in ſecundo libro affirmant, Scythas ſemper fuiſſe ſuperiores de principatu humanæ originis. Neque id ſilet Cato, qui in ſecundo fragmento cum illis conuenit, ante Ninum circiter CCL. annis, quibus durauit aureum ſeculum, terras fuiſſe inundatas, & in Scythia renouatum, auctumque mortale genus. Quod quo pacto factum [*f*] cap. 2. *fuerit Beroſus lib. III oſtendens dicit: [f] Exſiccata humo, & torrefacta terra, Noe familia de monte Gordico (vt par erat) deſcendit in ſubiectam planiciem plenam cadauerum, quam vſque ad hanc ætatem appellant Mirtadam, id eſt, euiſceratorum hominum: & inſcripſit in lapideum monumentum rem geſtam, & vocant incolæ Locum egreſſorium Noe. Congreſſi vero coniugibus, perpetuo geminos edebant, marem & fœminam, qui adulti, & coniuges effecti, & ipſi binos partu liberos edebant: neque enim vnquam Deus vel natura defuit neceſſitati, quæ ad vniuerſi orbis ſpectat opulentiam. Eo pacto breui in immenſum adaucto humano genere, opus erat nouas ſibi conquirere ſedes. Hactenus verba ſunt Beroſy; ex quibus aperte colligitur breue admodum tempus interceſſiſſe inter ipſum vniuerſale diluuium, & multiplicationem humani generis per vniuerſam Scythiam, & omnia regna Aquilonis, præſertim Suetiam, Gothiam, Finningiam, Moſcouiam, Lituaniam, Armeniam, Tartariam; quæ vtramque Scythiam Aſiaticam & Europæam complectuntur, reſpiciuntque hinc illinc flumen illud Tanaim, a cuius oſtio ipſe Noe tandem poſt centum annos (vt mox ex Beroſo probabimus) egreſſus, colonias in totum orbem extendit.* & paulo poſt:

Igi-

[t] *Igitur Noe centeſimo anno poſt diluuium, quo natus eſt dux Phalech (vt S. Moſes Geneſ. x. & xi. ſcribens aſſeuerat: ſupputat enim a Sem poſt diluuium vſque ad Phalech annos centum; & vt aiunt Hebræi, & Catholici doctores) Sem præfecit Aſiæ, Cam Ægypto & Africæ, cuius metropolis fuit Chammin: Iaphetum vero (qui & Atlas Maurus dictus eſt, quod obierit in Mauritania, vt Diodorus in quarto inſinuat) præfecit Europæ: Ipſi toti orbi, maxime ad occidentem atque ad ſeptentrionem (vt idem Diodorus in quarto habet) præfuit. Quod etiam Philo Hebræus de multiplicato genere humano ſcribens, dicit, quod ipſe Noe cum tribus filijs, & multis colonijs in Pontum venit, & ratibus perluſtrauit omne mare mediterraneum, oſtendens primo Sem omne littus Aſiaticum a Tanai per Boſphorum, vſque ad Nilum Ægypti: & Chameſi à Nilo littus Africæ, vſque in anguſtias Oceani, & Gadium: Iapheto autem omne littus Europæ a Gadibus vſque Tanaim, & ſingulis prouincijs circa littus diuiſit colonias. Decennio, poſtquam a Tanai diſceſſerat, in eundem locum redijt.* Ex quibus aperte conſtat tum Araxem fluuium oriri ex ijs montibus Aſiæ, vbi poſt diluuium vniuerſale quieuit arca Noe: quem montem propterea Larnaſſum, ac deinde Parnaſſum vocauere priſci; vnde Græci recentiores tranſtulerunt idem nomen ad montem Phocidis, in quo fabulantur quieuiſſe Deucalionis arcam a diluuio: tum Noe poſt diluuium deſcendiſſe cum familia de monte Gordieo in ſubiectam planitiem, ac multiplicatas ex ſeſe gentes collocaſſe per vniuerſam Scythiam, potiſſimum per Armeniam, Lituaniam Moſcouiam, & Tartariam ad fluuium Tanaim; proindeque flumen hoc ab eodem monte, a quo defluit Araxes, ortum ducere vel per latentes cuniculos. Qui mons peculiari nomine tunc Gordieus, pars Tauri ſit borealis, Armeniam attingens, & vel ad Moſcouiæ terminos pertingens; vel intra eam permeans: ſiquidem intra eam permeans, vbi nunc nullus eſt,

(t) cap. 3.

Digitized by Google

potuit hiatu, terræmotuque, aliave quapiam ex obſeruatis a [t] Plinio cauſis aut abſorptus, aut planitiei æquatus fuiſſe. Si vero ſit ad Moſcouiæ terminos pertingens; quum hic mons ampliſſimus ſit; probabile ſatis eſt ex eo per ſubterraneos ductus in varijs locis Moſcouiæ varios lacus erumpere, vnde flumina prodeant, ac ſpeciatim magnum illum lacum Ioannis appellatum, a quo Tanais exit in Mœotidem paludem. Cæterum Ariſtotelis dicta de Tanai ſatis approbare videtur Cluuerius inquiens: [u] *Tauri quippe ſiue Taurici populi accoluerunt ab meridie: Hos autem Caucaſios appellauit montes Theophanes & alij; quia cognata atque continua fuere iuga Caucaſijs montibus. In illis vero oritur amnis quem nunc vulgo DONETZ, id eſt, minorem Tanaim accolæ vocant, & ab aduerſa parte verus ille Panticapes, qui nunc dicitur Konſka vuoda, in Boryſthenem confluens teſte* [x] *Plinio, nec ita longe ab illo abeſt lacus, ex quo maior oritur Tanais. Sed ante Theophanem etiam antiquiſſimus autorum huius amnis fontem minime ignorauit Herodotus: ſic enim his* [y] *tradit, Octauus eſt Tanais amnis, qui ſuperne ex magno lacu profluens, in alium maiorem effunditur lacum nomine Mæotim.* & mox: *Hunc igitur verum Tanais fontem &c.* Quum ergo Caucaſij, ſeu Taurici montes in Aſia ſint pars Tauri borealis, ex quibus oritur Tanais minor, & ab ijs non longe diſtet Lacus, ex quo profluit aperto exortu Tanais maior, quum Ariſtoteli dicti ſint lacus aquas haurire ſibi a montibus proximioribus; iam ſatis conſtare debet vtrumque Tanaim oriri a Parnaſſo Aſiatico, qui Taurus eſt: minorem quidem aperto fonte, maiorem vero primordiali exortu, vnde cœcis cuniculis influit in lacum Ioannis appellatum; ex quo manifeſto ductu poſtea fluit in Mœotidem paludem, vt aſſerit Ariſtoteles. Nec longitudo viæ quicquam nobis imponere poteſt; quum Nilus [z] Pliniano teſtimonio ſubterraneum fluxum habeat ſpatio

[t] lib. 2. cap. 79. & ſeqq.

[u] lib. 1. ant. Germ. cap. 1.

[x] lib. 4. cap 12.

[y] lib. 4.

[z] lib. 5. cap. 9.

tio

tio viginti dierum itineris: & Diuo Auguſtino [†] *flumina quædam alicubi ſub terra ſint, & poſt tractus prolixarum gentium locis alijs erumpant, vbi tanquam in ſuis fontibus nata eſſe perhibentur: nam hoc ſolere nonnullas aquas facere quis ignorat? ſed hoc ibi ſcitur vbi non diu ſub terris currunt.* In eandem ſententiam Ioannes Leonius in veſtibulo Africæ ſuæ infit: *Per mezo della terra de Negri paſſa il fiume detto Niger, il quale comincia da vn deſerto appellato Seu, cioè dalla parte di leuante, vſcendo d'vn lago grandiſſimo, & ſi riuolge verſo ponente inſino che eſſo entra nel mare Oceano. Et ſecondo che affermano i noſtri Coſmografi, il Niger è vn ramo del Nilo, il quale ſi perde ſotto la terra, & iui eſce formando quel lago.* Cur tale quid affirmari nequeat de Tanai? nempe primordialem originem habere ex Parnaſſo Aſiatico, qui Taurus eſt, & cœcis itineribus diu ſub terram currere quouſque tandem emergat in magnum illum Moſcouiæ lacum procul a montibus: Porro Moſcouia [†] Magini relatu cum continet in ſe Ruſſiam albam appellatam ad ſeptentriones, in qua ſunt magni & excelſi montes, ad quorum radices, & non valde procul multi & magni lacus exiſtunt, vnde varia exeunt flumina; tum ad orientem in Aſia præcelſos habet montes Iuhra nuncupatos; tum Tartaris Aſiaticis contermina eſt, ad quos Imauus mons, qui Tauri pars eſt, pertingit: vt iam dubium eſſe nequeat, quin Tanais origo vere ducta ſit Ariſtoteli de monte Tauro Aſiæ, vnde fluit Araxes: quem montem ſiue ob arcam ſeruatricem hominum a diluuio, ſiue ob ſui magnitudinem ingentem Ariſtoteles cum veteribus recte Parnaſſum appellauit. Cæterum in alio quoque dogmate carpit Ariſtotelem immediate ſubdens.

[†] 8. in Gen. ad lit. cap. 7.

[†] Deſc. Moſc.

VICOM. Vt mirandum etiam videatur quemadmodum dixerit Tanaim in Mœotidem paludem influere: ab Araxe diuiſum; quum Araxes, vt diximus, ex Periarde „

in

„ in Armenia maiori oriatur; quæ longe magis ad meridiem
„ eſt quam montes Riphæi.

LIC. Si dixiſſet hæc Ariſtoteles nullam admirationem parere debuiſſet inſigni Viro; quia compertiſſimum eſt apud omnes Geographos etiã noſtrates Tanaim fluuium in paludem Mœotidem influere: compertiſſimumque pariter eſt vnicuique, ſi Tanais ex Riphæis oriretur in Sarmatia, & Araxes ex Periarde monte in Armenia maiori, quæ longe meridionalior eſt, enaſcitur, Tanaim debere, ſeu poſſe ab Araxe diuiſum, hoc eſt, ſeparatum ac diſtinctum fluere: non enim Ariſtotelis dictum ſupponit, Araxi Tanaim aliqua ex parte coniunctum vnquam fuiſſe, vt exiſtimat vir eximius: nam quod ait Ariſtoteles τούτου δ᾽ ὁ Τάναϊ ἀποσχίζεται, μέρος ὤν. id eſt: *Ab hoc autem abſcinditur Tanais, pars exiſtens*. hunc ſenſum habet, vt Tanais exiſtens pars, hoc eſt, vnus eorum ingentium fluuiorum, qui ex monte Tauro naſcuntur, abſcindatur, hoc eſt, diſtinguatur ab Araxe fluuio, qui defluit ex eodem monte Tauro, ſed ex parte Tauri ſeparata ab origine Tanais. Quin & alium habet intellectum littera textus, nempe τούτου δὲ. *Ab hoc autem*, non refertur ad flumen Araxis, cuius Tanais pars eſſe dicatur; ſed ad eundem montem Parnaſſum, ſeu Taurum, qui nomine quoque Paropamiſi nuncupatur, vt annotauit etiam ante [a]Volaterranum Pomponius[b]Mela ſcribens ita: *Taurus ipſe ab Eois littoribus exſurgens vaſte ſatis attollitur, deinde dextro latere ad Septentrionem, ſiniſtro ad meridiem verſus it in occidentem rectus, & perpetuo iugo, magnarumque gentium, qua deorſum vergit, terminus: vbi terras dirimit exit in pelagus. Idem autem & totus, vt dictus eſt, dicitur etiam qua ſpectat orientem*, nimirum Taurus; *deinde Hæmodes, & Caucaſus, & Paropamiſus; tum Caſpiæ pylæ, Nyphates, & Armeniæ pylæ, & vbi iam noſtra maria contingit, Taurus iterum*. Ab hoc itaque monte Tauro, ad Scythas, qui

[a] lib. 10. tr. de Aſia.
[b] li. 1. c. 15

Tar-

Tartari nuncupantur, pertingente, quem vel ab Arca diluuij ſuper ipſo quieſcente, vel a ſui celſiore parte, vel a ſui totius immenſa vaſtitate Parnaſſum nuper appellauerat Ariſtoteles, ait nunc abſcindi Tanaim per ſubterraneos cuniculos in lacum Moſcouiticum ad ſui manifeſtos fontes labentem; quemadmodum & nouiſſime monuerat oriri Bactrum, Choaſpen, & Araxen ex alijs eiuſdem Tauri partibus; hæc enim omnia, & alia multa præterea flumina defluunt ex ampliſſimo monte Tauro totam Aſiam diuidente, partim fontibus in eo ſitis, partim iuxta illum in plano degentibus, partim etiam in locis ab eo remotioribus erumpente palude, in quam ex eo cœcis ductibus aquæ confluunt. Nec mihi difficultatem parit vox illa μέρος, quæ latine verti conſueuit *pars* multis nominibus; inprimis enim eius vocis μέρος pleraque ſunt ſignificata, vt aperte conſtat ex Onomaſticis; ſiquidem aliquando ſignificat idem quod *deinceps:* quo ſenſu nunc dicere potuit Ariſtoteles, A monte Parnaſſo in Aſia, qui Taurus eſt, fluere Bactrum, Choaſpen, & Araxem; & ab hoc eodem monte abſcindi Tanaim, deinceps exiſtentem, quia tres illi alij defluunt ex parte Tauri priori; Tanais defluit ex parte Tauri poſtrema, qua mons ille definit vtcunque in Aſiaticæ Sarmatiæ finem ad initium Europææ. Deinde μέρος aliquando ſignificat idem quod *ſingularis*; quo ſenſu nunc Ariſtoteles aſſerere valuit, Ab Aſiatico Parnaſſo, a quo naſcitur Bactrus, Choaſpes & Araxes, decidere quoque Tanaim, qui ſingularis eſt in Mœotidem paludem; nam a Tauro monte prodeuntium fluuiorum hic ſolus in eam paludem defluit; quum Araxes & alij fluuij ex eo monte defluentes terminum habeant longe diſſitum ab ea palude. Sed & hoc ſenſu dicere quiuit Ariſtoteles Tanaim abſcindi, hoc eſt ſeparari, ac diſtingui ab Araxe fluuio; quod vtriſque de Monte Parnaſſo Aſiatico defluentibus, Tanais par-

particularis & ſingularis in eo ſit, quod in Mœotidem paludem influit, in quam non influit Araxes. Inſuper μέρος apud [c] Ariſtotelem obſeruatu [d] Lexicographi ſignificat idem quod *pro proportione:* quare [e] nunc rectè Philoſophus ait, Ab hoc Aſiæ Parnaſſo, vnde nuperrime dixerat prouenire Bactrum, Choaſpen & Araxem, defluere quoque Tanaim, proportionatum exiſtentem in magnitudine tum ampliſſimo monti Tauro, a quo primordiali exordio ſaltem occulto naſcitur; tum nominatis alijs fluuijs ingentibus, qui ab eodem monte prodire dicti ſunt: cuius proportionata magnitudo colligitur ex eo, quod fluit in Mœotidem paludem, non quidem tanquam in ſui terminum, ſed tanquam in ſuum partum; nam Tanais ipſe Mœotidem paludem efficit; quæ quum maxima ſit, ſummam Tanais magnitudinem oſtendit, Bactri, Choaſpis, & Araxis magnitudini proportionatam. Mœotidem autem paludem eſſe collectionem aquarum fluuij Tanais aſſerit quodammodo Campenſis inquiens: [f] *Il Tanai ha il ſuo fonte nel Ducato di Rezan del dominio di Moſcouia Città principale, dalla quale è diſcoſto ſette giornate: & aſcendendo di ſopra dal principio del fiume Boriſthene verſo Tramontana, circa ſettecento miglia Italiane, corre vn pezzo verſo mezo giorno, & poi verſo ſirocco; poſcia tornando verſo ponente per le fertiliſſime campagne de Tartari, finalmente con tre bocche entra nelle paludi Meotidi, le quali par ch'egli faccia con le ſue acque; & nella lor lingua lo chiamano Don, che tanto è, come dir Santo; perciòche ſi com'eſſo è abbondantiſſimo, & pieno di peſci, così tutta la terra ch'egli bagna, abbondantiſſima e fertiliſſima.* Similiter Sigiſmundus Liber Baro teſtatur a Tanai fieri paludes Mœotidas ita: [g] *Ma il Tanai col primo ſuo corſo drittamente nell'oriente ſcorre, & fra Caſan, & Aſtracan regni, ſei ouero ſette miglia Germanici lontano da Vuolga fiume trapaſſa. Da poi con vn corſo riſleſſo al mezo giorno, fa le palu-*

[c] 2. Oecon.
[d] Fort. onom.
[e] 1. meteo. ſu. 4. cap. 1.
[f] della Moſc.
[g] de Moſc.

Digitized by Google

paludi, che dicono Meotide. Denique μέρος ſignificat idem quod pars; quo ſenſu ſi vocem hanc accipere lubet, non repugnabo, quia ſumitur Tanais vt pars, non quidem Araxis continua, ſed diſcreta fluminum eorum omnium, quæ a Tauro monte defluunt in Aſia; eſt enim Tanais vnus ex eorum numero. Cæterum hanc Ariſtotelis ſententiam, & hanc noſtram huius loci explicationem aperte ſatis confirmat Dionyſius Afer Aſiam deſcribens in opere ſuo de ſitu orbis, his metris, interprete Priſciano.

Aſt Aſiam, qui mons excelſus diuidit omnem,
Incipit a medijs terræ Pamphylidis oris,
Et longis ſe ſe ſpacijs producit ad Indos,
Nunc obliqua means, nunc recto limite currens
Vertice, quem toruo perhibent cognomine Taurum,
Cornua nam ſummus ſcopulis imitatur acutis,
Multifidusque ſuos huc colles ſpargit, & illuc.
Ex hoc innumeri deſcendunt fontibus amnes
In Partes Euri, Zephyri, Boreæque, vel Auſtri,
Quis numerare queat fluuiorum nomina cuncta?
Non tamen eſt vnum montis cognomen vbique,
Sed varij flexus variantur nomine multo:
Singula ſunt proprijs ſed nomina nota colonis.
Nunc igitur gentes illum populosque tenenteis
Qui celebres memorem, ſed felix numen adeſto.
Mæotæ primi tangunt Mæotidis vndas:
Sauromatæque truces, gens aſpera Martis in armis,
Sanguis Amazonidum fortis, quos protulit olim
Sauromatis miſtæ quæ Thermodonte relicto
Ingentes genuere viros, belloque potentes,
Innumeras habitant qui ſyluas gurgite vaſto,
Inter quas Tanais Mæotidis intima pulſat
Europen fluuio dirimens Aſiamque reflexo;
Europen Zephyro, Aſiam ſub partibus ortus

Caucaſijs exit cuius fons maximus altis
Murmure cum vaſto Scythiæ per plana refuſus.

Dionyſius quidem flumina e Tauro monte defluentia numerans, incipit a Tanai, tendens ad Bactrum, Araxem & Choaſpem, de quibus mox ait:

Sed Bactrij medijs habitant telluris in aruis
Parnaſſum late prope montem rura tenentes:
Dercebij vero ſub Caſpia littora vergunt;
Poſt hos Maſſagetæ trans flumen Araxis ad ortum,

& adhuc infra:

Quique tenent populi diuiſos Perſidis agros
Amnibus hæc multis recreantur & vbere pingui,
Hinc Choros immenſus profunditur, inde Choaſpes
Fonte cadens Indo, qui ſtringit gurgite Suſa.

Ariſtoteles autem incipit a Bactro per Choaſpen, & Araxem deſinens in Tanaim & Indum. Verum enimvero quod contra noſtram determinationem afferre videtur Calepinus in verbo *Tanais* afferens hoc verſus Dionyſij:

Europam atque Aſiam Tanais diſterminat amnis.
Hic ſe Sarmaticis euoluens finibus, alta
(Sciſſus Araxeo prius æquore) iam ſuus vnda
Effluit in Scythiam, procul hinc Mæotida Tethyn
Intrat, & inſerto freta pellit vaſta fluento.

id nos nihil moratur; cum quia tertium verſum non habemus in Periegeſi Dionyſij, ſed adiectus eſt ab interprete latino, quocum neque conſentit Priſcianus; nam ſua lingua ſic cecinit Afer.

Εὐρώπην δ' Ἀσίης Τάναϊς διὰ μέσσον ὀρίζει,
Ὅς ῥάθ' ἑλισσόμενος γαίης διὰ Σαυροματάων,
Σύρεται ἐς Σκυθίην τε, καὶ ἐς Μαιωτίδα λίμνην,
Πρὸς Βορέην νότιον δὲ μεσηγὺ ἐς στόμα Νείλου.

Nam Græcos iſtos verſiculos, nullam omnino mentionem habentes eius quod eſt Tanaim ab Araxe fluuio ſcindi,

tan-

tanquam cui copulatus aliquando fuerit, ita vertere lubet ad verbum cum Latino interprete priſco.

Europam vero ab Aſia Tanais per medium diſterminat,
(Qui quidem volutus terram per Sauromatarum,
Labitur in Scythiam, & Mæotida paludem)
Ad Boream, Auſtrale vero medilimitum Helleſpontus eſt:
Limes item protentus eſt auſtraliſſimus in oſtium Nili.

& alio quoque nuda verba transferente ſine metricis compedibus ita:

Europam autem ab Aſia Tanais in medio diſterminat,
(Qui quidem voluens ſe per terram Sauromatarum,
Trahitur in Scythiam, & in Mæotidem paludem)
Verſus Boream: auſtralis autem diſterminatio terminus medius *Helleſpontus*
Sed limes eſt vltra porrectus magis auſtralis verſus os vſque ad os *Nili.*

Priſcianus pariter Græcos verſus Latinæ Muſæ commendans ita vertit:

Europen Aſiæ Tanais diſiungit ab oris
Sauromatas linquens, Scythiam qui gurgite vaſto
Praſtringit, præcepsque ruit Mæotida poſcens:
At medius finis iam iam decliuis ad Auſtrum eſt,
Quas Helleſponti fauces dixere priores,
Sed magis auſtralis ſunt terminus oſtia Nili.

Vt hic appareat non fide vertiſſe Dionyſij metra poetam illum a Calepino citatum; qui ſibi fas duxit licere Dionyſio imponere, quod ſtatuerit Tanaim coniunctum eſſe ab initio cum Araxe fluuio. Licet illi coniunctus eſſe valeat occulto coitu in primordiali vtriuſque fluminis origine; quam vtrumque ducit ex eodem monte Tauro; quem a magnitudine Magiſter more priſco rectiſſime potuit appellare Parnaſſum: quemadmodum par eſt coniunctam originem primordialem in eodem monte Tauro habere

fluuios duos illos ingentes Araxen, & Euphraten, de quo diſtichon illud elegans extat in verſificatorem, qui edito carmine penultimam corripuerat,

Venit ad Euphraten, vndis perterritus hæſit;
Vt cito tranſiret corripuit fluuium.

etenim Araxes Armeniæ fluuius, ex eo monte, ex quo Euphrates naſcitur, contrario tamen ei curſu verſus orientem tendens, vt ait [b] Strabo & Plutarchus in Pompeio.

[b] lib. 11.

De ortu fluminis Indi a monte Parnaſſo in Aſia. Diſputatio Septima.

QVum ex Parnaſſo Aſiatico pariter defluere dixerit Ariſtoteles fluuium Indum, his notis. *Fluit autem & Indus ex ipſo, omnium fluuiorum fluxio plurima:* Hanc Magiſtri ſententiam arguunt viri clariſſimi, ac inprimis

[a] lib. 8. ca. 2.

VITRVVIVS. [a] cui Primumque in India Ganges, & „ Indus a Caucaſo monte oriuntur: Syria, Tigris, & Eu„ phrates: Aſia, item Ponto, Boriſthenes, Hypanis, Ta„ nais &c.

LIC. Caucaſus mons geminus eſt, alter quidem pars Tauri montis; vt aiunt vno ore [b] Plinius, [c] Mela, [d] Solinus, & his vetuſtior [e] Dionyſius: alter vero mons a Tauro ſeiunctus. Porro Vitruuius hic agit de Caucaſo priore; quare non contradicit Ariſtoteli dicenti fluuium Indum oriri ex Parnaſſo in Aſia; quia per talem Parnaſſum intelligit montem Taurum, vt vidimus; at Caucaſus in India nihil eſt aliud quam Taurus. Deinde ſcribit

[b] lib 5. cap. 27. [c] lib. 1. cap 15. [d] cap. 51. [e] de ſitu orb.

„ VICOM. Indus præterea ex Imao monte ortum habet.

LIC. Imaus mons pariter eſt Taurus, ſiue Tauri pars; vt conteſtantur [f] Plinius, & [g] Solinus, cui contermina pars eiuſdem montis Tauri dicitur ab alijs Paropamiſus, ab Ariſtotele Dionyſioque Parnaſſus ob ſui maximam amplitu-

[f] lib. 5. cap. 27. [g] Polyh. cap. 51.

Digitized by Google

tudinem, perinde ac totus ipſe Taurus dicitur Parnaſſus; quemadmodum Tauri nomen & Tauro toti, & cuidam eius parti ſpeciatim a veteribus inditum fuit, Plinij Solinique [h] teſtimonijs: Quod autem Parnaſſus hic Aſiaticus ſit pars Tauri montis inter omnes alias altiſſima, Philoſophus ab ea parte quoque totum montem Taurum denominauit Parnaſſum: Parnaſſum autem hunc, ſeu totum Taurum accipias, ſeu Tauri partem celſiorem, eſſe montem altiſſimum, ex eo demonſtrat Ariſtoteles, quod quicunque tranſcendens Parnaſſum in eius culmine conſtiterit, is inde proſpicere valeat externum mare: quod quidem non eſt mare mediterraneum intra duas continentes Africæ & Europæ concluſum; nec etiam mare Rubrum appellatum; quod pariter intra duas continentes Aſiam & Ægyptum, ſeu potius Aſiam & Africam apud eos, qui Ægyptum in Africa reponunt, comprehenditur; ſed eſt Oceanus extra omnes terras Indiam ſeu Aſiam & Africam, ſeu potius omnes mundi terras veteribus agnitas, Aſiam nimirum, Africam & Europam, a Septentrionibus, Ortu, & Meridie, Occaſuque circumiens, & ambiens. Si ergo fluuius Indus ex Imao monte, qui apud Indos eſt principium [i] Tauri montis, effluit; quum Taurus & ipſe totus ob ſui maximam amplitudinem, & ab excelſiori ſui parte, more priſco cognominetur Parnaſſus; iam recte potuit Ariſtoteles aſſerere fluuium Indum oriri ex altiſſimo monte Parnaſſo in Aſia. Quod autem de Imao dicitur, idipſum dicendum eſt de Cabyritarum Iugis [k] Plinianis, de Paropamiſo [l] Melæ, de Æmodis [m] Munſterianis, & de Caucaſo [n] Magini, nam hi omnes montes Tauri pars exiſtunt; vt quæcunque flumina ex ijs proueniunt, ex Tauro exoriantur; adeoq; ex monte Parnaſſo in Aſia. Et ſane Magiſter [o] hic probaturus magna flumina ſui ortum habere e magnis montibus; videns plurimos Aſiæ fluuios in-

[h] locc. citt.

[i] Solin. cap. 51.

[k] lib. 5. cap 28.

[l] li. 3. c. 7.

[m] Solin. Schol.

[n] deſcr. Cāba. reg.

[o] 1 mete. ſum. 4. c. 1.

ingentes oriri ex monte Tauro, qui totam Aſiam diuidit, ac veluti cingit; denominato Tauro vniuerſo tum a ſui maxima amplitudine, tum a ſui parte ſublimiori multiplici, more priſco Parnaſſi vocabulo; recte ait in Aſia plurimos amnes videri fluentes ex Parnaſſo; ex quo præter alios defluunt Bactrus, & Choaſpes, & Araxes & Tanais ſeorſim abiens in Mœotidem paludem, & Indus; nam reuera hi omnes fluuij cum plurimis alijs in Aſia fluunt ex vnico monte Tauro. Quare non erat vt Vicomercatus vir doctus, ac de doctrina Peripatetica alioqui benemeritus, hac in re Magiſtrum culparet ac deſereret, quaſi adhærentem falſæ narrationi Geographorum. Noluit autem Ariſtoteles nunc vnicuique fluuio ſuam ſingulam partem Tauri montis originalem aſſignare; quia ſat habuit Philoſophus ad ſuum dogma de ortu fluuiorum ingentium e magnis montibus aſtruendum afferre vniuerſum montem Taurum, vnde tot ingentia flumina prodeunt; namque diſtinctum cuique fluuio ſuum aſſignare locum in varijs Tauri partibus, attinet ad Geographum, non ad naturalem Philoſophum, cuius perſonam nunc agens Ariſtoteles, Geographi partes arrogare ſibi noluit. Conſimiliter de naturali fluuiorum origine tractans hic Ariſtoteles, primordialem conſiderauit, quæ ſemper eſt e montibus, licet aliquando copuletur cum viſibili fonte montibus addicto, & aliquando longe diſtet a viſibili fonte, qui ſcaturit in plano procul a montibus; a quibus in eum defiuunt aquæ fluuij per occultos terræ cuniculos, vt antea probauimus. Denique vero Magiſtro ſcribenti fluuiorum omnium Indum eſſe maximum, ita contradicit

[p]li.6 ca.17 „ PLINIVS, [p] cui *Amnium mira vaſtitas* in India. *Prodi-*
„ *tur Alexandrum nullo die minus quam ſtadia ſexcenta nauigaſ-*
„ *ſe in Indo; nec potuiſſe ante menſes quinque enauigare, adie-*
„ *ctis paucis diebus, & tamen minorem Gange eſſe conſtat.*

LIC.

LIC. Licet Plinij ſententiam collaudent [q] Munſterus, & [r] Maginus, & ante vtrumque [ſ] Strabo dicens: *Alexandrum in Gangem vſque proceſſiſſe, & ipſe vidiſſe ſe id flumen affirmat, & cete in eo: idque & magnitudine, & latitudine & profunditate remotius quam iunctius veritati; nam quod maximum ſit omnium fluminum, quæ in tribus continentibus memorantur, & quod poſt Indum ponant, & tertium Iſtrum, & quartum Nilum ſatis conuenit.* Non tamen propterea falſum eſt Ariſtotelis dictum de magnitudine fluminis Indi; tum quia ſi ſolo Gange ſuperatur, quum [t] vna hirundo & vna dies non faciat ver; & quod parum diſtat, tanquam [u] nil diſtare videatur; Indo cunctos alios fluuios exſuperante, is omnium maximus dici poteſt: tum quia dicens Ariſtoteles Indum eſſe omnium fluuiorum fluxionem plurimam, non comparat Indum cum omnibus fluuijs vniuerſæ terræ; neque cum omnibus fluuijs Aſiæ, vt cenſuit Vicomercatus; quia fluuius Aſianus eſt Ganges Indo maior, & fluuius Aua Gange maior, vt conteſtatur [x] Nicolaus Contius Venetus, qui vtrumque fluuium nauigauit apud Indos: verum comparat hic Ariſtoteles Indum cum alijs fluuijs Aſiæ nuper a ſe commemoratis, nempe cum Bactro, Choaſpe, Araxe, ac Tanai; quorum ſingulis maior eſt Indus: terminos enim ſumi debere non in tota ſui amplitudine, ſed coarctatos ad materiam eo loci tractatam præcipit [y] Ariſtoteles in Logicis. Ita ergo neque de fluminis Indi ortu, aut magnitudine poteſt Ariſtotelis dictum falſitatis argui.

[q] Schol. Solin. c.65

[r] deſcr. Ind. orięt.

[ſ] lib. 15.

[t] 1. eth. cap. 7.

[u] 2. phyſ. t. 56.

[x] Itinerar. Ind. nō longe ab init.

[y] 1. poſt. ana. t. 90.

De Caucaſo monte celſiſſimo, vnde oritur Phaſis fluuius. Diſputatio Octaua.

POſt hæc Ariſtoteles prædictis Aſiæ fluminibus adiungit fluuium Phaſim magnitudine ingentem in Aſia pa-

pariter, quem oriri ſtatuit ex altiſſimo monte nomine Caucaſo dicens. [a] ἐκ δὲ τοῦ Καυκάσου ῥέουσιν, ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ κατὰ πλῆθος, καὶ κατὰ μέγεθος ὑπερβάλλοντες, καὶ ὁ Φάσις, ὁ δὲ Καύκασος μέγιστον ὄρος τῶν πρὸς τὴν ἕω τὴν θερινὴν ἐστί, καὶ πλήθει καὶ ὕψει. σημεῖον δὲ τοῦ ὕψους, ὅτι ὁρᾶται καὶ ἀπὸ τῶν καλουμένων βαθέων εἰς τὴν λίμνην εἰς πλεόντων. Ἔτι δὲ ἡλιοῦται τῆς νυκτὸς αὐτοῦ τὰ ἄκρα μέχρι τοῦ τρίτου μέρους, ἀπό τε τῆς ἕω, καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας. τοῦ δὲ πλήθους, ὅτι πολλὰς ἔχων ἕδρας, ἐν αἷς ἔθνη τε κατοικεῖ πολλὰ, καὶ λίμνας εἶναί φασι μεγάλας ἀλλ᾽ ὅμως πάσας τὰς ἕδρας εἶναί φασι φανερὰς μέχρι τῆς ἐσχάτης κορυφῆς, ideſt, *Ex Caucaſo autem & alij fluunt multi & ſecundum multitudinem & ſecundum magnitudinem excedentes, & Phaſis. Caucaſus autem maximus mons eſt eorum, qui ad orientem æſtiualem & multitudine & altitudine. Signa autem altitudinis quidem, quia videtur & a vocatis Profundis, & a nauigantibus in ſtagnum. Inſuper illuſtrantur Sole ipſius ſummitates vſque ad tertiam partem noctе & ab aurora, & iterum a veſpera: multitudinis autem, quia multas habet ſedes, in quibus & gentes habitant multa, & ſtagna eſſe aiunt magna; attamen omnes ſedes eſſe aiunt manifeſtas vſque ad vltimum verticem.* Quibus obijcit Vicemercatus, Ariſtotelem deſcribere nobis altitudinem, & magnitudinem eius montis Caucaſi, qui pars eſt montis Tauri; ſed non oriri ex eo Caucaſo fluuium Phaſim, aſt ab alio, ſcribit enim

[a] 1. meteo. ſu. 4. cap. 1

„ VICOM. Inquit autem Ariſtoteles eorum montium,
„ qui ad ortum æſtiuum poſiti ſunt, maximum eſſe non ſo-
„ lum altitudine, ſed etiam amplitudine; quam eo compro-
„ bat, quod quum multas ſedes habebat, in quibus populi
„ multi inhabitant, & multi etiam ſint lacus; attamen om-
„ nes ad ſummum vſque cacumen conſpiciantur; quod cer-
„ te eſſe non poſſet, ſi anguſto quodam ambitu continere-
„ tur. Vnde & hanc eius amplitudinem, & multas ſedes ac
„ iuga vocabulo πλῆθος, quod multitudinem proprie ſigni-

ficat,

Digitized by Google

ficat, indicauit. Sed hoc quod de populorum multitudi- »
ne dicitur, de eo Caucaſo, qui Tauri montis pars eſt cel- »
ſiſſima, & ea, qua (vt Plinius ait) Taurus ſe exuperat, ve- »
rius videtur, quam de eo, cuius hactenus mentio facta eſt: »
nam Tauro hanc magnitudinem tribui, varioſque popu- »
los in eo habitare, apud Plinium, & alios ſcriptores legi- »
mus. Quoniam tamen Phaſis ex eo non fluit, locus hic ad »
illum referri non poteſt; quum præſertim a Ponto nimis »
diſtet, quam vt in loco eo, qui a profunditate Bathea no- »
minatur, conſpici valeat. »

LIC. Hanc nos difficultatem bifariam ſoluere poſſumus, & primo quidem obſeruamus Ariſtotelem non agere nunc de illo Phaſi, quem [b] Ptolemæus ait fluere ex montibus Galibis, qui ſunt inſignes in inſula Taprobana, ex quibus & Gangem fluere monet; qui certe debet eſſe diuerſus a Gange Indiam continentem diuidente, quem ab Imao monte, qui eſt pars Tauri, defluere teſtatur Maginus; [c] verum de illo Phaſi alio, quem idem Ptolemæus aſſerit [d] eſſe in Colchide. Deinde vero notamus, de monte Caucaſo, a quo ſcribit Ariſtoteles hunc Phaſim oriri, maximam eſſe diſſenſionem inter Autores; alijs aſſerentibus eum eſſe partem Tauri montis omnium altiſſimam, vt [e] Dionyſius, [f] Plinius, [g] Solinus, [h] Mela, & [i] Euſtathius: alijs aſſeuerantibus Caucaſum montem eſſe Tauro quidem vtcunque copulatum, ſed non illius partem; aſt duos hos eſſe montes in Aſia; quorum vnus initium ſumat, vnde definit alter, ſiue potius quorum vterque iungatur tertio quodam monte intermedio, vt obſeruat [k] Boccatius. Ceterum Strabo litem dirimit, aſſerens duos vel tres eſſe Caucaſos, vnum qui Tauri montis pars eſt, alioque nomine dicitur Paropamiſus, vbi fabulantur vinctum fuiſſe Prometheum; & alterum apud Indos, quo perueniſſe dicitur Alexander, ſed hunc fabulo-

[b] lib. 7. cap. 4.
[c] deſcr. Ind. orien.
[d] lib. 5. cap. 10
[e] de ſitu orb.
[f] lib. 5. cap. 22.
[g] cap. 51.
[h] lib. 1. cap. 15.
[i] com. in Dionyſ. de ſitu orb.
[k] tra. de flum. i lit. O.

ſum exiſtimat; ac tertium apud Colchos, a quo nunc Phaſim defluere monet Ariſtoteles. De Caucaſo Taurino ſic
[l]lib.15. infit: [l] *Hanc fabulam ex iis confirmant, quæ de Caucaſo ac Promethco memorantur; quæ a parua quidem cauſa huc ex Ponto tranſlata ſunt: nam quum ſacram quandam ſpeluncam apud Paropamiſſadas viderent, in ea dixerunt vinctum fuiſſe Prometheum, atque Herculem vt illum liberaret huc veniſſe: & hunc eſſe Caucaſum in quo Græci vinctum Prometheum tradiderunt.* A quo Caucaſo Dionyſius aſſerit oriri Tanaim:
[m]lib.11. De Caucaſo vero Colchico Strabo ſic ait: [m] *Qui Mithridatica ſcripſere (nam iis maxime accedendum eſt) prius Achæos ponunt, deinde Zygos, deinde Heniochos, deinde Cercetas, & Moſchos, & Colchos, & Phthirophagos, qui vltra hos ſunt, & Thoanas,& alias circa Caucaſum paruas gentes.* & mox: *Caucaſus mons vtrique pelago imminet & Pontico, & Caſpio, muniens Iſthmum, qui ea dirimit: is Auſtrum verſus Albaniam Iberiamque diſterminat; Septentrionem verſus Sarmaticos campos, arboribus & omnigena ſylua plenus, ea præcipue, quæ fabricandis nauibus eſt idonea. Eratoſthenes ait Caucaſum aq indigenis Caſpium vocitari, a Caſpiis fortaſſe cognominatum: ab eo quaſi cubiti quidam ad meridiem procurrunt, qui Iberiam complectentes, Moſchicis & Armeniis montibus coniunguntur: item monti Scœdiſæ & Paryadræ: hi omnes Tauri partes ſunt, qui Auſtrale Armeniæ latus efficit, & ab eo quodammodo abrupti Septentrionem verſus vſque ad Caucaſum, & maritimam Euxini oram percurrunt, quæ a Colchide in Themiſcyram tendit. Dioſcurias itaque in hoc ſinu poſita, & orientaliſſimum totius pelagi ſinum obtinens, Euxini receſſus, & extrema nauigatio appellatur, vnde illud quod in Prouerbio dicitur, in Phaſim, vbi curſus carinis vltimis.* Ariſtoteles autem Taurini Caucaſi non meminit, ſed huius Colchici, a Tauro monte ſeparati, quia fortaſſe Taurinum Caucaſum fabuloſum quid exiſtimauit, vt etiam Strabo Caucaſum Indum, qui

Tau-

Digitized by Google

Tauri quoque pars eſt, aſſerens [n] *Quæ vero ad famam vulgata ſunt, etſi ab omnibus concedantur, tamen quia ea finxere magis adulationi inſeruierunt quam veritati, quemadmodum de Caucaſo in Indicos montes, & in vicinum illis mare tranſlato ab vlterioribus Colchorum & Euxini montibus, quos Græci etiam Caucaſum nominarunt; quum Caucaſus ſupra triginta millia ſtadiorum diſtet ab India, atque ibi de Prometheo & eius vinculis fabulas confinxerunt: eos enim tunc vltimos norant orientem verſus. Bacchi quidem atque Herculis exercitus qui in Indiam profectus eſt, poſt eius confictam fabulam oſtendit: quippe quum Hercules mille annis poſt ſoluiſſe Prometheum dicatur; & præclarius quidem erat Alexandrum vſque ad Indicos montes, quam vſque ad vlteriorem Euxini & Caucaſi receſſum Aſiam ſubegiſſe. Vnde propter montis famam & nomen, & propterea quod Iaſon videbatur longiſſimam expeditionem peregiſſe vſque ad loca Caucaſo proxima; & quia Prometheus in extremis terræ etiam monte Caucaſo vinctus dicebatur, ideo gratificari ſe regi putauerunt, ſi montis nomen in Indicam tranſtuliſſent. Altiſſimæ vero Caucaſi partes Albaniam & Iberiam & Colchos & Heniochos verſus ſunt.* De quo vero Caucaſo Colchico tractat hic Ariſtoteles, ab eo Phaſim fluuium deducens; quem Taurum non eſſe, nec Tauri partem, poſt Strabonem conteſtatur etiam [o] Boccatius inquiens: *Caucaſus orientalis mons & famoſiſſimus eſt, is quidem ſecundum quoſdam inter Oleos, qui ſunt ad Cimmerium mare, & Albanos vltra Caſpium ſub Septentrione iacentes eleuatur; primo & perpetuo iugo vſque ad Orientem extremum protendi videtur, ſecundum varias illi nationes adiacentes varia ſumens nomina: eumque Taurum montem, ſeu Tauro monti iunctum credidere plurimi, eo quod Percoatras Armeniæ mons, inter Taurum & Caucaſum poſitus illos iungere videatur. Sed fluuius Euphrates ex Percoatra deſcendens, & in meridiem defluens, & ad ſiniſtram Taurum derelinquens, eſſe diſiunctos oſtendit: & ſic*

[n] lib. 11.

[o] trac. de flum. ĩ lit. O.

Digitized by Google

a dextris inter Oleos & Albanos vbi portas habet incipit Caucaſus, ſic dictus eo quod ſemper eius vertices niue candeant, nam incolarum lingua Candor dicitur Caucaſus. Si quidem Ariſtoteles inter eos connumerandus eſt, qui Caucaſum Colchicum eſſe Tauri montis partem exiſtimauerunt, Magiſter totum Taurum in duas præcipuas partes diuiſum accepit; & quum Taurus vniuerſus ſit Græciæ orientalis; ea tamen pars Tauri, quæ Paropamiſum continet, atque ab Ariſtotele ac Dionyſio Parnaſſi nomine donata eſt ob amplitudinem ingentem more priſcorum, Græcis eſt ad ortum hyemalem: illa vero pars altera, in qua Caucaſus Colchicus extollitur, ipſis eſt ad ortum æſtiualem. Taurum autem omnem Ariſtoteles ita partitum ab his duobus montibus apte denominat; quoniam hi ſunt inter alias Tauri partes altiſſimi. Sin autem, vt ego quidem arbitror, Ariſtoteles exiſtimauerit in Aſia Caucaſum, vnde Phaſis fluuius apud Colchos effluit, eſſe montem plane diuerſum a Tauro; cui vtcunque ſublimitate magnitudineque par, illi coniunctus, vel potius ab eo abruptus in Armeniæ latere vbi deſinit Taurus, & incipit Caucaſus, quod aperte Strabo ſupra nobis oſtendit; vt recte dicit Ariſtoleles Phaſim exoriri ex Caucaſo, qui mons eſt a Tauro Parnaſſi nomine vocato diuerſus; ita Caucaſum hunc, qui Tauri pars non ponitur, optime ſtatuit innumeras dorſo ſuo continere gentes, plurimosque lacus, & in eam altitudinem extolli, qua cacumen eius conſpiciatur ab incolentibus, ſeu nauigantibus mare Ponticum; quum [p] præſertim Strabo plurimas gentes recenſeat Caucaſios montes incolentes, & plurima flumina connumeret ex eiſdem prouenientia; quorum multa in Phaſim ſe ſe deuoluere fatetur; quod indicat aperte fontes Phaſis eſſe in ea Caucaſi parte, quæ multum diſtans a Ponto, non aſpiceretur a nauigantibus illud mare, niſi celſiſſima foret. Sed & prius

[p] lib. 11.

de

[q] de Phaſi Strabo ſcripſerat ita: *Reliqua vero quæ Colchis eſt, magna ex parte ad mare pertendit: Hanc Phaſis illabitur ingens flumen, quod ortum ex Armenia ducens, Glaucum in ſe recipit, atque Hippum e vicinis montibus cadentes.* oriri Phaſim ex Armenia dicit, quia Caucaſum [r] alibi monet coniungi montibus Armeniæ. Sic ergo recte ſcribit Ariſtoteles Phaſim fluuium ex Caucaſo in Aſia defluere.

[q] lib 10.

[r] lib. 15.

De fluminis Iſtri ſcaturigine, progreſſu, & amplitudine, multiplices Ariſtotelis ſententiæ declarantur, & comprobantur. Diſputatio Nona.

POſt allata de fluuiorum ingentium Aſiæ defluxu ex monte Parnaſſo, & Caucaſo, refert Ariſtoteles in Europa ſimiliter defluere maximos fluuios Iſtrum & Tarteſſum ex monte Pyrenæo, ſubdens immediate: ἐκ δὲ τῆς Πυρήνης (τοῦτο δὲ ἐστιν ὄρος πρὸς δυσμὴν ἰσημερινὴν ἐν τῇ Κελτικῇ) ῥέουσιν ὅ, τε Ἴστρος, καὶ ὁ Ταρτησσός. οὗτος μὲν οὖν ἔξω στηλῶν ὁ δὲ Ἴστρος δι᾽ ὅλης τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. τῶν δὲ ἄλλων ποταμῶν, οἱ πλεῖστοι πρὸς Ἄρκτον ἐκ τῶν ὀρέων τῶν Αρκυνίων ταῦτα, δὲ καὶ ὕψει, καὶ πλάτει μέγιστα περὶ τὸν τόπον τοῦτον ἐστιν. ὑπ᾽ αὐτὴν δὲ τὴν ἄρκτον, ὑπὲρ τῆς ἐσχάτης Σκυθίας, αἱ καλούμεναι ῥῖπαι. περὶ ὧν τοῦ μεγέθους, λίαν εἰσὶ οἱ λεγόμενοι λόγοι μυθώδεις. ῥέουσιν δὲ οὖν οἱ πλεῖστοι, καὶ μέγιστοι μετὰ τὸν Ἴστρον τῶν ἄλλων ποταμῶν ἐντεῦθεν ὥς φασιν. Quæ ſic vertuntur a Boetho vulgata tranſlatione: *Ex Pyrenæo autem (hic autem eſt mons ad occidentem æquinoctialem in Gallia) fluunt Iſter & Tarteſſus: iſte quidem extra columnas, Iſter autem per totam Europam in Pontum Euxinum. Aliorum autem fluuiorum plurimi ad Vrſam ex montibus Arcynijs. Hi autem & altitudine & multitudine maximi circa locum hunc ſunt. Sub ipſa autem Vrſa ſuper vltimam Scythiam quæ vocantur Riphæ, de quarum magnitudine ſermo-*

nes

nes qui dicuntur, valde ſunt fabuloſi. Fluunt igitur plurimi & maximi poſt Iſtrum aliorum fluuiorum hinc, vt aiunt. Sed omnes aliæ tranſlationes pro *in Gallia*, melius vertunt *in Celtica*: quum Græcus textus habeat ἐν τῇ Κελτικῇ. Cæterum & idem vir clarus Vicomercatus poſt Buccaferreum cum Scaligero, & alijs, Ariſtotelis hunc locum reprehendit: quorum obiectionibus reſponſuri, primum genuinam Ariſtotelis mentem introſpicere debemus. Sane Philoſophus in allato contextu primum determinat montem ex quo defluit Iſter: deinde comparat Iſtrum in fluxu cum alijs fluuijs ex eodem monte prodeuntibus: deinceps comparat hunc montem cum alijs montibus: denique confert eundem Iſtrum cum alijs fluuijs ex eodem loco prouenientibus in magnitudine. Primumque ſtatuit in Celtica eſſe montem Pirenæum nomine, poſitum ad occidentem æquinoctialem Græciæ, vbi ſcribebat Ariſtoteles; qui mons inter Arcynios in Rhætia ſurgens multa continet iuga ſub Alpium nomine; atque vt vno vocabulo a celſiſſima ſui parte, quæ Brenner incolis appellatur, a Claſſicis autoribus Pyrenæus in Celtica dicitur; ita denominatur etiam a loco vbi extollitur, & a iugorum multitudine, vocabulo montium Hercyniorum & Alpium. Secundo loco monet ex hoc monte fluere tum Iſtrum amnem, tum Tarteſſum, tum alios plurimos. Iſtrum quidem ab eo fluere per totam Europam ad orientem in Pontum Euxinum; Tarteſſum vero ad occidentem extra columnas in Oceanum; alios vero plurimos fluuios ex eiſdem montibus Arcynijs, qui & Pyrenæus Celticus appellantur, ad Septentrionem ferri. Tertio conſtituit hos montes, qui ſunt circa hunc locum Celticæ ad occidentem æquinoctialem Græciæ, cum altitudine tum multitudine maximos eſſe in Europa; nec ſuperari a montibus Riphæis, qui multo ſeptentrionaliores his ponuntur ſub ipſa Vrſa ſuper vltimam

Digitized by Google

mam Scythiam procul a Rhætia; etſi ſermones, qui de Riphæorum ingenti magnitudine circumferuntur, ſunt valde fabuloſi, hoc eſt valde celebres, & famoſi. Poſtremo decernit ex eodem Pyrenæo Celtico præter allatos, fluere quoque fluuios alios plurimos, & maximos, magnitudine tamen Iſtro cedentes. Quæ ſumma totius Ariſtotelicæ ſententiæ nobis diligenter per ſingulas ſui partes declaranda & confirmanda eſt. Ait ergo Magiſter: *Ex Pyrenao autem.* Sane Pyrenæi nomen duobus Pyræneis montibus impoſitum eſt: vnus quidem vulgatiſſimus eſt mons Pyrenæus diuidens Galliam Aquitanicam ab Hiſpania, vt [b] Cæſar, & multo poſt eum [c] Maginus conteſtatur, & in multa iuga diffuſus Galliæ regnum terminat non ſolum ad occaſum, ſed etiam aliqua ex parte ad meridiem, vt aſſerit [d] Maginus & [e] Ptolemæus, cui *Aquitaniæ Galliæ meridionale latus parti Pyrenes coniunctum eſt; ab occaſu vero Pyrenæo ſecundum partem terminatur* eadem Gallia Aquitanica; quos montes Pyrenæos paulo [f] poſt ait terminare latus meridianum Galliç Narbonenſis. Alter mons eſt Pyrenæus in Germania, qui celſiſſimus eſt inter Alpes Rhæticas, ad initium Hercyniæ ſyluæ, qui mons vulgo ab incolis dicitur [g] Brenner, non quidem corrupto vocabulo Pyrenæi, ſed quia vt Latine mutuato a Græcis vocabulo Pyrenæus dicitur quaſi ardens & ignitus, fortaſſis ob crebra fulmina, quibus ob altitudinem ſæpiſſime percutitur, quod placuit [†] Boccatio: ita Germanice nuncupatur *Brenner*, quod ea lingua proprie ſignificat *vrens*; hanc autem nomenclaturam habere poteſt, vel proprie, vt notauimus, ab igne; quoniam ob eius excelſam eminentiam frequentiſſime fulminibus ictus ardeat; vel etiam per antiphraſin, vt

[h] Lucus luce carens nomen de luce recepit,
Bellum, quod bellum ſit minus, inde venit.

quia verticem habeat celſiſſimum in aeris fere media regione

[b] 1. de bel. Gall. init.
[c] deſcr. Gall. Aqu.
[d] Gall. Reg. deſcr.
[e] li. 2. c. 7.
[f] lib 2. cap. 10.
[g] Magin. deſcr. Ger.
[†] de flu. i. lit. P.
[h] Limer. ſylu. 2. Chaos

gione frigidiſſima perpetuis niuibus obſitum: vel etiam quia quæ pollent intenſiori frigore, proprie dicuntur vrentia, quia tactui propemodum eandem paſſionem adferant, quam ignis vrens, vnde recte Virgilio [i]

[i] 1. Geor.

——— ——— rapidive potentia Solis

Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

quod multo prius notauerat tum Moſes, apud quem Iacob obijcit Socero Laban: [k] *Diu noctuque æſtu vrebar & gelu*; quia vt ait ibidem Gloſſa, vnus effectus eſt caloris & frigoris: tum Pſalmiſta, cui [l] *Per diem Sol non vret te, neque Luna per noctem*. vbi Lyranus. *Ardor Solis non exurat te per diem, ſicut fecit in Babyloniam, vbi cogebaris operari in agris in feruore diei, ſicut coguntur ſerui: Neque Luna, id eſt, gelu in hyeme, quod maxime intenditur de nocte quando aer eſt depuratus a nebulis, & Luna lucet clare, propter quod dicebat Iacob. Diu noctuque æſtu vrebar & gelu*; tum etiam [†] Tacitus, cui *in exercitu Corbulonis Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt: Annotatusque miles qui faſcem lignorum geſtabat, ita prærigniſſe manus, vt oneri adhærentes truncis brachijs deciderent*. Sic igitur altiſſimus hic Rhætiæ mons Pyrenæus Brenner incolis dicitur, hoc eſt, *qui vrit*; quoniam in eius vertice ſemper intenſiſſimum frigus viget etiam æſtate media, quod mihi teſtati ſunt Gulielmus Soiher Belga, & Ioannes Rhodius Danus, viri multa literatura conſpicui, qui menſe Iunio Iulioque ſuper eum montem iter agentes, etſi multiplici pelle villoſorum animalium, ac veſte circumtecti, gelu pene obriguerunt. Quin vt [m] Plinio Taurus, & quilibet alius mons excelſus dicitur Ceraunius ob crebra fulmina, quibus icitur; ita mons quilibet ſublimis dici poteſt Pyrenæus ob eadem fulmina, quibus frequenter ardet. De hoc monte Pyrenæo Germanico, ſeu Celtico meminit poſt alios [n] Maginus inquiens: *vel vt alij dicunt ex monte*

[k] Geneſ. 31.

[l] Pſal. 120

[†] annal. 13.

[m] lib 9. cap. 27.

[n] deſcri. Germ. ini.

Pyre-

Pyrenao Germaniæ, qui vulgo dicitur Brenner, altius ex iugo Hercyniæ Syluæ Danubius oritur. Meminit multo antea Dionyſius [o] Afer inquiens: [o] lib. de ſitu orb.

Albæque gentes habitant martiorum Germanorum,
Hercyniæ Syluæ frequentantes ſaltus
Continentem hanc ſimilem eſſe ferunt corio bubulo.
Hos tamen iuxta Pyrenæus mons & dimicilia Celtarum,
Prope fontes pulchriſlui Eridani.

Meminit & Appianus; nam ita legimus in Onomaſtico Geographico Caroli Stephani, [p] *Pyrenæus Ptolemæo, & cæteris mons, qui Hiſpaniam a Gallijs diuidit: Hiſpani vulgo los Pirenes dicunt. Eſt item mons Germaniæ, & pars Alpium in Tyrolenſi comitatu*. Appiani locus apertus eſt in [q] Illyrico talis: *Celtarum porro tellurem Apollinem concuſſiſſe aiunt, vrbesque abſorbuiſſe: nec prius finem tantæ cladi impoſitum, quam & ipſi pari modo e laribus egreſſi ſunt, & in Illyrios, qui cum ipſis vna deliquiſſent, peruenere; quos peſte iam confectos & ob id debiles quum facile viciſſent, contrectatione earum rerum morbo correpti, in fugam abiere, & ad Pyrenæum vſque mutauere loca*. Meminit etiam vtcunque [r] Mela, ponens prope populos Illyricos, Pyreos, & Liburnos, & Iſtriam, adnotansque Nar fluuium inter Pyreos & Liburnos emitti, ac per Iſtros Danubium his notis: *Deinde ſunt quos proprie Illyricos vocant: tum Pyrei, & Liburni, & Iſtria*. & mox: *Vltra ſunt Appollinea, Salona, Iadera, Narona, Tragurium, ſinus Polaticus, & Pola quondam a Colchis (vt ferunt) habitata, inquantum res tranſeunt, nunc Romana colonia. Amnes autem Aeas, & Nar, & Danubius, qui iam dictus eſt Iſter: Sed Aeas ſecundum Apolloniam, Nar inter Pyreos & Liburnos, per Iſtros Iſter emittitur. Tergeſtum intimo in ſinu Adriæ ſitum finit Illyricum*. Sane Danubius apud Pyreos Illyricis confines poſitus, oriri potuit a Pyrenæo monte Norico, a quo Pyrei populi denominationem habuerunt. Agens igitur

[p] in lit. P.

[q] init.

[r] lib. 2. cap. 3.

Digitized by Google

[l] 1. meteo. ſu. 4. cap. 1.

hic [l] Ariſtoteles de monte Pyrenæo, ex quo defluunt Iſter & Tarteſſus, non vulgatos illos Pyrenæos Hiſpaniam ab Aquitanica Gallia diſterminantes intelligit, ſed Pyrenæum Germaniæ, Brenner vulgo vocatum; quod ex Ariſtotelis dictis, & ex rei natura poſſumus elicere; ex Ariſtotelis quidem dictis; & primum quia ſubdit: *Hic autem mons eſt ad occidentem æquinoctialem*. Sane Pirenæus vulgatus Aquitaniæ non eſt ad occidentem æquinoctialem neque regni Galliæ, ſed magna ex parte ad illius meridiem, vt vidimus ex Ptolemæo; & alia ex parte ad occidentem hyemalem, vt vnicuique conſtat; neque Græciæ, vbi talia ſcribens erat Ariſtoteles; quum Græciæ Pyrenæus Hiſpanicus ſit ad occidentem hyemalem; ad occidentem autem æquinoctialem Græciæ ſit Brenner, adeoque Pyrenæus Germanicus. Deinde vero ſcribit Ariſtoteles hunc montem Pyrenæum eſſe *in Celtica*: porro quemadmodum ſupra de Parnaſſo Aſiatico loquens, dixit illum eſſe montē in Aſia ad orientem hyemalem, non quidem aſſerens Parnaſſum eſſe ad orientem hyemalem Aſiæ (quod falſum eſſe manifeſto liquet) ſed montem eſſe in Aſia ſitum ad orientem hyemalem Græciæ, vbi ſcribens agebat Ariſtoteles; ita nunc ait Pyrenæum eſſe montem, non quidem ad occidentem æquinoctialem Celticæ, quod

[n] lib. 2. cap. 8.
[o] deſcr. Gal. Lugd

falſum eſſe conuincitur aperte; nam [n] Ptolemæo Gallia Lugdunenſis, quæ teſtimonio [o] Magini eſt Celtica Cæſaris, ad occaſum habet Oceanum, non autem montes Pyrenæos vllos; verum ad occidentem æquinoctialem Græciæ; ſed in Celtica: & reuera ſi Celticam Galliam

[p] i de bel. Gall. init.

cum Cæſare ſumamus, ea pertingit ad [p] Heluetios, qui Rhæti dicuntur: at ſi cum Antiquioribus, quos par eſt ſecutum fuiſſe Ariſtotelem, de Celtica loquamur; licet no-

[q] Volat. lib. 3.

men Celticæ [q] commune fuerit Galliæ, atque Germaniæ; proprie tamen eam Germaniæ partem veteribus indica-

dicauit, quæ Galliæ partem ad Alpes continet vniuerſam Rhætiam vetuſtiorum complectens cum principio Hercyniæ Syluæ, quin & vniuerſam Germaniam, Sic apud Suidam: [r] *Celti, ſeu Galli, gentis nomen, qui Germani dicuntur.* Sic apud Dionem [ſ] Cocceianum relatu [t] Cluuerij. ὁ δὲ δὴ Ῥῆνος ἀναδίδωσι μὲν ἐκ τῶν Ἀλπέων τῶν Κελτικῶν, ὀλίγον ἔξω τῆς Ῥαιτίας. προχωρῶν δὲ ἐπὶ δυσμῶν, ἐν ἀριστερᾷ μὲν τήν τε Γαλατίαν, καὶ τοὺς ἐπικοῦντας αὐτήν, ἐν δεξιᾷ δὲ τοὺς Κέλτας ἀποτέμνεται, καὶ τελευτῶν ἐς τὸν Ὠκεανὸν ἐμβάλλει. οὗτος γὰρ ὁ ὅρος, ἀφ' οὗ γε, καὶ ἐς τὸ διάφορον τῶν ἐπικλήσεων ἀφίκοντο, δεῦρο ἀεὶ νομίζεται, ἐπὶ τὰ δὲ πάνυ ἀρχαῖον Κέλτοι ἑκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες, ὠνομάζοντο, ideſt: *Rhenus ex Alpibus Celticis paulo extra Rhætiam oritur: inde verſus occidentem profluens, ad ſiniſtram Galliam eiusque incolas, ad dextram Celtas diuidit, tandemque in Oceanum exit: hic quippe limes in hanc vſque diem earum regionum habetur, ab eo tempore quo diuerſa nomina adepta ſunt: ſiquidem antiquiſſimis temporibus populi iſti, ad vtranque fluminis ripam colentes Celtæ appellati fuere.* Sed & apud [u] Obertum Giphanium legimus: *Celtæ ab Ariſtotele, & alijs dicuntur omnes ij, qui habitant in regione Septentrionali, vel populi ſeptentrionales.* Quam ſententiam Appianus non vno in loco confirmat, primo dicens: [a] *Sertorius igitur ad Alpes penetrandas magno animo profectus, non per Annibalis illud memoratum iter: verum haud longe a Rhodani atque Eridani fontibus iter cœpit; quæ ambo flumina paruo inter ſe ſpatio caput exſerunt: ex his alter per Celtas, qui ſuper Alpes incolunt, in Tyrrhenum mare diffunditur: alter vero intra Alpes ſupra Ionium ſinum elapſus pro Eridano Padi nomen aſſumit.* Celtæ vero, qui ſuper Alpes incolunt prope fontes Rhodani, qui proximi ſunt fontibus Rheni & Iſtri, ſunt Germani. Deinde ſcribens. [b] *Sic ille ſplendide admodum Ariminum præmiſſus eſt, quo in loco Celticæ prouinciæ initium adeſſe noſcitur.* Sed qua ratione

[r] in K.
[ſ] lib. 39.
[t] 1. ant. Germ. c. 1.
[u] 3 Eth. cap. 7. in com.
[a] 1. bell. ciu. Rom.
[b] lib. 3. bell. ciu. Rom.

ne Celtarum nomine donauerit Ariminenſes, qui ſunt Itali, niſi Celticam velit inde per Alpes in Germaniam extendi, quam veteres Galliam nuncupabant? id certe videtur
[c] lib. 5. conteſtari [c] Strabo, cui priores termini Italiæ atque Galliæ fuerunt Ariminum, Sena, Camarinum, ait enim: *Hic a Rauenna inchoantes propiora deinceps tenent, Sarſinam, Ariminum, Senam, Camarinum: Ibi & Aeſis fluuius eſt, & mons Gingunus & Sentinum, amnisque Metaurus & Fanum Fortunæ: In hiſce namque locis priores fuere Italiæ termini atque Galliæ ad quandam maris eius partem; licet Imperatores ſæpenumero tranſpoſuerint: Antea quidem Aeſim flumen terminum faciebant, rurſus Rubiconem fluuium. Aeſis inter Anconem labitur, & Senegalliam; at Rubicon inter Ariminum & Rauennam, vterque in Adriaticum excurrit pelagum. Nunc vniuerſa vſque Alpes Italia demonſtrata eſt. Hic igitur omiſſis terminis &c.* qui Strabonis locus mirifice declarat obſcuriſſimum locum Appiani nuper allatum, cui conſentit alias Appiani locus ponentis Celtas a Gallis diſtinctos & ab Italis, ait ſiquidem in Celtico, *Hoc pacto Boiorum exercitus a Romanis diſſipatus eſt: Alios iterum Celtas Popilius deuicit, & poſt illum Camillus prioris Camilli filius eoſdem debellauit: Erexit & contra Celtas Æmilius Paullus trophæa. Ante Marij autem conſulatus longe numeroſior, bellicoſior, & ætate formidatior exercitus Celtarum Galliam inuaſit, & Italiam, & quoſdam ex Conſulibus Romanis ſuperauit.* Certe Galliam & Italiam inuadentes Celtæ, Germani fuere, non Galli.
[†] ep. 276 Recte iunior ille Scaliger ad Cl. Keinſium ſcribit, [†] *Quis ignorat* Κέλτας, Ἰβῆρας, *pro tota Occidentali, & Septentrionali Europæ plaga a veteribus illis vſurpari? certe Ariſtoteles, Eratoſthenes, alij* Κελτῶν *nomine Sarmatiam, totam Germaniam, Italiam, Iberiam, ſiue Hiſpaniam ipſam comprehendunt.* Itaque Pyrenæus in Celtica non eſt mons Aquitanicus; verum Germanicus. Addit Ariſtoteles, ex Pyrenæo Cel-

tico

tico *fluunt Iſter & Tarteſſus*. Porro Iſtri nomine Danubius intelligitur, quum autem Iſtrum hunc [x] Ariſtoteles alibi moneat oriri ex Hercynia Sylua, quæ non attingit Pyrenæum Hiſpanicum, ſed ab eo diſtantiſſima incipiat a Pyrenæo Germanico, plane Celtici Pyrenæi nomine tractat de monte Germanico, non autem de Hiſpanico. Deinde Philoſophus etiã [y[alibi (quæ loca fuſius infra declarabuntur) ſtatuit Iſtrum amnem fluere inter Pontum Euxinum & Adriam; ſed in hoc ſpacio non continentur montes Pyrenæi Galliæ Aquitanicæ, qui longiſſime diſtant ab hoc tractu; verum inter Adriam & Pontum continetur mons Pyrenæus Germanicus in Rhætia; propterea ſtatuendum eſt Ariſtotelem hic agere de Pyrenæo Germanico. De Tarteſſo, ſiue Bœtis ille ſit, ſiue Rhenus (qua de re latius infra) quum ſatis conſtet neutrum horum oriri ex Pyrenæo Gallico-Hiſpanico, ſatiſque pateat Rhenum oriri ex Alpibus Celticis in Rhætia, vbi Pyrenæus Germanicus erigitur: Bœtimque primæuam ſuam originem ex monte Brenner habere poſſe ſimus oſtenſuri: iam colligendum nobis eſt Ariſtotelem hic agere de Pyrenæo Germanico, non autem de Gallico Aquitaniæ. Cæterum quoniam Ariſtoteles eundem locum, ex quo nunc ait fluere Tarteſſum extra columnas ad occidentem, & Iſtrum in Pontum Euxinum ad orientem, mox appellaturus ſit nomine montium Arcyniorum, ex quibus alij plurimi fluuij defluunt ad Septentrionem, vt conſtat ex littera textus, & mox oſtendemus aperte: profecto nomine Pyrenæi Germanici non eſt intelligendus purus putus mons Brenner appellatus, verum Alpes omnes Rhæticæ cum montibus ſibi contiguis omnibus; vt enim Taurus mons vniuerſam Aſiam cingens ex plurimis montium iugis concatenata quadam veluti montium ſerie conſtitutus ab excelſiore ſui parte ad orientem hyemalem denominatur

Par-

[x] a lm. audit. cap. 100.

[y] 8. hiſt. cap. 13.

Digitized by Google

Parnaſſus, & ab eminentiſſima ſui parte ad orientem æſtiualem dicitur Caucaſus, quod etiam obſeruauit autor
[z] in litt. C. onomaſtici Geographici ſcribens: [z] *Caucaſus eſt pars Tauri montis, & totus Taurus Caucaſi nomine intelligi poteſt, vt perſæpe partis vocabulum toti figurate tribuitur:* Ita plane Brenner, ſeu Pyrenæus Germanicus eſt pars Alpium, pars montium Rhæticorum, ſeu pars montium, qui Syluam Hercyniam dorſo gerunt, & continuata ſerie Rhæticas Celticas, ſeu Noricas alpes connectunt; adeoque Pyrenæi Celtici vocabulo tota ſeries Alpium inuicem concatenatarum intelligi poteſt; & hoc in loco Ariſtotelis intelligi debet; quia non agit hic Geographus, at Philoſophus Ariſtoteles; cui ad oſtendendum magna flumina prouenire ſemper e magnis montibus, ſat eſt multorum montium inuicem concatenatorũ ſeriem ab aliquo eorum maximo totam denominare. Sic itaque denominato monte maximo in Europa, quem Pyrenæum nuncupat, aſſerit primum ex eo defluere Iſtrum amnem; Pyrenæi autem huius Celtici nomine complectitur aperte Dionyſius Alpes omnes, etiam Italicas, quæ Noricis contiguæ ſunt, cui

——— *Pyrenæus mons & domicilia Celtarum*
Prope fontes pulchrifiui Eridani.

[a] Pedemont. deſcrip. namque Magino [a] teſte, A montibus regionis Pedemontanæ, qui ſunt Alpes ad Italiam attinentes, & ad Germaniam, ſeu Celticam, verſus occaſum ſunt fontes Padi fluuij celeberrimi. Ab ampliſſimo igitur hoc Pyrenæo Celtico ſcribit Ariſtoteles Iſtrum fluuium defluere. Profecto fluuius Iſter alio nomine Danubius etiam vocatur, & Danubis, ſeu Danuſis, vt conſtat ex antiquo Geographo Stephano Byzantino; cui Δάνουβις, ἢ Δάνουσις, ἴστρος ὁ ποταμὸς πάλαι Ματόας καλούμενος. id eſt: *Danubius ſeu Danuſis, Iſter eſt fluuius, quondam Matoas nuncupatus.* Etſi vero Strabo-
[b] lib. 7. ni [b] *Fluminis ſuperiores partes, quæ verſus fontes ſunt, Danu-*

Digitized by Google

nubium dixerunt ad Cataractas vſque, quæ maxime per Dacos feruntur; inferiores ad Pontum vſque, quas Getæ accolunt, Iſtrum appellant. Et Pomponio Melæ, [c] *Apertis in Germania fontibus alio, quam deſinit nomine exoritur; nam per immania magnarum gentium diu Danubius eſt, deinde aliter appellantibus, Iſter fit*. Ac Plinio ſimiliter: [d] *Ortus in Germaniæ iugis, ac per immenſas lapſus genteis, Danubij nomine, vnde primum Illyricum abluit, Iſter appellatus*. Ptolemæo quoque: [e] *Dacia vero terminatur a meridie ea parte Danubij fluminis, quæ eſt a diuertigio Tibiſci amnis vſque ad Axium ciuitatem, a qua iam Danubius vſque ad Pontum & oſtia Iſter appellatur*. Appiano pariter Interpreti: [f] *Idem fluuius his in locis Danubius dicitur apud Dacos, nec multo deinde inferius elapſus vlterioribus aquis pro Danubio Iſtri nomen aſſumit*. Ariſtoteli tamen placuit Iſtri nomen vniuerſo fluuio dare a fontibus ad oſtia: Placuit hoc ipſum Dionyſio, cui ex interpretatione litterali

[c] 2. de ſit. orb. cap. 2.

[d] lib. 4. cap. 12.

[e] lib. 3. cap. 8.

[f] lib. de bell. Illyr.

Rheno autem deinceps cooritur immenſus Iſter,
Iſter in orientem conuerſus vſque ad mare
Euxinum, vbi omnem euomit vndæ ſpumam.

Ex Priſciani vero interpretatione metrica

——————— ——————— *Rhenus*
Hunc prope conſurgit fons Iſtri flumine largo
Qui poſcens ortum Euxini percurrit in vndas.

De loco ſuæ originis etſi plerique diſſentire videantur, omnes tamen antiquiores, & recentiores mire cum Ariſtotele conſentiunt, qui veram Iſtri ponunt originem. Et ſane Magiſter duobus in locis Iſtri fluminis originem aperit; hic [g] nimirum, vbi Meteorologiam docet, atque in Admirandis auditionibus: Hic ait ex Pyrenæo Celtico, qui mons ampliſſimus & altiſſimus eſt in principio Syluæ Hercyniæ apud Rhætos multis iugis inter ſe connexis attingens Vindeliciam, Noricum, & Alpes: vnde geminam

[g] 1. mete. ſum. 4 c. 1.

Iſter originem ducit, vnam quidem apertam, quia defluentes ex eius parte Germaniam ſpectante multiplices aquæ fluuium efficiunt Danubij, quam originem illuſtrauit apertiſſime Strabo, cui, [h] *Super Carnos vero Apenninus mons incumbit, lacum habens in amnem Iſaram confluentem, qui rapto ſecum Ataze altero flumine effertur in Adriaticum ſinum: Eodem autem ex lacu fluuius alter in Iſtrum labitur, quem Ateſinum vocant; Iſter enim ab hiſce montibus in multa diuiſis capita originem ſumit: Excelſa enim Alpium capita continua hactenus extenduntur, & vnius montis faciem exhibuerunt; remiſſa inde & inclinata, plures in partes, & plures in vertices attolluntur. Primus eſt horum trans Rhenum & lacum in orientem vergens, mediocriter ſublime deorſum, quo in loco Iſtri fontes iuxta Sueuos, & Hercyniam Syluam ſunt.* Quibus verbis poſtremis alteram originem Iſtri Strabo recenſet, apertam quidem ex fonte in villa Doneſchingen, latentem vero ex Alpibus Carnorum, vbi attollitur Brenner, vnde cœcis ductibus aquæ defluunt in eum fontem Sueuicum.

[h] lib. 4.

De qua pariter origine ſic infit Ælianus: [i] *Initium Europæorum fluminum maximi Danubij, ad Septentriones ventos ſub Alpium radices ſubiectum contra Solis exortum, a non magno fonte naſcitur.* Marcellino ſimiliter [k] *Amnis Danubius, oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Rhaticis.* Ptolemæo non alia ſententia eſt dum ſcribit: [l] *Montes autem, qui Germaniam cingunt, notiſſimi ſunt hi, qui iam ſunt dicti, & Sarmatici proprie appellati, & idem cum Alpibus nomen habentes, & qui ſupra caput Danubij ſunt.* Vnde conſtat veteribus montes omnes Germaniam cingentes habuiſſe nomen idem cum Alpibus, & cum montibus, vnde prouenit Danubius, quos dixit eſſe, qui ſupra caput Danubij ſunt; hoc vero commune nomen eſt duplex, ab Ariſtotele varijs in locis propoſitum; vnum quidem eſt nomen Pyrenæi Celtici, a quo celſiſſimo denominatur tota

[i] 14. de an. cap. 23.

[k] lib. 22.

[l] lib. 2. cap. 11.

illa

illa iugorum ſeries, quæ in principio Nigræ Syluæ complectitur Alpes Rhæticas, Noricas, Illyricas, & alias; quod clariſſimus æui noſtri Geographus Cluuerius conteſtatur inquiens: [m] *Ego ex ipſo ſimul Ptolemæo, ſimulque Plinio, Tacito, & Martiano colligo, Abnobam fuiſſe dictum id montium iugum, quod ab Rheni Arolæque confluentibus in ſeptentriones verſus ad oppidum vſque Pfortzheim, inter Rhenum ac Danubij fontem Nicrumque ſternitur. Ex huius radice verſus orientem oritur Danubius, molli & clementi edito iugo, vt ait Tacitus: vnde etiam* [n] *Marcellinus idem iugum appellat Rauracos montes &c.* Cæterum Ariſtoteles, qui non ſolius Iſtri, verum & aliorum fluminum communem originem in Europa nunc tractat, non ſe reſtringit ad hoc iugum Abnobæ; ſed Pyrenæi Celtici nomen extendit vlterius ad montes Hercynios alios continuata ſerie in eam Syluam excurrentes, vnde quem nunc Pyrenæum appellat Iſtri montem genitorem, alibi, [o] & paulo poſt [p] appellat montes Arcynios, Hercyniaque querceta; quod nomen Hercyniorum montium eſt alterum illud commune, de quo meminit [q] Ptolemæus; nam montes, qui Germaniam cingunt, & notiſſimi ſunt, & qui Sarmatici proprie nuncupantur, & qui cum Alpibus idem nomen habent; & qui ſupra caput Danubij ſunt, communi nomine montium Hercyniorum ideo dicuntur, quia montes hi ſunt in Hercynia Sylua collocati; quæ ducens initium ab Heluetiorum & Rauracorum finibus, per Germaniam fertur vltra ſexaginta dierum iter; in cuius initio Cæſar ponit Celtas, & Danubij fontes, dum ait. [r] *Itaque ea, quæ fertiliſſima ſunt Germaniæ loca circum Hercyniam Syluam (quam Eratoſtheni & quibuſdam Græcis fama notam eſſe video, quam illi Orciniam appellant vulgo) Tectoſages occuparunt, atque ibi conſederunt.* hos clariſſimus Cluuerius Boios Celticam gentem interpretatur, Appianum Alexandrinum

[m] 3. ant. Germ. cap. 48.

[n] lib. 22.

[o] Adm. au 1. c. 10.

[p] 1. mete. ſum. 4. c. 1.

[q] lib. 2. cap. 11.

[r] 5. de bell. Gall.

Digitized by Google

[ſ] in Celtico ſecutus, cui [ſ] *Primum Boij Celtarum natio ferocius Romanos aggrediuntur*. [t] *Dein Illyriorum & Pæonum gens, & ipſa Italia omnium gentium domina, quæ ab Ionio circumdata plurimum a Tyrrheno mari vſque ad Celtas, quos ipſi Galatas vocant, extenditur; omniſque Celtarum natio, quorum pars apud Rhenum fluuium habitat*: & alibi: [u] *In ſiniſtra Galatarum gens Tectoſagij*. mox addit Cæſar de Hercinia [x] *Huius Hercyniæ ſyluæ, quæ ſupra demonſtrata eſt, latitudo nouem dierum iter expedito patet: non enim aliter finiri poteſt, neque menſuras itinerum nouerunt. Oritur ab Heluetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus, rectaque fluminis Danubij regione pertinet ad fines Dacorum, & Anartium: hinc ſe flectit ſiniſtrorſus diuerſis a flumine regionibus; multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit: Neque quiſquam eſt huius Germaniæ, qui ſe aut audiſſe, aut adiſſe ad initium eius ſyluæ dicat, quum dierum iter ſexaginta proceſſerit, aut quo ex loco oriatur acceperit*. Alia fluminis Iſtri origo ex eodem monte Pyrenæo Celtico eſt abditior; quia collectiones aquarum intra montis illius viſcera primum genitæ, cœcis itineribus per ſubterraneos canales poſtea cõfluunt in fontem villæ Doneſchingen a monte ſeparatum, ſed tamen haud longe diſtantem, vt notat Clariſſimus Cluuerius inquiens [y] oriri Danubium ex radice montis Abnobam appellati: quam ſententiam confirmat Marcellinus [z] aſſerens amnem Danubium oriri prope Rauracos montes confines limitibus Rhætiæ: teſtatur hoc idem latius de viſu Munſterus, dum ait. [a] *Non eſt prouincia aliqua in tota Europa, quæ tot & tam magnis irrigetur fluminibus, vt Germania: Inter illa autem primum & præcipuum maximumque eſt Danubius, vulgo Donauu, qui apud Sueuos in ipſa Nigra ſylua in pago Doneſchingen ex terræ viſceribus magna ſcaturigine ebullit: curſumque verſus orientem ad ponticum mare torquet, receptis ſexaginta nauigauilibus amnibus priuſquam mari miſcea-*

[t] in Libyco.
[u] in Syrio.
[x] 6. de bell. Gall.
[y] lib. 3. cap. 48.
[z] lib. 22.
[a] 3. Coſmog.

ſcatur. Veteres vocant montem vnde prodit Abnobam; quanquam itinere vnius horæ nullus mons pertingat ad ſcaturiginem eius, ſed effunditur copioſo aquarum meatu, & nunquam deficiente ex colliculo quodam, cuius eminentia vix habet quindecim aut ſexdecim cubitos: id quod diligenter ego ipſe luſtraui, ne Damiano mendacium hic ſcribere videar, ſumpto itinere tridui a Baſilea ad eum vſque locum. Tenebantur autem veteres magno deſiderio viſendi originem huius fluuij, vt legamus etiam quoſdam e Roma in Nigra ſeu Hercyniæ Syluæ perplexa ſe contuliſſe loca, vt viderent fontem & primordia tam celebris fluuij. Legimus quoque de Tiberio, quod quum vice quadam veniſſet ad lacum Podamicum, arripuit iter vnius diei, vt originem Danubij præſens contemplaretur. Conradus tamen Geſnerus Heluetius in onomaſtico ſuo colliculum illum cenſet eſſe montem Abnobam inquiens [b] *Danubius fluuius Germaniæ percelebris, cuius fons eſt in cacumine montis Abnouæ, in villa quæ Doneſchingen vocatur, fluitque ſolus omnium verſus orientem in Parthicum, ſeu Euxinum mare.* Quam ſententiam confirmare Tacitus ipſe videtur dum [c] ait: *Danubius molli & clementer edito montis Arbonæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpat; ſeptimum enim os paludibus hauritur.* Melius tamen Cluuerius aſſerit [d] Arnobam eſſe montium inter ſe connexorum iugum multiplex deſinens in colliculum, in quo fons Danubij viſitur. Ariſtoteles autem nomine Pyrenæi Celtici multo longiorem tractum montium hic appellat; nempe Rhæticas & Noricas omnes Alpes vna cum iugis omnibus connexis tum in Germaniam per Hercyniæ Syluam excurrentes, tum Italiæ confinia pertingentes denominatione facta totius montis vnam faciem exprimentis, vt ait [e] Strabo, ab excelſiſſima parte, quæ Pyrenæus Germanicus, ab incolis Brenner appellatur. A quo toto monte defluere ſcribit [f] Ariſtoteles Iſtrum & Tarteſſum, &

[b] in litt. D.

[c] de vit. & mori. German.

[d] lib. 3. cap. 48.

[e] lib. 4.

[f] 1. meteor. ſum. 4. c. 1.

alios plurimos; & comparans hos fluuios ad inuicem ait, Tarteſſum quidem fluere extra columnas; qua de re nos fuſius [g] infra; Iſtrum vero per totam Europam in Pontum Euxinum; quod pridem etiam dixerat [h] Herodotus in Euterpe: dicitur autem Iſter per totam Europam fluere, quia fere totam ab occaſu in ortum diuidit; nam ſolam Hiſpaniam & Galliæ partem non attingens, innumeras prouincias omnes Europæ reliquas recto tramite ab occidente in orientem ſcindit. Ariſtoteles autem, cui tum [i] *quod parum, tanquam nihil diſtare videtur*; tum [k] *ver neque vna hirundo, neque vnus dies facit*, recte potuit fluuium interſecantem omnes prouincias Europæ ab occaſu in ortum poſitas, vna, vel altera intacta, ſtatuere per totam Europam fluere. Quod ſi hoc in loco Philoſophum dicamus vſum tranſpoſitione (quam alibi [l] monet non variare veram ſententiæ ſignificationem; quaque vtitur in libris de anima [m] Simplicij obſeruatu, admonentis tranſpoſitione reddi ſententiam obſcuriorem) ac legendum eſſe ſic: *Ex Pyrenæo autem (hic autem mons eſt ad occidentem æquinoctialem in Celtica) fluunt per totam Europam Iſter, & Tarteſſus; iſte quidem extra columnas, Iſter autem in Pontum Euxinum*. nullam habebimus Ariſtotelici dicti dubitationem; quia reuera fluunt ex eodem Pyrenæo Celtico flumina totam per Europam labentia; Tarteſſus quidem inde ad occaſum extra Columnas, vt infra [n] demonſtrabimus; Iſter autem inde tum ad ortum in Pontum Euxinum, vt hic ait Ariſtoteles; tum ad meridiem in Adriaticum, vt alibi ſatis aperte [o] monet, ac probat [p] Ariſtoteles, & nos infra latius [q] explicabimus: addit hic [r] immediate, *Aliorum autem fluuiorum plurimi ad Vrſam ex montibus Arcynijs: Hi autem & altitudine & multitudine maximi circa hunc locum ſunt*. vbi dicti ſunt ex Pyrenæo in Celtica defluere Tarteſſus & Iſter: vt ex his Hercyniæ montibus, qui a celſiſſi-

[g] diſp. II.
[h] cap. 33. 34.
[i] 2. phyſ. t. 56.
[k] 1. Eth. cap. 7.
[l] 2. de interpr. ca. 1.
[m] 3. de ani. t. 39.
[n] diſp. II.
[o] de adm. aud. c. 100.
[p] 8 Hiſt. cap. 13.
[q] diſput. hac.
[r] 1. mete. ſu. 4, c. 1.

ſiſſima ſui parte, quæ Brenner incolis appellatur, & Pyrenæus hiſtoricis, fluunt amnes per totam Europam in omnes mundi cardines, eam diuidentes crucis inſtar in quatuor quartas: ſed præcipue ad Vrſam Albis, Viſurgis, Viſtula, Sueuus, & alij, vt ex Cluuerij deſcriptione conſtat. Vocat autem hos montes Arcynios hic, [ſ] alibi Hercynia querceta, quia recte ſcribitur obſeruatione [t] Cluuerij tum Arcynia, tum etiam Hercynia: probeq; monet Ariſtoteles hos montes circa hunc locum eſſe, & altitudine, & multitudine maximos, altitudine quidem quia Brenner eſt celſiſſimus omnium Europæ montium in Rhætia circa principium Hercyniæ, quæ vocatur etiam Nigra Sylua ab opacitate propter arborum multitudinem, ac nemorum denſitatem; nam vt ait Maginus, [u] *Danubius exoritur ex monte Pyrenæo Germaniæ, qui vulgo dicitur Brenner, altius ex iugo Hercyniæ Syluæ.* ac paulo poſt.[x] *Tirolis comitatus Rhætiæ quondam pars fuit; montes huius tractus mirandæ ſunt altitudinis, qui Syluis veſtiuntur, niue operiuntur, & feris abundant.* multitudine vero, quoniam Ariſtoteles Hercyniorum montium nomine, quos a Pyrenæo Celtico nuper denominauerat, intelligit inſignem tractum montium, in ſe Noricas Alpes, Vindelicas, & alias his finitimas in longam ſeriem ductas apud Germanos complexum. Quos montes Arcynios nuper a Pyrenæo Celtico denominatos comparat cum montibus Riphæis addens: *Sub ipſa autem Vrſa ſuper vltimam Scythiam, quæ vocantur Rhipæ; de quarum magnitudine ſermones qui dicuntur, valde ſunt fabuloſi.* nimirum Riphæi montes appellati, qui dicuntur eſſe maximi, ſi comparentur cum Hercynijs montem Pyrenæum Celticum attingentibus & continentibus, valde celebratam, atque famoſam, & iſto ſenſu ſine fictione fabuloſam habent magnitudinem, quum locati ad initium Hercyniæ prope Rauracos in Rhætia, & vicinis Germaniæ partibus vere

[ſ] adm. aud. c. 100.
[t] 3. ant. Germ. ca. 47.
[u] deſcr. Germ.
[x] deſcr. Tirol.

Digitized by Google

vere ſint omnium montium maximi & altiſſimi, multum magnitudine ſuperantes Riphæos montes, qui borealiſſimi ſub Arctico polo ſunt ſuper vltimam Scythiam: quod ideo probat, quia ex his Hercinijs montibus effluunt maxima & ingentia flumina præter Iſtrum, ait enim: *Fluunt igitur plurimi & maximi poſt Iſtrum aliorum fluuiorum hinc, vt aiunt*. Nempe, hinc, vnde Tarteſſum, & Iſtrum proxime fluere dixerat, ex Pyrenæo Celtico, montes Hercyniæ ſyluæ finitimos, & alios ſibi concatenatos denominante, fluunt plurimi & maximi poſt Iſtrum in omnem mundi plagam: nam Iſter magnus in ortum, Tarteſſus in occaſum, Albis, Sueuus, Viſtula, Viſurgis in Septentriones, Rhodanus & Iſtri ramus minor in meridiem, ille quidem in mare mediterraneum, hic autem in ſinum Adriaticum. Sermones autem de Riphæis montibus appellat valde fabuloſos, non quia falſi ſint, ſed quia famoſi, & vulgatiſſimi; nam Se-
[t]ep.45. neca[t] dicens, *Nec me Charybdis, & Scylla, & fabuloſum iſtud fretum deterrere potuiſſet:* quod fretum famigeratiſſimum eſt, non fictum. De quo ſecundo Danubij ramo duobus alijs in locis agit Ariſtoteles; primum quidem in admiran-
[y]c.100. dis auditionibus inquiens: [y] φασὶ δὲ καὶ τὸν Ἴστρον ῥέοντα τὰ ἐκ τῶν Ἑρκυνίων καλουμένων δρυμῶν σχίζεσθαι, καὶ τῇ μὲν εἰς τὸν πόντον ῥεῖν, τῇ δὲ εἰς τὸν Ἀδρίαν. σημεῖον δὲ κακεῖνο, οὐ μόνον ἐν τοῖς νῦν καιροῖς ἑωράκαμεν, ἀλλὰ δὲ ἐπὶ τῶν παλαιῶν μᾶλλον. οἷον τὰ ἐκεῖ ἄπλωτα εἶναι; καὶ γὰρ Ἰάσονα τὸν μὲν εἴσπλουν κατὰ τὰς Κυανέας; τὸν δὲ ἐκ τοῦ Πόντου ἔκπλουν κατὰ τὸν Ἴστρον ποιήσασθαι φασὶ, καὶ φέρουσιν ἀλλά τε τεκμήρια οὐκ ὀλίγα, καὶ κατὰ μὲν τὴν χώραν βωμοὺς ὑπὸ Ἰάσονος ἀνακειμένους δεικνύουσιν. Ἐν δὲ μίᾳ τῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, νήσων, πολυτελὲς ἱερὸν Ἀρτέμιδος ὑπὸ Μηδείας ἱδρύμενον. ἔτι δὲ λέγουσιν, ὡς οὐκ ἂν παρέπλευσε. τὰς Πλάγκτας καλουμένας εἰ μὴ ἐκεῖθεν ἀπέπλει. hoc eſt: *Amnem Iſtrum nomine, qui ex Hercynijs quercetis effluit, bifidum eſſe proditur; & partim quidem in Pontum, partim vero in Adriaticum mare dif-*

fun-

fundi; argumento quod non ſolum hac tempeſtate, ſed antiquorum ſeculo multo magis viſum fuiſſe, eo quod loca innauigabilia ibi extant: etenim quum Iaſon ad Cyaneas nauigaret ex Ponto, nauigaſſe per Italiam fama eſt. At inter cætera ſigna, quæ nec pauca numero ſunt, altaria ab Iaſone confecta oſtendunt. Inter inſulas quoque Adriæ vna eſt, in qua Sacellum multo ſumtu Midias (Medea potius) *Dianæ ædificauit. Amplius Iaſon freti Planctas minime tranſnauigauiſſet (vt dicunt) niſi iſthinc itinera tolerare cæpiſſet.* Deinde vero etiam in volumine cui titulum fecit de hiſtoria animalium [z] dicens: in tractatione de natura piſcium, [z] lib. 8. cap. 13.
Διά τε δὴ τὴν τροφὴν εἰσπλέουσι καὶ διὰ τὸν τόκον. τόποι γάρ εἰσιν ἐπιτήδειοι εἰς τὸ τίκτειν. καὶ τὸ πότιμον, καὶ τὸ γλυκύτερον ὕδωρ ἐκτρέφει τὰ κυήματα ὅταν δὲ τέκωσι, καὶ τὰ γενόμενα αὐξηθῇ, ἐκπλέουσιν εὐθὺς μετὰ πλειάδα ἂν μὲν ἦν νότιος ὁ χειμὼν ἢ βραδύτερον ἐκπλέουσι. ἂν δὲ βόρειας θᾶττον, διὰ τὸ, τὸ πνεῦμα συνεπουρίζειν, καὶ ὁ γόνας δὲ τότε μικρὸς ἁλίσκεται περὶ Βυζάντιον, ἅτ' οὐ γενομένης ἐν τῷ Πόντῳ πολλῆς διατριβῆς. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι καὶ ἐκπλέοντες, καὶ εἰσπλέοντες δῆλοί εἰσιν. οἱ δὲ τριχαῖσι, μόνοι τῶν ἰχθύων εἰσπλέοντες μὲν ἁλίσκονται, ἐκπλέοντες δὲ οὐχ ὁρῶνται. Ἀλλ' ὅταν καὶ ληφθῇ τὶς περὶ Βυζάντιον, οἱ ἁλιεῖς τὰ δίκτυα περικαθαίρουσι, διὰ τὸ μὴν εἰωθέναι ἐκπλεῖν. Αἴτιον δὲ ὅτι οὗτοι μόνοι ἀναπλέουσιν εἰς τὸν Ἴστρον εἶθ' ᾗ σχίζεται, καταπλέουσιν εἰς τὸν Ἀδρίαν, σημεῖον δὲ καὶ γὰρ συμβαίνει τοὐναντίον, ἐκπλέοντες μὲν γὰρ οὐχ ἁλίσκονται εἰς τὸν Ἀδρίαν εἰσπλέοντες. Quæ ſic vertebat Gaza: *Tum itaque victus, tum etiam partus gratia Pontum ſubeunt: ſunt enim ibi loca ad partionem aptiora; & humor dulcior ac potulentior fœtum melius educat: ſed quum pepererint, & proles iam adoleuerit, exeunt poſt Vergilias ſtatim, & ſi hyems Auſtrina ſit, tardius; ſi aquilonia citius, propter ſecundi flatus commoditatem: prolesque adhuc parua apud Byzantium capitur, vtpote quum longior mora in Ponto non fuerit. Sed de cæteris, & quum adeunt, & quum exeant, conſtat: Sarda autem vna*

quum

quum adit, videtur, & capitur: ſed exiens nunquam adhuc viſa eſt: quod ſi qua apud Byzantium aliquando capiatur, piſcatores ſua retia luſtrant propter exitus inſolentiam, cuius rei cauſa eſt, quod ſolæ ipſæ ſubeunt Iſtrum amnem, vnde fiſſo flumine per abditum terræ meatum defluunt in Adriam ſinum: argumento eſt, quod ibi contra euenit quam in Ponto; exeuntes enim ſemper capiuntur, ſubeuntes nunquam. Quo quidem in loco licet Gazæ verſionem propoſitam non immerito taxare videatur [a]Scaliger, quaſi textui perperam additum ſit illud, *per abditum terræ meatum*: quum Ariſtotelica verba εἰϑ' ἡ σχίζεται, nullam abditi terræ meatus mentionem habentia verti debeant, *qua flumen finditur*; nihilominus Gazæ verſio defendi poſſe videtur, vel eo quod quum Ariſtotelis æuo, vt noſtro, non ſit vllus Iſtri ramus ſupra terræ faciem pergens ad ſinum Adriaticum; neceſſarium eſt adeſſe ſubterraneum, per quem piſces illi ſeu Sardæ, ſeu Trachiæ nominandi ſunt (quod magis placuit Plinio & Scaligero) tranſeant e Ponto Euxino in Adriam: vel eo quod textum græcum habuerit Gaza, in quo verba illa denotantia ſubterraneum meatum fluminis haberentur; quem textum videtur legiſſe Plinius, qui hunc Ariſtotelis locum refert his plane verbis. [b] *Intrantium Pontum ſoli non remeant Trichiæ (Græcis enim vti nominibus in plerſque par erit, quando alijs eoſdem diuerſi appellauere tractus) ſed hi ſoli Iſtrum amnem ſubeunt: ex eo ſubterraneis eius venis in Adriaticum mare defluunt: itaque & illic deſcendentes, nec vnquam ſubeuntes in mari viſuntur.* Vt varijs in locis Ariſtoteles de fluminis Iſtri progreſſu varia dicat, ob variam in flumine factam mutationem; etenim primum in admirandis auditionibus proponit nobis antiquiſſimam Iſtri faciem; qua naſcens ex Hercyniæ Syluæ montibus, maiorem ramum ad orientem mittit in Pontum Euxinum, & minorem alterum, nauigabilem tamen, mittit in Adriati-

[a] 8 Phiſ. an. com. t. 147.

[b] lib. 9. cap. 15.

cum

cum mare; per quos patentes ramos Iaſon ex Ponto in Adriam cum Argonautis nauigauerit. At in Hiſtorijs animalium affert Ariſtoteles Iſtri decurſum recentiorem poſt alterius rami Adriatici abſorpti a terræmotu caſum intra terræ ſinum. Sed in Meteoris euidentem ſolum fluxum Iſtri fluminis attingit, ad comprobanda magna flumina e magnis montibus oriri; nam probationes fieri debent per euidentia, non autem per occulta, ſi vitium paralogiſmi vitandum ſit. At vero ſingulas iſtas Ariſtotelis propoſitiones cum ratione, tum veterum teſtimonijs comprobare poſſumus: nam quod attinet ad priſcum Iſtri ramum olim a Iaſone nauigatum in Adriam, præter rationes deſumptas ab [c] Ariſtotele tum ex Altaribus & a Iaſone confectis, & a Medea ſpeciatim ædificatis in Adriæ inſula Dianæ: tum ex nauigatione Iaſonis ad inſulas Planctas appellatas; compertiſſimum eſt Claſſicorum Autorum teſtimonijs: nam in primis Euſtathius ille celeberrimus Interpres Homeri, & Dionyſij Afri, ſcholia texens ad huius Periegeſiu de ſitu orbis, citat Geographum antiquum celebratiſſimum Stephanum Byzantinum (cui per antonomaſiam Geographi cognomen paſſim attribuit) de tali ramo fluminis Iſtri minori peragentem ita: *Geographus vero alium quoque Iſtrum ex illo ortum habentem in Adriaticum ſinum influere teſtatur; per quem non pauci Argo nauem ex Euxino Ponto in Adriaticum mare decidiſſe exiſtimant, quando aureum vellus Argonautæ furati, ex Colchide fugerant. Idem etiam Ariſtoteles ſentit, vbi ſcribit Sardas ſolum ex Ponto in Iſtrum natare; poſtea vero vbi diuiditur, in Adriaticum deſcendere. Autor vero & ipſe in his alium eſſe Iſtrum innuit, idque Geographi ſententia. Ait præterea idem Geographus, Iſtrum olim Matoam dictum fuiſſe, quod ſecundum Græcos Aſium ſignificat: ac ſæpe tranſeuntes hunc Scythas nihil fuiſſe paſſos; ſed quum ſemel in calamitatem incidiſſent, nominatum fuiſſe Danuſium,*

[c] adm. aud. c. 100

N vel

vel Danubium, illo nomine accuſatum ab ÿs, lingua illorum veluti autorem calamitatis. Præter hoc Geographi Stephani teſtimonium, paulo poſt aliorum etiam eiuſdem rei conteſtationem adiungit apud Dionyſium Euſtathius inquiens: *Cæterum ita breuiter de Iſtro quidam ſcribunt, Iſter Pæones præteriens ex Hercinÿs montibus nauigabilis ex fonte oritur; qui diuiſus partim Pontum, partimque in Adriam fluit*. Addit hac in re Stephano conſentientem Dionyſium Afrum Euſtathius; ac ſane Dionyſius de Iſtro primum eius originem refert ex Alpibus Noricis prope Rheni fontem; deinde plurimas gentes memorat Iſtro Boreales; deinceps alias gentes Iſtro Auſtrales refert ad ramum Adriaticum Iſtri habitantes, his notis:

Atque huius ad orientem conſpicitur Alpis principium,
Cuius per medium deſcendunt flumina Rheni,
Extremum ad profluuium Borealis Amphitrites.
Rheno autem deinceps cooritur immenſus Iſter,
Iſter in orientem conuerſus, vſque ad mare
Euxinum, vbi omnem euomit vndæ ſpumam
Quinque vÿs profluuÿs diſtractus circa Peucam.
Cuius quidem in Boream extentæ gentes habitant
Permultæ ex ordine, Mæotidis in oſtium paludis,
Germani, Sarmatæque, Getæque ſimul, Baſtarnæque.

& aliæ plurimæ, quas plurimis ſequentibus verſibus enumerat; quibus poſt attexit gentes auſtrale latus Iſtri colentes dum ſubdit:

Ad auſtrum autem, Gerræque, & Noricæ vrbes munitæ &c. in quorum explicationem ait Euſtathius, *Superius dictas Noricas vrbes munitas, nonnulli ſine N in principio ſcribunt; a quibus & Oricus portus: Inquit igitur Hecatæus, Poſtea vero Buthrotus ciuitas, poſtquam Oricus portus. Item Apollonius, Ad Oricum peruenire: & Polybius ſeptimo libro Oricum vero inhabitantes ait, qui primi ſiti ſunt in ingreſſu Adrÿ a*

dex-

dextra ingredienti. Quidam vero Noricas cum N ſcribunt. Sed hæc de Oricijs verſibus dicta ſint. Geographus vero gentem quandam coniungens locis illis qui ſunt iuxta Aquileiam, Noricos per N efferre, inter alia ſcribens, prope Adriaticum ſinum, & loca quæ ſunt circa Aquileiam, habitare Noricorum aliquos; & circa Aquileiam in Tauriſcis Noricijs aurum eſſe copioſe ſuccreſcens, ita vt ſi quis ad duorum pedum profunditatem effodiat terram, ſtatim foſſile inueniat aurum. Habes itaque breuiter differentiam inter Noricos & Oricos; quod ſcilicet Orici ſint (ſecundum Polybium) ſiti in principio Adrij, vbi etiam eſt Oricus portus, & Buthrotus; Norici vero ſint iuxta receſſum eiuſdem ſinus ſecundum Geographum, & Dionyſium noſtrum. Quemadmodum autem hinc apparet Iſtrum apud Aquileiam & Noricos in Adrij ſinus initio nullum alium fuiſſe, quam Danubij ramum minorem a Noricis Alpibus in Adriaticum pelagus olim defluentem: ita quæ de auro ſuccreſcente prope Noricum & Aquileium Iſtrum confirmantur ex vite non ita pridem apud Danubium aureos capreolos ferente; de qua tum [d] Libauius infit: *Aurum poſſe vitale principium aſſumere, & vegetabile fieri, forte non videbitur abſurdum his, qui vites aureas natas ad Danubium credunt, in quibus clauiculi & folia fuerint ex puro auro vegetabili:* tum fortaſſis ante Libauium Baptiſta Fulgoſius, olim Sereniſſimæ Genuenſis Reipublicæ Dux inclytus, dum Valerij Maximi clarus imitator de rebus mirabilibus agit, ita loquitur: [e] *Iuxta Sirmium Pannoniæ vrbem interdum in vitibus capreoli ineſſe reperti ſunt vere aurei, confectaque eſt ex eo auro moneta; quod ipſum multi præſtantes viri temporibus noſtris videre; vt illud negare nimium impudentis hominis habeatur.* Cuius auri generationem alibi nos explicauimus, agentes [f] De Spontaneo viuentium ortu. Sed redeamus ad Iſtrum Adriaticum: Quem clare comprobat non vno in loco, nec vno argumento Strabo, primum enim

[d] ſirg. par. 2. lib. de dentib.

[e] lib. 1. cap. 6. ad f.

[f] lib. 4. cap. 72.

Digitized by Google

[g]lib.1. ait: [g] *Complura rerum ab Iaſone ac Phryxo in ea militia geſtarum feruntur indicia, Colchorumque Iaſonem inſectantium vſque in Cretam, & Italiam, & Adriam (* legerem potius per Italiam & Adriam) *Quorum nonnulla quoque deſignat Callimachus, & hoc quidem*

Aegleten Anaphemque vicinas Lacedæmoni Theræ.

& inchoans,

Et ab Aceta Cytæo

Rurſus ad antiquam Semidei Hermioniam nauigarunt.

Et hoc de Colchis,

Hi in traiectu Illyrico amiſſis remigijs

Apud flauæ Armeniæ anguem

Aſtyrum oppidum condiderunt: quidem quum e profugis quidā Græcus aſſeruiſſet, aſt eorum lingua Polas appellauit.

Quidam maximam Iſtri partem Iaſonem annauigaſſe commemorant: Aliqui autem vſque ad ſinum Adriaticum; quidam ſane per locorum inſcitiam, alij per fluuium Iſtrum dicunt, qui a magno inchoans Iſtro effunditur in Adriam. Hæc probabiliter, ac non incredibiliter dicta ſunt. Quam probabilitatem dictorum Ariſtotelis de fluminis Iſtri ramo Adriatico mox fuſe probaturus, paulo poſt admonet ipſe Strabo ſua tempeſtate fluuium Iſtrum originem habere, non quidem vt ponere videtur Eratoſthenes a propinquis Ponto partibus, vbi diuidatur fluens partim in Pontum, partim in Adriaticum mare; ſed oriri e longinquis valdeque diſtantibus a Ponto montibus ſupra Adriaticum; at cum Eratoſthene & antiquioribus conſentit olim fuiſſe *fluuium quēdam Iſtro cognominem, qui ab eo diuiſus irrumpat in Adriam, a quo & Natio Iſtra per quam defertur, appellationem aſſumpſit; & Iaſonem a Colchis reuertentem hanc nauigationem feciſſe;* ſtatimque reddens cauſam cur alteri hic Iſtri ramus Italicus non reperiatur, addit. *Permutationem vero talium* (vt ſcilicet nunc flumina non ſint, vbi prius erant) *nulla ſit admi-*

ra-

ratio; inundationum taliumque caſuum cauſas eſſe diximus, vt circa Siciliam & Aeolias inſulas & Pythecuſas dictum eſt. Dignum eſt & alia complura apponere, quæ reliquis in locis ſimilia his ſunt, fueruntque: huius enim generis exempla ante oculos coniunctim poſita præſentem ſedare ſtuporem potuerunt: ſi autem veritas ſenſum perturbat, rerum natura contingentium imperitiam & vitæ totius demonſtrat. multiſque ſtatim experimentis oſtendit huiuſmodi minoris Iſtri Italici abſorptionem factam fuiſſe, quia ſubdit: *Inter Theram & Theraſciam e pelago prorupere flammæ, quæ per dies quatuor mare totum æſtuans, atque ardens reddiderunt: tum educta altius ſenſim velut machinis inſula, & ex fluitantibus terris compoſita exhalauerit, quæ duodecim ſtadiorum circuitum continet: inde ceſſante caſu, tum imperantes mari Rhodij primum capta fiducia ad locum nauigantes, templum tutori Neptuno in inſula ædificarunt.* Sane multo facilius eſt, minusque mirabile totum fluuium, aut illius magnam partem deficere, terraque abſorberi, quam aut flãmas e mari prorumpere, quatriduumque totum aquas maris ardere, aut inſulam ſtadiorum duodecim circuitu ſurſum e mari ſcandere, ac permanere ſuper vndas habitabilem. Addit illico Strabo: *In Phœnice quoque facto terræmotu, oppidum ſuper Sidoniam ſitum abſorptum fuiſſe Poſidonius autor eſt, & Sidonis dimidietatem ferme corruiſſe non vno quidem ictu, vnde non magnam mortalium perniciem factam eſſe: Idem in Syriam totam extentum eſt malum. At vero mediocriter penetrauit & in inſulas quaſdam Cycladas & in Eubœam, adeo vt Arethuſa (qui in Chalcide fons eſt) occæcatus fuerit, ortis permultis poſt diebus alio ſcaturiſſe ore: nec ante conquaſſari deſiuiſſe multas inſulæ partes, quam in Lelanto campo, aperto telluris hiatu, ignitum fluuium euomuerit.* Porro facilius, certe non difficilius eſt fluuium integrum, vel magnam illius partem terræ hiatu abſorberi, quam aut oppidum totum ſub terram condi; aut

fluuij

fluuij fontem mutare locum;aut fluuium ignitum de nouo naſci. Refert mox ex Democle *ingentes quoſdam olim circa Lydiam & Ioniam vſque Troadem factos terræmotus; a quibus & vici ſunt abſorpti, & Sipylus ſubmerſa regnante Tantalo,& e paludibus lacus facti, & Troiam fluctibus immerſam, Pharusque Ægypti, quæ olim erat in pelago, nunc certo quodam modo peninſula facta eſt, ſimiliter Tyrus, & Clazomenæ. Et nos quum apud Alexandriam Ægypti peregrinaremur, elatum altius pelagus circa Peluſiam & Caſium montem ſic terram immerſit,vt montem in inſulæ formam effecerit, & via quæ præter Caſium ducit, in Phœnicem nauigaretur. Nihil igitur mirandum ſi quandoque media tellus, ideſt, iſthmus, vel ſedem inferiorem capiens, quæ Ægyptium mare a rubro mari ſeparat, porthmon,ideſt, medias in terris aquas manifeſtat, & in vnum confluere faciet mare exterius cum interiore, ſicut in anguſtijs ad Herculeas columnas obtigit. Nonnulla huius generis in ipſius tractatus exordio dicta ſunt,quibus(ita enim oportet)vnum ſub aſpectum collatis parandus eſt validus ad credendum animus,& de naturæ operibus, & de reliquis aliter factis permutationibus*. Quæ omnia protulit ipſe Strabo, vt fidem faceret alterum Iſtri ramum olim fuiſſe, per quem Iaſon in Adriam nauigaret demum e Ponto, qui ramus nunc non conſpicitur, vtpote a terris abſorptus. Ad cuius comprobationem addit tum Pyreum aliquando inſulam fuiſſe, quum nunc in continente ſit: tum e contra Leucadem inſulam factam,quum prius eſſet littus continentis:tum *Bura & Helice, vna quidem hiatu, altera vero eſt fluctibus penitus deleta:* tum mox, *Ad Capaidem lacum Arna & Midia ſunt abſorptæ:* tum, *Nonnulla Thracum oppida a Biſtonide lacu & ab Aphenide demerſa videntur, ſicut & Trerorum, qui Thracibus finitimi ſunt. Inter Echinadas inſulas Artemia fuerat antea, nunc in continenti eſt*. Alijsque propoſitis colligit,non eſſe veteres ac celebres autores arguendos inſcitiæ, locorum-

ve

ve fictionis, quum loca mutentur, inquiens: *Præſtat rerum permutationi cauſam aſſignare; quam inſcitiæ, vel locorum figmento de more fabularum*. Sed ad maiorem huius confirmationem adijcit; *Antiſſa olim fuit inſula, vt Marſilaus ait, quum antea Lesbus Iſſa vocaretur, & inſulam Antiſſam appellari contigit: ea vero nunc Lesbi oppidum eſt. Sunt qui Lesbum ab Ida abruptam crediderunt, ſicut a Myſeno Prochytam & Pithecuſam, & ab Atheneo Capreas, & ab Rhegio Siciliam, & Oſſam ab Olympo: Inde & tales tranſmutationes extitere. In Arcadia Ladon aliquando fluentum retinuit. Daris autor eſt Mediæ Rhagadas, id eſt effractas ideo nominatas eſſe, quoniam ad Caſpias portas terræ motu tellus fracta ſit; vnde & vrbes plurimæ, ac vici ſubmerſi, & flumina curſus variauere*. mox addit. *Demetrius vero Calatianus terræmotus vniuerſæ Græciæ explicans, & Lichades inſulas, & magnam Cenæi partem demerſas inquit. In Edepſo & alijs in vrbibus fontes erupiſſe*. Ac paulo poſt. *Sperchium alueo mutato vias nauigijs meabiles feciſſe. Boagrium per aliam decurriſſe vallem*. Hæc & alia ſtudioſe Strabo proponens, oſtendit veteres & Ariſtotelem ſpeciatim vera dixiſſe, dum ponunt Iaſonem ex Iſtro maiori nauigaſſe in minorem Iſtrum, quo continuata nauigatione delatus fuerit ex Colchis fugiens in Adriam: & ſi nunc minor hic Iſter non appareat oculis, quoniam vel arefactus eſſe defierit, vel potius terræmotu aperta tellure vias alias ſibi ſubterraneas inuenerit, per quas ex Iſtro maiori, ſeu ex Hercynio ſaltu Norico feratur in Adriam, quod euidenti ſatis ac neceſſario prorſus argumento comprobant [h] Ariſtoteles, & [i] Plinius, obſeruantes e Ponto per Iſtrum Sardas piſces agi ſubterraneis Iſtri venis in Adriaticum mare; quorum verba ſupra recenſuimus. Itaque de Danubio loquens Ariſtoteles, antiquam illius faciem exponens in Admirandis [k] Auditionibus, aſſerit Iſtrum fluuium oriri ex Hercynijs quercetis, indeque ramum alterum

[h] 8. hiſt. cap. 13.
[i] lib. 9. cap. 15.
[k] c. 100.

terum in Euxinum mittere, & alterum in Adriaticum mare; ſed in [l] meteoris nouam eiuſdem imaginem referens inquit Iſtrum oriri ex monte Pyrenæo in Celtica, defluereque in Pontum: in [m] Hiſtorijs autem animalium, quaſi reddens cauſam cur in meteoris non meminerit Adriatici rami, ſtatuit illum adhuc ſupereſſe, per quem piſces Trichiæ, Sardæve nuncupati ſoli deferantur ex Ponto in Adriam, primo quidem per patentem adhuc Iſtri ramum maiorem; deinde vero per ſubterraneum illi maiori contiguum ſeu continuum in Adriam; quem chaſmate a terræmotibus aperto tellus abſorbuerit, cuius rei teſtimonia clara ſunt apud hiſtoricos; etenim Appianus in Illyrico ſcribit, *Autarios Apollinis indignatione in extremam incidiſſe cladem; quippe eoſdem Celtasque, quos Cimbros vocant ad Delphos poſuiſſe caſtra, ſtatimque omnes diſperſos aufugiſſe, multos ante inceptam pugnam pluuia in eos cum procellis fulguribusque deſæuiente: his vero qui ad propria rediſſent, infinitam ranarum vim ſubortam, quæ putreſcentes flumina corrumperent: vapore deinde ex terra exhalante, peſtem Illyriorum ac corruptionem inſecutam eſſe, quæ potiſſimum Autarios inuaderet, donec profugi a patria ac peſtem deferentes, quum nemo ob timorem ſuſcipere auderet, trium & viginti dierum progreſſi iter, ad tellurem paluſtrem inhoſpitamque venere: & iuxta Baſtarnarum gentem condidere vrbes. Celtarum porro tellurem Apollinem concuſſiſſe aiunt, vrbesque abſorbuiſſe: nec prius finem tantæ cladi impoſitum, quam & ipſi pari modo e laribus egreſſi ſunt, & in Illyrios, qui cum ipſis vna deliquiſſent, peruenere; quos peſte tam confectos, & ob id debiles quum facile viciſſent, contrectatione earum rerum morbo correpti in fugam abiere, & ad Pyrenen vſque mutauere loca.* Celtarum itaque terræmotus ille, qui ciuitates eorum propter Illyrios abſorbuit, nullo negocio potuit & apud eos abſorbuiſſe ramum Iſtri, qui prius euidens ſub dio decurrebat in Adriam.

[l] 1. meteo. ſum. 4 c. 1.

[m] lib. 8. cap. 13.

Bapti-

Baptiſta quoque Fulgoſius Genuenſium olim Dux inclytus in eandem rem ait: [o] *Quod de natis repente inſulis dictum eſt, nimirum poteſt videri: ſed nec minus eſt mirandum quod de naue refertur temporibus noſtris, id eſt, ſalutis anno quadringenteſimo ſexageſimo ſupra milleſimum, in cuniculo, per quem metalla effodiuntur centum brachijs ſub terram apud Heluetiorum pagum Bernam inuenta, in qua naui (quæ maritimæ perſimilis erat; quod magis eſt mirum, quum ea pars Alpium longe abſit a mari) quadraginta hominum corpora, cum velis effractis anchoriſque inuenta fuerunt, quam rem plurimi graues viri perſpexerunt, & nos ab ijs accepimus, qui in re præſenti fuere. Arbitrati autem ſunt nonnulli, magni Diluuij tempeſtate immerſam eam nauem, temporis ſucceſſu aucta humo montibusque, ſepultam in ea profunditate manſiſſe, in qua eſt inuenta. Alij per ſubterraneas aquarum venas, quæ per terræ concaua loca largius fluunt, mari demerſam aliquo caſu nauem in eum locum perlatam.* Mihi vero longe probabilius ac veriſimilius eſt, eiuſmodi nauem fuiſſe quampiam earum quæ dudum ex Ponto per Iſtrum magnum in minorem ad Adriam vſque nauigationem habere conſueuerant; quumque forte fortuna ſeu in portu ſtationeve, ſeu in itinere loca Pyrenæi Celtica Rhætiæ teneret, oborto terræmotu chaſmate demerſa fuerit ad eam profunditatem apud Heluetios, vbi demum reperta dicitur. Non meminit autem in admirandis auditionibus Ariſtoteles montis Pyrenæi Celtici, vt in meteoris; quia ſermonibus in encyclijs & exotericis afferre ſat habuit originis regionem, communemque locum principij fluminis: aſt in meteorologia doctrinam ferens acroamaticã tenebatur originis Iſtri locum proprium adducere, qui mons eſt ille celſus continens Alpes Hercyniæ, illaſque cum finitimis denominans, quem incolæ *Brenner*, hoc eſt, *vrentem* nimio frigore nuncupant. Marlianus [p] Traneum ab alijs appellari monet: Ariſto-

[o] lib. 1. cap. de n. i. r. b.

[p] dſcr. ſu. Gall. in D.

teles, Appianus & alij Pyrenæum nominant. His ita conſtitutis operæ pretium nunc eſt ea, quæ de Danubij conditionibus Ariſtoteli obijciuntur a viris clariſſimis expendere: primoque Plinius negat Iſtri ramum Adriaticum fuiſſe vnquam nauigabilem ſupra terram, nec per eum Argonautas nauigaſſe dicens.

[q] lib 3. cap. 18.

„ PLINIVS. [q] Iſtriam Venetiæ regionis cognominatam „ tradunt a flumine Iſtro in Adriam effluente e Danubio „ amne, eidemque Iſtro ex aduerſo Padi fauces, contrario „ eorum percuſſu mari interiecto dulceſcente, plerique di- „ xere falſo, & Nepos Cornelius etiam Padi accola: nullus „ enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum funditur. De- „ ceptos credo, quoniam Argo nauis flumine in mare Adria- „ ticum deſcendit, non procul Tergeſte, nec iam conſtat „ quo flumine: Humeris tranſuectam Alpes, diligentiores „ tradunt. Subijſſe autem Iſtro, dein Sao, dein Naupor- „ to, cui nomen ex ea cauſa eſt, inter Aemoniam Alpesque „ exorienti.

[r] lib. 9 cap. 15.

LIC. [r] Plinius qui Sardis, Trichijsve piſcibus ex Ponto per Iſtrum, & ex eo ſubterraneis eius venis in Adriaticum mare tranſitum concedit; quomodo nunc ait ex Danubio nullum amnem in Adriaticum fundi? nonne fluuius eſt qui ſubterraneos meatus, ſubterraneasve venas habet ex Iſtro in Adriaticum mare? ſed qui concedit ſubterraneas Iſtri venas in Adriaticum ferri, nullo negotio poterat veteribus concedere minorem Iſtri ramum a Iaſone nauigatum, qui terræmotu poſtea fuerit abſorptus: id enim longe probabilius eſt & credibilius quam Argonautas humeris nauem per Alpes tranſuexiſſe: non certe probabiliter, ſed penitus incredibiliter aſſerit Plinius Iaſonis comites (dum fugerent inſectantes Colchos, humeris per Alpes tranſportaſſe magnam nauem Argo ex Iſtro Germanico in Adriaticum mare; nam quicunque fugiunt ho-

ſtem

ſtem a quo ſibi metuunt, omnia prorſus abijciunt & relinquunt impedimenta, quamuis pretioſa: Quare veriſimilius eſſet Iaſonem potius expeditũ, ſine grauiſſima magni nauigij ſarcina, ſe ſe cum ſocijs in Adriam contuliſſe; ibiq; noua conducta naui renauigaſſe per mediterraneum pelagum in patriam ad Athenienſes; ſi nullus amnis continuus cum e Ponto in Adriam aduehere potuit: at omnes cum eadem Argo naui redijſſe a Colchis per Iſtrum & Adriam in Græciam teſtantur antiqui ſcriptores. Neque vero Plinij ſententiam tuetur Nauporti nomen, quod oppidum celebre in Carniola inter Noricos & Iapidicos mõtes, vt ait [ſ] Maginus, quod Labacum hodie dicitur, & Italice Lubiana; quia dici potuit Nauportum, non quod ibi nauem Argo portauerint humeris Iaſonis comites; ita enim hoc nomen commune deberet eſſe toti regioni, per quam Argonautæ nauem humeris portaſſent; at probabilius eſt Nauportum inde cognominatum, quod ibi foret olim nauium portus, & ſtatio in Iſtro minori, qui a fonte ſubmerſus poſtea fuerit. Denique Mela Geographus illuſtris hunc ramum nouit inquiens: [†] *Sinus Polaticus, & Pola quondam a Cholchis (vt ferunt) habitata, in quantum res tranſeunt, nunc Romana colonia. Amnes autem Aeas & Nar, & Danubius, qui iam dictus eſt Iſter: ſed Aeas ſecundum Apolloniam, Nar inter Pyreos & Liburnos: per Iſtros Iſter emittitur. Tergeſtum intimo in ſinu Adriæ ſitum finit Illyricum.* & mox, [†] *Padus ſuum in mari alueum ſeruat, donec cum ex aduerſo litore Iſtria eodem impetu profluens Iſter amnis excipiat.* Alij vero minorem hunc Iſtrum non recipientes, negant librum admirandarum auditionum eſſe genuinum Ariſtotelis, in quo de ramo fluminis huius in Adriam defluente peragit. Sed vt hos arguit locus alter Ariſtotelis in animalium [t] hiſtoria (quod opus eſſe germanum Ariſtotelis nemo negauerit) ponens ex Ponto per Iſtrum Sardas pi-

[ſ] Deſcr. Carniol.

[†] lib. 2. cap. 3.

[†] cap. 2.

[t] lib. 8. cap. 13.

ſces in Adriaticum ſinum natare : ita libellum de admirandis auditionibus, de quo nos etiam olim dubitauimus, eſſe partum Ariſtotelicum pluribus argumentis nouiſſime nouimus ex Patritio, Athenæo, Stephano, Antigono, Laertio, Stobæo, ac ipſomet Ariſtotele. Patricius enim ſuis

[u] tom. 1. lib. 4. in Diſcuſſionibus [v] Peripateticis hunc librum inter Ariſtotelicos enumerat inquiens: Nam libellus de mirabilibus auſcultationibus Ariſtotelis videtur ſexto teſtimonio. Dein Athenæus in ſuis Dipnoſophiſtarum libris infit : Αλκισθένη τὸν Συβαρίτην, φασὶν Αριστοτέλης, ἐν τοῖς περὶ τρυφῆς θαυμασίοις, ὑπὸ τρυφῆς ἱμάτιον τοιοῦτον κατασκευάσαι τῇ πολυτελίᾳ, ὡς προτίθεσθαι αὐτὸ ἐπὶ Λακινίῳ ἐν τῇ πανηγύρει τῆς ἥρας. εἰς ἣν συμπορεύονται πάντες Ἰταλιῶται, καὶ τῶν δεικνυμένων πάντων, ἐκεῖνο θαυμάζεσθαι. &c. hoc eſt : *Alciſthenem Sybaritam ait Ariſtoteles in mirabilibus luxus, veſtem talem ſumptu paraſſe, vt proponeretur in Lacinio, in Panegyri Iunonis, quo conueniunt omnes Itali, & eam præ omnibus alijs admirationi habitam*. Quæ verba deſcripta legimus apud Ariſtote-

[x] cap. 92 lem in opere de admirandis auditionibus ita : [x] Αλκισθένει τῷ Συβαρίτῃ φασὶ κατασκευασθῆναι ἱμάτιον τοιοῦτον τῇ πολυτελείᾳ, ὥστε προτίθεσθαι αὐτὸ ἐπὶ τῇ ἐν Λακινίῳ πανηγύρει τῆς ἥρας. εἰς ἣν συμπορεύοντες πάντες Ἰταλιῶται, τῶν τε δεικνυμένων μάλιστα πάντων ἐκεῖνο θαυμάζεσθαι· ὃ φασὶ κυριεύσαντα Διονύσιον τὸν πρεσβύτερον ἀποδόσθαι Καρχηδονίοις ἑκατὸν καὶ εἴκοσι ταλάντων. ἦν δὲ αὐτὸ μὲν ἁλουργὲς τῷ μεγέθει πεντεκαίδεκα πήχυ. ἑκατέρωθεν δὲ διείληπτο ζωδίοις ἐνυφασμένοις, ἄνωθεν Σούσοις, κάτωθεν δὲ Πέρσαις. ἀνὰ μέσον δὲ ἦν, Ζεύς, Ηρα, Θέμις, Αθηνᾶ, Απόλλων. Αφροδίτη, παρὰ δὲ ἑκάτερον πέρας Αλκισθένης ἦν, ἑκατέρωθεν δὲ Σύβαρις. ideſt : *Alciſtheni Sybaritæ tradunt veſtem tanta magnificentia confectam eſſe, vt quum in Laciniæ Iunonis Panegyri, ad quam tota confluere ſolet Italia, propoſuiſſet ſpectandam, omnium oculos a reliquis in ſe conuerterit. Hanc aiunt Chartaginenſibus emptam a Dionyſio ſeniore*

niore tum regnante centum viginti talentorum precio. Purpurea erat tota, amplitudine quindecim cubitorum, animalculis intertextis diſtincta, ſuperne quidem Suſæ, inferne vero Perſæ oppida inſerta; in medio autem Iupiter, Iuno, Themis, Minerua, Apollo, Venus elucebant: ad latera Antiſthenes, vtrinque autem Sybaris. Tztetzes in [y] Chiliadibus hunc locum Ariſtotelis non vidit, nec Athenæi, dum hanc hiſtoriam Plutarcho tribuit ita [y] chil. 1. epig 19.

Τοιοῦτον τὸ ἱμάτιον ὑπῆρχεν Αντισθένους
Ην Σοῦσον ἁλουργὲς πεντεκαίδεκα πηχυαῖον,
Εχων μὲν ζῶδα, καὶ θεὸς, καὶ Πέρσικα, καὶ Σοῦσα
Μαργάροις ἠσκημένα τε, καὶ λίθοις τιμαλφέσι.
Χειρίδι δὲ θατέρα μὲν εἶχε, τὸν Αντισθένην,
Εν δὲ θατέρᾳ Σύβαριν. τὴν πόλιν Αντισθένης.
Τοῦτο δὲ Διονύσιος ὁ πρότερος κρατήσας,
Εἰς ἑκατον καὶ εἴκοσι τάλαντα νομισμάτων
Καρχεδονίοις ἐμπολεῖ. ἃ Πλούταρχος οἶμαι γράφει. hoc eſt,

Tale veſtimentum fuit Antiſthenis,
Erat Suſium purpureum, quinque & decem cubitorum;
Habens animalia, & Deos, & Perſica, & Suſa,
Margaritis ornata, & lapidibus pretioſis
Manica vero vna quidem habuit Antiſthenem,
In altera autem Sybarim, ciuitatem Antiſthenis.
Hoc autem Dionyſius prior ille quum potitus eſſet
Centum & viginti talentis nummorum
Carthaginenſibus vendit, Plutarchus arbitror ſcribit.

Deinceps etiam Stephanus (quem non obſeruauit Patritius alioqui diligentiſſimus) in libro ſuo de vibibus[z] infit. [z] in T. Τραπεζοῦς πόλις πρὸς τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, Σινωπέων ἄποικος. ἐκαλεῖτο καὶ Οἰζηνίς. ἐν ταύτῃ μέλι ἀπὸ τῆς πύξου φησὶν Αριστοτέλης γίγνεσθαι ἐν τῷ περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων βαρύοσμον, ἀφ' οὗ τούς. φάγοντας ὑγιαίνοντας μὲν ἐξίστασθαι, τοὺς δὲ ἐπιλήπτους εὐθέως ἀπαλλάττεσθαι. hoc eſt: *Trapezus ciuitas iuxta Euxinum*

num Pontum, Sinopeorum colonia, vocabatur E Ζenis: In hac mel a buxo, ait Ariſtoteles in admirandis auditionibus, graueolens prouenit, de quo comedentes, ſanos quidem dementat, epilepticos autem confeſtim ſanat. Quæ verba leguntur apud

[a]cap 17. Ariſtotelem in eo libello ſic; [a] Ἐν Τραπεζοῦντι τῇ ἐν τῷ Πόντῳ γίγνεται τὸ ἀπὸ τῆς πυξου μέλι βαρύοσμον, καὶ φασὶ τοὺς μὲν ὑγιαίνοντας ἐξιστάναι, τοὺς δὲ ἐπιληπτικοὺς, καὶ τελέως ἀπαλλάττειν. hoc eſt: *In Trapezunto, quæ in Ponto eſt, mel gignitur e buxo grauiter olens: quod aiunt ſanos quidem ipſum edentes mente abalienare; apoplecticos vero, integre ſanare*, quo in loco Stephanus apoplecticos Ariſtotelis mutat in epilepticos. An-

[b] tom. 1. lib. 4. tigonus obſeruatione [b] Patritij librum hunc Ariſtotelis alio titulo citat, vt etiam antiquitus fieri conſueuit, nam

[c]cap. 32. Collectiones appellat; etenim præfatus quædam [c] ait. ἀκριβέστατα ἐν τῇ ἐν τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους συναγωγῆς καταμάθοι, ἐξ ἧς ἡμεῖς πρῶτον ποιησώμεθα τὴν ἐκλογήν. hoc eſt: *Exactiſſime quis diſcat ex Ariſtotelis Synagoge ſeu Collectione, ex qua nos primum faciemus ſelectionem*. ſelegit autem capita aliquot ſequentia, quæ in hoc ſunt libro, etiamſi aliqua etiam in hiſtorijs reperiantur. Laertius itidem hoc titulo

[d] in vit. Ariſt. Synagoges Collectiones duos libros [d] numerat inter Ariſtotelica volumina; ſed vel ibi in numero error eſt, vel nobis liber alter deeſt, vel hic in duos diuiſus erat Laertij tempore: quare antiquam ei reſtituendam eſſe inſcriptionem autumat Patritius. Συναγωγὴ ἀκουσμάτων θαυμασίων.

[e] Ser. 98. *Collectio auditionum mirabilium*; qua eum [e] Stobæus citat: Quo eodem titulo Theophili cuiuſdam librum etiam adducit. Eſſe autem hunc librum Ariſtotelis, addit Patritius non ſolum ſexto teſtimonio patuit, ſed etiam quinto: nam, non quidem vt ait ille libro tertio Hiſtoriæ, ſed no-

[f]cap. 29 no [f] hæc verba leguntur Ariſtotelis ὁ δὲ κόκκυξ ὥσπερ εἴρηται ἐν ἑτέροις, οὐ ποιεῖ νεοττίαν. id eſt: *Cuculus, vt dictum eſt in alijs, non facit nidum*; id autem & ſi dixerat in libris de

gene-

[g] generatione animalium,& in alijs libris [h] hiſtoriarum; tamen alios citat, ſcilicet opus De Admir. audit. tertio ſtatim loco, [i] vbi omnia (fere etiam verba) ſenſa eadem habet : ſed placet ad rei maiorem euidentiam vtrumq; locum afferre : Porro in opere de animalibus [k] hæc ſcribuntur. ὁ δὲ κόκκυξ, ὥσπερ εἴρηται ἐν ἑτέροις, οὐ ποιεῖ νεοττίαν, ἀλλ' ἐν ἀλλοτρίαις τίκτει νεοττίαις, μάλιστα μὲν ἐν ταῖς τῶν φαττῶν, καὶ ὑπολαΐδος, καὶ κορύδου χαμαί. ἐπὶ δένδρου δὲ ἐν τῇ τῆς χλωρίδος καλουμένης νεοττίᾳ [τίκτει μὲν οὖν ἓν ᾠόν] ἐπῳάζει δὲ οὐκ αὐτός, ἀλλ' ἐν ᾗ ἂν τέκῃ νεοττίᾳ τοῦτος ὁ ὄρνις ἐκκολάπτει, καὶ τρέφει. καὶ ὥς φασιν, ὅταν αὐξάνηται ὁ τοῦ κόκκυγος, νεοττὸν ἐκβάλλει τὰ αὐτῆς; καὶ ἀπόλλυνται οὕτος. τὰ μὲν οὖν πλεῖστα τοῦτον ὁμολογοῦσι αὐτόπται γεγενημένοι τινός. περὶ δὲ τῆς φθορᾶς τῆς τῶν νεοττῶν τῆς ὄρνιθος οὐχ' ὡσαύτως πάντες λέγουσιν. ἀλλ' οἱ μὲν φασὶν αὐτὸν ἐπιφοιτῶντα τὴν κόκκυγα κατεσθίειν τὰ τῆς ὑποδεξαμένης ὄρνιθος νεόττια. οἱ δὲ διὰ τὸ τῷ μεγέθει ὑπερέχειν τὸν νεοττὸν τοῦ κόκκυγος, ὑποκάπτοντα τὰ προσφερόμενα φθάνειν. ὥστε λιμῷ τοὺς ἑτέρους ἀπόλλυσθαι νεοττοὺς οἱ δὲ κρείττω ὄντα, ἀποκτιννύναι συντρεφομένους αὐτῷ. id eſt : (non quidem vt vertit Theodorus, hæc referens ad ſuperiora, non videns ab Ariſtotele nobis inſinuari librum diuerſum a libris de animalibus; nam ἐν ἑτέροις non recte vertitur *vt ſupra* ſiue in ſuperioribus; aſt *in alijs*, hoc eſt in Admirandis auditionibus; & ita fide vertuntur ac referuntur verba Magiſtri) *Cuculus, vt alibi dictum eſt, non facit nidum, ſed in alienis nidis parit, præſertim in palumbium, & curruca, & alauda, humi; atque etiam in nido luteolæ appellatæ ſuper arborem: Parit hic vnum ouum, nec ipſe incubat, ſed auis in cuius nido pepererit, ea incubat, excludit, atque enutrit: quæ, quum ipſe alienigena pullus accreuerit, ſuos eijcere dicitur, ita vt pereant: Alij eos a genitrice occidi, & dari in cibo cuculi pullo aiunt, videlicet improbatos propter ſpeciem cuculi elegantiorem. Sed quanquam plurima ex ijs vidiſſe nonnulli confirmant; ta-*

[g] lib. 3. cap. 1.
[h] 6. de hiſt. anim. cap. 7.
[i] de adm. aud. cap. 3
[k] 9. de hiſt. anim. cap. 29.

men

men de pullorum interitu non conuenit inter omnes: Alij enim cuculum ipſum repetere nidum, cui ſuum ouum mandarit, pulloſque deuorare nutricis volunt. Alij pullum cuculi, quod magnitudine præſtet poſſe percipere cibum omnem oblatum, atque ita cæteros fame perire autumant: Alij ipſum vt fortiorem cæteros paſtus conſortes occidere, autores ſunt. His plane conſimilia ſcribit Ariſtoteles in commentario de admirandis auditionibus inquiens. [l] Τοὺς κόκκυγας φασὶ τοὺς ἐν ἑλίκῃ ὅταν μέλλωσι τίκτειν, μὴ ποιεῖν νεοττίαν, ἀλλ' ἐν ταῖς φαττῶν, ἢ ταῖς τῶν τρυγόνων ἐν τίκτειν, καὶ μήτ' ἐπωάζειν, μήτ' ἐκκολάπτειν, μήτε τρέφειν αὐτοὺς, ἀλλ' ὅταν γεννηθῇ ὁ νεοττὸς, καὶ ἐκτραφῇ μεθ' ὧν αὐ ὄντος συνῇ τούτους ἐκ τῆς νεοττίας ἐκβάλλειν. γίνεται δὲ ὡς ἔοικε μέγας, καὶ καλὸς ὥστε ῥαδίως κατακρατεῖν τῶν λιπῶν. τούτῳ δὲ χαίρειν φασὶ καὶ τὰς φάττας οὕτως, ὥστε καὶ αὐτὰς συνεκβάλλειν ἐκείνῳ τοὺς ἰδίους νεοττοὺς. hoc eſt: *Ferunt Cuculos, qui Helicen incolunt, pariendi tempore non nidificare; ſed in palumbum, aut turturum nido parere, neque incubare, nec excludere, neque nutrire; ſed quum pullus genitus ac educatus ab aliena aue fuerit, conſortes, cum quibus hic vitam degit, e paterno nido eijcere: Præſtat autem, vt videtur, pullus cuculi magnitudine, pulchritudineque; qua de re facile pullos cæteros antecellit. Hoc vero & palumbes adeo lætari autumant, vt & ipſi vna cum illo proprios pullos e nido explodant.* Volaterranus etiam agens de Macedonia, hoc opus Ariſtotelis librum de miraculis appellat, & eius autorem vnum agnoſcit Ariſtotelem inquiens: [t] *Sintia regio, & vrbs prope Thraciam: apud hanc Ariſtoteles de miraculis ſcribit fluuium nomine Pontum labi, in quo lapides quidam feruntur, qui ardentes contrariam carbonibus retinent naturam: vento extinguuntur, in aqua vero flagrant, tetrumque odorem modo bituminis reddunt, vt nulla reptilia prope conſiſtant.* Sed hunc locum deſumſit a Stephano, qui ſecundo teſtimonio citat Ariſtotelem autorem libelli de admirandis auditionibus his notis: Σιντία, πόλις

[l] cap. 3.

[t] lib. 8.

Ma-

Μακεδονίας πρὸς τῇ Θράκῃ, ὡς ἔνδοξος ἐν τετάρτῳ γῆς περιόδου. οἱ οἰκοῦντες Σίντιοι ὀξυτόνως. γίγνεται δέ τι θαυμαστὸν παρ' αὐτοῖς, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ποταμόν τινα εἶναι Πόντον προσαγορευόμενοις ἐν ᾧ καταφέρεσθαι τινὰς λίθους, οἱ καιόμενοι τοὐναντίον πάσχουσι τοῖς ἐκ τῶν ξύλων ἄνθραξι. ῥιπιζόμενοι μὲν γάρ, ἀποσβέννυνται ταχέως. ὕδατι δὲ ῥαινόμενοι, ἀνάπτονται. ὅταν δὲ δὴ καίωνται, πονηρὸν ὄζουσι, καὶ παραπλήσιον ἀσφάλτῳ, καὶ τὴν ὀσμὴν οὕτω δριμεῖαν ἔχουσιν, ὡς μηδὲν τῶν ἑρπετῶν ὑπομένειν, καιομένων αὐτῶν. λέγονται καὶ Σίντιοι, καὶ Σίντιον τὸ οὐδέτερον. hoc eſt: *Sintia ciuitas Macedoniæ in Thracia, quaſi glorioſa in quarta terræ periodo: Habitantes Sinti cum accentu in penultima. Fit autem aliquid mirabile apud ipſos, vt inquit Ariſtoteles, Fluuium quendam eſſe Pontum appellatum, ex quo tolluntur quidam lapides, qui accenſi contrarium quid carbonibus ligneis patiuntur; ſufflati enim cito extinguuntur, aqua vero conſperſi accenduntur. Quando autem accenduntur male olent, perinde ac ſi eſſent bitumen, & eam acrimoniam odoris habent, quam nullum reptile ſuſtinere valeat dum ardent. Dicuntur & Sintij, & Sintion neutrum.* Vt fideles eſſe videatur Volaterrani conteſtatio de propoſito. Ariſtotelis autem locus a Stephano & a Volaterrano citatus in Admirandis habetur his [m] verbis. φασὶ δὲ τὸν ἐν τῇ Θράκῃ λίθον τὸν καλούμενον σπίνον διακοπέντα καίεσθαι, καὶ συντεθέντα πρὸς ἑαυτόν, ὥσπερ τὴν σμαρίλην, οὕτως κἀκεῖνον εἰς ἑαυτὸν τεθέντα, καὶ ἐπιρραινόμενον ὕδατι καίεσθαι. τὸ δὲ αὐτὸ ποιεῖν καὶ τὸν μάριθον, ideſt: *In Thracia aiunt lapidem, quem Spinum vocant, diſſectum ardere, compoſitumq; rurſus, quemadmodum & Smarillum aqua perfuſum accendi: vtriſque non abſimilem Maritham quoque oſtendi.* [m]cap.39

Eſt itaque genuinus Ariſtotelis liber de admirandis auditionibus, in quo fluminis [n] Iſtri deſcriptionem exactiſſimam propoſuit, conſentientem ijs, quæ de tali flumine ſcripſit idem Ariſtoteles tum in [o] Hiſtorijs animalium, tum in [p] Meteoris, vt antea ſatis explicauimus; vbi poſt [n]c.100. [o] lib.8. cap.13. [p] lib.1. lu.4 cap.1.

P ex-

explicatam originem fluuiorum Aſiæ tranſiens ad Europæos aſſerit Iſtrum oriri ex Pyrenæo in Celtica, cui primum ita contradicit

[q] cō. 1. mete. ſum. 4. cap. 1. » BVCCAFERREVS. [q] Domini de facto ego neſcio » quid dicam pro Ariſtotele, quia de facto Ariſtoteles er- » rat: & vere Danubius non oritur ex monte Pirenæo.

LIC. Si vir iſte nouiſſet præter montes Pirenæos, Galliam Aquitanicam ad occaſum & meridiem coniungentes cum Hiſpania, dari montem Pyrenæum alterum in Celtica ad initium Hercyniæ ſyluæ, vnde Philoſophus ait Iſtrum exoriri; non ita libere dixiſſet, neſcire ſe quid pro Ariſtotele diceret in propoſito; nec aſſeruiſſet Ariſtotelem errare. Sed quæ Magiſtro pluribus obijcit alius vir inclytus videamus.

» VICOM. Duobus Aſiæ montibus maximis, ac his, quæ » ex illis defluunt fluminibus commemoratis, ad eos, qui in » Europa ſunt ſe confert, poſtremo eos traditurus, qui in » Africa habentur.

LIC. Huius ordinis cauſam non aſſignabimus aliam niſi voluntatem autoris. Quod ſi præterea quampiam aliam afferre placet, ea talis fortaſſe fuerit; quia quum ageret Ariſtoteles de magnorum fluminum exortu, præſertim e magnis montibus, tripartito ſumens orbem terræ in tres partes æuo ſuo cognitas inæquales; quarum Africa magna quidem eſt, ſed magnitudine ſuperatur ab Europa; Aſt Aſia [r] Magini conteſtatu eſt omnium maxima; ſuæ tractationis initium ducere voluit a maxima, in eam tendens, quæ ſemper ſubſequentem ſuperat magnitudine: licet enim Africa nunc cognita [ſ] duplo fere maior ſit quam Europa; tamen Ariſtotelis æuo quæ noſcebatur Africa cedebat Europæ magnitudine: proindeque Ptolemæus Africam tabulis [t] quatuor delineauit, Europam [u] decumana tabula nobilitauit, & Aſiam duodecim [x] ad tabulas ex-

[r] deſcr. Aſiæ init.
[ſ] Magin. Afr. deſcr. init.
[t] lib. 4.
[u] lib. 5. 6. & 7.
[x] lib. 2. & 3.

extendit: & in Africa duodecim tantum prouincias Ptolemæus agnouit, Europam triginta quatuor prouincijs fœtam inſpexit, aſt Aſiæ quadraginta octo prouincias numerauit. Verum Ptolemæus a præſtantiori mundi terreni parte ſumpſit exordium, quæ ſua tempeſtate cæteris dominabatur, nimirum ab Europa, Romano, & Macedonico Imperio rerum domina. Poſt Europam vero prætulit Aſiæ Libyam, quoniam & Afer ipſe fuit Peluſiota, dulcique ab amore patriæ ductus eſt ad Aſiam Africæ ſubijciendam: & in Libya Carthago fuit, Imperij Romani celebris æmula. Sed peculiaris ratio fuit ordinis ab Ariſtotele ſeruati maxima connexio fluuiorum Phaſis, de quo nuper meminerat inter amnes Aſiæ, ac Iſtri Europæi, cuius nunc aggreditur tractationem; etenim ambo coniunguntur in Ponto Euxino, in quem Phaſis ab Aſia deuoluitur, Iſter ab Europa.

VICOM. Vt de omni terræ habitabilis parte exemplum aliquod afferat. »

LIC. Dicendum fuerat, vt de omni terræ habitabilis æuo ſuo cognitæ parte proponeret exemplum; quia longe poſt Ariſtotelis ætatem, auorum noſtrorum tempore comperta fuit a Don Chriſtophoro Columbo Genuenſe Comprouinciali meo quarta pars mundi habitabilis America (non a primo eius inuentore, vt decebat; ſed a ſecundo eius exploratore Americo Veſpuccio, qui ſuo nomine famam alienam inuaſit, vt ait [†] Puteanus noſter, cognominata) omnium maxima, vt quæ ſola duas alias mundi partes magnitudine videtur æquare. [†] vind. circ. Vibã. init.

VICOM. Sed quemadmodnm antea in Parnaſſo, ſeu Paropamiſo, & fluminibus ab eo defluentibus; ita nunc in ijs, quos ex Pyrenæis ait defluere, hi quorum deſcriptiones commemorat, Geographi lapſi ſunt. »

LIC. Videtur Vicomercatus erroris inſimulare nunc

non Ariſtotelem, ſed Geographos, quorum Ariſtoteles deſcriptiones commemorat; cæterum & his verbis reipſa Magiſtrum non obſcure damnat in hac Geographorum culpa; quare verbis quidem Præceptori parcere videtur, at reipſa reprehendit Ariſtotelem, quem falſas Geographorum deſcriptiones in ſuorum dogmatum confirmationem adducere monet. Verum nos longe lateque [r] ſuperius oſtendimus nec Ariſtotelem, nec Geographos, quorum deſcriptiones attulit in Parnaſſo & fluminibus ab eo defluentibus lapſos fuiſſe: nuperrime [ſ] vero probauimus, & [t] mox confirmabimus Ariſtotelem non errare in fluminibus, quos ex Pyrenæo monte Celtico defluere ſcribit. Vicomercatus autem hic incipit Ariſtotelis verba peruertere; non enim de Pyrenæis agit Ariſtoteles, quod nomen in numero multitudinis ab autoribus datum eſt paſſim montibus Hiſpaniam ab Aquitanica Gallia ſeparantibus; at de Pyrenæo in Celtica, quod nomen in numero ſingulari proprie conuenit Pyrenæo Germanico, qui vnicus exiſtens denominat omnia ſibi contermina montium iuga minus excelſa.

[r] diſp. 3. & ſeqq.

[ſ] diſput. 10.

[t] diſput. 11.

„ VICOMERCATVS. Nam quum ad Celticæ occaſum „ æquinoctialem, vt ipſe ait, ſiti ſint.

LICETVS. Et hic vir doctus peruertit verba Magiſtri, quaſi dixerit Pyrenæos eſſe ſitos ad occaſum æquinoctialem Celticæ; quum perſpicuis verbis aſſerat Ariſtoteles Pyrenæum eſſe montem in Celtica regione, ſitum ad occaſum æquinoctialem, Græciæ ſcilicet, vbi talia ſcribens degebat Ariſtoteles, non autem ipſius Celticæ, hoc eſt Germaniæ, vt ſupra probauimus.

„ VICOMERCATVS. Nec Iſter, qui etiam Danubius „ dicitur, nec Tarteſſus ab eis originem ſumunt. &c.

LICETVS. De Tarteſſo poſtea ſuo loco latius, nunc concedentes nec Iſtrum, nec Tarteſſum oriri ex Pyrenæis

Hiſpa-

Hiſpano-Gallicis; aſſerimus Ariſtotelem illos montes hic non attigiſſe, ſed Pyrenæum in Celtica Germanicum.

VICOMERCATVS. Iſter autem e montibus Rhætiæ defluit, qui haud procul abſunt a Rauracis, ſeu Baſilienſibus. „ „ „

LICETVS. Sed inter eos montes Rhætiæ prope Rauracos vnus eſt mons altiſſimus, qui Pyrenæus appellatus denominat vniuerſum illorum montium tractum, vnde fluit Iſter.

VICOMERCATVS. Vocantur hodie nigra ſylua. „

LICETVS. Nigra ſylua nomine alio dicitur Hercynia, in cuius initio ſunt Rauraci montes, vt conſtat ex [u] Munſtero apud Melam ita ſcribente: *Hercynia. Vocant Germani picem Hartz: & hinc picifera nemora appellantur Hartzhuald, a quo vernaculo nomine deductum putant vocabulum Hercyniæ. Hæc ſylua olim per vniuerſam extenſa fuit Germaniam, ſed pro maiori parte hodie exciſa eſt, reliquijs apud multas gentes manentibus, eiſdemque multis priuatis denominatis vocabulis. Incipit prope Baſileam itinere duarum horarum, extenditurque pars illa in Arcton itinere quatuor dierum vſque ad oppidum Pfortzen, Ioannis Reuchlini trium linguarum apud Germanos parentis natale ſolum, adornaturque pulcherrimis abiegnis, & pineis arboribus, a quarum abundantia nigra vocatur ſylua, inter quam & Danubius exordium ſumit.* Non ſunt igitur Rauraci montes Nigra ſylua, ſed illi ſunt limes, ac minima portio nigræ ſyluæ, quæ alio nomine dicitur Hercynia.

[u] lib. 2. cap. 3. in ſchol.

VICOMERCATVS. Plinius montem, vnde oritur, Arnobam, Ptolemæus Abnobam, & Cornelius Tacitus Arbonam, nominant. „ „ „

LICETVS. Notiſſimum eſt eoſdem montes varijs nominibus inſigniri, potiſſimum a varijs autoribus, vel etiam quia denominari varie poſſunt a varijs eorum partibus: nil

ergo

ergo mirum eſt ſi montem hunc eundem Ariſtotelis Pyrenæum, [x] Herodotus ab vrbe in eo pridem condita Pyrenem, ab incolis [y] Brenner, [z] a Marliano Tranenum: ſed Plinius Arnobam, Ptolemæus Abnobam, Tacitus Arbonam; qui aliam illorum montium partem deſignant propinquiorem aperto fonti Danubij, quum Ariſtoteles omnes eos montes a celſiſſimo Pyrenæo denominet.

[x] Euter. cap. 23.
[y] Magin. tab 7. Europ.
[z] deſcr. Gall. flu.

„ VICOMERCATVS. Sed hi montes, quos hodie putant eſſe Bor, aut Bar, duarum horarum itinere abſunt.

LICETVS. Vnde abſunt? a Baſilea, an a ſe inuicem? vt vnus Iſtri, alter fontem contineat Germanici Tarteſſi? cuperem explicatum a ſolerti viro: anne dicet abeſſe a fonte manifeſto Danubij? ſed non ne cœcis ductibus ex ijs montibus itinere ſubterraneo duci poteſt aqua in apertum fontem? cæterum & euidentibus etiam riuis alijs e monte Pyrenæo Celtico gignitur Iſter, vt [a] e Strabone ſupra notauimus.

[a] lib. 4.

„ VICOMERCATVS. Illorum autem Geographorum „ de huius fluminis ortu lapſus inde fortaſſe prodijt, quod „ Herodotum ſecuti ſint, qui Iſtrum ex Celtis initium ſu„ mere tradidit. Sed Strabo libro primo commemorat „ Ephorum autorem eſſe, totum occidentem olim Celticæ „ nomine appellatum eſſe: Alij non totum occidentem hoc „ nomen habuiſſe volunt, ſed occidentales ſolum ad Sep„ tentrionem vrgentes, qui poſtea ſunt a Romanis Galli & „ Germani appellati. Quanquam igitur ex Celtis initium „ ſumere Iſter diceretur, non ob eam cauſam ex Pyrenæo, „ qui ad Celticæ, hoc eſt, Galliæ occaſum poſitus eſt, de„ flueret.

LICETVS. Supra vidimus apud antiquos Celticæ nomine Germaniam deſignari, & apud Cæſarem Celtarum nomine Rhætos etiam appellari; & in tali Celtica flumen Iſtrum oriri ex monte Pyrenæo Germanico. Vnde a Poe-

Digitized by Google

ta Danubius modo Germanicus, modo Rhæticus, modo nuncupatur Arcticus, varijs in locis inquiens:

Quotque vndis populos Germanicus alluit Iſter,

& alibi:

Fluminis atque vnda, quod Rhæticus alluit Iſter,

& alio in loco:

Quæ regeret terras, quas Arcticus alluit Iſter.

& Claudiano

Prominet Hercynæ confinis Rhætia ſyluæ,
Quæ ſe Danubij iactat Rheniquc parentem.

& Auſonio Danubius de ſemetipſo dicit

Qua gelidum fontem medijs effundo Sueuis.

Vidimus inquam Iſtrum oriri ex monte Pyrenæo Germanico apud Rhætos, valde diuerſo a Pyrenæis Galliam Aquitanicam ab Hiſpania diuidentibus; qui abſolute non ſunt in parte occidentali Galliæ, ſed maxime in parte meridionali, etſi aliquantulum vergant ad partem occidentalem; etenim poſiti ſunt in eius confinio: ſed nullo pacto reponi poſſunt ad occidentem æquinoctialem Galliæ, nam qua parte tangunt occidentem, ſunt ad occidentem hyemalem Galliæ: quare de Pyrenæis illis non agit hic Ariſtoteles, quæ omnia late ſuperius ex [o] Magino. Verum Ariſtoteles nunc agit de occidenti Græciæ, non autem Galliæ; monetque montem illum Pyrenæum, e quo defluit Iſter, Athenienſibus, apud quos tunc legebat Philoſophus, eſſe ad occaſum æquinoctialem: & certe mons apud Rauracos in Rhætia Pyrenæus eſt vbi Græcis, & Athenienſibus præſertim Sol occidit in æquinoctij temporibus, autumno ſcilicet, ac vere, aut certe in eodem parallelo.

[o] Gall. deſcr.

VICOM. Labitur autem hic fluuius per innumeras (vt „ ait Plinius) gentes, immenſo aquarum ductu, & vnde pri- „ mum Illyricum alluit, Iſter appellatur ac ſexaginta amni- „

bus

» bus receptis medio ferme eorum numero nauigabili, in
» Pontum vaſtis ſex fluminibus euoluitur.

LIC. Vt hinc habeamus Tarteſſum, quem illi magnitudine comparem dedit Ariſtoteles, eſſe fluuium valde [p]Diſp.II magnum, per longum iter diſcurrentem, de quo [p] poſterius

» VICOM. Fons eius, vt Germani etiam ſcriptores tra-
» dunt, inſignis eſt, & perpetuus, quatuor paruis muris in-
» cluſus, longitudine circiter viginti ſex pedum, latitudine
» decem & octo: cuius fontis ſitus intra Villam eſt, quæ
» Germanice Doneſchingen, id eſt Danubij Eſchingen vo-
» catur: eſtque in loco plano.

LIC. Id non prohibet quominus defluere poſſit Iſter a monte propinquo via ſubterranea tendens ad eum fontem; [q] i.mete. ſu.4.cap.1. quod paulo poſt [q] inſinuat Ariſt. inquiens: *Quoniam & quicunque ipſorum fluunt ex paludibus; paludes ſub montibus poſitas eſſe accidit omnes fere, aut ſub locis altis ex adductione.* Verum non ab hoc ſolo fonte ſumit Iſter originem, ſed etiam a montibus Alpium Rhæticarum celſioribus, vt inquit Strabo, [r]lib.4. [r] *Super Carnos vero* (ſcribit) *Apenninus mons incumbit, lacum habens in amnem Iſaram confluentem, qui rapto ſecum Atage altero flumine effertur in Adriaticum ſinum. Eodem autem ex lacu fluuius alter in Iſtrum labitur, quem Ateſinum vocant. Iſter enim ab hiſce montibus in multa diuiſis capita ſumit originem. Excelſa enim Alpium capita continua hactenus extenduntur, & vnius montis faciem exhibuerunt* (quem Ariſtoteles a celſiori ſui parte Pyrenæum vocat) *remiſſa inde & inclinata, plures in partes, & plures in vertices attolluntur.*

» VICOM. Et ab omni monte longe remoto.

LIC. Id experimento conuincitur eſſe falſum; quia Villa Doneſchingen, & in ea fons Iſtri ſitum habet ad radices montis Abnobæ; quod teſtatur clariſſimus Cluuerius

rius ita: [ſ] *Ego & ipſo ſimul Ptolemæo ſimulque Plinio, Tacito ac Martiano colligo Abnobam fuiſſe dictum id montium iugum, quod ab Rheni Arolæque confluentibus in Septentriones verſus ad oppidum vſque Pfortzheim, inter Rhenum & Danubij fontem Nicrumque ſternitur: Ex huius radice verſus orientem oritur Danubius molli & clementer edito iugo, vt ait Tacitus. Vnde etiam Marcellinus lib.* XXII. *idem iugum appellat Rauracos montes, non in Arnobæ iugo, ſed prope oriri amnem dixit, verba eius hæc ſunt: Amnis Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Rheticis.* & mox: *Sed vt ſaltus, quod ſupra oſtenſum, ſic & montes Hercynios ad Danubij vſque fontes appellarunt antiqui: Hinc illud Euſtathij in Scholijs ad Dionyſium Afrum. Quidam ita breuiter de Iſtro pronunciant: Iſter qui Pannonios præterfluit, ex Hercynijs montibus nauigabilis ex fonte oritur.* Sed Vicomercatus licere ſibi putauit addere Magini teſtimonio verbum *longe*; quum enim Maginus aſſerat, [t] *Danubius oritur ex monte Pyrenæo Germaniæ qui vulgo dicitur Brenner, altius ex iugo Hercyniæ ſyluæ: cuius quidem fons inſignis & perpetuus eſt iuxta Villam Doneſchingen in loco plano ab omni monte ſemoto.* iam non hic ait, *ab omni monte longe ſemoto,* vt ponit Vicomercatus. Cui reluctatur etiam Munſterus, qui Danubij fontem luſtrauit, aſſerens eum locum a montibus diſtare ſpacio vnius [u] horæ itineris: Non eſt igitur ab omni monte longe ſemotus Iſtri fons apertus in Doneſchingen. Etſi non præterea neganda ſit Iſtro primordialis origo e monte; a quo ſubterraneis ductibus aqua confluere poteſt in remotiorem etiam fontem.

[ſ] Germ. ant. cap 48

[t] deſcr. Germ.

[u] lib. 3. Coſmogr.

VICOM. Niſi quod ad Septentrionem terram habet „ paulo editiorem, altitudine ſeptem, aut octo cubitorum. „

LIC. Etiamſi hoc falſum eſſe teſtatur Munſterus, qui teſtis oculatus [x] ait, ſe diligenter luſtraſſe fontem Danubij, quem aſſerit oriri ex colliculo quodam, cuius eminen-

[x] ibid.

Digitized by Google

tia vix habet quindecim, aut ſexdecim cubitos, non autem octo tantum; Licet non ſit hic ille mons, de quo nunc Ariſtoteles; tum quia non exit ex ipſo fluuius alius; tum quia non eſt mons magnus; verum Ariſtotelicus Pyrenæus eſt non valde diſtans ab iſto colliculo ſitus inter Alpes Noricas, ſeu Rhæticas in Hercyniæ ſyluæ principio; vnde cœcis ductibus permeat aqua tum in minorem collem, ex eo factura Danubium; tum in alium procreatura Tarteſſum. Iſidorus Iſtrum oriri ponit a Germanicis [y] iugis, multiplicem eius fontem inſinuans.

[y] lib. 13 orig. c. 21.

» VICOM. Atque hæc ſatis de Danubio. Cuius ob ex-
» cellentiam, ortum & fontem particularem hoc in loco de-
» ſcribendum eſſe exiſtimaui. Pyrenæis montibus Galliam
» ab Hiſpania diuidi, eoſque ad occaſum æquinoctialem
» Græciæ eſſe perſpectum eſt.

LIC. Quomodo Pyrenæi montes Hiſpanici ſunt ad occaſum æquinoctialem Græciæ ſi terminant Galliam Aquitanicam a meridie maxime, & a prima parte occaſi? Græcis occaſus æquinoctialis eſt Rhætica, & Pyrenæus Germanicus: Pyrenæi vero Gallico Hiſpanici Græcis non ſunt niſi ad occaſum hyemalē. Sed hac de re late ſuperius. Conſtat igitur Ariſtotelem vetam ſententiam protuliſſe de fluminis Iſtri ortu, progreſſu, & amplitudine. Iam nunc eiuſdem placitum de Tarteſſo conſideremus.

De ortu Tarteſſi fluminis a Pyrenæo Celtico, & eius exitu extra Columnas. Diſputatio Decima.

ARiſtoteles ex eodem monte Tarteſſum defluere ſcribit extra Columnas deſinentem, ex quo nuperrime dixerat Iſtrum effluere in Pontum Euxinum, his [a] notis hic repetitis: *Ex Pyrenæo autem, hic autem eſt mons ad occidentem æquinoctialem in Celtica, defluunt Iſter & Tarteſſus;*

[a] 1. meteo, ſum. 4. cap. 1.

iſte

iſte quidem extra Columnas, Iſter autem per totam Europam in Pontum Euxinum. Sane de Iſtro late ſuperius, nunc de Tarteſſo tractandum eſt. Cuius originem ab Ariſtotele propoſitam, ita ſe putat euertere.

VICOM. Nec Tarteſſus a Pyrenæis originem ſumit. » Quin potius Tarteſsus e montibus quibuſdam oritur, qui » Hiſpaniam Bœticam, quæ nunc Granata eſt, attingunt. Is » enim, autore Strabone libro tertio exiſtimatur eſse quem » Bœtim nominant, vnde Hiſpania Bœtica, in mari vltra » Herculeas Columnas, vt de Tarteſso hic dicitur, ſe ſe im- » mittentem. »

LIC. Certe de Tarteſso quæ nunc attulit Ariſtoteles, longe maiorem difficultatem habere videntur, quam allata de ortu Danubij: eam tamen fortaſse ſuperare poterimus improbo labore. Concedimus Tarteſsum non oriri e montibus Pyrenæis Hiſpaniæ; nuperque vidimus de illis hic non agere Magiſtrum: at de Pyrenæo Celtico in Germania prope Noricos & Rhætos; e quo quomodo Tarteſſus defluat, age nunc inſpiciamus. Porro Tarteſſi nomen apud antiquos commune fuit fluuio, & ciuitati extra columnas Herculis; & vt notiſſimum cuiuis eſt, Tarteſsum fluuium, & vrbem extra Columnas, non tamen procul a Columnis diſtantes, alijs etiam nominibus inſigniri; nam vrbs dicitur etiam Carteia, & fluuius Bœtis; ita coniectari poſsumus alium fluuium extra Columnas antiquitus effluxiſse nomine Tarteſsum, quem nunc intellexerit Ariſtoteles; ad quem inueſtigandum nobis iter aperire poterit noti Tarteſſi repetita contemplatio. Sane de Tarteſso Hiſpanico ſic ait in poſterioribus [b] Eliacis Pauſanias. [b] lib. 6.
Tarteſſum certe fluuium Hiſpaniæ eſſe tradunt oſtijs duobus in mare deſcendentem: amni cognominem vrbem inter vtrumque alueum ſitam: eum fluuium omnium Hiſpaniæ fluuiorum maximum, & præaltis vorticoſum gurgitibus, Bœtim huius ætatis

[c]lib.3. *homines nominant. Sunt & qui priſco nomine Tarteſſum Carpiam vocitatam dicant*. Strabo vero ſic: [c] *Non procul autem a Caſtaone mons eſt, e quo Bætis effluit, quem Argentum*
[d] Polyb. *nominant, quum in eo ſint* [d] *Argentariæ: Autor vero eſt Poly-*
l.10.c 35. *bius & hunc & Ana, & Celtiberia naſci, qui nongentis diſtant inter ſe ſtadijs: Quum enim Celtiberi plurimam fortunæ ac dignitatis acceſſionem vendicaſſent, finitimam totam regionem eodem nominatam vocabulo reddiderunt. Videtur ſane priſcos illos Bætim nominaſſe Tarteſſum, Gades vero inſulasque vicinas Erythiam: Ideo Steſichorum de Geryonis armento ſic ceciniſſe exiſtimant.*

Vt e regione illuſtris Erythiæ progenitum fuerit

Penes argenteos immenſi Tarteſſi fontes, occultasq. petras.

Quum autem fluuius duobus erumpat oſtijs, oppidum inter ipſius curſum quondam habitatum fuiſſe conſtat, quod Tarteſſum, eodem quo fluuius nomine appellatum eſt, extiterit, agrumque Tarteſſium, quem Turduli hac ætate paſcuntur. Eratoſthenes quoque contiguam Calpe terram Tarteſſiam vocitari perhibet, & Erythiam eximiæ felicitatis inſulam. & paulo poſt. *Carthaginenſes enim ductore Barca aduerſus Hiſpanos ductantes exercitum, eos, (vti ſcriptores prodidere) argenteis in Turditania præſepibus & dolijs vtentes, in poteſtatem redegerunt. Conecturam faceret quiſpiam e plurima eorum felicitate, homines in eo tractu longæuos appellari, principes maxime; ob hanc cauſam Anacreontem hunc in modum dixiſſe.*

Equidem Amalthea cornu nolui (Tarteſſi.

Neq; annorũ centum & quinquaginta imperium tenuiſſe

Cæterum Herodotum regem ipſum nominatim deſcripſiſſe, & Arganthonium vocitaſſe: vel enim ſic accipi poteſt, vel huic dicto ſimile illud Anacreontis, vel communius. Nolim multo tempore Tarteſſi tenere regnum. Nonnulli Tarteſſum huius temporis Carteiam appellant. Columella dum de cultu Horto-
[e]lib.10 rum agit, hæc [e] pepigit,

Et

Digitized by Google

Et mea, quam generant Tarteſi littore Gades
Candida vibrato diſcrimine candida thyrſo eſt.

Plinio quoque, [f] *Carteſia Tarteſſos a Græcis dicta eſt.* Liuio ſimiliter, [g] *Dum hæc ad Bœtim fluuium geruntur, Lælius interim freto in Oceanum euectus, ad Carteiam claſſe acceſſit: vrbs ea in ora Oceani ſita eſt, vbi primum e faucibus anguſtis panditur mare.* Tzetzę pariter, [h] Hercules

Ad Tarteſſum præclaram vrbem Iberiæ
Alyben & Abinam columnas firmat duas.

Ariſtoteles etiam ſuperiora confirmans ait, [i] *Legitur priſcos illos Phœniciæ indigenas, quum ad Tarteſſum nauigare cœpiſſent, tantam argenti copiam pro oleo atque alia ſordicie nautica delata exportaſſe, vt nec plus habere, nec ſurripere argentum ex eo poterant: Cæterum quum adnauigarent aliorſum, cuncta non ſolum quibus vtebantur argentea, ſed & anchoras omnes ex argento confeciſſe.* Maginus tandem infit. [k] *Bætis qui Guadalquibir Arabice ab Hiſpanis dicitur, & Circen etiam ab incolis, Straboni autem Tarteſſus eſt.* His ita ſe habentibus, duas rationes habemus propoſitum locum Ariſtotelis [l] obſcuriſſimum illuſtrandi. vna quidem eſt, vnico poſito Tarteſſi flumine Bœticam Hiſpaniæ partem alluente; altera vero eſt, præter Bœtim altero inuento Tarteſſo Germanicum ortum & progreſſum habente apud antiquos. Siquidem Tarteſſi fluuius nunquam non vnicus fuit, qui nunc quoque prope Columnas effluit in Oceanum, illud probabiliter de ipſo, ac non incredibiliter (vt ego [m] Strabonis verbis vtar) dici poteſt, quod de Iſtro Strabo, & [n] Ariſtoteles, deque alijs fluminibus aſſerunt; Ariſtoteles quidem inquiens. *Quod autem ſint tales fauces, & diſtantiæ terræ, manifeſtant abſorpti fluuij. Accidit autem hoc in multis locis terræ.* Nimirum aliquando amnes deficere, vel ex toto, vel ſecundum aliquam ſui magnam partem, ſeu quod areſcant omnino, ſeu quod a ter-

[f] lib.3. cap.1.
[g] Dec.3. lib.8.
[h] chil.2. ep.36.
[i] de adm. aud.c.131.
[k] Hiſp. deſcript.
[l] 1.mete. ſu.4.cap.1
[m] lib.1.
[n] 1.mete. ſu.4.cap.2.

ra

ra abſorpti viam ſibi ſubterraneam faciant; quod eueniſſe conſtat alteri ramo fluminis Iſtri, qui per Iſtriam defluens olim Iaſoni ex Ponto ad Cyaneas nauiganti ſufficientes aquas præbuit in Adriaticum ſinum; vt [o] antea notauimus ex [p] Ariſtotele. Quibus itaque rationibus ipſe [q] Strabo probare ſtuduit alterum Iſtri ramum ſatis inſignem, e montibus Germaniæ dudum decurrentem in Adriaticas vndas, defeciſſe; ſiue potius a tellure abſorptum per ſubterraneos cuniculos in Adriam effluere. iiſdem nos pariter aſſerere poſſumus, Tarteſſum Ariſtotelis æuo ſui exortum patentem habuiſſe prope fontem Iſtri ex eodem monte Pyrenæo Celtico Germanicas inter Alpes ad Hercyniam elato; ſeſeque longis ac tortuoſis itineribus contuliſſe ad Hiſpaniam Bœticam in Taygenſem ſaltum; vnde fluxerit ad Columnas in Oceanum: poſterioribus vero ſæculis magno quopiam terræmotu Germanicum Tarteſſi fontem, ac fluuium abſorptum, ſubterraneis cuniculis nunc etiam fluere ad Hiſpaniæ Bœticæ ſaltum Taygenſem; vnde Bœtis nomine donatus effluat, vt olim extra Columnas in Oceanum. Ac vt huic noſtræ coniecturæ magnam fidem facit tum Celtica tellus obnoxia magnis terræmotibus, quibus olim claris [r] Appiani teſtimonijs vrbes abſorptæ fuere: tum maxime fluuij Bœtis immenſa magnitudo, quę non poteſt niſi a multo longinquiori loco, quam ſint Granatæ montes, non valde ab oſtijs amnis diſtantes, fluuium deduci nobis oſtendere. Sane Tarteſſi, ſeu Bœtis fluuij magnitudinem immenſam plurimi teſtantur; inprimis enim ſupra vidimus apud [ſ] Strabonem Steſichori carmina donare Tarteſſum fluuium immenſi titulo: quin & a [t] Pauſania ſimiliter habuimus Tarteſſum eſſe fluuium omnium Hiſpaniæ fluuiorum maximum, & prææltis verticoſum gurgitibus: quibus nunc adijciendum eſt [u] Magini teſtimonium, cui *Hiſpania Bætica a Bæti fluuio memo-*

[o] diſput. 10.
[p] 8. hiſt. cap. 13. de admir. aud. cap. 100.
[q] lib. 5.
[r] in Illyric.
[ſ] lib. 3.
[t] lib 7.
[u] in deſcr. Bœticæ.

Digitized by Google

memorabili eam interſecante denominatur, qui in ſaltu Tygenſi ortus in Oceanum decurrit Atlanticum, hodie vero Arabice Rio Quadalquibir dicitur, id eſt fluuius magnus: Ita rationes a Strabone propoſitas paſſim confirmant claſſici ſcriptores, Euſtathius, Seneca, & alij plures. Euſtathius quidem, cui *[x] Sicilia porro peninſula olim erat, contigua circa Iſthmum Auſonum terræ: magno vero terræ hiatu facto, Iſthmo diſciſſo, inciſſe mare aiunt, quod erat iuxta Iſthmum, cingensque inſulam effeciſſe Siciliam, non longe diſtantem a terra.* & mox. *Tale quid etiam paſſum eſſe Helleſpontum, vt paulo poſt dicetur. Geographus vero [y] ſcribit pro certo haberi Lesbum ab Ida abruptum, veluti Siciliam ab Rhegina, & Oſſam a Macedonico Olympo, quorum in medio tum Peneus fluebat: Euboicam etiam terram tenuis Euripi vnda a Bœotiæ littore ſeparauit.* Seneca vero qui talia ſcribit: [z] *Statuam diuiſam non miror, quum dixerim montes a montibus receſſiſſe, & ipſum diruptum eſſe ab imo ſolum.*

[x] Schol. in Dionyſ. de ſitu orbis.

[y] Steph. in Λ.

[z] lib. 6. nat. quæſt. cap. 29.

Hæc loca, vi quondam & vaſta conuulſa ruina,
(Tantum æui longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt, quum protinus vtraque tellus
Vna foret, venit medio vi pontus, & vndis
Heſperium Siculo latus abſcidit, aruaque & vrbes
Littore deductas, anguſto interluit æſtu.

Vides totas regiones ſuis ſedibus reuelli, & tranſmare iacere, quod in confinio fuerat: vides & vrbium fieri gentiumque diſcidium, quum pars naturæ concitata eſt ex ſe, vel aliquod mare ingens ſpiritus impegit, quorum mira, vt ex toto, vis eſt: quamuis enim parte ſæuiat, mundi tamen viribus ſæuit: ſic & Hiſpanias a contextu Africæ mare eripuit: ſic hac inundatione, quam Poetarum maximi celebrant, ab Italia Sicilia reiecta eſt: aliquando autem plus impetus habent, quæ ex infimo veniunt: acriora enim ſunt, in quibus niſus eſt per anguſta: Quantas res ij terrarum tremores, quamque mira ſpectacula ediderint,

[a]cap.1. *rint, ſatis dictum eſt.* Dictum eſt autem [a] *Tyros aliquando infamis ruinis fuit anno priore Achaiam & Macedoniam quæcunque eſt iſta vis mali quæ incurrit, nunc Campaniam læſit.*
[b]cap.4. & mox: [b] *Quæramus ergo quid ſit quod terram ab infimo moueat, quid tanti molem corporis impellat, quid ſit illa valentius, quid tantum onus vi ſua labefaciet: cur modo tremat, modo luxata ſubſidat, nunc in partes diuiſa diſcedat, & alias interuallum ruina ſuæ diu ſeruet, alias cito comprimat; nunc amnes magnitudinis notæ conuertat introrſus, nunc nouos exprimat*, addit, *mille miracula mouet faciemque mutat locis, & defert montes, ſubrigit plana, valles extuberat, nouas in pro-*
[c]cap.21. *fundo inſulas erigit.* Ac deinde [c] *Flatus qui poteſt diſſipare magna ſpacia terrarum, & nouos montes ſubiectos extollere, & inſulas non ante viſas, in medio mari ponere; Theraſiam noſtræ ætatis inſulam, ſpectantibus nautis in Ægæo mari natam, quis*
[d]cap.24. *dubitat quin in lucem ſpiritus vexerit?* Poſtea. [d] *Cuius rei argumentum vel maximum hoc poteſt eſſe, quod quum vehementi motu adapertum ingenti ruina ſolum eſt, totas nonnunquam vrbes & recipit hiatus ille, & abſcondit. Thucidides ait circa Peloponneſiaci belli tempus Atalantam inſulam aut totam, aut certe maxima ex parte ſuperfuſam. Idem Sidoni accidiſſe, Poſidonio crede. Nec ad hoc teſtibus opus eſt, meminimus enim terris interno motu diuulſis, loca diſiecta, & cam-*
[e]cap.25. *pos interiſſe.* [e] *Quod iam dicam, quemadmodum exiſtimem fieri; quum ſpiritus magna vi in vacuum terrarum locum penitus applicuit, cœpitque rixari, & de exitu cogitare, latera ipſa intra quæ latet, ſæpius percutit, ſupra quæ vrbes interdum ſitæ ſunt, hæc nonnunquam adeo concutiuntur, vt ædificia ſuperpoſita procumbant; nonnunquam ita tantum, vt parietes quibus fertur omne tegimen caui, decidant in illum ſubteruacantem locum, totæque vrbes in immenſam altitudinem mergantur. ſi velis credere aiunt, aliquando Oſſam Olympo cohæſiſſe, deinde terrarum motu receſſiſſe, & ſciſſam vnius magnitudinem*

mon-

montis in duas partes: tunc effugiſſe Peneum, qui paludes quibus laborabat Theſſalia, ſiccauit, abductis in ſe qua ſine exitu ſtagnauerant aquis. Ladon fluuius inter Helim & Megalempolin medius eſt, quem terrarum motus effudit, &c. Si ergo terra, cuius proprium eſt ſtare, ac pondere ſuo centrum vniuerſi ſibi occupare, ſpiritu flatulento concutitur tremore, attolliturque nonnunquam in enaſcentes montes, & in nouas inſulas; non poterit flumen, cuius proprium eſt ad ima deſcendere, terræmotu aperta tellure penitus abſorberi, & per occultos canales eo ferri, quo prius ſupra terræ dorſum per patentes alueos ſub dio ferebatur? certe [f] Straboni, Humidum multò mobilius eſt, & permutationes celerius ſuſcipere poteſt, quam ſolidum: Pari ratione potuit Ladon fluuius terræmotu naſci, hoc eſt, qui prius occultus ſub integra terra ferebatur, hiatu terræ facto, foras proſilire, cœloque aperto fluere; ac non poterit Iſtri ramus, ac etiam Tarteſſus olim ex Alpibus Hercynijs, adeoque ex Pyrenæo Celtico inter Germaniæ iuga defluens ſupra terram ille quidem in Adriaticum ſinum, hic autem ad Hiſpanos prope Columnas in Oceanum, non poterit inquam terræmotu magna ex parte abſorberi? An obſtiterit itineris [g] longitudo magna per cuniculos? nihil minus; quia tum Senecæ [h] *vides interruptum Tigrim in medio itineris ſiccari, & non vniuerſum auerti, ſed paulatim, non apparentibus damnis minui primum, deinde conſumi: quo illum putas abire niſi in obſcura terrarum? vtique quum videas emergere iterum, non minorem eo, qui prius fluxerat. Quid quum vides Alpheum celebratum poetis in Achaia mergi, & in Siciliarurſus trãſiecto mari effundere amœniſſimum fontem Arethuſam?* tum Plinio [i] *Nilus ex lacu profuſus indignatur fluere per arenoſa & ſqualentia, conditque ſe aliquot dierum itinere; mox alio lacu maiore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſſeſylum erumpit, & hominum cœtus veluti circumſpicit,*

[f] lib. 1.

[g] Dalech. in Plin lib. 9 cap. 15.

[h] 6. nat. qu. c. 8.

[i] lib. 5. cap. 9.

iiſdem animalium argumentis : iterum arenis receptus conditur rurſus viginti dierum deſertis ad proximos Aethiopas ; atque vbi iterum ſenſerit hominem , proſilit , fonte (vt veriſimile eſt) illo , quem Nigrim vocauere : inde Africam ab Aethiopia diſpeſcens , &c. tum demum Diuo Auguſtino , [k] *Ea flumina , quorum fontes noti eſſe dicuntur , alicubi eſſe ſub terras , & poſt tractus prolixarum regionum locis aliis erupiſſe , vbi tanquam in ſuis fontibus nota eſſe perhibentur , nam hoc ſolere nonnullas aquas facere quis ignorat ? ſed hoc ibi ſcitur , vbi non diu ſub terris currunt* . Si Tigris potuit in medio itineris ſiccari , & inde abire per obſcura terrarum , & emergere non minore eo, qui prius fluxerat; cur id Iſtro Italico, & Tarteſſo Germanico contingere non potuit , vt in principio itineris apud Alpes Noricas ſiccarentur , & Tarteſſus emergeret magnus in Hiſpania Bœtica ? Si Nilus bis condi ſub terra poteſt , ac per occultos cuniculos itinere viginti dierum currere ; cur minori via ſubterranea fluere nequeunt a Pyrenæo Germanico Iſter in Adriam , & Tarteſſus in Hiſpaniam ? Si fluuius Alphæus ex Achaia ſubterraneis ductibus traiecto mari poteſt in Arethuſam fontem ferri ; cur Tarteſſus ex Hercynio ſaltu per occultas terræ vias deferri nequeat vel traiectis montium plurium radicibus ad Bœticum fontem ? Si Lucullus potuit ſuffoſſis montibus recipere in terras mare ; quod aſſerit Velleius Paterculus his notis : [l] *Et Lucullus ſumus alioqui vir , profuſæ huius in ædificiis , conuictibusque & apparatibus luxuriæ primus autor fuit , quem ob iniectas moles mari , & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare , haud infacete Magnus Pompeius Xerxem togatum vocare aſſueuerat* . Cur non potuit Natura Lucullo potentior Tarteſſi fluuium ab ortu Germanico ad vſque Tygenſem ſaltum terræmotibus acto chaſmate ſubmergere , atque abſorbere ? Si Ptolemæus obſeruat maximum amnem Libyæ terra quandoque abſorptum fuiſſe , aliumque fluuium

[k] in Geneſ. ad lit. cap. 7.

[l] Hiſt. ic. poſt. Volum.

uium educere, ſcribit enim citatis verbis [t] *In mediterranea vero fluunt amnes maximi, nempe Gir, coniungens Vſargalam montem, & vallem Garamanticam, a quo diuertens amnis continet ſecũdũm ſitum* 42. 16.0. *Qui paludes facit Chelonidas, quarum medium* 49.20.0. *Et qui deficit, & vt aiunt terra abſorptus alium educit fluuium. Cuius terminus occidentalis habet gradus* 46.16.0. Cur fieri non poſſit vt magnus fluuius Tarteſſus defecerit, ac terra abſorptus alium eduxerit fluuium eodem nomine Tarteſſi apud Bœticam Hiſpaniæ? An obſtiterit aſſertio Strabonis, cui [*m*] Bœtis effluit ex monte Caſtaone, in cuius verticem aqua non videtur poſſe phyſice conſcendere? ſed in primis non ait Bœtim ex montis vertice defluere; nam ſi e radicibus eius effluat, nihilominus ex Caſtaone monte Bœtis effluet. Deinde nonne ſæpiſſime ſurſum aquæ fluuiorum ſcandunt ex imis terræ viſceribus in fontes alta montium iuga tenentes? eo namque ſcandunt nullo miraculo ſponte naturæ ductæ, ſeu pulſæ ab aquis mire creſcentibus per continuam ſui generationem, atque alium locum erumpendi non habentibus. Deinceps nonne certiſſimis conſtat experimentis hydraulicis aquas tãtundem aſcendere naturaliter quantum prius deſcenderint? quum ergo mons Pyrenæus Germaniæ, locuſque Rhætiæ, vbi Tarteſſus habet ſui primordialem originem, ſit altior montibus Hiſpaniæ Bœticæ, iam nullo negotio poteſt Tarteſſus fluuius primordialem originem ducens ex monte Pyrenæo Celtico Rhætorum ad Hercyniam per ſubterraneum alueum fluens tandem in Hiſpaniam, erumpere ad montes Granatæ nullo miraculo. Sic igitur, ſi ſemper vnicus fuerit fluuius Tarteſſus, qui per Hiſpaniam Bœticam decurrens duobus oſtijs prope columnas in exterius mare Oceanum labitur, eius ortus eſſe poteſt ex monte Pyrenæo Celtico, qui verticem attollit celſiſſimum ad initium Hercinij ſaltus inter Alpes Rhæti-

[t] lib. 4. cap. 6.

[m] lib. 3.

cas apud Noricos. At ſi præter Tarteſſum Hiſpanicum alter eodem nomine fluuius extiterit apud antiquos, iam nullo negocio poterimus hunc Ariſtotelis locum intelligere ac illuſtrare. Certe quemadmodum Ptolemæus duorum fluuiorum meminit, quibus idem nomen Phaſis imponit; quorum vnum cum communi Geographorum, Poetarum ac Hiſtoricorum ſententia ponit in [n] Colchide prope Sarmatas, de quo [o] ſuperius egimus cum [p] Ariſtotele: alterum vero [q] ponit in inſula Taprobana longe procul a Colchide apud Indos ad meridiem, de quo neminem alium vidi tractantem: Itidem veluti Don, ſiue Danubij nomen idem duobus maximis fluminibus impoſitum eſt, Iſtro nimirum in Europa, & [r] Tanai in Aſia, quod conteſtatur autor Dictionarij Geographici ſcribens in hæc verba: *Tanais fluuius Schytiæ, Aſiam diuidens ab Europa, a Septentrione in meridiem fluens Nilo* [ſ] *aduerſus, paulo tamen orientalior, per Scythas & Sarmatas in Mæotim defluens: Incolis hodie Don, & Italis Tana dicitur. Hunc fluuium quoque Danubium dictum, ſcribit Acron apud Horatium.* Et ſicuti idem nomen Rheni duplici fluuio datum eſt prorſum diuerſo, nimirum & Italico Bononienſe ſolum irriganti, & Germanico Batauorum inſulas ad Oceanum procreanti: cur eodem nomine Tarteſſi duo diuerſa flumina nuncupari nequiuerint; quorum vnum ſit Bœtis, magnus amnis Hiſpaniæ nunc exiens e fontibus Granatæ, ac tendens ad Oceanum extra Columnas Herculis non procul ab illis: & aliud ſit effluens e Pyrenæo Germanico perfluens per, ſeu inter Germaniam & Galliam ad Oceanum Batauicum deſinens extra Columnas, etſi non ita prope Columnas? Certe præter Ariſtotelem de hoc altero Tarteſſo, diſtincto ab eo flumine, quod apud Gades Carteiam vrbem ditiſſimam argenti veteribus paſſim denominauit, vt ſupra notauimus; aperte meminit Silius Italicus di-

[n] lib. 5. cap. 10.
[o] diſp. 9.
[p] 1 mete. ſu. 4. c. 1.
[q] lib. 7. cap. 4.
[r] Car. Steph. onom. Geogr.
[ſ] Strab. lib. 11.

ſtin-

ſtinguens Carteiam a Tarteſſo, his metris: [t]

Argantoniacas armat Carteia nepotes:
Rex proauis fuit humani ditiſſimus aui
Terdenos decies emenſus belliger annos
Armat Tarteſſos ſtabulanti conſcia Phœbo.

[t] lib. 3. de bell. Punic. v. 396. & ſeqq.

Quibus aſſerens Italicus Argantonium Regem Carteiæ, quæ Tarteſſos dicta pariter eſt a fluuio Tarteſſo, inter cuius oſtia condita fuit apud Gades in Hiſpania, vixiſſe tercentum annos, duplicat annorum numero illi Regi datum ab Anacreonte; diſtinguensque Tarteſſum a Carteia ſatis aperte ponit aliam Tarteſſum vrbem ab alio flumine Tarteſſo denominatam; quæ dum ponitur ad occaſum, potuit habere locum apud Batauos in ora Oceani Belgici, ad oſtia Rheni. Similiter quemadmodum flumina, & montes varia in dies nomina ſortiuntur; & ſæpe veteribus amiſſis induunt noua; ſiquidem & idem Parnaſſi nomen diuerſiſſimis montibus & locis, Phocenſi nempe monti in Græcia Muſis dicato, & [u] Caſtuloni oppido in [x] Hiſpania; & Aſiatico monti Tauro dudum impoſitum eſt; quorum mons quidem Europæus in Græcia ſibi priſcum Parnaſſi nomen adhuc retinet; at in Hiſpania Caſtulo, & in Aſia Taurus, ſeu Paropamiſus antiquum ſeu nomen, ſeu cognomen Parnaſſi præterquam apud Ariſtotelem penitus exuit: Similiter idem nomen Danubij diſtantiſſimis fluminibus Europæo Iſtro, & Aſiatico Tanai pridem attributum, remanſit in Iſtro ſolo, & a Tanai nunc penitus exulat: Quidni Tarteſſi nomen idem duobus fluminibus Europæis, Hiſpanico & Germanico antiquitus eſſe potuerit? & quum Hiſpanicus amnis nunc abiecto nomine Tarteſſi Bœtis appelletur; cur etiam Germanicus nudatus itidem priſco Tarteſſi vocabulo, non cognominetur vel Neccarus, qui & Nicer dicitur, vel potius Rhenus? Vtque Paropamiſus mons Aſiaticus a ſolis Ariſtotele, ac

[u] Sil. Ital. lib. 3.
[x] Plin. lib. 3. cap. 3.

Dio-

Digitized by Google

Dionyſio donatur nomine Parnaſſi; vtque a ſolo Silio eodem cognomine Parnaſſi donatur in Hiſpania Caſtulonenſium oppidum: cur idem ſeu Neccarus, ſeu Rhenus Germanicus fluuius ab Ariſtotele nuncupari non potuit nomine Tarteſſi? velutique Silius Italicus præter Carteiam oppidum veteribus ad Gades Tarteſſi vocabulo nuncupatum potuit impune Tarteſſum alium cognominare; cur Ariſtoteles præter fluuium Bœtim Hiſpaniæ priſcis Tarteſſi vocem nominatum, non poterit ſeu Nicrum, ſeu Rhenum Germaniæ Tarteſſum etiam appellare? Cæterum qui proprie fluuius Germanicus ex eodem monte cum Iſtro naſcatur in Hercyniæ iugis, & extra Columnas deuoluatur in Oceanum ab Ariſtotele Tarteſſi vocabulo deſignatus, alter horum duorum eſt, vel Neccarus, qui & Nicer, ſeu Nicrus; vel potius Rhenus: Neccarus quidem,

[y] 3. Coſmogr. quia [y] Munſteri teſtimonio, *Tertius fluuius Germaniæ Neccarus, qui & Nicrus, cuius ortus diſtat itinere trium aut quatuor horarum a fontibus Danubij: augeſcit autem quoad in Rhenum labitur multis amnibus*: & Rheno commiſtus, vna cum eo fertur in Oceanum Belgicum extra Columnas. Magi-

[z] Germ. deſcrip. nus Neccari fontem ait [z] adhuc eſſe propinquiorem ortui Danubij dicens: *Nicer hodie Neccarus, & vulgo Nechar, in Ducatu Vertembergenſi exoritur; cuius fontes a Danubij fontes diſtant itinere circiter duarum horarum, hic multis amnibus auctus in Rhenum exoneratur*, cum quo deuoluitur in Oceanum Batauicum extra Columnas. Rhenus etiam (quod

[a] 1. meteor. 4. c. 1. mihi magis probatur) hic potuit ab [a] Ariſtotele Tarteſſi nomine deſignari, qui non longe a fonte Danubij ducens originem, amplitudine Danubio comparabilis fertur in Oceanum Belgicum ad occidentem extra Columnas Herculeas; ad Rhodani differentiam, qui ex eodem prope loco naſcens, decurrit in mare mediterraneum intra Columnas; & ad Iſtri quoque diſcrimen, qui pariter fertur in

Pon-

Pontum Euxinum, quod itidem eſt mare mediterraneum. Hunc autem Rhenum Germanicum eum fuiſſe, qui nunc ab Ariſtotele comparatus Iſtro flumini, dicitur ex eodem monte Pyrenæo Celtico inter Hercyniæ iuga prouenire, ſed non in orientem vt Iſter, nec in meridiem vt Rhodanus; aſt in occidentem; non quidem in mediterraneum, verum extra Columnas in Oceanum fluere, ſatis apparet ex Rheni deſcriptione, ac eius cum Iſtro & Rhodano comparatione: quia ſi Danubius fluit ex Brenner, qui Pyrenæus eſt Germanicus Alpes Rhæticas ad Hercyniæ ſyluæ principium ſitas denominans ob immenſam ſui altitudinem. Volaterrani teſtimonio [b] *Rhenus e Rhaticis fluens montibus Aquilonem verſus in Oceanum tribus erumpit oſtijs.* Pomponio Melæ, [c] *Rhodanus non longe ab Iſtri Rhenique fontibus ſurgit*, Straboni pariter [d] *Hercyniæ ſylua & Iſtri & Rheni fontes proximi ſunt*. Ptolemæo quoque [e] *Rhætiæ occidentale latus terminatur monte Adula, & linea quæ eſt inter capita Rheni & Danubij*. Munſterus Solini Scholiaſtes ait: [f] *Maiores montes Germaniæ ſunt vnde iſti inſignes procedunt amnes, Rhenus, Danubius, Albis, Neccarus, Magonus, &c. Hi autem montes ſunt in ſuperiori Germania, alpes ſcilicet in Heluetia & Rhætia, Nigra ſylua apud Sueuos &c.* Dionyſio ſimiliter Afro talia de propoſito concinuntur

Albæque gentes habitant Martiorum Germanorum,
Hercyniæ ſyluæ frequentantes ſaltus:
Continentem hanc ſimilem eſſe ferunt corio bubulo.
Hos autem iuxta, Pyrenæus mons, & domicilia Celtarum,
Prope fontes pulchrifluí Eridani.

& mox.

At ſequentes poſt hunc Etruſcæ ſedes terræ
Atque huius ad orientem conſpicitur Albis principium,
Cuius per medium deſcendunt flumina Rheni,
Extremum ad profluuium borealis Amphitrites.

[b] lib. 6. cap. de Saxon.
[c] lib. 2. cap 5.
[d] lib. 4. & 7.
[e] lib. 2. cap. 12.
[f] in c. 32.

Rhe-

Digitized by Google

Rheno autem deinceps cooritur immenſus Iſter.

[g] tr. de flum. Hoc idem Boccatius affirmat, cui [g] *Rhenus fluuius ex Lepontijs, qui alpes incolunt, oritur*. & mox: *Rhodanus fluuius eſt Galliæ, a Rhodano oppido Rhodiorum, præter quod fluit, denominatum: Hic vero ab Alpibus oritur, haud longe a fontibus Danubij, atque Rheni*. Quare Tarteſſi nomine, quem fluuium ait Ariſtoteles oriri ex monte Pyrenæo in Celtica, vnde oritur Iſter, nos intelligendum arbitramur Germaniæ Rhenum, qui conſenſu omnium, & [h] Taciti teſtimonio naſcitur ex Alpibus Rhæticis; nam Alpes illæ in confinio ſyluæ nigræ, ſeu Hercyniæ in longum tractum excurrentes denominantur a ſui celſiori parte, quæ mons Brenner incolis dicitur, Græco vocabulo Pyrenæus. Quod autem hunc Tarteſſum ait Ariſtoteles fluere extra Columnas, id non ita ſumendum eſt quaſi velit eum fluere prope Columnas, aut ad Columnas; nam ea vox *extra* talem non habet ſignificationem: ſed ſiue prope, ſiue procul a Columnis, dummodo, non influat in mare mediterraneum, vt Iſter, & Rhodanus, aſt influat in occidentalem Oceanum, vt Rhenus, vere fluet extra Columnas, quam explicationem nos edocuit inferius [†] Ariſtoteles inquiens: *Adhuc autem plura ſunt maria adinuicem, quæ non communicant ſecundum vllum locum: quorum Rubrum quidem videtur ſecundum modicum communicans cum eo mari, quod extra Columnas eſt*. Modo mare Rubrum communicat cum eo mari extra Columnas quod eſt Oceanum in confinio Aſiæ, ſeu Arabiæ felicis, diſtantiſſimum a Columnis; cuius diſtantiæ reſpectu Rheni oſtia dici debent prope Columnas. Cæterum Ariſtotelem hic Tarteſſi nomine Rhenum intellexiſſe, ſatis aperte conſtat ex alio loco Philoſophi, vbi ſcribit [i] Ῥῆνος καὶ Ἴστρος οἱ πόταμοὶ ὑπ' ἀρκτῴοισιν, ὁ μὲν Γερμανοὺς, ὁ δὲ Παίονας παραμείβων; καὶ θέρους μὲν ναυσίπορον ἔχουσι τὸ ῥεῖθρον: τοῦ δὲ χειμῶνος παγέντες ὑπὸ κρύους

[h] de German.

[†] 2. meteo. cap. 1.

[i] de adm aud.

κρύες ἐν πεδίου σχήματι καθιππεύονται; hoc eſt. *Rhenus & Iſter ſub vrſa feruntur : ille quidem Germanos, alter autem Pannonios præterfluit: & æſtate quidem nauigabiles ſunt; per hyemem concreti gelu camporum in morem perequitantur*. Licet autem [k] Cluuerius hæc putet non eſſe genuina Magiſtri, ſed [k] 1. Ant. Germ. ca. 40. Herodiani, apud [l] quem hæc eadem leguntur ipſiſſimis verbis; noſtram tamen ſententiam non minus communit [l] lib. 6. autoritas hæc Herodiani. Strabo pariter a nobis eſt, dum ſcribit: [m] *Prope hanc regionem ſunt ortus Iſtri, ac Rheni*, [m] lib. 7. ſiue, *Cui quidem regioni Hercyniæ & Iſtri & Rheni fontes proximi ſunt*. Id ipſum ponit Ptolemæus, cui [n] *Rhætiæ occidentale latus terminatur monte Adula, & linea quæ eſt inter* [n] lib. 2. cap. 12. *capita Rheni atque Danubij*: quem oriri ſub Alpium radices ad Septentriones ventos conteſtatur [o] Aelianus: Huic [o] 14. de hiſt. an. ca. 23. Ariſtotelis loco, noſtræque ad eum explicationi mirificam lucem affert Appianus in Libyco ſcribens: [p] *In Europa* [p] in Proœm. *fluuij duo Rhenus & Iſter, potiſſimum Romanis fines imponunt; quorum quidem Rhenus ad Borealem Oceanum, Iſter ad Euxinum Pontum influit: Progredientes vlterius nonnullis Celtarum, qui ſupra Rhenum habitant imperant nationibus, & ijs, qui ſupra Iſtrum, quos Dacos appellant*. Idem ſine dicit Ariſtoteles mutato nomine Rheni in Tarteſſum, & deſcripto Boreali Oceano per locum extra Columnas, extra quas eſt vere Borealis Oceanus. Boccatius adnotat Danubij Rhenique fontes non diſtare ab inuicem, nec a Rhodani fontibus; & quum Rhodanus intra Columnas defluat in mare mediterraneum, Rhenum tamen extra Columnas Herculeas in Oceanum Batauum exonerari, dum [q] ait [q] de flu. in R. *Rhenus fluuius ex Lepontijs, qui Alpes incolunt, exoritur, exiſtentibus Vemionenſibus atque Sarmatis origini ſuæ propinquis. Hic parum adhuc effuſus curſu duos facit lacus, Venetum ſcilicet, & Acronum: mox in vnum ex eis redactus alueum, per fines Nantuatium, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricum,*

S Tri-

Tribotiorum, atque Treuerorum velox effertur; ac poſtquam propinquat Oceano, multis iam ſuſceptis fluminibus, in plures diffuſus partes, multas facit inſulas, quas olim barbaræ nationes incoluere; ex quibus & ij, qui piſcibus ouiſque auium nutriuntur, fuere: Ex his tamen nobilior Batauorum inſula fertur inter Helium & Fleuum fluminis oſtia, ſane late reddentibus ripis ingentem facit lacum. Fleuo dictus vbi campos inundauit, & einſdem nominis inſulam amplexus eſt. In occiduum vero in amnem Moſam ſe fundit, & poſt inſulam, Fleuo dato, multis alueis Oceanum petit, ſuo tamen nomini tenuem ſeruat, per quem cum cæteris miſcetur Oceano: gloriæ Iulij Cæſaris Dictatoris, a quo primo ponte ſuperatus eſt, teſtis perpetuus. Ex quibus habemus Rhenum eſſe maximum fluuium, multos alios amnes in ſe recipientem, ac oriri ex Alpibus, & effundi extra Columnas in Oceanum Bataulcum. Mox addit Boccatius: *Rhodanus fluuius eſt Galliæ, a Rhodano oppido Rhodiorum, præter quod fluit, denominatum. Hic vero ab Alpibus oritur, haud longe a fontibus Danubij, atque Rheni: & citato deſcendens curſu, per Lemanum lacum impetum ſeruans effertur, integerque exiens in occiduum, Gallias aliquandiu dirimens, tardumque Ararim deferens, labitur tandem in meridiem flexus, ſuſceptis Iſara, atque Druentia non minus ſe velocibus, inter Volcas & Cauates apud Heracleam oppidum vno oſtio, & paulo vlterius duobus alijs in Tyrrhenum mare impetuoſiſſimus diffunditur.* Vnde conſtat fontes Danubij, & Rheni non longe inter ſe diſtare, atque adeo Rhenum Ariſtoteli [r] nunc eſſe Tarteſſum, qui ex eodem maximo monte naſcitur, & multis amnibus intra ſe receptis, tandem ingens effectus, terminatur extra Columnas in Oceanum ad differentiam Rhodani, qui vicinam illis originem habens, delabitur intra Columnas in mare mediterraneum; quin & ad Danubij diſcrimen, qui defluit ad orientem in Pontum Euxinum. Etſi namque Varro Danubio

[r] 1. mete. lu. 4. cap. 1.

Rho-

Digitized by Google

Rhodanum faciat æmulum, & Saluſtius Iſtro Nilum comparet; vt conſtat ex [ſ] A.Gellio, cui *omnium fluminum, quæ in maria, qua imperium Romanum eſt, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν*, internum mare, ſeu mediterraneum appellant. *maximum eſſe Nilum conſentitur: proxima magnitudine eſſe Iſtrum ſcripſit Saluſtius: Varro autem quum de parte orbis, quæ Europa dicitur, diſſereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum eſſe ponit, per quod videtur eum facere Iſtro æmulum: Iſtrus enim quoque in Europa fluit*. Et etiamſi [t] Senecæ *Nilum Danubio ſimilem habere naturam Philoſophi tradiderunt*; Placuit nihilominus hic Ariſtoteli fluuiorum origines & magnitudines potiſſimum tractanti, in propoſito non Rhodanum, neque Nilum, ſed Rhenum ſub nomine Tarteſſi comparare; quod Iſter cum Rheno maiorem, quam cum alio flumine cognationem habeat; etenim quamuis Neccari, ſeu Nicri fontes propinquiores ſint fonti Danubij, quam fontes Rheni; tamen hoc non tollit quin ex earundem Alpium Rhęticarum iugo defluant Iſter & Rhenus, qui magnitudine progreſſuque magis Iſtrum refert, quam Neccarus, aut Rhodanus; quique præcipites illos decurſus habet, quos Cataractas appellant, vt Iſter; quibus Nicer & Rhodanus carent omnino. Si enim Iſtro flumini [u] Strabo monet ineſſe præcipites alicubi decurſus; huiuſmodi Cataractas in Rheno, non autem in Neccaro, nec in Rhodano, cognoſcunt & referunt Autores; nam Epiſcopus Vulturarienſis in ſuis Canicularium dierum Colloquijs ait: [x] *Rhenus autem eſt ſane memorabilis fluuius, non eo tantum nomine quod latiſſimus ſit, & longitudine aluei multas alluat prouincias, perpetuo curſu Galliam a Germania diſterminans: ſed alio præcipuo quodam nomine eſt memorandus; nam cataractam atrocem habet, ſpumantem altamque, & ſeptuaginta quinque pedes ruentem in profundum quoddam, vt Georgius Bruin memorat in Schafhuſia:*

[ſ] 10. noct. attic. c. 7.

[t] 4. nat. quæſt. c. 1.

[u] lib. 7.

[x] coll. de flum.

Verba autem Surij Carthuſiani in id recenſebimus: Baſileam, inquit, alluit Rhenus, ampliſſimum flumen: is autem non longe ab Schafhuſia vrbe Germaniæ obtinens altitudinem quadraginta, aut quinquaginta cubitorum, ruit præceps in imum, ita vt aqua omnis in ſpumam & nebulam reſoluatur: quod ſane eſt aſpectu horrendum. Hæc ex illo, in Commentario ſub anno Domini M D I. & quanquam ibi abſcondi videatur, mox tamen rurſus conſpicitur amœnus, nitidusque fluere vſque in Oceanum. De his Cataractis habemus etiam oculatum teſtem [y] Munſterum, cui *Parum infra ciuitatem* Schafhuſiam, *Rhenus varijs montium impedimentis incitatus cum rupibus coarctatur, terribili fremitu eluctuat, tandemque ingenti impetu per præceps altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorum ruit: habet tamen Cataracta illa primum in rupibus gradus quoſdam, ac deinde tanta vehementia in imum delabitur, vt tota aquarum moles in ſpumam ac nebulam reſoluatur: Ego nunquam ſine horrore potui videre ſtupendam iſtam Rheni præcipitationem: Incolæ vocant Cataractam illam, Den Laufen, quod ſignificat curſum: Ibi nullæ poſſunt deſcendere naues, alias in mille frangerentur partes: nec poſſunt huius ſaxi altitudinem ſuperare quicunque piſces, etiamſi eſſent Morſi, aut Roſmari, qui aduncis ſuis naribus nullam non poſſunt conſcendere petram: hic enim obſtat aquæ impetus. Cæterum Rhenus ſub oppido Lauffenberg petris arctatus, ſpuma apparet albiſſima præ fremitu & colliſione: tandem atrox ſpumans amplo gurgite ad Auguſtam Rauricam deuoluitur* &c. Conſimiles his Cataractas, licet non ita præcipites, vtpote tranſitum exhibentes liberum Sardis ex Ponto in Adriam, vt ait [z] Ariſtoteles, in Iſtro ſeu Danubio reperiri [a] Strabo teſtatur, vt [b] monebamus his notis: *Superiores fluminis partes verſus fontes, vſque ad præcipites decurſus, quos Cataractas nominant, Danubium vocant, quæ maxime per Dacorum agrum delabuntur: alias vero inferiores vſque in Pontum per Getas*

[y] 3. Coſ. c. de Schafhu.

[z] 8 hiſt. cap. 13.

[a] lib. 7.

[b] diſp. X.

Iſtrum

Iſtrum vocitant. Tot ergo nominibus quum Rhenus æmulum Iſtri ſe ſe prodat; tum quod vterque fontes habeat apud Rhætos non multum diſtantes a Baſilea; tum quod vterque defluat ex eodem iugo Hercynio; tum quod hi duo ſint omnium Europæorum amnium maximi; tum quod vterque ſuas habeat cataractas, præcipitesque decurſus; tum quod vterque ſub terram alicubi condatur, & rurſus emergat. Veriſimile plane ſatisque probabile nunc eſt, Ariſtotelem Tarteſſi nomine, quem ait fluuiorum Europæ maximum poſt Iſtrum, oriri ex eodem monte, ex quo defluit Iſter, ac extra Columnas terminari, nullum alium fluuium intelligere, quam Rhenum Gallias a Germania diuidentem; ſi Bœtim olim abſorptum non intellexit, & ab Hercynia ſubterraneis ductibus fluentem ad Gades. Noſtram coniecturam, & omnia fere ſuperiora apertiſſime comprobat [c] Claudianus, cui

[c] de bell. Get. verſ. 330. & ſequentib.

Prominet Hercyniæ confinis Rhætia ſylua
Quæ ſe Danubij iactat Rheniquè parentem,
Vtraque Romuleo prætendens flumina regno.
Primo fonte breues, alto mox gurgite regnant,
Et fluuios cogunt vnda coeunte minores
In nomen tranſire ſuum: te Cimbrica Thetys
Diuiſum bifido conſumit Rhene meatu;
Thracia quinque vadis Iſtrum vorat Amphritite:
Ambo habiles remis, ambo glacialia ſecti
Terga rotis; ambo Boreæ Martique ſodales:
Sed latus Heſperiæ, qua Rhætica iungitur oræ,
Præruptis ferit aſtra iugis, panditque tremendam
Vix æſtate viam, multi ceu Gorgone viſa
Obriguere gelu, multos hauſere profundæ
Vaſta mole niues, cumque ipſis ſæpe iuuencis
Naufraga candenti merguntur plauſtra Barathro:
Interdum ſubitam glacie labente ruinam

Mons

Mons dedit, & tepidis fundamina ſubruit aſtris,
Pendenti male fida ſolo: per talia tendit
Frigoribus medijs Stilico loca ————

quæ nobis deſcribunt apte Pyrenæum Germanicum algentiſſimum pariter & excelſiſſimum; cuius altitudinem ingentem finitimis montibus Noricis, Alpibusque communem conteſtatur Virgilius inquiens:

Tum ſciat aerias alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapidis arua Timaui.

Quam ſententiam mirifice Tacitus etiam confirmat inquiens: [d] *Rhenus Rhaticarum Alpium inacceſſo ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in occidentem verſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur, Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpit: Septimum enim os paludibus hauritur.* quum Ariſtoteles hic aſſerat. [e] *Ex Pyrenæo autem (hic autem eſt mons ad occidentem æquinoctialem in Celtica) fluunt Iſter & Tarteſſus: iſte quidem extra Columnas; Iſter autem per totam Europam in Pontum Euxinum.* Scilicet Alpes illæ Rhæticæ, ab excelſiori ſui vertice denominatæ mons Pyrenæus, ſiue Brenner, ſunt vnde tum patenti fonte Rhenus enaſcitur, qui ſub nomine Tarteſſi apud Ariſtotelem terminatur extra Columnas Herculeas in Oceanum Septentrionalem Britanicum: tum occulta Danubius origine defluit in apertum fontem, qui recluditur in molli & clementer edito montis Abnobæ iugo in villa Doneſchingen prope Rhæticas Alpes ad Hercynium ſaltum: vt enim Ariſtoteles paulo antea Taurum montem ampliſſimum, vniuerſam Aſiam cingentem, ab excelſiori ſui parte ſeu a magnitudine Parnaſſum (licet alij ab eiuſdem alia parte celſiſſima vocitent Caucaſum) denominauit; ex quo ſtatuit oriri Bactrum, & Choaſpen, & Araxen, inſuper & Tanaim, & Indum; qui tamen fluuij defluunt ex diuerſiſſimis di-

[d] de vit. & mor. Germ.

[e] 1. mete. ſu. 4. cap. 1

Onom. Geogra. in C.

diſtantiſſimiſque Tauri montis partibus: ita nunc idem Ariſtoteles Alpes Germanicas, ſeu ampliſſimum montem Apenninum Germaniæ, qui ſyluam Hercyniam occupat, magna ex parte vniuerſum denominans ab excelſiſſimo ſui iugo, quod mons eſt Pyrenæus in Rhætia, incolis Brenner appellatus; vere dicere potuit, ex eodem monte Pyrenæo defluere Iſtrum & Tarteſſum, qui Rhenus alio nomine vocatur: licet Rheni fontes diſtent a fonte Danubij per duas, vel quatuor Diœtas Germanicas, vt metitur[g] Munſterus: nam & fontes Indi, ac Tanais multo plus diſtant a fontibus Araxis & Bactri. Sic igitur explicatur & confirmatur Ariſtotelis aſſertio de Tarteſſi fluminis ortu ex Pyrenæo Celtico, & exitu extra Columnas.

[g] com. in Solin. c. 23

De ortu fluminis Aegonis ab Aethiopiæ monte. Diſputatio Vndecima.

POſt Aſiaticos & Europæos montes præcelſos, ingentium amnium feraces, Ariſtoteles iuga celſiora Libyæ conſiderat, & flumina maiora ex eis defluentia, [a] dicens: *Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὴν Λιβύην, οἱ μὲν ἐκ τῶν Αἰθιοπικῶν ὀρέων, ὅ τε Αἰγών, καὶ ὁ Νύσης. οἱ δὲ μέγιστοι τῶν διωνομασμένων ὅ τε χρεμέτης καλούμενος, ὃς εἰς τὴν ἔξω ῥεῖ θάλατταν, καὶ τοῦ Νείλου τὸ ῥεῦμα τὸ πρῶτον· ἐκ τοῦ ἀργυροῦ καλουμένου ὄρους.* hoc eſt: *Similiter autem & circa Libyam hi quidem ex Aethiopicis montibus & Aegon, & Nyſes: hi autem maximi diuulgatorum & Chremetes vocatus, qui in externum mare fluit. Et Nili fluxus primus ex Argento vocato monte.* Vellicat etiam hæc Ariſtotelis dicta ſubdens

[a] 1. meteo. ſum. 4. cap. 1.

VICOM. Aegonis, Nyſis, & Chremetis, quos Africæ fluuios ponit, nulla apud Ptolemæum, Strabonem, & Plinium mentio eſt. „ „ „

LIC. Nos autem ſingula ſeorſum proſequemur. Etſi flu-

[b] lib 2. cap 58.

fluuius Aegos a [b] Plinio ponatur in Thracia; vbi prædictione Anaxagoræ cecidit interdiu de Sole lapis ingens: illud tamen obſeruamus, in Libya fluuium eſſe, cui veteres nomen Aegonis dediſſe probabile ſatis eſt, ac habere natales ex Aethiopiæ monte, connumerarique magnos inter Africæ fluuios, & non deſcendere in Oceanum, qui dicitur exterum mare. Quem ſane fluuium habentem omnes conditiones Aegonis Ariſtotelici, nullum alium eſſe cenſeo quam vel eum, qui a Ptolemæo Gir appellatur dum ait: [c] *In mediterranea vero fluunt amnes maximi, nempe Gir, coniungens Vſargalam montem, & vallem Garamanticam, a quo diuertens amnis continet ſecundum ſitum* 42.16.0. *Qui paludes facit Chelonidas, quarum medium* 49.20.0. vel eum, qui ab eodem Ptolemæo ſubnectitur immediate dicente: *Et qui deficit, & vt aiunt, terra abſorptus alium educit fluuium. Cuius terminus occidentalis habet gradus* 46.16.0. *Orientalis autem pars fluuij Nubam paludem facit, cuius ſitus* 50.15.0. qui priuſquam abſorberetur a Chaſmate dici potuit Aegon. Hos eſſe maximos amnes, monet hic Ptolemæus: eoſdem Libycos eſſe, docet idem ipſos ponens in Libya interiori: ortum habere e montibus Aethiopicis, eo conſtat, quod ipſos locat in Libya, quæ contermina eſt Aethiopiæ ſub [d] Aegypto: quin & ex ijs, quæ paulo poſt addit inquiens: *Et Melano-Getuli, qui tenent quæcunque interiacent inter Sagapolam montem, & Vſargalam. Præterea Pyrrhæorum Aethiopum genus, qui magis ad Auſtrum tendunt, quam Gir fluuius: Et Nigritarum Aethiopum gens, qui magis Septentrionales ſunt Nigrite amne.* Præterea fluuios hoſce locat Ptolemæus etiam apud Garamantes in [e] theoria, & in [f] tabulis; modo Garamantas ponunt inter Aethiopes [g] Plinius, & luculentius Solinus, cui, [h] *Garamantici Aethiopes matrimonia priuatim neſciunt, ſed omnibus vulgo in Venerem licet: inde eſt quod filios matres tan-*

[c] lib. 4. cap. 6.

[d] init. c.

[e] loc. cit.
[f] tab. 4. Afr.
[g] lib. 5. cap 8.
[h] cap. 43.

tantum recognoſcunt; nam paterni nominis nulla reuerentia eſt: quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria inceſti laſciuientis? eapropter Garamanti Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur; nec immerito quia afflicta caſtitatis diſciplina ſucceſſionis notitiam ritu improbo perdiderunt. Nomen Aethiopum late patet. Sed & Claudianus agens de laudibus Stiliconis Gir eſſe fluuium Aethiopicum aſſerit, innuens eius originem his [*i*] metris: [i]lib. 1.

——————————— mouerat omnes
Maurorum Gildo populos, quibus imminet Atlas,
Et quos interior nimio plaga Sole relegat;
Quos vagus humectat Cynips, & proximus hortis
Heſperidum Triton, & Gir notiſſimus amnis
Aethiopum, ſimilis mentitus gurgite Nilum:
Venerat & paruis redimitus Iuba ſagittis,
Et velox Garamas.

Quum igitur Ariſtoteles Aegonem ſuum Nilo comparet; næ Claudiani ſententia Gir idem fuerit ac Aegon Libyæ: Sane Nilo comparatur æque Gir, & fluuius alter illi finitimus abſorptus, quorum nuper meminit Ptolemæus, tum in ortu, tum in magnitudine, tum in ſubmerſione ſub terra; nam ſi Nilus ortum habet in Aethiopia, Gir etiam, & abſorptus alius emergunt apud Garamantes, quos nouimus Aethiopes eſſe: Si Nilus eſt maximus fluuius Africæ, Gir, & abſorptus a Ptolemæo dicti ſunt amnes maximi: ſi denique Nilus ſub terra conditur, vt ſupra [*k*] notauimus ex [*l*] Plinio; Gir in mare non defluit, [k] diſp. 7. ſed ſub terra mergitur ad Chelonidas paludes; & abſor- [l] 5. cap. 9. ptus etiam alius a terra, deficere dicitur Ptolemæo. Nec nomen Ariſtotelici Aegonis nos turbat; tum quia nihil eſt, quod oſtendat abſorptum illum a Ptolemæo ſine nomine deſcriptum, non habuiſſe nomen Aegonis; ſi de illo dicamus hic [*m*] Ariſtotelem agere: tum quia ſi placeat po- [m] 1 meteo. ſu. 4. cap. 1

T tius

Digitized by Google

tius aſſumere Gir; potuit non ſolum idem fluuius a varijs autoribus appellari varijs nominibus Gir, & Aegon; ſed etiam nomen Aegon in Gir commutari, ſiquidem obſeruatione [n] Strabonis, *Quum nomina multas mutationes ſuſcipiant, præſertim barbara; nam Thraces quidem prius Sitines vocabantur, poſtea Sinti dicti ſunt, deinde Saij, apud quos Archilochus dicit ſe clypeum abieciſſe.*

[n] lib. 12.

Criminis expertem clypeum non ſponte reliqui
Quum bene Thammæos dimico apud Saios.

Iidem nunc Sapæ appellantur: omnes hi circa Abdera, & in inſulis lacus habitant. Eodem modo Bregi, & Breges, & Phryges ijdem ſunt, & Muſij & Merones, & Maones, & Mennes. Pari ſane ratione fluuius idem eſt Aegon Ariſtotelis, & Gir Ptolemæi: de quo ſuperiora confirmans ita loquitur Boccatius, [o] *Gis vel Ger fluuius eſt Aethiopiæ Garamantum inter deſerta & arenoſa effluens loca.* Denique vero non eſt illud prætermittendum, licet Ariſtoteles hic Aegonis nomine fluuium Libyæ magnum intelligeret, a Ptolemæo, Strabone, Plinioque non deſcriptum; non ideo falſitatis argueretur Magiſter, illi ſiquidem autores non omnium meminere fluuiorum Africæ temporibus Ariſtotelis vigentium. Cæterum præſtat aſſeuerare Gir, vel alium abſorptum fluuium Ptolemæi eſſe Aegonem Ariſtotelis, ob rationes allatas.

[o] tra. de flum.

De Nyſis fluminis ortu ex Aethiopiæ monte in Libya fluentis. Diſputatio Duodecima.

DE Nyſe fluuio par eſt difficultas, idemque fere iudicium; inprimis enim quemadmodum Ariſtoteles non tenebatur in argumentum eos afferre fluuios, quorum poſtea meminiſſe deberent Strabo, Plinius, ac Ptolemæus; ſat habens eos referre, qui a vetuſtioribus & ſibi coætaneis

neis

neis Geographis propoſiti fuerant: ita vitio vertendum non erat Ariſtoteli quod amnes Aegonem, Nyſen, & Chremetem memoret, quorum nulla mentio ſit apud Ptolemæum, Plinium, atque Strabonem. Deinde vero fieri potuit, vt quem Nyſen appellat Ariſtoteles eundem fluuium alio nomine Ptolemæus nuncupet. Porro Ptolemæo tractanti de Libya interiori, quam dicit eſſe conterminam Aethiopiæ ſub Aegypto, ponuntur [a] *Nuÿ fluminis oſtia* 10. 18. 20. & paulo poſt: *Niy fluminis oſtia* 13. 39. 9. 0. quorum vterque videri cuipiam poſſet eſſe Nyſes Ariſtotelicus, minorem in nomine mutationem paſſus, quam Thraces, qui teſtimonio [b] Strabonis prius dicti fuere Sitines, poſtea Sinti, deinde Saij, denique Sapæ: Sed tamen quoniam hi non connumerantur inter Libyæ fluuios maximos; ideo nominis hæc ſimilitudo nobis Ariſtotelicum Nyſen non produnt. Quare deinceps obſeruamus hunc Nyſen Ariſtotelis potuiſſe diuerſo penitus nomine a Strabone, Plinio, ac Ptolemæo nuncupari; quum eadem res varijs nominibus apud varios autores plerunque donetur. Certe Ptolemæus poſuit in Libya [c] Niſibes, ac Nycpios inquiens: *Poſtea vltra magnam Syrtim Samamycÿ, & deinde Nycpÿ. Quibus ſubiacent Eleones. Iterum autem Cyrteſÿs & Numidia Auſtraliores ſub Audo monte ſunt Miſulami. Sub quibus Natabutæ. Poſt Niſibes.* & paulo poſt: *Sub Samamycÿs autem ſunt Damenſÿ. Poſt Nigbeni, ſub quibus Nycpÿ. Sub Nycpÿs autem & Eleonis Macæi Syrtitæ, & deſerta Libya.* Si quis ergo Niſibes vel Nycpios vel a fluuio Nyſe denominatos, vel viciſſim fluuium Nyſen denominaſſe dixerit; inuento quopiam magno Libyæ flumine Niſibibus, Nycpijsve propinquo, non ab re poſuerit ipſum antiquitus Nyſen appellatum: Cæterum in tabulis non pingit Ptolemæus Nycpios, at Niſibes [d] ponit medios inter Ampſagam, & Bagradam amnes in Libya magnos; iam

[a] li. 4. c. 6.

[b] lib. 12.

[c] lib. 4. cap. 3.

[d] tab. 2. Afr.

Nyſes eſſe potuit vel Ampſaga, vel Bagrada: certe vt ratione talis denominationis ego prætulerim Ampſagam Bagradæ, quod Niſibes collocentur inter ipſum Ampſagæ, ac medium Bagradæ; ſintque viciniores Ampſagæ, quam Bagradæ: ita ratione magnitudinis amnis, & originis Aethiopicæ, pręferendus videtur Bagradas Ampſagæ; quia Bagradas oritur ex monte Vſargala, quem Ptolemæus
[e] li.4.c.6. ponit inter [e] Aethiopicos: etſi cuncti Libyæ montes vetuſtioribus dicerentur Aethiopici; quum & Aegyptum ad
[f] deſcr. Aegyp. init. mare mediterraneum ſitam obſeruatione [f] Magini vocaretur etiam Aethiopia: nam vt obſeruat eruditus [†] Sel-
[†] de Dijs Syris pro leg. cap. 1. denus, qui occidentem habitabant plerumque omnes generatim Celtæ, qui Auſtrum Aethiopes, qui vltra Syriam Indi, qui Boream Scythæ veteribus dicebantur. Recte vero e montibus Aetiopicis ait Ariſtoteles oriri Nyſen, quod tum Ampſaga, tum Bagrada non ex vno monte ducat originem, ſed vterque naſcatur e pluribus; etenim Pto-
[g] tab. 2. Afr. lemeus in tabula delineat Ampſagæ fluminis ortum triplicem, vnum quidem inferiorem ex Audo monte; duos vero ſuperiores ex diſtantioribus iugis montis obſcœni nominis apud Italos: in theoria vero quoque Bagradæ fluuio geminam tribuit originem e duobus montibus diſtan-
[h] lib. 4. cap. 3. tiſſimis ita [h] *Et Mampſatus mons cuius fines continent gradus 33.27.30. & 36.30.26.15. A quo Bagradas fluuius decurrit.*
[i] li.4.c.6. & poſterius, [i] *Et mons, qui vocatur Vſargala, a quo defluit Bagradas amnis, cuius medium* 33.20.20. *Hic per Africam delatus in mare exit*. nimirum in mare noſtrum mediterraneum, ad differentiam tum Chremetis, quem ait defluere in exterum mare: tum Gir fluuij, & abſorpti, quos ſtatim notat terminari paludibus Chelonide, ac Nuba procul a mari locis in mediterraneis. Verum quarto loco monemus, ſi quis in Africa magnum fluuium reperiat, prope quem ſita ſit vrbs aliqua magna, Nyſa veteribus nun-

cupa-

Digitized by Google

cupata, totique fluuio Nyſis nomen impertiri nata; næ
locum hunc Ariſtoteles illuſtrauerit, omnibus difficulta-
tum pulſis tenebris; etenim Nyſæ nomen apud antiquos
paſſim rebus celebrioribus denominationem aſſignat; qua
de re ſic [k] Euſtathius in Scholijs ad Dionyſium Afrum [k] pag.
de ſitu orbis: *Nyſſæ, vt aiunt, ſunt plures; Aethiopica ſcili-* 191.
cet, Arabica, & Euboica. Sunt & aliæ, vt affirmant, qui Eth-
nica conſcripſerunt (citat Stephanum Byzantium de [l] vr- [l] in N.
bibus) *Aiunt præterea illos qui ſunt in Indica Nyſſea, & in*
Nyſſeo monte habitantes Anthropophagos eſſe: de qua Nyſſa pau-
lo poſt plura dicemus. Poſterius autem addit: [m] *Thebanus* [m] pag.
Dionyſius, quum ſibi reſiſtentes Nigrorum gentes Indorum de- 287.
bellaſſet, duas in terræ finibus columnas erexit: rurſusque exul-
tans Thebas redijt. Deinde, Manadum (inquit) nebrides in
clypeos mutatæ ſunt, virgæque in enſes ac baltei complicaturæ-
que contorti Selini in draconum ſpiras. Locum vero, quem Bac-
chus furibundus calcauit, venerandum & ſacrum vocat in-
quiens, locum illum Nyſſæum vicum vulgo dictum fuiſſe, qui
quidem iuxta Gangem eſt, ab Arabica Nyſſa nominatus, a qua
Dionyſius ipſe videtur eſſe dictus. Niſſa vero (Geographo teſte)
ciuitas eſt Indiæ, a Baccho condita: vbi etiam mons eſt Merus;
vnde etiam Dionyſius μηροραφὴς *vocatur. Herodotus vero ea*
quæ de Dionyſio feruntur, in Aegypto acta fuiſſe tradit inquiens,
Iouem in femore Bacchum conſuiſſe; & Nyſſam, quæ ſupra Ae-
gyptum eſt, tuliſſe: Illic porro vites ſunt, quæ (vt ſcribit Geo-
graphus) non fructus ferunt: vuæ enim priuſquam mature-
ſcant, propter nimios imbres decidunt. Sunt præterea & aliæ
Nyſſæ, quarum vna in Thracia eſt, cuius Homerus meminit,
vbi de Lycurgo Edono mentionem facit. Eſt & alia iuxta Tral-
les Nyſſa quadam, & vicus Nyſſæorum, & antrum Charonium,
prope quod Sacerdotes dormientes ex ſomnijs diſcunt quomodo
ægrotos curare debeant: alijs vero locus ille eſt inacceſſus & le-
thalis. Arrianus autem hederam, quæ alias nullibi in India

gigni-

Digitized by Google

gignitur, apud Nyſſaos creſcere tradit; Macedoneſque quum ad Merum montem Nyſſaum peruenisſent, ea viſa delectatos fuiſſe, * texuiſſe. *coronaſque ex hedera* [*] *texiſſe. Nyſſæorum autem legatos quum Alexandrum vidiſſent in armis, ac puluere fœdatum obſtupuiſſe, cadenteſque in terram diu tacuiſſe.* Stephano pariter, [n] in onom. de vrbib. in N. [n] *Nyſſæ vrbes multa ſunt, Prima, in Helicone; altera, in Thracia; tertia, in Caria; quarta, in Arabia; quinta, in Aegypto; ſexta, in Naxo; ſeptima, in India; octaua, in monte Caucaſo; nona, in Libya; decima, in Euboia: vbi per vnum diem vitem dicunt florere, & vuam matureſcere. Ciuile, Nyſeum, & Nyſaa fœmininum, a quo poſſeſſiuum Nyſſeius dicitur, & Nyſaus. Ex ipſo Nyſaes trium ſyllabarum, & Nyſeus ſine iota.* Quem locum non fide citaſſe videtur Euſtathius; ſic enim ſua lingua ſcribit loco citato Stephanus: Νύσαι, πόλεις πολλαί. πρώτη ἐν Ἑλικῶνι, δευτέρα ἐν Θρᾴκη: Τρίτη ἐν Καρίᾳ: Τετάρτη ἐν Αραβίᾳ: πέμπτη, Αἰγύπτῳ: ἕκτη ἐν Νάξῳ: ἑβδόμη ἐν Ινδοῖς; ὀγδόη ἐπὶ τοῦ Καυκάσου ὄρους: ἐννάτη ἐν Λιβύῃ: δεκάτη ἐν Εὐβοίᾳ, ἔνθα διὰ μιᾶς ἡμέρας τὴν ἄμπελόν φασιν ἀνθεῖν, καὶ τὸν βότρυν πεπαίνεσθαι, τὸ ἐθνικὸν, νυσαιὸς, καὶ νύσαις θηλυκὸν ἀφ' οὗ κτητικὸν, νυσήϊος, λέγεται καὶ νυσαῖος, ἐξ αὐτοῦ νυσαιεύς τρισύλλαβα, καὶ νυσαεὺς ἄνευ τοῦ ι. Ex quo loco iam habemus plures eſſe Nyſas vrbes; & inter cæteras vnam in Libya: alteram in Aethiopia: quin & habemus a Nyſa vrbe denominari multa Nyſeum, Nyſæum, Nyſeium; adeoque Nyſen: Cœ-

[o] lib.5. cap.4. lio quoque Rhodigino, [o] *Nyſias item ſaltationes Dionyſiacas interpretantur ab Nyſa.* Gyraldo pariter, [p] *Dionyſus &* [p] Syntag. 8. deor. Gent. *Dionyſius Bacchus appellatus a patre Ioue, & Nyſa vrbe Arabia; nam poſt fulminatam Semelen, ait Diodorus, Iupiter ipſum infantem abſconditum in femur quum continuiſſet, partus tempore in Nyſam Arabia vrbem Nymphis Nyſeis educandum dimiſit; atque inde ex Ioue & Nyſa, ideſt a* Διὸς καὶ Νύσα, *vocatus Dionyſius.* & mox: *Sane Nyſaum, & Nyſium Dionyſium dictum plerique arbitrantur a Nyſa Cythæronis, ſeu Heliconis monte:*

te:

te: alij a Nyſa Arabiæ. Profecto ſi Nyſa Aethiopiæ vicina fuiſſet monti Vſargalæ, vnde Bagradas oritur; iam ab ea fluuius ille Nyſes eſſet Ariſtotelicus. Aſt amnes a Nyſa Nyſes appellatos a priſcis eo conſtat, quod illi meminerunt Nympharum, Nyſeidarum, quibus datus fuit Bacchus nutriendus; nam [q] Ouidij teſtimonio [q]. 3. metam.

Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat, inde datum Nymphæ Nyſeides antris
Occuluere ſuis, lactisque alimenta dedere.

modo Nymphæ pro fontibus ac riuulis, adeoque pro fluminibus intelliguntur, nam [r] Virgilius eas fluuiorum matres appellauit, dum dixit, [r] 8. Aeneid.

Nymphæ, Laurentes Nymphæ, genus amnibus vnde eſt.

quin & [ſ] antea Nymphas dixerat eſſe flumina, canens [ſ] 7. Aeneid.

——— *Nymphasque, & adhuc ignota precamur*
Flumina ——— ——— ———

Fluuiorum præſides, ait Mythologus, [t] *Naiades dicebantur; quia fluuij perpetuo fluerent: νάειν enim fluere ſignificat. Stagnorum rurſus Deas Limniades nominarunt, quum λίμνη ſit ſtagnum. Quas vero fontibus præeſſe putarunt, in aquis latere crediderunt, vocarunt Ephydriades, de quibus ita ſcripſit Hermocreon:* [t] lib. 5. cap. 12.

Munera Ephydriades Nymphæ *vobis tulit Hermocreon, quod*
Eſt fontem nactus forte perennis aquæ.
Saluete: atque domum placide hanc accedite aquoſam:
Hic puros latices inuenietis enim.

Nam profecto crediderunt antiqui, ſi quem fontem, aut vtilem aquam excauantes reperiſſent, illud eſſe Nympharum munus; pro qua aqua ſacrificia offerre conſueuerunt. Pauſanias in Phocicis ait de poetarum ſententia *Nymphas quidem annos viuere pene innumerabiles, non tamen eſſe mortis immunes*; quod flumina, & fontes, & ſtagna diutiſſime durent, ſed tandem deficiant. Cœlio Rhodigino, [u] *Alias vocantur Nym-* [u] lib. 21. cap. 26.

phæ

phæ dulcium aquarum fontes ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέαι φαίνεσθαι, *quia ſemper fluentes videantur*. Bacchum autem nutriuiſſe dicunt, quod vites opportunis liquoribus aquarum irrigatæ proferant vberes fructus; & quum pluuiæ materiam habeant ex vaporibus ſurſum elatis ex humido terrę circumfuſo, dicit[x] Ariſtoteles, adeoque potiſſimum ex fluminibus; propterea Mythologi conteſtatu veteres *fabulati Nymphas illas, ad quas educandum Dionyſium Mercurius in ciuitatem Nyſam detulit, fuiſſe a Libero patre ob acceptum lactis & educationis beneficium in ſtellas mutatas, & vocatas Hyadas*, vt ait[y] *Apollodorus*. Nymphæ igitur Nyſeides ſunt fontes, vnde circa Nyſam fluuius oritur, qui Nyſes veteribus appellabatur. Et ſane fluuium hunc eſſe in Lybia, ortumque habere de fonte Aethiopico, ſatis inſinuant veteres; nam Lucianus in Neptuno Mercurium introducit dicentem ſe Bacchum tradidiſſe Nymphis enutriendum, quum eum aſportaſſet in Nyſam; quam Nyſam in Aegypto ponit Orpheus in hymnis, vt ait Mythologus citans hunc verſum

Αἰγύπτυ παρὰ χεῦμα σὺν ἀμφιπόλοισι τιθήναις. hoc eſt:
Flumen ad Aegypti vna cum nutricibus ipſis.

Aegyptus autem priſcis appellata fuit [†] Aethiopia, & Libyæ contermina eſt: quare Nyſes amnis ex Aethiopiæ montibus fluens in Libya poſitus ab Ariſtotele verus fluuius fuit. At vero fluuium hunc Nyſen Ariſtotelis eundem eſſe, quem nomine Triton in Libya Ptolemæus ponit his notis. [z] *Et Vſaletus mons*, aliter Vaſaletus, *cuius fines continent gradus* 37. 28. *&* 39. 30. 26. 30. *A quo fluit Triton amnis, & in ipſo paludes Tritonis, ſcilicet* 38. 40. 29. 40. *& Pallas palus* 38. 30. 29. 15. *Et quæ vocatur Libya palus* 38. 30. 28. 15. Tritonem inquam hunc fluuium a Ptolemæo notatum in Libya, eſſe qui nuncupatur hic ab Ariſtotele Nyſes, ad vrbe Nyſa percelebri, condita in eiuſdem fluminis inſula, conſtat ex ijs aperte, quæ retulit ex Aegyptio-

[x] 1. mete. ſum. 2. c. 1. & ſum. 3. cap. 1.

[y] lib. 3.

[†] Magin. deſcr. Aegypt.

[z] lib. 4. cap. 3.

Digitized by Google

ptiorum hiſtorijs Comes Mythologus in hæc [a] verba, *Quidam tamen ex Aegyptijs longe diuerſa ab his, quæ hactenus dicta ſunt, de ortu Dionyſi tradiderunt. Aiunt enim Ammonem regem partis Libyæ, qui Cœli filiam ac Saturni ſororem duxerat, quum viſeret regionem ad montes Ceraunios, reperiſſe virginem forma egregia Amaltheam nomine, cum qua congreſſus filium genuit, qui quum poſtea forma & robore eſſet inſignis, Dionyſius fuit vocatus. Amaltheam conſtituit reginam propinqui loci; cuius loci figura quum eſſet cornu bouis ſimilis, dictum eſt cornu Heſperidum: ob fertilitatem vero regionis, quæ multiplices domeſticorum fructuum arbores produceret, regio vocata eſt cornu Amaltheæ. Cæterum Ammon veritus Rheæ zelotypiam, puerum in Nyſam quandam vrbem deferri curauit, longe ab ijs locis diſtantem, quæ erat in quadam inſula a Tritone fluuio comprehenſa, ad præcipitem locum, vbi fuerunt anguſtiæ quadam, quas portas Nyſæas vocarunt.* Sic igitur Triton amnis ab vrbe Nyſa, quam intra ſuam inſulam complectebatur, ab antiquis vocatus fuit etiam Nyſes; quod indicat priſca fama ſtatuens Dionyſium datum fuiſſe nutriendum Nymphis Nyſæis, ſeu Nymphæ Nyſæ, vt paulo poſt ex eiſdem Aegyptijs addit Mythologus inquiens: *Illuc vbi Ammon acceſſiſſet, filium alendum dicitur dediſſe Nyſæ vni filiarum Ariſtæi; cuius tutorem inſtituit Ariſtæum*, nempe regionis illius Gubernatorem, *virum prudentia, omnique genere diſciplinarum præſtantem: at Palladem præfecit deuitandis inſidijs nouercæ; quæ paulo ante ad fluuium Tritonem e terra edita viſa, Tritonia fuit appellata.* Vt idem fluuius binomius appellaretur Triton, vnde Pallas denominata Tritonia; & denominaretur Nyſes ab vrbe Nyſa in eius inſula celebri. Cæterum Tritoni fluuio cunctas alias conditiones ineſſe, quas aſſignat Ariſtoteles Nyſe ſuo, facile ſit oſtendere; inprimis eum ponit Ariſtoteles in Libya; Triton autem Ptolemæo ſimiliter numeratur inter [b] Liby-

V cos

[a] lib. 5. cap. 13.

[b] lib. 4. cap. 3. & tab. 2. Afr.

coſ amnes: Deinde Nyſen amnem recenſet Ariſtoteles inter fluuios Libyæ magnos; modo Tritonis fluuij magnitudinem oſtendunt tres magnæ [*] paludes, quas ipſe ſolus efficit; vnam prope geminum illius fontem e monte Vaſaleto, quæ dicitur Libya palus; alteram prope illius medium, quæ nuncupatur Palladis palus; ac tertia denique prope fluminis illius oſtium, quæ dicitur Tritonia palus: quin & inſula, quam ipſe comprehendit, intra quam celebrata ſatis eſt Nyſa ciuitas, vt vidimus. Tertia conditio Nyſe flumini ab Ariſtotele data, eſt quod ſit vnus e diuulgatis Africæ, nimirum fama celebratus a ſcriptoribus; modo Triton [†] celebratiſſimus eſt ob Tritoniam paludem, quam efficit, a qua Tritonia Pallas denominata legitur apud omnes fere ſcriptores. Quarta conditio Nyſis fluminis eſt, quod ad Chremetis differentiam non effluat in exterius mare; ſic Triton effluit in hoc mare noſtrum mediterraneum in faciem Siciliæ, veluti aduerſus Aetnam. Vltima conditio Nyſis eſt, quod oriatur ex Aethiopico monte. Cæterum Triton profluit ex monte Vaſaleto ſupra minorem Africam, vbi eſt principium Libyæ deſertæ, vt ait [c] Ptolemæus: modo vetuſtioribus Ptolemæo nedum Libya deſerta, quæ procul a mari mediterranea eſt, ſed & Aegyptus mari noſtro contermina dicebatur olim Aethiopia: [d] ſiquidem Euſtathius [e] notat Aegyptum olim ſecundum hiſtoricos dictam eſſe Aeriam, Potamiam, & Aethiopiam propter habitantes illic Aethiopes, de quibus multi ex vetuſtioribus ſcribunt, ſed & Dionyſius ipſe cecinit:

[*] Ptol. ibid.

[†] Bocca. tr. de flum.

[c] lib. 4. cap. 3. & tab. 2. Afr.

[d] Magin. Aeg. deſc.

[e] i Schol. ad Dion y. Afr. de ſitu orb.

Quippe habitant boues nutrientem per Erythiam
Atlantis circa vndam diuini Aethiopes,
Macrobiorum filij innocui, qui olim aduenerunt
Geryonis poſt mortem ſtrenui ——— ——— ———

Vnde conſtat Atlantem montem veteribus in Aethiopia poni;

poni; quod etiam Iſidorus in originibus aſſerit inquiens: [*f*] *Africa incipit a finibus Aegypti pergens iuxta meridiem per Aethiopiam vſque ad Atlantem montem*. & mox: *Libya Cyrenenſis a meridie terminatur Aethiopia.* & paulo poſt: *Aethiopiæ ſitus ab occiduo Atlantis montis ad orientem vſque in Aegypti fines porrigitur*. Atlas autem mons, [*g*] Ioannis Leonis Afri & [†] Magini teſtimonio ſumit initium ab Oceano occidentali, & extenditur ad ortum vſque ad confines Aegypti. Ab eo naſcuntur fere [*h*] omnes Africæ fluuij. Si ergo Vaſaletus mons eſt pars Atlantis, vt videtur, & hoc nomine iam fuerit mons Aethiopicus. Quin & apud Strabonem[*i*] *Ephorus etiam antiquam de Aethiopia manifeſtat opinionem, ſicut ait in libro de Europa, & cæleſtium & terreſtrium locorum, qui quatuor in partes diuiſi ſunt; eam, quæ Subſolanum ſpectat, Indos habitare; ad Auſtrum vero Aethiopas; ad occidentem Gallos; ad Aquilonem Scythas. Addit etiam quod Aethiopia quam Scythia maior eſt: ait etiam Aethiopum nationem ab ortu brumali vſque ad occaſum extendi*. Qui ſane tractus Aethiopicus omnem fere Africam continens ad meridiem Europæ comprehendi montem Vaſaletum. Sic ergo Nyſes Ariſtotelis magnus fluuius eſt in Libya deſcendens in mare mediterraneum, proueniens ab Aethiopico monte, denominatus a Nyſa ciuitate celebri, quam continet, in qua eſt inſula a ſe confecta, vbi Bacchus enutritus dicitur; a Ptolemæo Tritonis nomine donatus ab inſigni palude Tritonia, quam efficit, in qua fabulantur natam eſſe Mineruam.

[*f*] lib. 4. cap. 5.

[*g*] 1. part. Afr. pag. 8 B.

[†] deſcr. Afr.

[*h*] ibid. c.

[*i*] lib. 1.

De Chremetis fluuij ortu ex Aethiopico monte. Diſputatio Decima tertia.

DE Chremete fluuio Philoſophus quatuor conditiones attulit, quarum duas communes habet cum tri-

bus alijs illi comparatis amnibus, Aegone, Nyſe, ac Nilo; omnes etenim Libyci ſunt amnes, omnesque proueniunt e montibus Aethiopicis: duas proprias habet, quibus ab alijs vtcunque ſecernitur; vna quod in exterum mare defluit; altera quod magnitudine duos priores, Aegonem ſcilicet, ac Nyſen excedat, & Nilo propemodum par exiſtat. Quinta vero differentia, ſeu conditio, quæ deſumitur a varietate nominis, realis non eſt. Certe vetuſtiſſimam habemus Hannonis Carthaginenſis nauigationem, qui miſſus a florentiſſima tunc Pœnorum Republica magnę Claſſis dux ad nouas vrbes condendas, nouasque Colonias figendas extra fretum Herculeum, egreſſus Gades, radensque triremibus oram occidentalem Africæ, peruenit aliquando ad magnum quendam fluuium, quem Chretem appellat: hunc veriſimile ſatis eſt eſſe, cui nunc Ariſtoteles nomen Chremetis aſſignat; ſi ſolius nominis rationem habeamus: At ſi cæteras conditiones ſpectemus Niger eſt Chremetes, nam ſupra fluminis huius magni regionem in locis mediterraneis homines Nigros, Aethiopiasque degere retulit Hanno: qua de re tum Solinus ait,

[k] cap. 70 [k] *Prodidit denique Xenophon Lampſacenus, Hannonem Pœnorum regem in eas (Gorgones inſulas) permeauiſſe, repertasque ibi fœminas aliti pernicitate, atque ex omnibus quæ apparuerant duas captas, tam hirto atque aſpero corpore, vt ad argumentum ſpectandæ rei, duarum cutes miraculi gratia inter donaria Iunonis ſuſpenderit; quæ durauere vſque ad tempora*

[l] lib. 5. cap. 1. *excidij Carthaginenſis*. tum Plinius infit, [l] *Fuere & Hannonis Carthaginenſium ducis commentarij, Punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum Africæ iuſſi: quem ſecuti plerique e Græcis, noſtrisque ad alia quædam fabuloſa, & vrbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria vlla, nec*

[m] lib. 2. cap. 67. *veſtigium extat*. & multo prius, [m] *Hanno, Carthaginis potentia florente, circumuectus a Gadibus ad finem Arabiæ, nauigatio-*

gationem eam prodidit ſcripto: quumque Arabia ſit vltra Libyam in Aſia; iam Hanno totam Libyam occidentalem prætemauigauit: ac multo poſt tertio repetit [n] Plinius, *Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem a terra ſtadia octo abeſſe prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerſo maxime Carthaginis a continente paſſus mille, non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia inſula contra montem Atlantem, & ipſa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione ſolitudines ad Aethiopas Heſperios, & promontorium, quod vocaui Heſperionceras: inde primum circumagente ſe terrarum fronte in occaſum, ac mare Atlanticum. Contra hoc promontorium Gorgates inſulæ narrantur, Gorgonum quondam domus bidui nauigatione diſtantes a continente, vt tradit Xenophon Lampſacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum Imperator, prodiditque hirta fœminarum corpora, viros pernicitate euaſiſſe; duarumque Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo poſuit, ſpectatas vſque ad Carthaginem captam. Vltra has etiam num duæ Heſperidis inſulæ narrantur. Adeoque omnia circa hæc incerta ſunt, vt Statius Seboſus a Gorgonum inſulis prænauigatione Atlantis, dierum XL. ad Heſperidum inſulas curſum prodiderit; ab ijs ad Heſperionceras vnius.* Quo in loco liceat adnotare Munſterum Solini Scholiaſten, promontorium Heſperionceras, quod ipſe vertit occidentale cornu, non bene putare Caput Bonæ ſpei nuncupatum; nam inprimis hoc non eſt occidentale cornu Africæ, ſed meridionale: deinde vero multo plurimum quam quinque dierum nauigatione ab Atlantis montis regione feruntur homines ad Caput bonæ ſpei. Deinceps inde terrarum frons non ſe primum circumagit in occaſum, ac in mare Atlanticum; ſed excurrit in ortum, & in pelagus Indicum: Præterea contra Promontorium Bonæ ſpei non ſunt inſulæ Gorgonum, bidui nauigatione ab eo diſtantes: Denique nunquam ad Ca-

[n] lib. 6. cap. 31.

put Bonæ ſpei peruenit Hanno. Verum inſulæ Gorgonum ſunt vulgo nuncupatæ Heſperides, intra tropicum Cancri, & ęquinoctialem ſitæ, contra promontorium, cui nomen dedere Luſitani, Caput viride, a quo denominarunt & has inſulas Capitis viridis: Id autem eſt promontorium veterum Heſperion Ceras, inde dictum, quod in occidentali ora ſolum hoc promontorium abundet omnibus plantis, & naturæ donis, irrigatum ac fœcundatum ab aquis amnis Nigri; ob quam fertilitatem eminus vireſcere ſtirpibus inſpectum (quum cætera loca finitima ſint arida, ſqualidis arenis albicantia) nuncupatum fuit ab Argonau-
[t] diſp. 12 tis illis Luſitanis Caput viride. Sed & [t] ſupra notaui-
[o] lib. 5. cap. 13. mus apud [o] Mythologum ex Aegyptiorum doctrina cornu Heſperidum fuiſſe locum in Africa prope Ceraunios montes fertiliſſimum, ſub ditione Reginæ Amaltheæ, cuius ditio figura cornu bouis erat ſimilis; vnde promiſcue Cornu Heſperium, & Cornu Amaltheæ, & Cornucopia dicebatur, vt hinc appareat Amaltheam non fuiſſe capram Iouis nutricem, nec Herculi adamatam cornu nummos ad omnia Herculi comparanda ſufficientes habentem, vt fa-
[t] 1. de fab. nar. bulatur [t] Palephatus. Cæterum Ceraunij montes in extrema Libya occidentali ſub Amaltheæ regno vigentes,
[p] deſcr. Nigrit. 4. Afr. part. ſunt quos in regno Melli notat, [p] Maginus; inter quos & regnum Tombuti locatur Amaltheæ regio, fertiliſſima prope ripas amnis Nigri, ſimilis Cornu bouis, quæ dicta fuit antiquis Cornu Amaltheæ, & Cornu Heſperium, oppoſitas habens inſulas Heſperidum, quas etiam Gorgonas appellarunt. Qui ſane locus, & potiſſimum eius promontorium, vt a regina dictum fuit Amaltheæ cornu, & a ſitu in vltima parte occidentis appellatum eſt cornu Heſperidum; ſic a fertilitate, quam in ea regione gignit amnis Niger, nuncupatum eſt Cornucopiæ. Sane de mirifica fertilitate ab hoc amne teſtimonium perhibet Magi-

nus,

Digitized by Google

nus, cui [q] de Nigro fluuio tractanti *Annis his creſcit ad Nili inſtar per quadraginta dies, & totidem decreſcit circa idem tempus; atque ſua hac inundatione tantam fertilitatem Nigritarum ſolo affert (quibuſdam tantum montibus exceptis)* quos nempe Ceraunios appellant veteres ob crebra fulmina, quibus aſſidue flagrant, *vt nihil illis fructuoſius excogitari poſſit*. Hanno Carthaginenſis vltra cornu Heſperium nauigauit vſque ad Notuceras, nempe ad Cornu Auſtri, quod eſt promontorium palmarum, prope lineam æquinoctialem, nec vnquam eam tranſgreſſus eſt; tanto minus veriſimile eſt, eum perueniſſe ad Caput Bonæ-ſpei; quod vltra tropicum Capricorni defertur in Auſtrum per plures gradus. Cæterum Hanno ſuam nauigationem punice ſcripſit, ac dedicauit in templo Saturni. Tranſlata poſtea fuit in idioma Græcum, e quo conuerſa fuit intacto Latio in Etruſcum ſermonem, vt habemus a [r] Ioanne Rhamuſio, qui peritiſſimi Nauarchi Luſitani, Libyæ partes occidentales pluribus nauigationibus optime cognoſcentis, relationibus plurimum hanc Hannonis nauigationem illuſtrauit; eam vero libuit ad hunc locum Ariſtotelis obſcuriſſimum declarandum hic afferre ac explicare. Scribit igitur.

q loc. cit. p. 186. b.

[r] nauig. vol 1. pag. 113. col. 2.

HANNO. *I Carthagineſi deliberarono, che Hannone doueſſe nauigar fuori delle Colonne d'Hercole, & edificar delle Città Libyphinice: egli nauigò con ſeſſanta nauilij penticontori, cioè fuſte da cinquanta remi, conducendo ſeco gran moltitudine di huomini, & di donne al numero di trentamila, con vettouaglie, & con ogni altro apparecchio. Giunti alle colonne, le paſſammo, & hauendo nauigato di fuori per due giornate, edificammo la prima Città nominandola Thymiaterio, intorno della quale era vna grandiſſima pianura.*

RHAMVSIVS. [ſ] Si vede che queſto Capitano fù „ molto prudente, percioche deſiderando di ſodisfar alli „

[ſ] pag. 113. B.

coman-

„ comandamenti de' Carthagineſi, & poi diſcoprir ſecura-
„ mente quanto più li fuſſe poſſibile di queſta coſta, volſe
„ nauigar con legni piccioli, cioè fuſte di cinquanta remi,
„ per poter andare ſempre preſſo terra; ſapendo eſſerui in-
„ finiti fiumi, paludi, e luoghi baſſi; & non volendo allar-
„ garſi in mare, per poter facilmente adoprar quelle hora
„ con remi, hora con vele; & appreſſo queſte ſeſſanta fuſte
„ è neceſſario ch'egli haueſſe de gl'altri legni per condur le
„ vettouaglie, & tanto numero di gente; come in tutte le
„ armate di queſti tempi tutto il giorno ſi ſuol fare. Hora
„ ſcriuendo Hannone, che partito dalle Colonne d'Her-
„ cole, ch'è lo ſtretto di Gibralterra, haueua nauigato lungo
„ la coſta due giorni; & quì edificato Timyaterio, detto Pi-
„ lotto diceua a ſuo giudicio queſto luogo poter eſſer doue
„ al preſente è la città di Azamor, gradi 32. e mezo verſo
„ l'Equinottiale: intorno la quale è vna belliſſima & gran-
„ diſſima pianura, la quale ſcorre fin in Marocco.

HANNO. *Dapoi volgendoci verſo Ponente.*

„ RHAM. Et diceua queſto Piloto, che non ci doueua-
„ mo marauigliare, ſe ſcorrendo queſta coſta dell'Africa
„ gran parte verſo mezogiorno, queſto Capitano dica alcu-
„ ne fiate nauigar verſo Ponente, ouer verſo Leuante, eſ-
„ ſendo che in queſta coſta vi ſono molti gran golfi, e pro-
„ montorij, doue è neceſſario di parlar in queſto modo, &
„ l'arte della marinarezza non ſi ſapeua a quelli tempi in
„ quella perfettione, che ſi sà al preſente.

HANNO. *Giungemmo ad vn promontorio dell'Africa detto Saloente tutto pieno di boſchi.*

„ RHAM. Il promontorio di Saloente potria eſſer il Ca-
„ po di Cantin, il qual corre verſo Garbin, & quarta di Po-
„ nente gradi 32.

HANNO. *Et hauendo quiui edificato vn tempio a Nettuno, di nuouo nauigammo meza giornata verſo Leuante, fin che*

ar-

arriuammo ad vna palude, che giace non molto lontana dal mare, ripiena di lunghe e groſſe canne; & eranui dentro Elefanti, & molta copia d'altri animali che andauano paſcendo.

RHAM. Si voltano da poi verſo Leuante, il qual viaggio è che voltandoſi il Capo di Cantin, la coſta ſe ingolfa grandemente Maeſtro e Sirocco, & quarta di Leuante; & in quel golfo trouano quella gran palude, percioche ve ne ſono di grandiſſime per cagione d'infiniti fiumi.

HANNO. *Poiche hauemmo trapaſſata la detta palude, quanto ſaria il nauigar d'vna giornata, edificammo alcune Città nella marina, per proprio nome chiamandole Muro, Carico, Gitta, Acra, Melitta, & Arambe.*

RHAM. La qual palude paſſata edificarono quelle Città, per eſſequir l'ordine del Senato Carthagineſe, & liberarſi da quella moltitudine di gente: le quali Città non può penſare, che fuſſero altroue, ſe non doue ſono alcuni luoghi del regno di Marocco, come Azzaffi, Goz, Aman, Mogador, Tephtna.

HANNO. *Et eſſendoci partiti di là, venimmo al gran fiume Lixo, che diſcende dall'Africa: appreſſo il quale ſtauano a paſcere i loro animali alcuni huomini paſtori, detti Lixiti; cō quali dimorammo infino a tanto, che ſi domeſticarono con eſſo noi. Nella parte a loro di ſopra habitauano i Negri, che non vogliono commercio con alcuno; & il lor paeſe è molto ſaluatico, e pieno di fiere, & è circondato da Monti altiſſimi, da i quali dicono diſcendere il fiume Lixo; & intorno a monti habitarui huomini di varie forme; che hanno i loro alberghi nelle grotte, e nel correr ſono più veloci de i caualli, ſecondo che diceuano i Lixiti; da i quali hauendo noi tolti alcuni interpreti, nauigammo preſſo di vna coſta deſerta verſo mezo giorno per due giornate.*

RHAM. Poi paſſano il Capo di Ger, e trouano il gran fiume Lixo; oue dicono gli ſcrittori Greci, & Latini che Antheo, il qual combattè con Hercole, haueua il ſuo pa-

Digitized by Google

" lazzo, & iui erano li Giardini delle Heſperide: ma eſſen-
" do molta varietà fra detti Scrittori, oue ſia queſto fiume,
" il prefato Pilotto diceua volerſi accoſtar all'opinion di
" Tolomeo, che lo mette gradi 29 ſopra l'Equinottiale; e
" però penſaua queſto poter eſſer il fiume, che dalla regio-
" ne, per donde paſſa, è chiamato Sus; & và in mare a Meſ-
" ſa; & è in gradi 29 e mezo: e quì ſopra il mare ſi vede co-
" minciar il monte Atlante minore, qual ſcorre per Leuante
" da vn capo all'altro la Barberia, diuidendola con diuerſi
" brazzi in molte prouincie; & fino quì ſi penſa che pene-
" traſſero i Romani, nè più oltra paſſaſſero, per eſſerui gran-
" diſſime ſolitudini, e deſerti. Oue veramente ſia l'Atlante
" maggiore, qual Tolomeo mette in gradi vintitre, & Pli-
" nio lib. 5. dice eſſer in mezo delle arene coſi alto, queſto
" non ſi poter congetturar al preſente. Da poi pare che
" detto Capitano ſcorreſſe Capo de Non, & Capo del Bia-
" dor, & arriuaſſe a Capo Bianco gradi vintiuno; che è tut-
" ta ſpiaggia deſerta & arenoſa.

HANNO. *Et di là poi volgemmo vna giornata verſo Leuante, doue nell'intima parte del golfo trouammo vn'iſola piccola, che di circuito era cinque ſtady; la qual facemmo habitare, nominandola Cerne: & per lo ſpacio della nauigatione fatta giudicauamo che l'iſola fuſſe a diritto Carthagine; percioche ne pareua ſimile la nauigatione fatta da Carthagine inſino alle Colonne, e dalle Colonne inſino a Cerne.*

" RHAM. Et quiui voltando a torno detto Capo verſo
" Leuante per meza giornata, veniſſe all'iſola d'Argin; ſo-
" pra la quale al preſente è fabricato vn Caſtello del Rè di
" Portogallo; la qual per eſſer picciola di circuito, & ap-
" preſſo terra, queſto Pilotto diceua poter eſſer l'iſola no-
" minata da Hannone Cerne: ma com'ella ſia per mezo
" Carthagine, non correndo nel parallelo di longitudine,
" ne eſſendo in quell'altezza, non ſi può congetturar altra-
men-

mente; ſaluo che non ſapendoſi allhora queſte altezze ,,
de' gradi, detto Capitano voleſſe dir, che tanto camino ,,
era da Carthagine alle Colonne, quanto dalle Colonne ,,
à queſta iſola Cerne: il che è vero; & chi compaſſerà ſo- ,,
pra le carte, trouerà eſſer tanto da Carthagine allo ſtret- ,,
to di Gibralterra, quanto dal detto ſtretto al golfo d'Ar- ,,
gin: & ancorche l'iſola Cerne ſia poſta da Tolomeo 25 ,,
gradi, & Argin ſia in vinti, ſi conoſce manifeſtamente che ,,
li gradi di detto Autore ſono ſtati variati da coloro che ,,
traſcriſſero il libro, come nelli gradi delle iſole fortunate, ,,
le quali ſi sà certo eſſer le Canarie, eſſendo che tutti gli ,,
Scrittori le mettino vicine alla Mauritania, e ſono da 27. ,,
& 28. gradi. Et diſcorreua il detto Pilotto dell'iſole det- ,,
te al preſente il Capo verde, che ſono 17. in 18. che po- ,,
triano forſe eſſer le Heſperide; ancora che vn gran Gen- ,,
tilhuomo, e dottiſſimo Hiſtorico dell'Indie occidentali, ,,
nominato il Sig. Gonzalo Hernandez di Ouiedo, ſi affati- ,,
chi di prouar nelli ſuoi libri che tutte l'iſole trouate in det- ,,
te Indie, ſiano le Heſperide; ma eſsendoui tanta varietà, ,,
e dubietà fra gli Scrittori antichi, non ſi poteua affermare ,,
la verità; nè ſi doueua alcuno marauigliare (diceua il Pi- ,,
lotto) che Hannone non faceſſe mentione di dette iſole ,,
fortunate; perche prima egli andando a terra con legni ,,
piccioli, non haueua potuto vederle; poi ſapeua il bando, ,,
& diuieto ch'era in Carthagine di nominarle; percioche ,,
Ariſtotele ſcriue, ch'eſsendo ſtata trouata da Carthagine- ,,
ſi vna delle dette iſole piena & copioſa di acque, & di ogni ,,
ſorte di frutti, infinite perſone di Carthagine voleuano ,,
andarui ad habitare; onde il Senato Carthagineſe dubi- ,,
tando di diſhabitare la ſua città, ordinò che ſotto pena ,,
della vita niuno vi andaſse; & che quelli, che vi erano, non ,,
ſi partiſsero, nè più di quelle ſi poteſse parlare. ,,

HANNO. *Dalla quale iſola di Cerne partendoci, & naui-*

gando per vn gran fiume chiamato Chrete, arriuammo ad vna palude; che haueua tre iſole maggiori di Cerne, dalle quali hauendo nauigato per iſpatio d'vn giorno, arriuammo nell'vltima parte della palude; di ſopra la quale ſi vedeuano montagne altiſſime, che le ſopraſtauano; doue erano huomini ſaluatichi, veſtiti di pelli di fiere; i quali tirando delle pietre ci diſcacciauano, vietandoci diſmontare in terra. Da poi nauigando via di là, venimmo in vn'altro fiume grande & largo, pieno di Cocodrilli, & di Caualli marini: Di qui vogliendoci di nuouo a dietro ritornammo a Cerne.

RHAM. Onde per tornare alla iſola di Cerne, pare che di là partiſsero per il fiume grande di Crete, & giungeſsero ad vna palude, doue erano tre iſole, & di là veniſsero ſopra la coſta, doue ſi vedeuano quei monti; & che poi entrati in vn'altro fiume grandiſſimo, doue erano li Cocodrilli, & li caualli marini, di nuouo ritornaſsero in Cerne: diceua il detto Pilotto in queſto golfo di Argin eſserui infiniti fiumi; alcuni delli quali (come è quel di S. Giouanni) per la ſua grandezza, ſi diuidono in due rami, quali sboccando in mare, ſempre vanno atterrando, & facendo iſole, & per queſto vi ſono di grandiſſime paludi, dietro le quali ſi può nauigare per molte miglia; & chi và all'insù per vno di detti rami, paſſate le paludi, troua il fiume principale, & nel ritorno all'ingiù a ſeconda può venir per l'altro ramo al mare: & che queſto Capitano douette veder quello che vi era fin ſopra la coſta, & andatoui con queſte fuſte per vn di detti rami, da poi per l'altro ritornò in Argin; & nel ſopradetto fiume di S. Giouanni fin al preſente ſi vedono caualli marini, & Cocodrilli, & doue sbocca, vi ſono molti baſſi, & corre gradi 20 di altezza.

HANNO. *Nauigammo poi di là per dodeci giorni verſo mezogiorno, non ci allontanando molto dalla coſta: la qual tutta*

era

tra habitata da i Negri; che ſenza punto aſpettarci, da noi ſi fuggiuano; & parlauano di maniera, che ne anche i Lixiti, che erano con eſſo noi gl'intendeuano. L'vltimo giorno arriuammo ad alcuni monti, pieni di grandiſſimi arbori, i legni de i quali erano odoriferi, & di varij colori.

RHAM. Dice di poi che arriuarono appreſſo alcuni monti alti, & pieni di alberi, che erano di varij colori, & odoriferi: in queſto luogo diceua il Pilotto comprenderſi chiaramente che Hannone era arriuato a Capo verde; il quale è gradi 14. & pieno di belliſſimi & altiſſimi arbori; & è il più bello; & ſegnalato Capo, che ſia in tutta queſta coſta di Etiopia. » » » » » » »

HANNO. *Hauendo noi adunque nauigato due giorni preſſo di queſti monti, ci trouammo in vna profondiſſima voragine di mare: da vn lato del quale verſo terra vi era vna pianura, doue la notte vedemmo fuochi acceſi d'ogni intorno, diſtante l'vno dall'altro, alcuni più, alcuni meno.*

RHAM. Partiti poi di qui par che trouino vn fondo di vn grandiſſimo mare: il Pilotto diceua poter eſſer in queſto modo, che prolongandoſi il detto Capo verde molto in mare, chi lo volta, corre per la coſta verſo il fiume di S. Maria Maeſtro & Sirocco; & quiui può accadere che li pareſſe quella voragine di mare per cauſa delli legni piccoli, con li quali nauigaua. Vanno poi verſo il Rio grande, che è gradi 15. il qual penſa che ſia vn ramo del fiume Niger; & perche mena ſempre torbida l'acqua, doue sbocca in mare, è cagione che vi ſiano molte iſole appreſſo la coſta; & in quel luogo Hannone trouò quella campagna, ſopra la quale ſi vedeuano fuochi d'ogni banda eleuarſi e maggiori e minori. Queſti fuochi diceua il Pilotto vederſi inſino al preſente da tutti quelli che nauigano la coſta di Senega, & Ghinea, & delle Meleghette; percioche i Negri che habitano alle marine, & colli vicini a » » » » » » » » » » » » » » » » » »

quel-

quelle, ſentono grandiſſimo & intolerabile caldo; & per queſto ſtanno naſcoſti tutto il giorno nelle caſe loro, quando il Sole è in queſti noſtri ſegni ſettentrionali, & hanno il maggior giorno dodeci hore e meza; & che, come ſi fà notte, con facelle & legni acceſi, che ardono come torchi, ſi veggono andar hor quà, hor là, facendo le lor biſogne: & di lontano di mare appaiono ſimil fuochi, & ſi ſentono molti romori, & ſtrepiti di Corni, e d'altro che fanno i detti Negri.

HANNO. *Quiui hauendo fatta acqua, nauigammo preſſo di terra più auanti cinque giornate, tanto che giungemmo in vn gran golfo, il quale gl'interpreti ci diſſero, che ſi chiamaua il Corno di Heſpero. In queſto vi era vna grande iſola, & nell'iſola vna palude, che pareua vn mare; & in queſta vi era vn'altra iſola: nella quale eſſendo noi diſmontati: non vedeuamo di giorno altro che boſchi, ma di notte molti fuochi acceſi, & vdiuamo voci di pifferi, & ſtrepiti, & ſuoni di cembali, & di timpani, & oltre di ciò infiniti gridi: Di che noi hauemmo grandiſſimo ſpauento; & i noſtri indouini ci commandarono che doueſſimo abbandonar l'iſola; onde velociſſimamente nauigando &c.*

RHAM. Dapoi paſſano nel golfo di Heſpero, dou'era quella grande iſola; qual potria eſſer vna di quelle, che ſi chiama al preſente de gl'Idoli, e vedeuano medeſimamente i fuochi, & vdiuano gli ſtrepiti di cimbali.

LICETVS. Quos ignorantes fieri a Nigris, qui diurna commercia non agunt ob nimios Solis ardores; aſt interdiu coacti morari in ſubterraneis ſpeluncis, quibus vtuntur ceu domibus, noctu tantum egrediuntur ad aerem temperatiorem; quam temperiem cantibus & ſonis concentibusque ſalutant; & ſæpius altercantes clamoribus aera complent, vt mihi retulit vir Luſitanus, qui per triennium apud eas gentes commoratus fuerat: Cauſam itaque talium ignium, ſonorum, ac tumultuum nocturnorum igno-

ran-

rantes Carthaginenſes, timore perculſi fugerunt ab inſula. Sed non ſolum ob intenſionem caloris alicubi degunt homines in terræ cauernis; verum etiam ob intenſionem frigoris; etenim Euſtathius Dionyſij Afri Geographi Scholiaſtes ait, *Sunt praterea Troglodytæ in Europa, prope Triballorum terram & Caucaſum: qui & propter nimium frigus ſub terra habitant. Parnaſſij quoque Dytochthones tales ſunt.*

HANNO. *Paſſammo preſſo di vna coſta di odori, dalla quale alcuni riui infocati sboccauano in mare, & nella terra per l'ardente caldezza non ſi poteua caminare: per la qual coſa ſpauentati ſubitamente facemmo vela; & in alto mare traſcorſi a lungo per iſpacio di quattro giornate, vedeuamo di notte la terra piena di fiamme, & nel mezo vn fuoco altiſſimo maggiore di tutti gli altri, il qual pareua che toccaſſe le Stelle; ma queſto poi di giorno ſi vedeua ch'era vn monte altiſſimo; chiamato Theonochema, cioè carro degli Dei.*

RHAM. Fin che giungono a quel monte altiſſimo, » chiamato il carro delli Dei, per toccar con le fiamme il » Cielo. A queſto paſſo il detto Pilotto diceua che non ſi » poteua dir, che altra montagna altiſſima ſi vegga nauigando dietro a queſta coſta di gradi otto infino alla linea, » ſe non la nominata Serra Liona, qual è gradi otto ſopra la » detta linea: & ancorche ſia lontana dal mare molte miglia, non di meno per la ſua altezza appare, & ſi vede grandemente in mare, hauendo circondata ſempre la cima da » folciſſime nebbie, che cauſa di continuo ſaette e tuoni, i » quali fanno che di notte appareno quei fuochi, che par » che tocchino il cielo: & diſcorreua che per ſua opinione » queſta montagna era quella, che intende Hannone, Plinio, e Tolomeo per il carro degli Dei; nè ſi guardi alla » varietà di gradi, che il carro degli Dei ſia poſto da Tolomeo gradi 5. e queſta Serra Liona in gradi 8. che come di » ſopra è ſtato detto; tutti i gradi ſono ſtati variati dal tem- »

po,

„ po, & dalla negligentia de gli ſcrittori: ma li gradi, che ſo-
„ no ſtati oſſeruati dalli preſenti marinari per ordine de i
„ ſuoi Rè, ſono veriſſimi & giuſtiſſimi. Come poi trouaſſe-
„ ro tutta la coſta infocata con fiumi di fuoco, che sbocca-
„ uano in mare, queſta parte diceua il Pilotto eſſer ſtata
„ ſcritta a ſuo giudicio determinatamente da Hannone, non
„ per fauola; percioche volendo dimoſtrar a chi leggeria
„ la ſua nauigatione, eſſer vero ch'egli foſſe gionto appreſ-
„ ſo la linea dell'Equinottiale, la quale gli antichi, & maſſi-
„ mamente quelli, che erano grandi & iſtimati nelle lettere,
„ affermauano eſſer bruciata dal Sole, & non eſſerui altro
„ che fuoco, volſe ſcriuere che haueua veduto tutta la co-
„ ſta ardere di odori, & di profumi, con li fiumi di fuoco;
„ che s'egli haueſſe detto la verità, che in li luoghi appreſ-
„ ſo equinottiale è vna temperie di aere grande, & ogni co-
„ ſa verde & amena, ſaria ſtato tenuto per bugiardo, & con-
„ ſequentemente che non vi fuſſe ſtato.

LIC. Ego vero dum Piſis publice legerem, amicum Luſitanum ex Aethiopia venientem hoſpitem habui, qui triennium ibi habitauerat, teſtatuſque mihi ſæpius eſt ardore Solis æſtiui loca quædam adeo torreri, vt interdiu non ſolum aerem toto corpore, ſed nec terram pedibus tolerare valeant habitantes; quare diem totam in cauernis dormire coguntur, & noctu ad negotia & commercia progrediuntur in aere temperatiori. Flumina vero, vt exigua diurno eodem calore poſſunt ferme ferueſcere, ſic fieri potuit vt in ea regione tunc riui thermales fuerint, quales nos hic habemus Aponenſes, & alios in agro Patauino; vt propterea veram hiſtoriam Hanno texuerit, non autem veriſimilem fabulam.

HANNO. *Ma hauendo per tre giornate nauigata preſſo de i riui infocati, giugnemmo in vn colfo, che ſi chiama Notuceras, cioè Corno di Oſtro; nella intima parte del quale vi era vna*

iſola

iſola ſimile alla prima, che haueua vna palude, & in eſſa vi era vn'altra iſola piena d'huomini ſaluatichi, & le femine erano aſſai più, le quali haueuano i corpi tutti peloſi; & dagl'Interpreti noſtri erano chiamate Gorgoni. Noi hauendo perſeguitato de gli huomini, non ne potemmo prender niuno; percioche tutti fuggiron via in alcuni precipitij, & con le pietre faceuano difeſa: ma delle femine ne pigliammo tre; le quali mordendo, & graffiando quei che le menauano, non gli voleuano ſeguitare. Onde eſſi hauendole amazzate, le ſcorticammo, & le pelli portammo a Carthagine: percioche eſſendoci mancate le vettouaglie, non nauigammo più inanzi.

RHAM. Al fine peruengono nel golfo, che ſi chiama Corno di oſtro, il quale da Tolomeo è poſto grado vno appreſſo l'Equinottiale, & di longitudine 79. onde diceua il detto Pilotto che queſti gradi 79 dimoſtrano euidentemente a ciaſcuno, che habbia vn poco di prattica de' gradi, come eſſi ſono del tutto falſi; percioche queſta coſta, che comincia a Serra Liona, corre Maeſtro, e Sirocco in fino a Capo delle palme, & è in gradi 4. ſopra l'equinottiale; & dal Capo delle palme infino all'iſola al preſente detta di Fernando dal Poo, corre Leuante, & Ponente, doue è il Rio los Camerones in terra ferma; e tutto queſto tratto è come vn golfo: il qual veramente ſi può creder che intēdeſſe Tolomeo eſſer il Corno d'oſtro; perche è vicino alla linea, e corre di longitudine gradi 33. nella eſtremità del quale trouarono l'iſola, che haueua la palude, nella qual vi era vn'altra iſola piena di huomini & femine ſaluatiche: Et queſta iſola diceua eſſer quella di detto Fernando, per eſſer in capo di queſto golfo, & vicina alla coſta; la qual in quel luoco ſi voglie verſo mezo dì; e tutta la deſcrittione di queſto Capitano era ſimile a quella per alcuni ſcrittori Greci, quali parlando dell'iſola delle Gorgoni, dicono quella eſſer vn'iſola in mezo

Y di

Digitized by Google

„ di vna palude: ma in queſta iſola di Fernando non ſi vede
„ altro che vn laghetto vicino al mare due miglia molto
„ ameno per infinite fontane d'acque dolci che ci corrono
„ dentro. Et concioſia coſa, che hauea inteſo che li Poe-
„ ti diceuan le Gorgone eſſer femine terribili; però ſcriſſe
„ che erano peloſe: che veramente queſta tal ſpecie di femi-
„ ne vi foſſe al tempo di Hannone, & che al preſente non ſi
„ veda, diceua il Pilotto che non ſi doueua l'huomo mara-
„ uigliare; eſſendo che la reuolutione del Cielo và conti-
„ nuamente alterando le coſe di queſto mondo; onde que-
„ ſti, & ſimili altri moſtri, come tutto il reſto, ſono ſottopo-
„ ſti a mortalità, & varie mutationi: & affermaua hauer par-
„ lato con vn Pilotto della Terra ſua di Condi, perſona pru-
„ dente & degna di fede, che hauea fatto molti viaggi ver-
„ ſo Calicut, qual diſſe, che paſſando vna fiata appreſſo la
„ coſta dell'Etiopia di là dal Capo di Buona ſperanza, andò
„ lui con alcuni marinari a far acqua ad vn luoco della detta
„ coſta, che ſi chiama Las Corrientes, & vi corre ſopra il
„ Tropico di Capricorno, & per mezo l'iſola di San Loren-
„ zo; & come giunſero in terra videro vn corpo morto
„ grande, battuto dalla fortuna ſopra la ſpiaggia con le ma-
„ ni & piedi, & corpo ſimile in tutto all'huomo, eccetto che
„ era tutto coperto di ſquame &c.

LIC. Nauigauit igitur Hanno per oram occidentalem Africæ extra Columnas Herculis, habitatam Aethiopibus, & vltra Tropicum Cancri, ſeu potius intra Tropicum & Aequinoctialem comperit ſinum Amaltheæ, qui & Cornu Heſperium nuncupatur, vbi defluit multis oſtijs in mare fluuius Niger, poſt Nilum omnium Libyæ fluuiorum maximus; ortum ducens ex montibus Aethiopicis, & ad inſtar Nili mire fœcundans regiones, quas alluit & inundat, alioqui nimio calore Solis aridas & ſqualidas futuras: Qui quidem fluuius voluitur in Atlanticum Ocea-

num,

num, adeoque in mare extra Columnas ad Promontorium viride nuncupatum; & in Libyca regione fluens, præter ſolum nomen, habet omnes & ſingulas conditiones fluuij Chremetis Ariſtotelici. Porro Niger, ſeu Nigir, ſeu Nigrites amnis, talis a Ptolemæo deſcribitur in Libya interiori, Aethiopiæ contermina, dum ſic infit: [c] *Et Nigir fluuius iungens & ipſe Mandrum, & Thala montes. Facit autem & hic Nigritem paludem, cuius ſitus 15.18.0. Et ad Septentriones diuertigia bina conſtituit, ad Sagapola ſcilicet, & Vſargala montes. Ad ortum autem diuertigium vnum ſupra paludem Libyem, cuius ſitus 35.16.30. Ad meridiem autem diuertigium vnum ſupra Daradon fluuium iuxta duos ſitus 21. 17. & 21.13.30. Subiacet autem Mauritanijs Getulia.* & mox: *Et Nigritarum Aethiopum gens, qui magis Septentrionales ſunt Nigrite amne.* Quin & Boccatio, [d] *Niger fluuius oritur inter Carilas Aethiopes in Getuliam ciuitatem omnem, atque Aethiopiam ab Africa diuidit. Eum autem patrem Nili putant eo quod eodem tempore augeatur, atque decreſcat; quum eadem animalia gignat & nutriat, & calamum & papyrum.* Quem eſſe Chremetem Ariſtotelicum non impedit varietas nominis, vt diuerſitas appellationis non obſtitit [e] Straboni, quominus Thraces & Sinti, Sitines, ac Sapæ forent ijdem populi. Sed & Nigritem omnes habere conditiones alias Chremetis, ac primo fontem Aethiopicum docet Solinus inquiens: [f] *Omnis hæc plaga ab Aethiopia, & terminis Aſiæ, Nigri* [†] *flumine, qui Nilum paret ab Hiſpania freto ſcinditur.* Quo in loco notandus eſt Munſterus Scholiaſtes falſo dicens, huius fluminis non meminiſſe Ptolemæum in ſuis tabulis. & poſtea de Nilo Solinus agens infit, *rurſusque ſubſidit, nec ſe prius reddit, quam poſt interualla itineris extenti contingat Aethiopas: Vbi exit Nigrum facit fluuium, quem ſupra diximus terminum eſſe limitis Africani. Aſtapum eum indigetes vocant, ſcilicet aquam e tenebris pro-*

[c] lib. 4. c. 6.

[d] tra. de flu.

[e] lib. 12.

[f] ca. 40.

† *fluuio.*

Digitized by Google

fluentem. Certe longe magis diſtat a nomine Nigritis Aſtapus quam vocabulum Chremetis. Cæterum notare, liceat hic Solinum, cui Nilus exiens e terra Nigrum facit fluuium, ſtatuere potius Nilum eſſe patrem Nigri, quam Nigrum Nili. Nos autem cenſemus Nigritem amnem eſſe quem Ariſtoteles hic appellat Chremetem, quia naſcatur e montibus Aethiopicis, magnitudine ſuperet Aegonem; ac Nyſen; ſitque Nilo compar, & fluat in exterum mare quas conditiones ab Ariſtotele ſuo Chremeti aſſignatas in Nigrite perſpexerunt recentiores nauigantes Africę oram occidentalem; etenim primo Ioannes Leonius Africanus, qui regiones illas luſtrauit, inquit: [g] *Per mezo della terra de' Negri paſſa il fiume detto Niger: il quale comincia da vn deſerto appellato Seu, cioè della parte di Leuante, vſcendo d'vn lago grandiſſimo; & ſi riuolge verſo Ponente inſino che eſſo entra nel mare Oceano: & ſecondo che affermano i noſtri Coſmographi, il Niger è vn ramo del Nilo, il qual ſi perde ſotto la terra, & iui eſce formando quel lago. Alcuni dicono che il detto fiume incomincia vſcire dalla parte d'Occidente da certi monti, & correndo verſo Oriente, ſi conuerte in vn lago; il che non è vero, percioche noi nauigammo dal regno di Tombutto dalla parte di Leuante ſcorrendo per l'acqua fino al regno di Chinea, o fino al regno di Melli, i quali due a comparatione di Tambutto ſono verſo Ponente: & i più belli regni de Negri ſono quelli che giacciono ſopra il fiume Niger. Et auertite, che come vogliono i detti Coſmographi, la terra di Negri, che è doue il Nilo paſſa, cioè dalla parte di Ponente, ſi eſtende verſo Leuante inſino al mare Indico: & di verſo Tramontana confina alcune ſue parti nel mar roſſo, cioè quella parte che è fuori dello ſtretto dell'Arabia felice, queſta parte non eſſer reputata parte d'Africa per molte ragioni, che in lunghe opere ſi contengono, & i Latini la chiamano Ethiopia.* Deinde Aloyſius a Muſto Nobilis Venetus ait: [h] *Da poi che paſſammo il detto Capo bianco, a viſta d'eſſo nauigam-*

[g] 1. part. Afr. pag. 1. D.

[h] 1. nauig. Rham. pag. 101. A.

gammo per noſtre giornate al fiume detto rio di Senaga, che è il primo fiume di terra di Negri, entrando per quella coſta, il qual fiume parte i Negri da i Berettini detti AZanaghi, & parte etiam la terra ſecca & arida, che è il deſerto ſopradetto, dalla terra fertile, che è parte di Negri; & cinque anni auanti, che io fuſſi a queſto viaggio, detto fiume fù trouato da tre carauelle del Signor Infante, le quali entrorono dentro, & pacificoronſi con queſti Negri, per modo che cominciarono a trattare di mercantie; e così d'anno in anno vi ſono ſtati nauilij fino al tempo mio. Queſto fiume è grande, e largo in bocca più di vn miglio; & ha fondo aſſai, & fa ancora vn' altra bocca vn poco più auanti, & vna iſola in mezo; & per queſto mette capo in mare per due bocche, & ſopra cadauna di quelle &c. & mox: [*i*] *Queſto* [i]in B. *fiume ſecondo che dicono gli huomini ſauij, è vn ramo del fiume Gion, che vien dal Paradiſo terreſtre; e queſto ramo fu chiamato da gli antichi Niger, che vien bagnando tutta l'Etiopia; & appreſſandoſi al mare Oceano verſo Ponente, doue sbocca, fà molti altri rami & fiumi, oltre queſti di Senega; & vn' altro ramo del detto fiume Gion è il Nilo, il qual paſſa per l'Egitto, e mette capo nel mare noſtro mediterraneo: & queſta è l'opinione di quelli che hanno cercato il mondo.* Nauarchus etiam Luſitanus ita Comiti Raimundo Turriano Veronenſi rationem ſuæ nauigationis expoſuit. [*k*] *Anticamente già più di 90 anni,* [k]pag.116 B.C. *quando fù diſcoperta queſta coſta, li mercanti con loro nauilij entrauan dentro frà terra della Etiopia sù per fiumi grandiſſimi; doue trouauano infiniti popoli, & con loro contrattauano; ma alli tempi noſtri per li noſtri Rè è ſtato deuedato, che alcun poſſi hauer queſto commercio; ſe non li Arrendadori, che hanno queſto carico; delli quali me ha parſo ſcriuerne a V. S. alquanto lungamente per ſua informatione. Ma ritornando al viaggio noſtro di S. Thomè, partiti dall'iſola di S. Iacobo, ſi và per Sirocco alla volta del Rio grande ſopra l'Etiopia gradi 11. verſo il noſtro polo, qual Rio, ouero fiume ſi tien certo che ſia quello che dalli*

Anti-

Antichi fu chiamato Nigir, & che'l ſia vn ramo del Nilo, che corre verſo Ponente; percioche in detto fiume vi ſi trouan Cocodrilli, caualli marini; li denti delli quali al preſente li Negri hanno in gran prezzo per portarne annelli fatti di quelli, i quali dicono preſeruarli da certa malattia: creſce in li medeſimi giorni che creſce il Nilo; & nauigando oltra queſto Rio dietro la coſta, veggono vna montagna altiſſima, detta Serra Liona, la cima della quale è ſempre occupata, & circondata da vna nebbia foltiſſima, che cauſa tuoni, & ſaette di continuo: & ſi ſente queſto rumor cauſato in la ſommità di queſta montagna per 40. *&* 50. *miglia in mare; ne mai ſi diſparte detta nebbia, ancorche'l Sole ſia ardentiſſimo, & vi paſſi perpendicular di ſopra.* Ego quidem non credidero nebulam illam, ſeu nubem, ſonitusque, atque fulgores eſſe meteorologicas impreſſiones, quod Sol omnes ibi vapores facile diſcutiat, & nubium ortum prohibeat: ſed opinor eſſe fumum, & ignes cum violentia, & crepitu ſemper ex intimis magni montis cauernis erumpentes, vt ex Veſæuo, Aetna, & alijs alibi contingit. & mox [l] addit Nauarchus ille, *Del creſcere e decreſcere del mare dico, che partiti dal ſtretto di Gibralterra dricto la coſta dell'Africa ſino al Tropico di Cancro, non ſi vede quaſi ſenſibil creſcimento di mare: ma paſſato il Tropico, come ſi giunge al Rio grande che habbiam detto chiamarſi Nigir, che è* 11. *gradi ſopra l'Equinottiale, ſi vede vn poco di creſcer all'infuſo del detto fiume, & la marea è ſimile in quel luoco a quella di Portogallo.* Hic ergo fluuius in Libya maximus eſt, magnitudine Nilo comparabilis, ortum ducens a montibus Aethiopiæ, vnde ſeu patenti, ſeu latenti ductu feruntur aquæ in paludem, a qua primum ſub dio exit, vt patet ex deſcriptione, ac verbis Magini, cui [m] *Niger fluuius regionis Nigritarum, ab indigenis Aſtabus vocatur, vt Solino placet, Arabice Hued-Nijar dicitur Marmolio teſte, Gambra hodie eſſe Ionio videtur, & Senagam Cadamuſto; ſed vtrumque decipi ex deſcri-*

[l] D.

[m] deſcr. Afr. init.

deſcriptione Sanuti conſtat, qui duos illos fluuios ſeparatim notat; huncq. putat illum eſſe, qui nunc vulgo Rio grande vocatur. Initium habet ſecundum aliquos ex quodam deſerto ad ortum expoſito, cui nomen Seu eſt, vel a lacu quodam potius ſcaturit, & in oceanum occidentalem longo tractu fertur. quem Ariſtoteles hic appellat mare exterius & hunc terminum habet Niger, ſeu Chremes Ariſtotelicus ad Aegonis, Niſis, & Nili differentiam; quia Nilus terminatur ad mare mediterraneum, quod interius eſt; nimirum intra Columnas, vel intra terras, Africam nimirum & Europam: Aegon autem ac Nyſes, ſiue in mare noſtrum mediterraneum decidant, vt [*i*] Cynips, Triton & alij; ſiue terminetur ad mediterraneam quampiam vel paludem, vel terrę foueam, vt [*k*] Gir, vel ad flumen vt [*l*] Niſſi, certe flumina huiuſcemodi apertiſſime differrent in ſui fine a Chremete, qui terminatur ad externũ mare oceanum, & vt Strabo ſcribit in propoſito, [*m*] *Inter Getuliam & noſtram oram multi campi interiacent, & multi montes, & magni lacus, & flumina, quorum quædam in terra demerſa euaneſcunt.* & in eandem ſententiam Ptolemæus inſit: [*n*] *In mediterranea vero fluunt amnes maximi, nempe Gir, coniungens Vſargalam montem, & vallem Garamanticam, a quo diuertens amnis continet ſecundum ſitum* 42. 16. 0. *Qui paludes facit Chelonidas, quarum medium* 49. 20. 0. *Et qui deficit, & vt aiunt terra abſorptus alium educit fluuium, cuius terminus occidentalis habet gradus* 46. 16. 0. *Orientalis autem pars fluuij Nubam paludem facit, cuius ſitus* 50. 15. 0. Ac vt par eſt Ariſtotelem hic selegiſſe quatuor flumina Libyæ maiora; hæc vero ſint Gir, Triton, Niger, & Nilus; ita veriſimile ſatis eſt, Ariſtotelis Aegonem eſſe Gir Ptolemaicum, Nyſen Ariſtotelicum eſſe Tritonem Ptolemæi, & Chremetem illius eſſe Nigrim huius; quum de Nilo nulla ſit in propoſito difficultas.

[*i*] Ptol. tab. 2. Afr.

[*k*] Ptol. tab. 4. Afr.

[*l*] Io. Lem. 9. par. Afr.

[*m*] lib. 17.

[*n*] lib. 4. cap. 6.

De-

De Nili ortu e montibus Aethiopicis. Diſputatio Decima quarta.

MAior difficultas nunc eſt de Nili fontibus, quæ maxima fuit apud Antiquiores; etenim ſcribitur Ariſtoteli nunc [a] *Et Nili fluxus primus ex argenteo vocato monte*. Quem locum attingens ait

[a] 1. meteo.ſum.4. cap.1.

" VICOM. Nilum, quem e monte, cui nomen Argyrus
" ſit, ait deſcendere; Ptolemæus cenſet e paludibus interio-
" ribus Africæ effluere; quæ paludes ex montibus Lunæ ni-
" uibus liquefactis aquam recipiant.

" LIC. Ariſtoteles magnorum fluuiorum originem e montibus altioribus deducit, non quidem per niuium diſſolutionem exteriorem; nam ea perennis non eſt, quum hyeme non fiat, nullo tunc vigente Solis ardore, proindeque iugem fluuij fluxum efficere non poteſt: ſed per concretionem aeris intra partes montium penitiores, intimosque receſſus comprehenſi, in guttas aquarum, quæ confluant vnitæ ſimul cœcis meatibus demum in apertos fontes, ſeu in paludes vt plurimum non valde procul a montibus illis diſtantes; vt ſupra conſtituit, & mox repetet [b] Ariſtoteles: cuius theoriam comprobauit aperte Nili fluminis origo; quam veteribus ignotam plurimis diuque quæſitam non ita pridem nobis detexit Franciſcus Aluarez, qui regnum Abyſſinorum, totamque ferme regionem Aethiopiæ luſtrauit; teſtaturque Nilum apertam originem habere in regno Goyame montibus affluentiſſimo, ex ingenti lacu duplici; quod conteſtatur etiam Maginus; Aluarez quidem ait: [c] *In queſto regno di Goyame veramente naſce il fiume del Nilo, che in queſto paeſe chiamano Gion; & vien da dui laghi, che ſono così grandi, che paiono mari, nelli quali è fama che ſi trouino huomini, & femine marine; & alcu-*

[b] 1. meteo.ſum.4. cap.1.

[c] cap.135 hiſt.Ind.

ni

ni me l'hanno affermato di veduta. & poſt. [d] *Io non potei intendere con chi confina queſto regno dalla alta parte; ſolamente vdij dire che erano deſerti pieni di montagne, & che oltra quelle erano Giudei: Queſto io non l'affermo, ma dico ſolamente quello che inteſi dire vniuerſalmente da ciaſcuno*. & paulo poſt. [e] *Il fiume del Nilo io non ho veduto; & vi fui vicino due giornate picciole di quindici miglia l'vna, poco più, o manco; ma alcuno de noſtri Portogheſi andarono fino doue ſono li ſuoi fonti nel Regno di Goyame, i quali vengono da dui gran laghi, come mari; & venendo fuori fanno alcune iſole, & di poi ſi diſtende a correr verſo l'Egitto*. Maginus autem infit: [f] *De Nili fluuij origine variæ traduntur a Scriptoribus opiniones, eæque omnes fere incertæ; hoc tamen nunc certo conſtat, ipſum non a montibus Lunæ, vt Ptolemæus poſuit, ſed a maximo lacu exoriri, qui eſt in ſuperiori Aethiopia inter regnum Manicongi, & territorium Benomotapæ ſub grad. 11 altitudinis poli Auſtrini, atque longiſſimò tractu per varias pluresque regiones percurrere magis retortus flexibus, ac multas effòrmans inſulas &c.* Cæterum vt Ptolemæo ſcribenti, [†] *Hunc quidem ſinum Barbaricum*, qui dicitur aſperum mare, *circumhabitant Aethiopes Anthropophagi; A quorum occidentali parte pertingit Lunæ mons; a quo Nili paludes niues ſuſcipiunt: & Lunæ montis fines gradus habent 57. Auſtralis 12.30. & 67. Auſtralis 12. 30.* dedero niues e Lunæ monte diſſolutas recipi in paludes Nili: ſic non conceſſero Vicomercato, mentem Ptolemæi fuiſſe, Nili ortum eſſe ex Lunæ montis niuibus diſſolutis, ac effluxis in paludes inferiores Africæ; nam non ait Ptolemæus eas paludes niuibus tantum illis diſſolutis fieri, vt ponitur: ſed innuit præter niues apertas, ex eo Lunæ monte ſubterraneis cuniculis plurimos riuos decurrere in eas paludes; vnde Nilus apertam habet originem, nempe in regno Goyame; nam Abyſſinorum Imperator inter ſuos titulos ponit, Magino teſte, [g] *Rex Goyame vbi Nili*

[d] in f. cap.

[e] cap. 147.

[f] deſcr. Aegyp.

[†] lib. 4. cap. 9.

[g] Afr. 5. part. deſcr.

Z *fon-*

Digitized by Google

fontes. quod viderat expreſſum in epiſtola obedientiali miſſa ab Imperatore Abyſſinorum Pont. Max. Clementi Septimo, per Franciſcum Aluarez eius oratorem: Quum apud eundem Aluarez Nili fontes ſint duæ paludes [*h*] inter regnum Manicongi, & Melindem in regno Goyame, ad radices montium Bet, inter quos eſt altiſſimus mons Lunæ, quem hic Argentum vocat Ariſtoteles, vt ait Olympiodorus; quod etiam obſeruat inquiens

[*h*] pag. 161.

» VICOM. Sed fortaſſe, vt Olympiodorus ait, idem eſt
» mons, qui & Argyrus, & Lunæ vocatur, propterea quod
» argentum ibi fodiatur, quod Lunæ ob colorem tribui con-
» ſueuit: quemadmodum in Hiſpania Bœtica mons Argen-
» tum ob Argenti fodinas, quæ in eo ſunt, nominatus, a Stra-
» bone commemoratur. Ita nulla inter Ptolemæum, &
» Geographos ab Ariſtotele commemoratos de Nili ortu
» erit diſſenſio.

LIC. Sed Ariſt. ortum Nili primordialem conſiderat, quem vocat [*i*] primum fluxum, quemque Vicomercati ſenſus non tetigit Ptolemæus, [*k*] referens primam Nili materiam eſſe niues illorum montium, quæ liquatæ confluant in paludes, eoſque geminos lacus efficiant, vnde Nilus aperto principio fluit per Aethiopiam in Aegyptum. Quare maxima diſſenſio de ortu Nili eſt inter Ariſtotelem, ac Ptolemæum, quia quum niues æſtate ſola liquentur, hyeme non ſoluantur, nec maxima veris, autumnive parte, non attulit perennis fluuij veram originem ex Vicomercato Ptolemæus, vt attulit Ariſtoteles, eam referens in aſſiduam iugemque conuerſionem aeris intra maximi montis poros innumeros, infinitoſque propemodum meatus incluſi, in aquam; quæ ſemper fluat in eoſdem lacus indeſinenter. Immo vero neque niues illas diſſolutas Ptolemæo recte dici cauſam & ortus, & incrementi Nili ſtatuendum eſt; quia tam originis, quam incrementi Niliaci

[*i*] 1. mete. ſu. 4. cap. 1.
[k] lib. 4. cap. 11.

cau-

cauſas optime demonſtrat præceptor meus Ioannes Coſtæus, vir magni nominis inquiens: [*l*] *Inundationis ergo Niliacæ cauſa altera eſt, nouus ſcilicet aquarum influxus: eſſe autem hic poteſt vel ex niuibus in Aethiopiæ ſuperiorisq. Aegypti montibus, vnde Nili eſt decurſus, liquefactis; vel ex pluuijs. De niuibus, an inter tropicos fiant, non conſtat. Si fiant, rationi profecto conſentaneum eſt, eas illo maxime tempore, quo illis æſtas, nobis eſt hyems, diſſolui; ſolutæ igitur aduentante nobis vere, & longe prius quam Cancri ſignum Sol teneat, fluuios augerent, & alios, & Nilum. Immo vero, ſicuti nobis nullum eſt certum præſcriptum dierum tempus, quo fundantur niues; ita nulla eſt ratio, ob quam illis tam certis liqueſcant diebus, vel liqueſcant, vel fiat quotannis inundatio:* quæ ſemper fit Sole tropicum Cancri tenente, vt ante Coſtæum Plutarchus [*m*] aſſeruit, cui Aegyptij *& de Sideribus Syrium Iſidi adſcribunt, quum aquam ducat; & Leonem venerantur, rictibusque leoninis ianuas templorum ornant; quia Nilus exundat*

Titanis primum curru tangente Leonem.

Cæterum licet Anaxagoras [*n*] Plutarchi relatu cenſuerit Nili aquas attolli, & creſcere Aethiopica niue, quæ hyeme frigens, æſtate liquetur; tamen illud certum eſt in Aethiopia nunquam adeſſe niues, intrave tropicos nunquam ningere: quod Aluarez conteſtatur inquiens: [*o*] In Aethiopia reperiri latiſſimas planities, & altiſſimos montes, inter quos nullus eſt, qui niues habeat, nec in ea regione ningit. Sed exundat Nilus ob maximas pluuias, quæ cadunt in Aethiopia Iunio menſe, qui regionibus illis hyemalis eſt, vt obſeruauit idem [*p*] Aluarez, & poſt eum [*q*] Rhamuſius; quam ſententiam complexus eſt, & comprobauit doctiſſimus præceptor Coſtæus addens ſuperioribus: [*r*] *Reliquum eſt igitur vt non alia, quam pluuiarum materia e ſuperioribus regionibus fluentium Nilo det incrementum. At quid in cauſa eſt, vt tam certo tempore pluuia il-*

[*l*] 1. de pot. in morb. cap. 20.

[*m*] lib. de Iſid. & Oſirid.

[*n*] 4. de plac. phi. cap. 1.

[*o*] Itin. Aethiop. p. 154. col. 2.

[*p*] Itin. Aethiop.

[*q*] de incr. Nili.

[*r*] 1. de pot. in morb. cap. 20.

le gignantur? Qui ætate noſtra Aethiopiam luſtrarunt (Aluarex deſcribit) *aiunt tempus totum, quod nobis eſt hyems, illis autem æſtas, nihil prorſus illic fieri pluuiarum: Affluit autem tota ea regio lacubus fluminibusque maximis; immo & abluitur ab Oceano; a quibus quum Solis vi immenſa vaporum copia extollatur (cuius rei argumento ſunt perpetuæ ac denſiſſimæ caligines, quibus montes illic & maximi & frequentes offunduntur) illam quidem tam longo tempore collectam; & a Sole tamdiu, quamdiu illic viget ſuſpenſam, Solis ab ea regione digreſſu refrigeratam in pluuias verti neceſſe eſt: Digreditur autem inde Sol, quum ad nos regreditur, nempe quum Arieti occurrit; & eodem tempore pluuiarum principium eſt, primo leuiorum; mox vero, pro maiori Solis receſſu, maiorum, quibus totius illius regionis & flumina, & lacus, & inter ea Nilum augeri neceſſe eſt. Cur autem Aegypto id incrementum nonniſi poſt trium ferme menſium ſpacium percipitur? non vna tarditatis huius ratio eſt, nempe ab Aethiopia Memphis, vbi ſe ſe Nili incrementum prodit, tercentorum milliarium interuallo abeſt; eſt & eius fluminis lapſus piger; & flexuoſum eſt iter. Cur ergo Sole tropicum Cancri tenente increſcat Nilus, mox ad æquinoctialem lineam redeunte decreſcat, apertum eſt: namque ante id tempus non exundat, quod, licet ad Aequinoctium pluuiæ in Aethiopia incipiant, Aegypti tamen fines, ad quos Nilus mari recipitur, nonniſi longo poſt tempore attingunt. Poſt id tempus decreſcit Nilus, quod reddita iam Aethiopiæ poſt immenſam imbrium effuſionem ſerenitate, nulla amplius ei flumini inſueta aquarum fit acceſſio. Hæc fortaſſe veram Nili ad certum tempus incrementi atque decrementi attingunt cauſam. Qua in re, qui ad incrementum, certum omninoque præfinitum diem Iunij decimum ſeptimum per quadraginta dies præfigunt, apertum eſt falli; quum & præuertere, & præterire id ſpacium conſtet, diligentiori nunc facta obſeruatione. Cæterum tollendus hic eſt alius ſcrupulus. Quando enim Aethiopia ſub Aequino-*

ctiale

ctiali eſt Zona (ſeu torrida) *vbi Sol rectis radijs feriens efficaciſſime non calefacit modo, ſed etiam exurit; qui fieri poteſt, vt tanta illic vaporum copia gignatur, quam idem, qui excitat, calor non diſſipet? Nobis enim qui tantopere à Sole diſtamus, quos ille obliquis radijs ferit; eo tamen ad nos redeunte, æſtate vix pluuiæ accidunt. Verum, quod antea quoque diximus, maximos ac non raros Aethiopia fluuios & lacus habet; ambit eam & ab occidente Oceanus; prætereaque montes illic ſunt & maximi & plurimi, in quorum ſumma cacumina, quum radiorum Solis non pertingat reflexio, frigiditas viget: vapores igitur ab æſtuoſo calore ex fluuijs lacubusque ac mari immenſa copia excitati, inter montium ſinus ſenſim ſublati, ac repoſiti, ab eorum frigiditate ſeruantur, tandem vt in immenſum aucti, quo tempore illis Sol fit longinquior, denſantur in pluuias.* Verum vbi clarum eſt experimentum, vbi ſenſus apertus eſt, ratio quærenda non eſt. Aluarez vidit in Aethiopia tunc temporis maximas cadere de cœlo pluuias; nil ergo de propoſito dubitandum; nec ratio ſuadebit oppoſitum, niſi fallax, qua de re quoque Maginus: [ſ] *Fiunt in Aethiopia duæ æſtates, & duæ hyemes; quæ non a frigore, aut caliditate percipiuntur, ſed a pluuiarum copia, & a ſerenitate.* Patet ex his duos eſſe Nili fluxus, quorum primus ſeu primordialis perpetuus eſt; ac ex monte Argenteo nuncupato ducitur hic ab [t] Ariſtotele; ſecundarius eſt, ac accidentalis, quem vulgo nuncupant inundationem, & incrementum ex pluuijs, vt vidimus. Ariſtoteles hic de primo peragit, non autem de ſecundario; cuius cauſam veram aſſignat inquiens alibi: [†] *Fiunt autem & circa Arabiam & Aethiopiam æſtate, aquæ, & non hyeme; & hæ impetuoſæ, & eadem die ſæpe propter eandem cauſam: cito enim infrigidantur per circumobſiſtentiam; quæ fit propterea quod calida eſt regio valde.* dum vero Magiſter primordialem illum Nili fluxum ait eſſe ex Aethiopiæ monte, quem Argenteum

[ſ] deſcr. Aethi. 5. Afr. part.

[t] 1. meteo. ſum. 4. cap. 1.

[†] 1. meteo. ſum. 3. cap. 2. inf.

pri-

Digitized by Google

priſci vocabant, obſeruatione Olympiodori non diffidet a Ptolemæo, qui Nilum aquas habere [u] ſcribit a Lunæ monte quomodocunque; nam ait [x] Olympiodorus: *At Nilus ab Argenteis iugis præceps defertur: argentei vero montes appellantur ab argento, quia argentei metalli venas habent vberrimas ditiſſimas. Vt igitur Chryſorroas fluuius dicitur, quia ramenta auri ſecum vehat; ſic etiam & Nilus, quia defert pſegmata quamplurima argenti, ab argenteis montibus delabi dicitur. Ptolemæus autem contendit ipſum deſcendere a montibus Lunæ; neque ab Ariſtotele diſſentit: fortaſſis enim Lunæ montes argenti nomen ſibi adſciſcunt, quia Lunæ ſacrum eſt argentum: aut potius quia Lunæ color albeſcit, ſed non proprie ſuus; peculiaris namque color Lunæ carboni ſimilis exiſtit, ſed color ille eſt, quem a Sole accipit.* Sic igitur & ex montibus defluunt etiam amnes Africæ magni.

[u] lib. 4. cap 9.
[x] com in 1. mete. p. 28.

De fluminis Acheloi, & Inachi ortu ex monte Pindo. Diſputatio Decima quinta.

POſt vniuerſales tres illas veteribus agnitas mundi terreni plagas, Aſiam, Europam, & Africam; peculiarem nunc Europæ partem ſibi notiſſimam Ariſtoteles in argumentum aſſumit, Græciam nimirum, cuius etiam fluuios maiores defluere notat e magnis montibus; primordialem etenim eandem originem ac latentem fluuiorum defluxum e montibus oſtenſurus, inducit denique notiſſimos ſibi montes, ac fluuios Græciæ, præſertimque pertinentes ad Macedoniam, ſuæ patriæ regionem; immo vero poſt originem fluuiorum ab alijs Geographis notatam, Ariſtoteles nunc originem amnium eorum in argumentum ducit, quos ipſe notiſſimos habuit, ac luſtrare potuit in ſua regione, vt non ex aliorum relatu, ſed teſtis ipſe ſit oculatus originis amnium Græciæ inquiens: [a] Τὸν δὲ περὶ

[a] 1. mete. ſu. 4. c. 1.

τὸν

τῶν ἑλληνικῶν τόπων, ὁ μὲν Ἀχελῶος ἐκ Πίνδου, καὶ ὁ Ἴναχος ἐντεῦθεν. id eſt: *Eorum autem, qui circa Græcum locum, Achelous quidem ex Pindo, & Inachus hinc*. Quod quidem placitum ita perſtringit vir celeberrimus

VICOM. Ad Europæ fluuios reuertitur; & aliquos, »
qui Græciam interlabuntur, commemorat; ac inprimis »
Acheloum; quem ait ex Pindo monte defluere. Macedoniam »
autem ab Epiro, & Achaia Pindus diuidit: Ex »
quo Inachus fluere non videtur, ſed ex Chronio in Pelo- »
ponneſo. »

LIC. De fluminis Acheloi defluxu ex monte Pindo nulla dubitatio; nam & Magino teſte, [b] *Pindus, nunc Mezzouo Sophiano eſt, ex quibus radicibus Peneus amnis proſilit; inſignis eſt origine Lapitharum, & partu Acheloi, altus admodum eſt, niuibusque obnoxius*. Antiquiore quoque teſte Strabone, cui [c] *Aetoles, & Acarnanes inuicem contermini ſunt; inter quos medius eſt Achelous ab Septentrione & Pindo in Auſtrum fluens, & per Agræos gentem Aetolicam, & Amphilochos*. Boccatio quoque *Achelous fluuius eſt Græciæ e Pindo Theſſaliæ monte effluens*. Plinio ſimiliter [†] *Amnis Achelous e Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Aetolia diuidens*. Vniuerſa difficultas eſt de fluuio Inacho, quem non ex Pindo, ſed ex Cronio monte in Peloponneſo fluere ſcribit Vicomercatus. Cæterum plures eſſe fluuios, qui eodem Inachi nomine vocentur, obſeruauit Strabo; quare diuerſus Inachus eſt, quem ex Cronio in Peloponneſo deducit Vicomercatus, ab eo, quem ex Pindo monte deducit nunc Ariſtoteles in Macedonia, quæ facile probari poterunt; etenim & Sophocles, vt ait [d] Strabo, ſcribit Inachum fluere de Pindi vertice. Sed ex eodem Strabone legimus non vnicum eſſe fluuium Inachum; vnum quidem, cui [e] Strabo dat originem ex Lyrcio ad Cynuriam montem in Arcadia, quem Parthenium, ſiue Artemiſium

[b] deſcr. Macedo.

[c] lib. 10.

[†] lib. 4. cap. 1.

[d] lib. 6.

[e] lib. 8

Pau-

[f] in Arcadicis. [f] Pauſanias appellat: alterum vero quem fluere ſcribit Hecatæus ex monte Lachmo. Quidni tertius eſſe valeat Inachus ex Pindo, de quo Sophocles & Ariſtoteles? Verum & ipſe Strabo flumen Inachum & Acheloum innuit [g] lib. 7. ex eodem monte locove defluere, dum ait: [g] *Sunt & fluuij Ionium irrumpentes ſinum, & in auſtrum vergentes, Inachus, & Ratous, & Achelous, & Euenus, quem priores Lycormam vocitabant: ille quidem ſinum illabitur Ambracium, alter vero in Acheloum: Cæterum Achelous & Euenus in mare fluunt, ille quidem per Acarnaniam labens, hic vero per Aetoliam.* Sed & Strabo laudat Hecatæum duos Inachos po- [h] lib. 6. nentem. *Melius autem* inquit [h] *Hecatæus, qui Inachum Amphilochorum flumen ex Lachmo fluens ſcribit, a quo & Aeas erumpit, alterum ab Argolico eſſe, & ab Amphiloco nomen aſſumpſit; qui & vrbem Argos Amphilochicum appellauit. Iſte illum quidem in Acheloum irrumpentem aſſirmat, Acantem vero in occaſum Apolloniam verſus fluere.* Denique vero quum mons Pindus diuidat Macedoniam ab Epiro, & Achaia; & ob ſui magnitudinem conterminus ſit Peloponneſſo; quid ni ex eius vna parte defluere poteſt Achelous amnis, & ex alia fluuius Inachus? ac certe Pindum ob ſui magnitudinem excurrere quoque in Peloponneſſum, vbi flumen [i] lib. 9. Inachus labitur, aperte conteſtatur ipſe [i] Strabo, cui flumen Achelous eſt Lamiæ propinquus in ora, quæ Dryopum vrbes Peloponneſiacas attingit; & Delopum, qui tractus plurimum Pindo vicinus eſt; qui mons permagnus exiſtit; verba Strabonis ea ſunt ipſiſſima: *Eretria eodem nomine, quo Euboica Parachelotæ, & hos quoque eodem vocabulo, quo ſunt Aetolici: nam & hic flumen Achelous eſt Lamiæ propinquus, penes quem quidem ſedes ſuas habent Parachelotæ. Porrigitur autem ora iſta ad Aquilonem ad Aſclepiadarum terram, & occidentem ſpectantium, & Eurypyli & Proteſilai ciuitates in orientem vergentes; in meridie vero ad oram*

Oetaam

Oetaam in populos XIIII. *diſtributam, & in Peracleam plagamque Dryopum tetrapolim, id eſt,* IV. *ciuitates aliquando ſub ſe tenentem, quomodo & Doricam, cum illa Dryopum Peloponneſum incolentium, caput vrbium, ideſt, metropolis cenſeretur. Ad Oetam ſane pertinet Acyphas quoque, terraque Paraſopia, & Oeniadæ gens, & Anticyra; quo nomine altera eſt in Locris occiduis. Hos autem decem ordines dico, qui non ſemper eodem, ſed vario manſere modo. Quæ vero magis ac magis inſignes ſunt, digniſſima memoratu veniunt; poetæ veró ipſius teſtimonio Dolopes ad extrema Phthiæ locantur, & quod ſub vno eodemque Imperatore Peleo militant & iſti & Phthiotæ; nam vt ille inquit Phthiæ extrema colunt, & Ductor erat Dolopum Phœnix, & munere Pelei. Tractus autem ille plurimum Pindo vicinus eſt, e locis propinquis, qui maxima ex parte Theſſaliæ plagæ ſunt. Gloria namque Macedonum Theſſalorumque ſimul & potentia efficit, vt eorum vicini præſertim Epirotæ partim ſponte, partim vero coacti ſe ſe in Theſſalorum aut Macedonum parte conſtituerint; quomodo Athamanes & Aethices & Talares Theſſalorum; at Oreſtæ & Pelagones, & Elimiotæ Macedonum. Pindus autem mons permagnus ad arcton Macedonum partem habet; ad occaſum autem Perabos, homines metanaſtas, ideſt nugatores continet; ad meridiem vero Dolopas. Hæc autem eſt Theſſaliæ ora. In ipſo autem Pindo habitationes habebant Talares, natio Moloſſorum, ab ijs deducta, qui Iſmaram incolunt; & Aethices, ad quos expulſos a Pirithoo Centauros fuiſſe poeta commemorat: eos autem omnino defeciſſe ſcriptores aiunt.* Sic igitur Inachus Peloponneſi fluuius oriri poteſt ex monte Pindo, qui permagnus attingit vtcunque prope fines Peloponneſi. Sed & adijciendum his eſt, Ariſtotelis verba ſecus etiam intelligi poſſe; nimirum dicens: [k] *Eorum autem, qui circa Græciæ locum, Achelous quidem ex Pindo, & Inachus hinc*. indicauit; Eorum omnium, qui fluunt circa Græciæ locum, Acheloum quidem ex Pindo [k] 1. meteo. ſum. 4. cap. 1.

fluere, & Inachum hinc, nimirum ex monte in loco Gra-
ciæ; licet ille mons Pindus non ſit, ex quo nuperrime d
xerat Acheloum fluere: verum ſuperior explicatio magi
[l] li.4.c.6. probatur. nam & [l] Plinius montem Pindum colloca
conterminum Peloponneſo, vbi fluuius Inachus labitur
quum enim ipſi *Peloponneſus in latitudine a promontorio Ma-
lea ad oppidum Lechæum Corinthiaci ſinus CLX. mil. paſſ pa-*
[m] lib.4. cap. 7. *teat. Poſtea* [m] *Maliacus ſinus ab incolis dictus, in quo op-
pida Halcyone, Econia, Phalara: Doris deinde, in qua Spe
chios, Erincon, Boion, Pindus*. Vt e Pindo facile deflue
valeat Inachus fluuius Peloponneſi. Sed quum Ptolemæ
mons Pindus ducatur a grad. 49. 38. 30. per grad. 47. 4
38. 4. vſq; ad gr. 51. 38. 26. ait enim agens de Macedonia
[n] lib.3. cap.13. [n] *A meridie vero terminatur inde per lineam iuxta Epirum
quidem vſque ad finem, cuius gradus* 49. 58. 30. *A qua line
extenditur Pindus mons, cuius medium habet gradus* 47. 4
38. 45. *Iuxta Achaiam autem reliquum vſque Malaicum ſinum
finem vſque cuius gradus ſunt* 51. 38. 26. *quumque fluui
[o] lib. 3. cap.16. Inachus eidem Ptolemæo* [o] *Inachi fluuij origo habeat grad.* 5
36. 30. iam vera protulit Ariſtoteles dum ſtatuit Pindo e
monte fluere fluuium Inachum; quum Pindus Plinio, &
Ptolemæo deſinat ad Malaicum ſinum in Peloponne
ſub grad. 51. 38. 26. & fluuius Inachus originem habeat, v
vidimus ex Ptolemæo ſub grad. 51. 36. 30. certeque mirum
foret, ne dicam impoſſibile, Ariſtotelem genere Macedo
nem ignoraſſe fontes ac originem fluuij celebris e monte
Pindo in Macedonia vtcunque ſito.

De Strymonis, Neſſi, & Hebri fluuiorum ortu e Scombro monte. Diſputatio XVI.

[a] 1. mete. ſu. 4. cap. 1 CLaudens Ariſtoteles hanc ſuam comprobationem d
fluuiorum ortu ex montibus ita ſcribit. [a] ὁ δὲ Στρυμὼ
καὶ

καὶ Νέστος, καὶ Εὖρος, ἅπαντες τρεῖς ὄντες, ἐκ τοῦ Σκόμβρου. πολλὰ δὲ ῥεύματα, καὶ ἐκ τῆς ῥοδόπης ἐστίν. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς εὕροι τις ἂν ῥέοντας. ἀλλὰ μαρτυρίου χάριν, τούτους εἴπομεν. ἐπεὶ καὶ ὅσοι αὐτῶν ῥέουσιν ἐξ ἑλῶν, τὰ ἕλη ὑπ' ὄρη κεῖσθαι συμβαίνει πάντα σχεδὸν, ἢ τόπους ὑψηλοὺς ἐκ προσαγωγῆς. hoc eſt: *Strymon autem, & Neſtus, & Hebrus, omnes tres exiſtentes ex Scombro. Multi autem fluxus & ex Rhodope ſunt. Similiter autem & alios fluuios inueniet quis vtique fluentes; ſed teſtimonij gratia hos diximus; quoniam & quicunque ipſorum fluunt ex paludibus, paludes ſub montibus poſitas eſſe accidit omnes fere; aut ſub locis altis ex adductione.* Quibus etiam ſic opponit Vir Cl.

VICOM. De Scombro monte nihil traditum inuenitur, niſi is ſit quem Ptolemæus tabula Europæ nona Scardum nominat, quo Dalmatia a Myſia ſuperiore diſtinguitur. A montibus enim propinquis Macedoniam a Thracia diuidẽtibus Strymon Ptolemæo eodem autore defluit. »

LIC. Ptolemæus Afer communem locum fluuiorum Macedoniæ propoſuit; montes propinquos Macedoniam a Thracia diuidentes; at Ariſtoteles Macedo proprio nomine Strymonis, & Neſti, & Hebri fontes continentem montem Scombrum appellauit: Quum autem Magino [b] *Neſſus fluuius ex Hęmo monte delabens lentus admodum ſit, Græcis nunc Meſtro dicatur:* Quumque Boccatio [c] *Strymon Thraciæ fluuius ſit in Hęmo monte natus, Macedoniam diuidens a Thracia:* Quin & antea Solino, [d] *Strymon amnis facit terminum, qui ab Hęmi iugis irrigat;* iam veriſimile ſatis eſt eundem montem ab Ariſtotele nũc appellari Scombrum, qui dicitur ab alijs Hęmus; ſiue duo hæc nomina pridem habuerit hic mons, quorum vnum Ariſtoteles, alterum alij ſibi delegerint; ſiue Scombri nomen mutatum fuerit in Hęmum; vt obſeruatu Strabonis [e] Myſiorum nomen in Merones, & Mœones, & Mennes; quin etiam

[b] deſcr. Thrac.
[c] tra de flum.
[d] cap. 14.
[e] lib. 12.

Aa 2 Sin-

Sintorum nomen olim mutatum fuit in Sapas, & Thraces. Quam coniecturam mirifice confirmant Ariſtotelis verba, quibus flumina ex Scombro defluentia conferuntur cum amnibus defluentibus ex Rhodope; proindeque Scombrus cum Rhodope comparatur; & Rhodope Scombro minor inſinuatur: ait enim e Scombro tres fluuios, Strymonem, Hebrum, & Neſtum oriri; multosque fluxus & ex Rhodope eſſe. Niſi etiam dicamus Hęmi montis maximi eam partem non paruam, ex qua fluunt hi tres amnes proprio nomine a Macedonibus vocatam fuiſſe Scombrum; adeoque Macedonem Ariſtotelem patrio vocabulo deſignaſſe nobis peculiarem locum originis horum trium celebrium fluuiorum Macedoniæ, ſeu Thraciæ; quum alij Scriptores contenti fuerint loco communi, totumque montem Hęmum aſſignauerint, vnde fluunt Hebrus, Neſtus, & Strymon. Addendum his eſt obſeruatu Munſteri Scholiaſtis Melæ, *Strymon fluuius autore Plinio oritur in Hęmo; & priuſquam dirigat curſum in ſeptem funditur lacus: Secundum Ptolemaum vero originem trahit ex Orbelo monte; ſed qui vnus ferme eſt cum Hęmo:* cur ergo ſimiliter dicere non poſſumus Ariſtotelicum Scombrum vnum eſſe cum Hęmo Solini & Melæ? Meminit quidem Ptolemæus Orbeli vno in [g] loco; ſed ex eo Strymonem fluuium oriri non ait. Cæterum quum Plinio ponantur in Macedonia [h] *montes Rhodope, Scopius, Orbelus*; fortaſſe Scopius eſt ille, quem Ariſtoteles appellat Scombrum, & Rhodope monti comparat, quemque mox Plinius binomium nuncupat Hęmum; cui *Deinde Macedoniæ terminus amnis Strymon ortus in Hęmo*. Proponit autem Ariſtoteles hic tres fluuios Gręciæ, Macedoniæque ſuæ celebriores; nam & Mela huic opinioni ſuffragatur, deſcribens Thraciam Macedoniæ contermiuam, ait enim: [i] *Paucos amnes, qui in pelagus euadunt, verum celeberrimos Hebrum, Neſton & Strymona emittit. Montes interior attollit*

lib. 2. ad cap. 2.

[g] lib 3. cap. 9.

[h] lib. 4. cap. 10.

[i] lib. 2. cap. 2.

Hę-

Hęmon & Rhodopen, & Orbelon; ſacris Liberi patris, & cœtu Mænadum Orpheo primum initiante celebratos: e quibus Hęmus in tantum altitudinis abit, vt Euxinum, & Adriam e ſummo vertice oſtendat. Quum igitur hic Ariſtoteles agat de montibus Græciæ, ſeu Macedoniæ maximis; mentionemque Scombri faciat, & Rhodopes; quumque Scombri nulla ſit apud Autores mentio; probabile ſatis eſt Scombrum Ariſtoteli nuncupatum, eſſe quem alij vocitant Hęmum; ex quo naſcuntur illi fluuij, quos e Scombro naſci ſcribit Ariſtoteles, nempe Strymonem, qui maximus Macedoniæ fluuius eſt in Thraciæ finibus [k] Magino, a quo [l] Strymo dicitur: Neſtum, qui Ptolemæo [m] Neſus, Magino [n] Neſſus, nunc Meſtro, & Turcis Charaſon, ideſt, fluuius niger, vulgo *fiume de mar:* & Hebrum, qui Magino *nunc* [o] *Mariza dicitur, aurum in arenis defert, & Traianopolim Vrbem alluit; atque ante Samothracem ſe ſe exonerat.* [k] deſcr. Maced. [l] deſcr. Thrac. [m] lib. 3. cap. 11. [n] deſcr. Thrac. [o] deſcr. Thrac.

VICOM. Qui Ptolemæus idem Hebrum & Neſtum ex Rhodope, qui in Thracia eſt, deſcendere ſtatuit. „ „

LIC. Ptolemæus quamuis in [p] tabulis videatur deducere fluuium Hebrum ex Rhodope; tamen in [q] deſcriptionibus non dicit Hebrum & Neſtum deſcendere ex Rhodope, vt ait vir egregius; ſed eſſe ſupra Neſum fluuium atque Hebrum; ipſiſſima Ptolemæi verba ſunt, dum deſcribit ſitum Thraciæ: *Deinde prædictus eſt terminus Cherſoneſi. Inſigniorum autem Thraciæ montium eſt Aemus, qui ſitus eſt iuxta coniunctionem Myſiæ inferioris extenſam. Rhodope etiam mons ſupra Neſum fluuium atque Ebrum.* Id autem ſupponere videtur hos fluuios non ex Rhodope naſci, ſed vltra Rhodopen, nimirum ex altiore monte illi propinquo, quem Ariſtoteles ipſe Scombrum, alij nuncupant Hęmum. Sunt enim hi duo montes in Thracia, ſeu in confinio Thraciæ Macedoniæque finitimi; quorum Hęmus celſiſſimus eſt; ex cuius vertice vulgata opinio eſt [p] tab. 9. Europ. [q] lib. 3. cap. 11.

ſquod

[r] in H. (quod ait poſt Melam in [r] Onomaſtico Geſnerus) Ponticum ſimul & Hadriaticum mare, & Iſtrum amnem, &
[ſ] lib. 4. cap. 11. Alpes conſpici poſſe; nam eius excelſitas [ſ] Plinio ſex millia paſſuum continet; cuius in theoria de montibus Græciæ magnis magnos amnes ferentibus veriſimile non eſt Ariſtotelem oblitum, qui Rhodopen eo minorem recenſuit, adeoque Rhodopi comparatum Scombrum præferentem Scombri nomine ſignificaſſe conſtat Hęmum; qui dictus eſt Hęmus a poetis, denominatione ſumpta ab Hęmo rege; a cuius ſorore minor alter illi finitimus mons Rhodope nominatur; in eos enim transformatos eſſe Rhodopen, & Hęmum fabulæ concinunt; etenim [t] Ovidio
[t] 6. metamor.

Threiciam Rhodopęn habet angulus vnus & Hęmum:
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam
Numina ſummorum ſibi qui tribuere Deorum.

[u] deſcr. Græc. Maginus etiam de Thracia loquens infit: [u] *Montes huius tractus celebres ſunt Hęmus, qui terminus eſt regionis a Septentrione; Rhodope ſublimis poſt Hęmum, aſperrimusque, & niue continue candicans; in quo Orpheus, vt aiunt canere ſolitus erat.* Ex eodem Hęmo monte, quem Ariſtoteles hic Scombrum nominat, & Rhodopi coniungit, oriri tres amnes ab Ariſtotele notatos innuit etiam Pomponius [x] Mela, vt nuper obſeruauimus, repetitis verbis, quibus Thracia *Paucos amnes, qui in pelagus euadunt, verum celeberrimos Hebrum, Neſton & Strymona emittit, montes interior attollit Hęmon & Rhodopen, & Orbelon, ſacris Liberi patris, & cœtu Mænadum Orpheo primum initiante celebratos: e quibus Hęmus in tantum altitudinis abiit, vt Euxinum & Adriam ex ſummo vertice oſtendat.* Ex quo maiori & celſiori tres illi celebriores amnes oriuntur Ariſtoteli; quum ex Rhodope minore monte minores alij fluuij non ita celebres, proindeque ab Ariſtotele ſine peculiari nomine, communi vocabulo fluxuum deſignati defluant.
[x] lib. 2. cap. 2.

VI.

VICOM. Quemadmodum autem cum Strymone eos ,,
defluere Ariſtoteles tradit, niſi ob montium vicinitatem ,,
non video: ,,

LIC. Supponit vir doctus Ptolemæum dixiſſe, ac vera dixiſſe, Neſtum & Hebrum ex Rhodope defluere; ipſiq́ue talia dicenti magis credendum eſſe, quam Ariſtoteli ſcribenti ex vno eodemque monte Scombro, qui nuncupatur ab alijs Hęmus, tres amnes oriri Strymonem, Hebrum, ac Neſtum; quum tamen Ptolemæus talia non dicat, ſed ſolum aſſerat, Rhodopen etiam montem eſſe ſupra Neſum fluuium, atque Hebrum: an ideo quia Patauina ciuitas eſt ſupra Medoacum amnem maiorem, qui Brenta dicitur, & minorem qui Bachilio nuncupatur; dicetur ideo Medoacus vterque naſci ex vrbe Patauio? nihil minus: Immo vero Ptolemæus non ſolum Rhodopen montem ait eſſe ſupra Neſum & Hebrum, ſed præter Hęmum, Rhodopen etiam ponit ſupra Neſum & Hebrum; verba Ptolemæi ſuperius allata repetantur, [y] ait enim, *Deinde prædictus eſt terminus Cherſoneſi. Inſigniorum autem Thraciæ montium eſt Aemus, qui ſitus eſt iuxta coniunctionem Myſiæ inferioris extenſum. Rhodope etiam mons ſupra Neſum fluuium atque Hebrum. In quorum fere medio mare verſus lacus eſt Biſtonis nomine, qui gradus habet* 52.30.41.50. vt iam non dicat Hebrum & Neſtum ex monte Rhodope naſci Ptolemæus. At vero ſi talia diceret, contradicenti nunc [z] Ariſtoteli magis credendum eſſet agenti de ſuæ Macedoniæ Thracięque finitimæ montibus & amnibus, quos ipſe luſtrauit; quam Africano Ptolemæo, qui diſtantiſſimam a Macedonia & Thracia Peluſium vrbem in [a] Africa natus eſt patriam. Sed & ante Solinum cui [b] *Hebrum Odryſarum ſolum fundit*, [c] Plinius aſſeruit. *Odomantes Odryſarum gens infundit Hebrum*; & vterque ſatis innuit Hebrum ex Hęmo monte peruenire: præferendum autem eſt omnibus

[y] lib. 3. cap. 11.
[z] 1. meteo. ſu. 4. cap. 1.
[a] lib. 4. cap. 5.
[b] cap. 15.
[c] lib. 4. cap. 11.

nibus teſtimonium Ariſtotelis, vt pote de gentilibus amnibus, & montibus ſibi familiaribus & notiſſimis agentis: & conſulto ſuperiores amnes & montes Aſiæ, Europæ, Libyæque celebres proferens ex aliorum Geographorum relatu, nunquam teſtimonij vocabulo vſus eſt, vt nunc peragens de fluminibus & montibus Græciæ, ſeu Macedoniæ, Thraciæque celebrioribus; nam teſtimonium non eſt, niſi rei viſæ, ſi firmum futurum ſit; quod innuit Plautus in Truculento ſtatuens, pluris eſſe teſtem oculatum vnum quam ſint auriti decem.

De fluuiorum primordiali origine generatim ex montibus ab Ariſtotele poſita, & à Vicomercato vi veritatis accepta. Diſputatio XVII.

CEterum veluti veritate coactus tandem in Ariſtotelis ſententiam deſcendit Vicomercatus accipiens illa poſteriora dicta Magiſtri, *Quoniam & quicunq; fluuiorum fluunt ex paludibus, paludes ſub montibus poſitas eſſe accidit omnes fere, aut ſub locis altis ex adductione.* Quæ palinodiam canens collaudat

» VICOM. Addit enim, Ita fluuiorum exemplo oriri ea
» in montibus, aut ex illis defluere probatum eſt: nec aliter
» inquit ceteros amnes naſci, ſi illorum ortum quis inueſti-
» get; etenim eos, qui ex paludibus, aut ſtagnis ortum du-
» cere videntur, ex illis tantum paludibus fluere, quæ mon-
» ti alicui, ex quo aquæ fluxum aliquem excipiunt, ſubie-
» ctæ ſunt: quod de his lacubus, qui in Alpibus collecti
» ſunt, facile perſpicitur. Ac inter ceteros ſunt Verbanus,
» Larius, & Benacus, maximi ac valde patentes, ex quo-
» rum vno, videlicet Verbano Abdua, ex Lario Ticinus,
» ex Benaco Mintius effluunt, quum in illos prius e monti-

bus

bus multa aequa defluat, atque etiam eiuſdem nominis ,,
fluuius, quanquam longe minor, quam quum ex illis ef- ,,
fluit. Quin & ſcaturigines aliquæ in paludibus habentur, ,,
quæ reconditos habent effluxus,& in capacitate illa aqua- ,,
rum e montibus deſcendentium in illis collectarum cerni ,,
non poſſunt. ,,

LIC. Sic ergo plane conſtat, & Vicomercatum Ariſtotelis doctrinam denique recipere de fluminum ortu: & Ariſtotelem agere non ſolum de origine ſolum clara, ſeu de fluuiorum aperta ſcaturigine, fluxioneve de patentibus viſui fontibus; verum etiam, ac præcipue de primordiali amnium natali latente intra montium celſiorum viſcera, ſinusque conditos; vnde cœcis ductibus ſe ſe deferunt per tenebricoſos cuniculos occulti riuuli tandem in apertum ſeu lacum, paludem, ſtagnumve, ſeu fontem; qui poſſunt in loco plano & a montibus ſemoto ſitum habere. Sic ergo non erat vt vir eximius Ariſtotelem accuſaret, aut a Magiſtro deſciſceret, ac Philoſophum accuſaret, quaſi a vero aberrantem in topographia de fluuiorum origine.

De his, qui ab Ariſtotele dicti ſunt fabulari de ſtagno Palæſtinæ. Diſputatio Decima octaua.

A Fluminibus age nunc ad ſtagnum Palęſtinæ tranſeamus, in quo Magiſter habet cõtradictorem eundem Vicomercatũ, qui quum vidiſſet Ariſt. ita ſcribentem: [a] Εἰ δ' ἐστιν ὥσπερ μυθολογοῦσί τινες, ἐν Παλαιστίνῃ τοιαύτη λίμνη, εἰς ἣν ἐάν τις ἐμβάλλῃ συνδήσας ἄνθρωπον, ἢ ὑποζύγιον, ἐπιπλεῖν, καὶ οὐ καταδύεσθαι κατὰ τοῦ ὕδατος, μαρτύριον ἂν εἴη τοῖς εἰρημένοις. λέγουσι γὰρ πικρὰν οὕτως εἶναι τὴν λίμνην καὶ ἁλμυρὰν, ὥστε μηδένα ἰχθῦν ἐγγίνεσθαι. Τὰ δ' ἱμάτια ῥύπτειν, ἐάν τις διασείσῃ βρέξας. ἔστι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα σημεῖα πάντα τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ ἁλμυρὸν

[a] 2. meteo. ſum. 1. cap. 3.

ποιεῖ σῶμα τι, γεῶδές ἐστι τὸ ἐνυπάρχον. idest: *Si autem eſt, ſicut fabulantur quidam, in Palæſtina tale ſtagnum, in quod ſi quis immerſerit colligatum hominem, aut iumentum, ſupernatat, & non ſubmergitur in aqua: teſtimonium vtique erit aliquod dictis. Dicunt enim amarum ſic eſſe ſtagnum; & ſalſum, vt nullus piſcis innaſcatur, veſtimenta autem purgari, ſi quis, quum irrigauerit, quaſſauerit. Sunt autem & talia ſigna omnium dictorum, quod ſalſedinem facit corpus aliquod, & terreſtre eſt, quod inexiſtit.* Quum inquam Vicomercatus vir alioquin eruditus, & plane doctus hæc apud Ariſtotelem legeret, carpere non dubitauit Magiſtrum, quaſi fabuloſa commenta, & non vera dicat ea eſſe, quæ de lacu Palæſtinæ proferuntur. ait etenim in commentario.

[b] 2. me-te. ſum. 1 com. c. 3. ,, VICOM. [b] Quod de lacu Palæſtinæ vt fabuloſum Ariſtoteles ſcribit, verum eſſe ab omnibus fere poſterioribus
,, ſcriptoribus proditum eſt. Plinius libro quarto ait Lacum
,, Aſphaltiten, qui Palæſtinæ eſt nihil præter bitumen gignere,
,, vnde nomen accepit, nullum corpus animalium recipere,
,, tauros, camelosque fluitare, indeque famam ortam
,, nihil in eo mergi: id vero libro ſecundo inter aquarum miracula
,, commemorat. Strabo lacum Serbonis nominat,
,, & propter bitumen quod e medio fundo cum bullis quam
,, feruentis aquæ efflatur, ingredientem nec innatare, nec
[c] 4. de ſymp. med. fac. cap. 20. ,, immergi poſſe ait, ſed attolli. [c] Galenus etiam eiuſdem
,, lacus meminit, eiusque naturam edocuit. Aqua, inquit,
,, quæ eſt in lacu Palæſtinæ in caua Syria, quem alij quidem
,, vocant mare mortuum, alij ſtagnum bitumino ſum, guſtantibus
,, non ſalſa modo, ſed & amara eſt. Salem etiam
,, habet ex ſe ſe natura, perinde amarum, primoque vna cum
,, vniuerſo mari tum candidior, tum craſſior apparet, ſalſugini
,, meræ ſimilis, in quam ſi ſalem inijcias, ne liquari quidem
,, etiam poſſit, plurimum enim eius in ſe habet, ac ſi
,, quis in eam ſe mergat, continuo ſale tenuiſſimo veluti conſper-

Digitized by Google

ſperſus vndique emergere conſpicitur. Quapropter etiam „ aqua illa quam cætera marina grauior eſt, idque tanto „ pondere, quanto fluuiali marina. Itaque ne ſi teipſum de- „ mittas, in profundum deferri poſſis, ita attollit eleuatque „ aqua, non ſane quia natura leuis ſit, quod quidam vete- „ rum Sophiſtarum prodidit; ſed vt cenſuit Ariſtoteles, pro- „ pter grauitatem inſtar luti, quæ grauiora ſunt geſtans: „ Proinde ſi hominem ligatis manibus pedibusque in ſtagni „ illius aquam proieceris, deorſum haud feretur. Quin ve- „ ro ſicut naues in mari onera plura quam in fluuijs citra ſub- „ merſionem portare valent; eundem in modum in ſtagno „ mortuo multo plura quam in mari: tanto enim eſt quæ in „ illo eſt aqua, marina grauior, quanto marina lacuſtri, aut „ fluuiali: ineſt namque ei talis ſubſtantia, quæ terrea gra- „ uisque eſt. Hæc Galenus. „

LIC. Ita Vicomercatus: ob quæ ſane non erat vt vir acutus, ac eruditus Ariſtotelem accuſaret ac reprehenderet, quaſi fabuloſa putauerit ea quæ de lacu Palæſtinæ vera narrantur; etenim verba Philoſophi nuper allata, quæ [†] alibi demonſtrauimus pietati non obeſſe, nec diuinæ paginæ contradicere, duo continent apertiſſime conuincentia Magiſtrum non aſſerere, relata de ſtagno Aſphaltite fabuloſa eſſe, nec derogare fidem ijs, quæ de mari mortuo dicuntur tanquam fabuloſis: Vnum quidem eſt, quod huiuſmodi narrationem affert Ariſtoteles veluti ſignum ac teſtimonium comprobans propriam opinionem a ſe ſuperius immediate nobis expoſitam de natura & cauſa ſalſedinis in mari, vt apertiſſime conſtat ex verbis textus ſupra relatis: non poſſumus autem dicere Philoſophum voluiſſe comprobare ſua dogmata per aliorum fabulas; ſiue per ea, quæ ipſe ceu fabulas exiſtimat eſſe falſa. Alterum eſt (vt alibi notaui) quod verbum *fabulari*, μυθολογεῖν, non ſemper ſignificat fabulas recenſere,

[†] 2. de pietate Ariſtotelis cap. 2.

Lib. Reſp. de Quæſ. per epiſt.

quod Etruſce dicitur *fauoleggiare*; ſed aliquando immo vero ſæpe ſignificat idem, quod fari, ſeu loqui, & dicere ſimpliciter: & æquipollet ei, quod Italice dicitur *fauellare*; nam *fabulari* deducitur etiam a *fando*, quod *loqui* ſignificat. Quam doctrinam habemus tum apud Græcos, tum etiam apud Latinos Autores: apud Græcos quidem primum, quia Græcorum Autorum politiſſimus Iſocrates ad Demonicum ſcribens, *fabulæ* nomen, idiomate ſuo μῦθος dedit ei narrationi, quam ipſe ſacram hiſtoriam eſſe cenſebat, & omnes alij ſecum ætate ſua veriſſimam eſſe credebant, his notis: *Quod ſi fas eſt mortali voluntatem Deorum coniecturis indagare, eos etiam in coniunctiſſimis potiſſimum, demonſtraſſe arbitror, quomodo & aduerſus homines improbos, & erga bonos viros eſſent animati. Nam quum Iupiter (vt fabulæ tradunt*, ſua lingua, ὡς οἱ μῦθοι λέγεται, *& omnes credunt) Herculem Tantalumque genuiſſet, alterum ob virtutem immortalitate donauit: alterum propter improbitatem maximis ſupplicijs affecit. Decet igitur in hac exempla intuentes virtutem & honeſtatem expetere*. Vnde conſtat, Iſocratem ſacras Gentilium hiſtorias, quas ipſe veras exiſtimabat, appellaſſe ſua lingua μύθους, quod Latine vertitur *fabulas*; etiamſi Vuolfius ſenſum magis, quam vocabulum inſpiciens, verterit, *arcanas literas*; quum vertere potuiſſet, *ſacras hiſtorias*. Deinde vero quia Lexicographis Conſtantino, & Porto, μῦθα Cyprijs φωνὴ, *vox*, autore Heſychio; & μυθεῦομαι, μεύσομαι, π, εῦμαι, *fabulor, inquio*. Deponens abſolut. Ἀμοιβαδὶς ἀλλήλοισι μυθεῦντο: *inter ſe loquebantur*. Apollon. Rhod. μυθέω, *loquor*. Homer. [d] ἀληθέα μυθήσασθαι, *vera loqui*. Sed & [e] antea,

[d] Odyſſ. 14. v. 125.
[e] Il. 11. ver. 140.

„ Matris hanc video animam demortuæ:
„ Illa tacita ſedet prope ſanguinem, neque ſuum filium
„ Dignatur palam aſpicere, neque alloqui.

[f] v. 326. ſua lingua, οὐδὲ προτιμυθήσασθαι. & paulo poſt: [f]

Om-

„ Omnes vero non ego eloqui (μυθήσομαι) poſſum, neque nominare. & mox: [g] [g] ver. 343

„ O amici, non ſcilicet nobis præter opinionẽ, & a ſcopo

„ Loquitur, μυθεῖται, Regina prudens, ſed obedite.

Addunt Lexicographi μυθολογέω: μυθήσατο: *dixit*: μυθητής: *orator*: *ſuſurro*: μυθήσομαι, *dico*. Nonnus, μυθίζω, itidem *loquor*, dico, prædico. μυθολογεύω, *loquor*, μυθολογέω, *dico*, *narro*. Plato epiſt. ſeptima, ἃ κἂν ἄλλοις μυθολογοῦντες: *Quæ alijs enarrantes*. μῦθος, *fabula*, *verbum*, *diſputatio*, *oratio*. Et Plato in Phædone nunc μῦθον, nunc λόγον vſurpauit. Nec mirum ſi μῦθος ſignificationem λόγου aliquando obtineat; quum veteres μυθεῖσθαι dicerent pro λέγειν, hoc eſt, *narrare*. [h] Homer. Iliad. 11. [h] v. 384.

„ Minatus eſt verbum, μῦθον, quod iam perfectum eſt.

& [i] paulo poſt: [i] ver. 552

„ Moleſtiſſime Saturnide, quale verbum, μῦθον, dixiſti?

& non multo [k] ante: [k] v. 291.

„ An propterea ipſi contumelia loqui, μυθήσασθαι.

Hæc a Lexicographis quum trita iam habeamus, profecto verbum Ariſtotelis μυθολογοῦσι vertit aptius Vatablus *ferunt*, quam vulgata, *fabulantur*, etſi non inepta ſit & iſta verſio. Apud Latinos vero claſſicos pariter *fabula* pro ſermone vero ſumitur, & *fabulari* pro eo quod eſt *loqui*, & *narrare*, ſiue *fari*. Sane M. Tullius *fabulam* æquipollere *ſermoni* pariter & *orationi* ſatis oſtendit, dum ait expreſſis verbis: *Hunc vero librum de ſenectute ad te mittimus: omnem autem ſermonem tribuimus, non Tithono, vt Ariſto Chius, ne parum eſſet autoritatis in fabula: ſed M. Catoni ſeni, quo maiorem autoritatem haberet oratio.* Quis ambigat hic Ciceronem tanquam ſynonymis vti, ſermone, fabula, & oratione? ſic etiam Nonio Marcello tractanti de Improprijs, *Affari, non ſolum reſpondere, vel fabulari, ſed etiam rogare poſitum*. Et inferius agens de Doctorum indagine ſcribit idem Marcellus:

lus: *Stacilinum, & Statanum, & Fabulinum Præſides Deos Varro Cato, vel de liberis educandis, puerilitatis aſſirmat. Ali Statano, & Statilino, quorum nomina habent ſcripta Pontifices. Sic quum primo fari incipiebant ſacrificabant Diuo Fabulino.* Ita quum puer eſſem apud Calepinum memini me legiſſe, *Fabulor, laris: Ragionare, fauellare, fauoleggiare, μυθολογέω, a fando deriuatur, & ſignificat loqui. Plautus in Ciſtellaria: Hæc noſtram rem fabulatur, hanc ſcire oportet filia tua vbi ſit, id eſt de re noſtra loquitur.* Et idem Plautus in Captiuis mœſtum loquentem de re ſeria ſic introducit:

Nunc enimvero ego occidi, eunt ad te hoſtes Tyndare, quid loquor?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor, mihi
Res omnis in incerto eſt: quid rebus confidam meis.

Sed & apud ſacros autores idem verbum *μυθολογεῖν fabulari*, idemque nomen *μῦθος fabula* ponitur in eadem ſignificatione narrandi rem veram, & loquendi de re ſeria, ſumiturque pro ſermone vero, & hiſtoria, nam Iob, qui ſe-
[n] cap.7. rio tractat de ſua calamitate ſic infit: [n] *Loquar in tribulatione ſpiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ.* Quin & apud Euangeliſtam, qui duos diſcipulos Domini loquentes ad inuicem ſerio de rebus geſtis in paſſione Redemptoris, tanquam de rebus veriſſimis, ac ſibi notiſſimis, ait eos mœſtos de talibus fabulari; talia verba ſcri-
[o] cap.24. buntur a Diuo Luca: [o] *Et ecce duo ex illis ibant in Caſtellum, quod erat in ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus, & ipſi loquebantur ad inuicem de his omnibus, quæ acciderant: Et factum eſt dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis: oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoſcerent, & ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones quos confertis ad inuicem ambulantes & eſtis triſtes?* Quo in loco Diuus Euangeliſta quos ait *fabulari*,
[p] in Luc. cap.24. Dominus ait *conferre ſermones*; & hic vel ipſe [p] Lyranus ob-

obſeruat *fabulari* deduci non a *fabula*, ſed a *fando*: ſcribit enim: *Non dicitur hic fabulari a fabula, ſed a for, faris, quia non loquebantur de vanis, ſed operibus Ieſu, & morte eius*. Gloſſa pariter ordinaria *fabularentur* interpretatur *de Domino loquentes*. Immo vero τὸ *fauoleggiare* Thuſci ſermonis autor eximius vſurpauit pro colloquio de rebus diuinis; etenim Theophilus ille Folengius, nobilis Theologus, & Poeta, qui præter ludricum poema Merlini, condidit egregias Pſalmorum commentationes, in miſto ex ludicris & ſerijs volumine, quod Chaos inſcripſit, in tertia ſylua tota ſeria, ſecundam mire ludicram ſubſequente, peragens de diuina vocatione animarum ad ſtatum Gratiæ, dum poetice deſcribit Paradiſum terreſtrem, ſic introducit ſe iam ex illecebris mundi erutum cum Prophetis Enoch & Helia de rebus diuinis colloquentem:

Quiui honoratamente fui raccolto
Da duo barbati & candidi Vecchioni,
L'vno fù Enoccho; & l'altro che diſtolto
Di terra aſceſo in Ciel fra ſpirti boni
Quando Eliſeo videlo nel volto
Foco volar à l'alte regioni
Queſti con lieto volto m'abbracciaro
Moſtrando il mio aduenir quant'hebber caro:
Vado fra loro poſcia lento lento
Fauoleggiando verſo il gran palaggio
Ecco quegli Angioletti a trenta a cento &c.

Sic igitur autores omnium ordinum eximij ſumunt verbum μυθολογεῖν *fabulari*, & *fauoleggiare*, pro eo quod eſt *narrare*, *loqui*, & *fauellare*: Pari ratione ſine vllo vel erroris, vel impietatis crimine Philoſophus Ariſtoteles, hic [q] afferens in ſuorum theorematum de ſalſedine maris confirmationem eos, qui μυθολογοῦσι fabulantur de ſtagno Paleſtinæ, non veluti referentes fabuloſa figmenta citauit, ſed vſus eſt

[q] 2. mete. ſu. 1 c. 3.

Digitized by Google

eſt eorum teſtimonijs ad propriæ ſententiæ comprobationem, ipſorumque narrationem exiſtimauit eſſe veriſſimam & vt veram in medium attulit. Quod animaduertit quoque non ſolum Vatablus, hunc Ariſtotelis locum ita vertens e Græco: *Quod ſi in Palæſtina ſit, vt quidam ferunt, lacus eiuſmodi, &c.* Sed etiam [r] Galenus, qui citans hunc eundem Ariſtotelis locum, aſſerit Ariſtotelem exiſtimaſſe vera eſſe quæ de lacu Palæſtinæ narrantur: cuius opinionem Galenus ipſe reprobaret, ſi aliter exiſtimantem cenſuiſſet, vt reprobat Sophiſtarum opinionem, qui dicebant aquam eius lacus eſſe leuem. Quæ verba Galeni ſuperius a Vicomercato, vel ipſo propoſita ſunt hæc: *Itaque ne ſi te ipſum demittas, in profundum deferri poſſis, ita attollit eleuatque aqua, non quia natura leuis ſit, quod quidam veterum Sophiſtarum prodidit, ſed vt cenſuit Ariſtoteles propter grauitatem inſtar luti quæ leuiora ſunt, geſtans.* Quomodo ergo Galenum Vicomercatus hic adducit pro ſe contra Ariſtotelem, quum Galenus aperte dicat Ariſtotelem [ſ] eo loci cenſuiſſe vera eſſe quæ de craſſitie, grauitateque aquæ ſtagni Palæſtinæ traduntur, deque ſupernatatione ligatorum hominum, ac iumentorum in eo? Quid? Nonne Ioſephus hiſtoricus vſus eſt nomine fabulæ, ſignificans hiſtoriam Sodomiticam? ait enim referens ea, quæ pridem Ariſtoteles. [t] *Commemoratione autem dignum puto Aſphaltitis quoque naturam exponere lacus. Is enim ſalſus quidem ac ſterilis eſt: nimia vero leuitate etiam quæ grauiſſima ſunt, in eum iacta fluitant. Demergi autem quis in profundum nec de induſtria facile poteſt. Denique Veſpaſianus qui viſendi cauſa illuc venerat, iuſſit quoſdam natandi inſcios vinctis poſt terga manibus in altum proijci, & euenit omnibus tanquam vi ſpiritus ſurſum repulſos deſuper fluitare. Ad hæc mirabilis eſt coloris mutatio, quæ ter in ſingulos dies ſuperficiem vertit, & Solis radijs variata reſplendet. Multis autem locis vomit nigras bitumi-*

[r] 4. de ſimp. med. fac. cap. 20

[ſ] 2. meteo. ſum. 2. c. 3.

[t] 5. de bello Iudai. cap. 5.

tuminis glebas, quæ ſuper vndas & habitu & magnitudine tauris ſine capitibus aſſimiles natant. Ad eas autem quum lacus exercitatores acceſſerint, nacti quod aggeſtum eſt, ad naues trahunt, & quia lentum eſt repletas eas abrumpere nequeunt, ſed quaſi religata ſcapha pendet a tumulo, donec menſtruo mulieris atque vrina ſoluatur. Eſt autem vtile non modo ad compagines nauium, ſed ad corporum etiam curationem multis remedijs admiſcetur. Longitudo lacus eſt quingentorum & octoginta ſtadiorum, qui ad Zoara vſque Arabiæ tenditur; latitudo autem centum quinquaginta ſtadijs patet. Huic Sodomitica terra vicina eſt, olim quidem tam fructibus quam diuitijs ciuitatum fortunata, nunc autem omnis exuſta, vt quæ habitatorum impietate fulminibus conflagraſſe memoretur. Denique adhuc in ea diuini reliquias ignis, & oppidorum quinque videre licet imagines, & renaſcentes in fructibus cineres, qui colore quidem ſunt edulibus ſimiles, carpentium vero manibus in fumum diſſoluuntur & cinerem. Terræ quidem Sodomiticæ fabula eiuſmodi fidem habet ex facie. Si ergo Ioſephus hiſtoricus idemque Iudæus hiſtoriam Sodomiticæ terræ a [u] Moſe promulgatam, quam ipſe veram eſſe putauit, & veluti veram nobis deſcripſit in ſuis Antiquitatum Iudaicarum [x] libris, nunc appellat fabulam, & Græce MYTHEYOMENA, a nomine reprehenſus, nec quod Moyſi contradixerit, nec quod fabulæ nomen dederit hiſtoriæ, veræque narrationi, quia id Plato fecerit, & alij plurimi vetuſtiorum; cur a viro cordato culpatur Ariſtoteles commemorans eos, qui [y] fabulantur de lacu Palæſtinæ, quaſi eos putauerit non vera ſcribere, ſed falſas fabulas nectere? Certe ſi Flauius Antiquiorum exemplo potuit veram hiſtoriam appellare fabulam, ac MYTHEYOMENA, græce ſcribens, eadem ratione quiuit Ariſtoteles contexentes narranteſque veram hiſtoriam ſtagni Palæſtinæ, nuncupare illos qui *fabulantur*, græce ſcribens μυθολογῦσι, de lacu Palæſti-

[u] Geneſ. cap. 19.

[x] l. 1. c. 11

[y] 2. mete. lu 1. c. 3.

næ. Sed hac de re latius alibi, tum de Pietate Ariſtotelis erga Deum & homines, tum de mari Aſphaltite tractantes, acturi ſumus.

PERORATIO TOTIVS OPERIS.

[a] 1. phyſ. init. [b] 3. mete. tr. 3. c. 11. ITaque vere dicebat [a] Auerroes, & poſt eum [b] M. Albertus, in Ariſtotelis Philoſophia nullius momenti errorem vllum a nemine poſt tot annorum centurias hactenus inueniri potuiſſe. Plutarchus enim, & Vicomercatus cum alijs antea propoſitis, qui Lynceis oculis in Ariſtotelica doctrina quæſiuerunt errores, tria ſolum annotata generatim obijciunt Ariſtoteli; quorum nullum nos erroris labe vlla perſpeximus inquinatum. Si nanque primo Plutarchus reprehendit Ariſtotelem quod putauerit oleum marinis fluctibus iniectum eos ad tranquillitatem redigere, ventis ob læuorem eius inde præterfluentibus: [c] Diſp. I. oſtendimus [c] Ariſtotelem in propoſito vera propoſuiſſe dogmata: & quicquid veri Plutarchus affert, id omne ab Ariſtotele deſumpſiſſe. Si ſecundo damnabat Vicomercatus Ariſtotelem ponentem omnia magna flumina magnis e montibus defluere; quum pleraque valde procul a montibus oriri videantur; & quæ certis a montibus defluunt, non ex ijs prouenire, quos notauit Ariſtoteles: [d] Diſp. II & ſeqq. confirmauimus [d] Ariſtotelem nec hallucinatum fuiſſe in montibus ab ſe propoſitis pro fluuiorum primæua origine; nec flumina valde procul a montibus in plano ſcaturientia male poſuiſſe, primordialem originem habere a montibus, etſi diſtantiſſimis. Si tertio Vicomercatus culpabat Ariſtotelem, quaſi fabuloſa fictaque putauerit, quæ de ſtagno Palæſtinæ ſcribuntur, oſtendimus Ariſtotelem citauiſſe, tanquam vera narrantes, eos qui fabulantur de Lacu Syrio; nequaquam obſtante verbo *fabulantur*, quo

Ma-

Magiſter vtitur ad ſignificandum verum ſermonem,exemplo Claſſicorum veterum complurium. Sic igitur Ariſtotelis doctrina de Aquarum conditionibus adeoque Hydrologia Peripatetica vindicatur ab obiectionibus inſignium virorum: & ab illis omnibus difficultatibus & accuſationibus liberata, verum eſſe demonſtrat encomium Ariſtotelis ab Auerroe propoſitum in Phyſicis [e] a M. Alberto [f] in Metaphyſicis, & a D. Hieronymo promulgatum in opere ſuo Regulæ Monachorum [g] his notis: Mundanorum *Sapientum Princeps Ariſtoteles, fuit abſque dubitatione prodigium, grandeque miraculum in tota Natura: cui pene videtur infuſum quicquid naturaliter eſt capax humanum genus*. Sapientiſſimum igitur Magiſtrum ſectantur, quicunque Philoſophiam Ariſtotelis excolunt. Cui quidem excolendæ nos, vt alia plura volumina dicauimus, ita nunc has horarum ſubceſiuarum diſputationes dedimus. Quas non in alium finem edidi, niſi vt Ariſtotelem Præceptorem vehementer accuſatum, vita iam functum, adeoque ſemetipſum defendere nequeuntem, diſcipulus & alumnus ego tuerer. Quæ vero nos in hiſce diſputationibus exarauimus, ea omnia S.R.E. cenſuræ libenter ſubijcimus: nihil approbantes, niſi quod ſacris Canonibus conſentaneum eſt: ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, & Beati Petri Apoſtolorum Principis: cuius hodie ſolemnia celebrat Sancta Mater Eccleſia.

[e] 1. phy. in Prologo.
[f] l. 3. tr. 3 cap. 11.
[g] cap. 11.

Digitized by Google

Errata corriguntur ita

Pag.5.lin.7. paruam-parmam 14.22 rimanet-remanet 31.4 Stabonis Strabonis 72.28 habebat-habeat 114.6 *Pirenæo* Pyrenæo &ita ſemper. 166.31.trennium-triennium 175 7 Niſis Nyſis 180.1 Aluarex-Aluarez

Digitized by Google